έκφραση έκθεση

για το γενικό λύκειο

α΄ τεύχος

αναθεωρημένη έκδοση

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφή
ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ
ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΟΥ
ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ
ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ

Συντονισμός
ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

Συγγραφική Ομάδα Αναθεώρησης:
ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ
Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΟΥ
Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος
ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ
Φιλόλογος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ
Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ
Φιλόλογος, π. Σχολικός Σύμβουλος

Υπεύθυνη για το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Σύμβουλος του Π.Ι.

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΠΗΣ
ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

Επεξεργασία, Ηλεκτρονική Επιμέλεια Ύλης και Εξωφύλλου
ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΣΠΑ 2007-2013
Σύστημα για τη συνοχή
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

έκφραση έκθεση

για το γενικό λύκειο

α΄ τεύχος

αναθεωρημένη έκδοση



Συγγραφή: Χρίστος Λ. Τσολάκης, Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή, Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης

Συντονισμός: Χρίστος Λ. Τσολάκης

Αναθεώρηση: Χρίστος Λ. Τσολάκης, Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή, Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΥΜΒΟΛΑ



ΘΕΩΡΙΑ



ΑΣΚΗΣΗ



ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

χρωματιστή
σελίδα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ



ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ 6



ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ 13

I. ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 14

II. ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 19

III. ΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 37

IV. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 42

V. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ 46

VI. ΕΙΔΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ 58

VII. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ 64

VIII. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ - ΕΚΘΕΣΗ 80

Ο ΛΟΓΟΣ 87

I. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ 88

II. ΔΙΑΛΟΓΟΣ 106





ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ 133

I. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ 134

II. ΔΙΑΦΟΡΑ ΘΕΜΑΤΑ / ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ 154

III. ΕΚΦΡΑΣΗ - ΕΚΘΕΣΗ 178

VI. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ 194

ΑΦΗΓΗΣΗ 201

I. ΑΦΗΓΗΣΗ 202

II. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ 251

III. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ. ΣΥΝΟΧΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 264



ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ 271



Προλογικά

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ

Διαβάστε προσεκτικά αυτό το θαυμαστό κείμενο του Τζιάνι Ροντάρι και φροντίστε να το καταλάβετε. Η δύναμη της λέξης, καθώς ξυπνάει τους κόσμους της σκέψης και της φαντασίας, θα σας θυμίσει ίσως τα μαγικά παραμύθια των παιδικών σας χρόνων, όπου δεν υπάρχουν όρια και φραγμοί. Ο κόσμος γίνεται τόσο δυνατός, τόσο μεγάλος και τόσο ωραίος, όσο και η φαντασία του παραμυθά. Έτσι και με τη λέξη...

Η πέτρα στη λίμνη

Κι όπου κατέχει και μιλεί
με γνώση και με τρόπο
κάνει και κλαίσιν και γελού
τα μάτια των ανθρώπω.

(Ερωτόκριτος)

Μια πέτρα που ρίχνουμε στα νερά μιας λιμνούλας προκαλεί ομόκεντρα κύματα που απλώνονται στην επιφάνεια παρασέρνοντας στην κίνησή τους, σε διαφορετικές αποστάσεις, με διαφορετικά αποτελέσματα, το νούφαρο και το καλάμι, τη χάρτινη βαρκούλα και το φελλό του ψαρά. Αντικείμενα που πριν ήταν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, το καθένα στην ησυχία του ή στον ύπνο του, είναι σαν να τα ξανάφερε κάποιος στη ζωή, σαν να τα ανάγκασε να αντιδράσουν, να σχετιστούν μεταξύ τους. Άλλες κινήσεις, αόρατες, απλώνονται στο βάθος προς όλες τις κατευθύνσεις, καθώς η πέτρα κατεβαίνει με ορμή, παρασύροντας φύκια, τρομάζοντας ψάρια, προκαλώντας συνεχώς καινούριες μοριακές αναστατώσεις. Όταν, τέλος, φτάσει στο βυθό, σηκώνει λάσπη, αναποδογυρίζει τα πράγματα που κείτονταν εκεί ξεχασμένα, μερικά απ' αυτά τώρα ξεθάβονται, ενώ άλλα, με τη σειρά τους, σκεπάζονται από την άμμο. Αμέτρητα γεγονότα ή μικρογεγονότα διαδέχονται το ένα το άλλο σε ελάχιστο χρόνο. Ίσως, κι αν ακόμα είχε κανείς τον καιρό και τη διάθεση, δε θα μπορούσε να τα καταγράψει όλα, χωρίς να παραλείψει κανένα.

Με τον ίδιο τρόπο, μια λέξη που πέφτει τυχαία στο μυαλό μας δημιουργεί κύματα στην επιφάνεια και στο βάθος, προκαλεί μια ατελεύτητη σειρά αλυσιδωτών αντιδράσεων, παρασύροντας στην πτώση της ήχους και εικόνες, αναλογίες και αναμνήσεις, σημασίες και όνειρα, σε μια κίνηση που ξυπνά την εμπειρία και τη μνήμη, τη φαντασία και το ασυνείδητο, και η οποία γίνεται πιο περίπλοκη, επειδή το ίδιο το μυαλό δεν παρίσταται παθητικά στην εμφάνιση όλων αυτών, αλλά επεμβαίνει σ' αυτήν συνεχώς, για να δεχτεί και να απορρίψει, να συνδέσει και να λογοκρίνει, να οικοδομήσει και να καταστρέψει.

Παίρνω για παράδειγμα τη λέξη «πέτρα». Πέφτοντας στο μυαλό παρασύρει μαζί της ή σπρώχνει ή αποφεύγει, με λίγα λόγια έρχεται με διάφορους τρόπους σ' επαφή:

*με όλες τις λέξεις που αρχίζουν από **π** αλλά το δεύτερο γράμμα τους δεν είναι **ε**, όπως «παπούτσι», «ποταμός», «πουλί»· με όλες τις λέξεις που αρχίζουν από πε, όπως «πεδιάδα», «πεζός», «πελαργός», «πελώριος», «περίπατος», «περισπωμένη»· με όλες τις λέξεις που λήγουν σε **-έτρα**, όπως «μέτρα», «φαρέτρα»· με όλες τις λέξεις που*



συγγενεύουν σημασιολογικά με την «πέτρα»:
«βότσαλο», «κοτρώνα», «βράχος»,
«μάρμαρο», «γρανίτης» *και τα λοιπά.*

Αυτοί είναι οι πιο νωθροί συνειρμοί. Μια λέξη χτυπά μια άλλη από αδράνεια. Αυτό δύσκολα θα αρκούσε, για να κάνει να πεταχτεί η σπίθα (αλλά ποτέ δεν μπορεί να ξέρει κανείς).

Η λέξη, ωστόσο, κινείται με ορμή και προς άλλες κατευθύνσεις, βυθίζεται στον κόσμο του παρελθόντος, βγάζει στην επιφάνεια παρουσίες βυθισμένες. Απ' αυτή την άποψη «πέτρα» για μένα είναι η Αγία Αικατερίνη της Πέτρας, μια εκκλησία χτισμένη ψηλά, στη λίμνη Ματζόρε. Πήγαινα ως εκεί με το ποδήλατο. Πηγαίναμε μαζί, ο Αμεντέο κι εγώ. Καθόμασταν κάτω από μια δροσερή στοά, πίναμε άσπρο κρασί και συζητούσαμε για τον Καντ. Συναντιόμασταν και στο τρένο που μας πήγαινε καθημερινά στη Σχολή μας. Ο Αμεντέο φορούσε μια μακριά μπλε κάπα. Μερικές φορές κάτω από την κάπα του μάντευε κανείς το σχήμα της θήκης του βιολιού του. Η λαβή της δικής μου θήκης είχε σπάσει και ήμουν υποχρεωμένος να την κουβαλώ κάτω από τη μασχάλη μου. Ο Αμεντέο κατατάχτηκε στους αλπινιστές και πέθανε στη Ρωσία.

Μια άλλη φορά η μορφή του Αμεντέο μου ήρθε στο νου, σε μια «έρευνα» σχετικά με τη λέξη «τούβλο», που μου θύμισε κάτι χαμηλά καμίνια στους αγρούς της Λομβαρδίας και μακρινούς περιπάτους στην ομίχλη ή μέσα στα δάση· ο Αμεντέο κι εγώ συχνά περνούσαμε ολόκληρα απογεύματα στο δάσος συζητώντας: για τον Καντ, τον Ντοστογιέφσκι, τον Μοντάλε, τον Αλφόνσο Γκάτο. Οι φιλίες των δεκαέξι χρόνων είναι αυτές που αφήνουν τα πιο βαθιά σημάδια στη ζωή μας. Αλλά αυτό δε μας ενδιαφέρει εδώ. Μας ενδιαφέρει να δούμε πώς μια οποιαδήποτε τυχαία λέξη μπορεί να λειτουργήσει ως λέξη μαγική, για να ξεθάψει περιοχές της μνήμης θαμμένες κάτω από τη σκόνη του χρόνου […]

Με τον ίδιο τρόπο επιδρούσε η γεύση της "madeleine" στη μνήμη του Προυστ. Και, ύστερ' απ' αυτόν, όλοι οι «συγγραφείς της μνήμης» έμαθαν, φτάνοντας σχεδόν στην υπερβολή, ν' ακούν προσεχτικά τη θαμμένη ηχώ των λέξεων, των οσμών, των ήχων. Εμείς όμως θέλουμε να φτιάξουμε παραμύθια για παιδιά και όχι να γράψουμε διηγήματα, για να ξανακερδίσουμε και να σώσουμε τη χαμένη μας ζωή. Αλλά ακόμα και με τα παιδιά, πότε πότε, θα είναι διασκεδαστικό και χρήσιμο να παίζουμε το παιχνίδι της μνήμης. Οποιαδήποτε λέξη θα μπορέσει να τα βοηθήσει να θυμηθούν «εκείνη τη φορά που…», να ανακαλύψουν τον εαυτό τους μέσα στο χρόνο που περνά, να μετρήσουν την απόσταση ανάμεσα στο σήμερα και στο χτες, αν και τα δικά τους «χτες» είναι ακόμη, ευτυχώς, λίγα και σχετικά άδεια. Το «φανταστικό θέμα», σ' αυτό τον τύπο έρευνας που ξεκινά από μια μόνο λέξη, γεννιέται όταν δημιουργούνται περίεργες γειτνιάσεις, όταν μέσα απ' τις πολύπλοκες κινήσεις των εικόνων και τις ιδιόρρυθμες αλληλοεπιδράσεις τους προβάλλει μια απρόβλεπτη συγγένεια ανάμεσα σε λέξεις που ανήκουν σε διαφορετικές αλυσίδες. Η λέξη «ματόνε» (τούβλο) έφερε μαζί της τις λέξεις «καντσόνε» (τραγούδι), «μαρό-



νε» (κάστανο), «μασόνε» (τέκτονας), «τορόνε» (αμυγδαλωτό), «πανετόνε» (τσουρέκι), που ομοιοκαταληκτούν με το «ματόνε»…

Τα ματόνε και καντσόνε μου φαίνονται ενδιαφέρον ζευγάρι, αν και όχι τόσο «ωραίο όπως η τυχαία συνάντηση μιας ομπρέλας και μιας ραπτομηχανής πάνω σε ένα ανατομικό τραπέζι» (Λοτρεαμόν, Τα τραγούδια του Μαλντορόρ). Μέσα στο συγκεχυμένο σύνολο των λέξεων που ως τώρα μας ήρθαν στο μυαλό, το «ματόνε» (τούβλο) έχει με το «καντσόνε» (τραγούδι) την ίδια σχέση που έχει και το «σάσο» (πέτρα) με το «κοντραμπάσο». Το βιολί του Αμεντέο προσθέτει ίσως ένα στοιχείο συναισθηματικό και βοηθά να γεννηθεί μια μουσική εικόνα.

Να το μουσικό σπίτι. Είναι φτιαγμένο με μουσικά τούβλα, με μουσικές πέτρες. Οι τοίχοι του, όταν τους χτυπάς με σφυράκια, βγάζουν όλες τις νότες που υπάρχουν. Ξέρω πως υπάρχει ένα ντο δίεση πάνω από το ντιβάνι, πως το πιο ψηλό φα βρίσκεται κάτω από το παράθυρο, πως το πάτωμα είναι ολόκληρο σε σι ύφεση ματζόρε, μια τονικότητα ερεθιστική. Έχει μια καταπληκτική πόρτα ατονική, δωδεκαφωνική, ηλεκτρονική: φτάνει να την αγγίξεις μόλις με τα δάχτυλα, για να βγάλει κάτι στο στιλ των Νόνο – Μπέριο – Μαντέρνα, που να ξετρελάνει τον Στόκχαουσεν (ο οποίος έχει περισσότερα δικαιώματα από τους άλλους να μπει στην εικόνα μας, μ' εκείνο το «χάους» (σπίτι) σφηνωμένο μέσα στο επώνυμό του).

Αλλά δεν πρόκειται μόνο για ένα σπίτι. Είναι ένα ολόκληρο μουσικό χωριό, με το σπίτι-πιάνο, το σπίτι-τσελέστα, το σπίτι-φαγκότο. Είναι ένα χωριό-ορχήστρα. Το βράδυ οι κάτοικοι, παίζοντας στα σπίτια τους, κάνουν όλοι μαζί μια ωραία συναυλία πριν πάνε για ύπνο… Τη νύχτα, ενώ όλοι κοιμούνται, ένας φυλακισμένος παίζει στα σίδερα της φυλακής του… Και τα λοιπά. Η ιστορία μας πήρε το δρόμο της.

Σκέφτομαι πως ο φυλακισμένος μπήκε στην ιστορία χάρη στην ομοιοκαταληξία «μουσική» και «φυλακή», που συνειδητά δεν είχε πέσει στην αντίληψή μου, αλλά που, όπως φαίνεται, κάπου παραφύλαγε. Τα σίδερα θα τα θεωρούσε κανείς, φυσική συνέπεια. Αλλά δεν το πιστεύω. Μάλλον θα πρέπει να μου τα επέβαλε η ανάμνηση, που φευγαλέα πέρασε από το μυαλό μου, του τίτλου μιας παλιάς κινηματογραφικής ταινίας: Φυλακή δίχως σίδερα.

Πέφτουν όλα τα σίδερα απ' όλες τις φυλακές του κόσμου. Βγαίνουν όλοι. Και οι κλέφτες; Ναι, και οι κλέφτες. Η φυλακή είναι που κάνει τους κλέφτες. Τέρμα η φυλακή, τέρμα και οι κλέφτες…

Κι εδώ μπορώ να παρατηρήσω πως στη φαινομενικά μηχανική διαδικασία πέφτει, σα μέσα σε καλούπι, αλλά και τροποποιώντας το ίδιο το καλούπι, η ιδεολογία μου. Ακούω την ηχώ παλιών και πρόσφατων αναγνωσμάτων. Οι κόσμοι των αποκλεισμένων απαιτούν με επιμονή να τους ονομάσουμε: ορφανοτροφεία, αναμορφωτήρια, γηροκομεία, ψυχιατρεία, αίθουσες διδασκαλίας. Η πραγματικότητα εισβάλλει στο σουρεαλιστικό γύμνασμα. Στο κάτω κάτω, ίσως, αν το μουσικό χωριό γίνει παραμύθι, δε θα είναι ένα ονειροπόλημα φυγής, αλλά ένας τρόπος να ανακαλύπτεις ξανά και να αναπαριστάνεις την πραγματικότητα με νέα σχήματα.

Αλλά η διερεύνηση της λέξης «πέτρα» δεν τελείωσε. Μου μένει ακόμη να την απορρίψω ως οργανισμό που έχει μια ορισμένη σημασία και έναν ορισμένο ήχο, να την αναλύσω στα ψηφία της, να ανακαλύψω τις λέξεις που έχω διαδοχικά απορρίψει, για να φτάσω να την προσφέρω.

Γράφω τα ψηφία το ένα κάτω απ' το άλλο:

– Π

– Ε

– Τ

– Ρ

– Α

Τώρα δίπλα σε κάθε ψηφίο μπορώ να γράψω την πρώτη λέξη που μου έρχεται στο νου, αποχτώντας έτσι μια καινούρια σειρά: «πέστροφα – ελεγκτής – τσιγάρο – ράφι – αγρότης». Ή μπορώ –θα είναι πιο διασκεδαστικό– να γράψω δίπλα στα πέντε ψηφία λέξεις που να σχηματίζουν μια φράση με ολοκληρωμένη σημασία, έτσι:



Π – Πέντε

Ε – ελέφαντες

Τ – τρώνε

Ρ – ρίζες

Α – ακακίας

Δε θα είχα τι άλλο να τους κάνω αυτή τη στιγμή τους πέντε ελέφαντες που τρώνε ρίζες, από το να τους χρησιμοποιήσω για να φτιάξω ένα «παράλογο» (nonsenso) δίπτυχο:

Πέντε ελέφαντες λιγνοί
σκαρφαλώνουν στη σκηνή... κτλ.

Αλλά δε χρειάζεται να περιμένουμε ενδιαφέροντα αποτελέσματα με την πρώτη προσπάθεια. Δοκιμάζω μια άλλη σειρά, με το ίδιο σύστημα:

Π – Πεντακόσιοι

Ε – εφοπλιστές

Τ – τραγουδούν

Ρ – ρομαντικές

Α – άριες

Εκείνο το «πεντακόσιοι» είναι αυτόματη προέκταση του προηγούμενου «πέντε». Τις «ρομαντικές άριες» ίσως να τις έβγαλε στη μέση η «σκηνή», αλλά δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει ότι τις ευνόησε και το γειτόνεμά τους, σ' αυτήν την «έρευνα», με τα μουσικά όργανα που ανάφερα λίγο πιο πάνω. Μια πομπή από πεντακόσιους εφοπλιστές που τραγουδούν ρομαντικές άριες δεν είναι εικόνα για πέταμα.

Εγώ προσωπικά έχω φτιάξει πολλές ιστορίες ξεκινώντας από μια λέξη στην τύχη. Μια φορά π.χ., ξεκινώντας από τη λέξη «λαιμός», πήρα την πα-

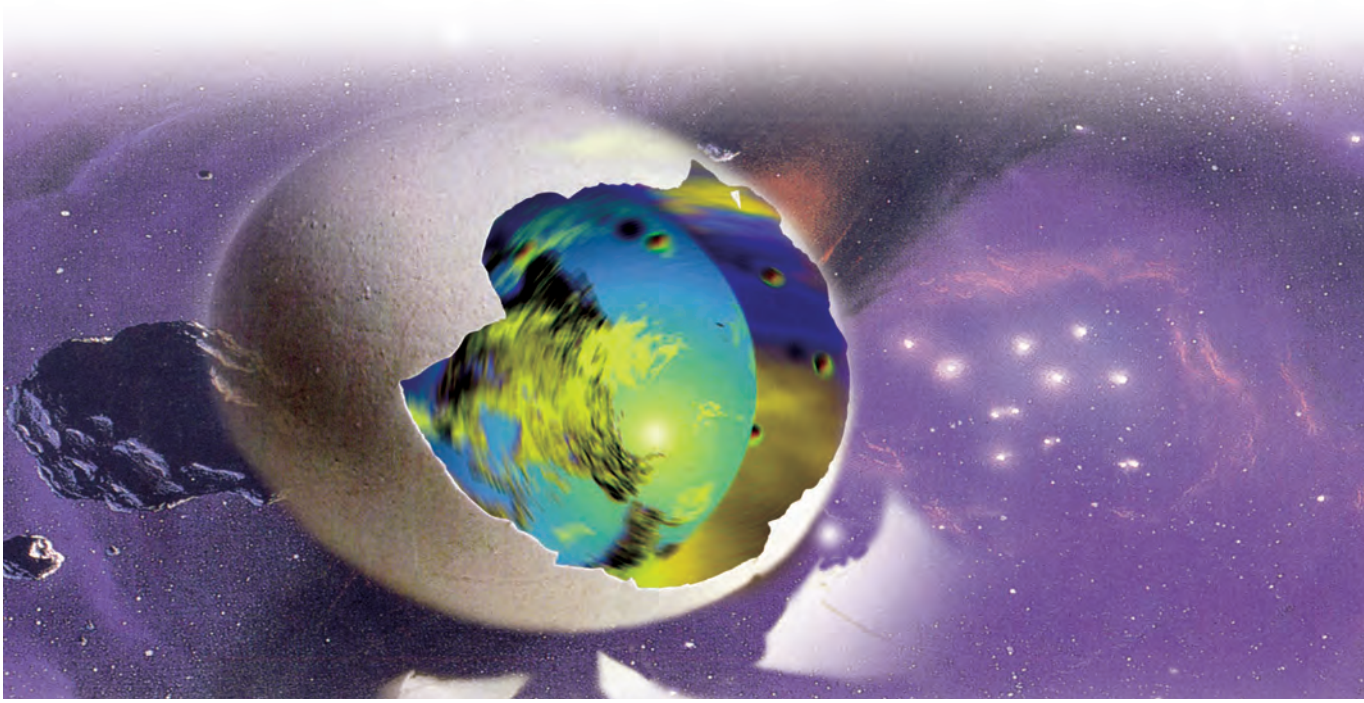
ρακάτω αλυσίδα: «λαιμός – Λεμονής – λεμόνι – αυγολέμονο – αυγό – ωοειδής – (ελλειπτική) τροχιά – αυγό σε τροχιά». Εδώ σταμάτησα και έγραψα ένα παραμύθι με τον τίτλο: «Ένας κόσμος μέσα σ' ένα αυγό», που βρίσκεται ανάμεσα στην επιστημονική φαντασία και τη φάρσα.

Μπορούμε τώρα ν' αφήσουμε τη λέξη «πέτρα» στην τύχη της. Αλλά ας μην ξεγελιόμαστε πως εξαντλήσαμε τις δυνατότητές της. Ο Πολ Βαλερί έχει πει: «Δεν υπάρχει λέξη που να μπορούμε να την καταλάβουμε, αν προχωρήσουμε στο βάθος». Και ο Βιτγκενστάιν: «Οι λέξεις είναι σαν την κρούστα στην επιφάνεια βαθιών νερών». Τα παραμύθια ψάχνουμε να τα βρούμε ακριβώς έτσι, κολυμπώντας κάτω από το νερό.

Όσο για τη λέξη «τούβλο» θ' αναφέρω το αμερικάνικο τεστ δημιουργικότητας, για το οποίο μιλά η Μάρτα Φατόρι στο ωραίο της βιβλίο «Δημιουργικότητα και εκπαίδευση». Αυτό το τεστ ζητά από τα παιδιά να αναφέρουν όλες τις δυνατές χρήσεις που ξέρουν για το «τούβλο», ή που μπορούν να φανταστούν. Ίσως η λέξη «τούβλο» να καρφώθηκε στο μυαλό μου με τόση δύναμη, επειδή είχα διαβάσει πρόσφατα γι' αυτό το τεστ, σ' αυτό το βιβλίο. Δυστυχώς, τα τεστ αυτού του είδους δεν έχουν σκοπό να διεγείρουν την παιδική δημιουργικότητα, αλλά μονάχα να τη μετρήσουν, για να επιλέξουν «τους πιο ικανούς στη φαντασία», όπως με άλλα τεστ επιλέγονται «οι πιο ικανοί στα μαθηματικά». Θα έχουν, βέβαια, κι αυτά τη χρησιμότητά τους. Αλλά στην ουσία επιδιώκουν σκοπούς που αφήνουν απέξω τα ίδια τα παιδιά.

Αντίθετα, το παιχνίδι της «πέτρας στη λίμνη» που σύντομα σας παρουσίασα εδώ, κινείται στην αντίθετη κατεύθυνση: προορίζεται για να χρησιμοποιείται από τα παιδιά, όχι για να τα χρησιμοποιεί…

Τζιάνι Ροντάρι, Γραμματική της φαντασίας,
μετ. Μ. Βερτσώνη, Λ. Αγγουρίδου, εκδ. Τεκμήριο





Γλώσσα και γλωσσικές ποικιλίες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 14
1. Η απεραντοσύνη της 14
2. Η πολυμορφία της 15
3. Η παντοδυναμία της 18

II. ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 19
1. Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες 20
2. Κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες 27

III. ΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 37

IV. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 42
1. Οι λειτουργίες της γλώσσας:
αναφορική και ποιητική λειτουργία 42

V. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ 46

VI. ΕΙΔΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ 58

VII. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ 64
α) Οργάνωση του λόγου και οι ειδικές γλώσσες 64
β) Οργάνωση του λόγου και η πειθώ 67
γ) Οργάνωση του λόγου και το επιχείρημα 68
δ) Οργάνωση του λόγου και η αιτιολόγηση 71
ε) Οργάνωση ευρύτερου κειμένου (έκθεσης) με αιτιολόγηση 73

VIII. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ - ΕΚΘΕΣΗ 80
Η γλωσσομάθεια και η χρησιμότητά της 80

Ι. ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

1. Η απεραντοσύνη της



Διαβάστε τα κείμενα α και β.

Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός.

α.

Γλώσσα είμαι εγώ.
Γλώσσα είσαι εσύ.
Γλώσσα είναι ο κόσμος.
Γλώσσα είναι ό,τι κάνει ο κόσμος.
Γλώσσα είναι η αγάπη και ο πόνος.
Γλώσσα είναι το ντύσιμο, η έκφραση του προσώπου, οι χειρονομίες,
η ανταπόκριση.
Γλώσσα είναι να φαντάζεσαι, να σχεδιάζεις, να δημιουργείς,
να καταστρέφεις.
Γλώσσα είναι ο έλεγχος και η πειθώ.
Γλώσσα είναι η επικοινωνία.
Γλώσσα είναι το γέλιο.
Γλώσσα είναι το μεγάλωμα.
Γλώσσα είμαι εγώ.

Goldenberg, S., P. Griffiths, J. Lee. M. Sandra,
The English Programme Language, Great Britain, 1979

β.

«Γλώσσα δεν είναι, καθώς φαντάζονται κάποιοι, αράδιασμα από λέξεις, τύπους και κανόνες, όπως αναγράφονται σε λεξικά και γραμματικές... παρά η έκφραση του εσωτερικού μας κόσμου, κύμα ζωής, άνοιγμα και επαφή ψυχών, ανταλλαγή αισθημάτων και σκέψεων μέσα σε συνομιλία, ερώτηση και απόκριση, άρνηση και κατάφαση, προσταγή, απαγόρευση και παράκληση, μικροεπεισόδια, πεζότητες και ταπεινότητες της καθημερινής ζωής και έξαρση και κατάνυξη, τραγούδι και κλάμα, χαρά και καημός, τρικυμία και γαλήνη, αγάπη και πάθος, αγωνία και κατάρα, επιστήμη και ζωή, σκέψη, ενατένιση της μοίρας και φιλοσοφία – όλα αυτά. Είναι γλώσσα ατομική και εθνική. Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός, λέει ένα φλαμανδικό ρητό».

Μ. Τριανταφυλλίδης



Προσπαθήστε να ανιχνεύσετε στο κείμενο β φράσεις παρόμοιες με εκείνες του κειμένου α. Δημιουργήστε και άλλες δικές σας. Αν, μάλιστα, σχεδιάζετε να εκδώσετε ένα περιοδικό της τάξης σας, συγκεντρώστε τέτοιες φράσεις, από τα κείμενα και από αυτές που δημιουργήσατε, για να τις χρησιμοποιήσετε ως μηνύματα στην πρώτη σελίδα αλλά και σε άλλες σελίδες του περιοδικού σας.

2. Η πολυμορφία της

Η γλώσσα είναι πρωτεϊκή

Θα καταλάβατε τώρα ότι η γλώσσα είναι πολύμορφη, γιατί πολύμορφη και πολύπλοκη είναι και η κοινωνική ζωή που την παράγει. Έτσι οι απεριόριστες δυνατότητές της ανταποκρίνονται στις ποικίλες ανάγκες της κοινωνικής ζωής και τις υπηρετούν. Γι' αυτό και μπορούμε:

άλλοτε να ρωτούμε
άλλοτε να απορούμε
άλλοτε να κρίνουμε
άλλοτε να διατάζουμε
άλλοτε να σχεδιάζουμε το μέλλον
άλλοτε να περιγράφουμε το παρελθόν
άλλοτε...

Χρήσιμη πληροφορία

Οι μορφές (τα «άλλοτε») με τις οποίες παρουσιάζεται η γλώσσα είναι κωδικοποιημένες στο Συντακτικό και στη Γραμματική. Τα βιβλία αυτά περιέχουν τα συντακτικά και γραμματικά φαινόμενα της γλώσσας. Δεν περιέχουν όμως τη γλώσσα. Αυτή δε χωράει σε κανένα βιβλίο. Είναι απέραντη.

Μετασχηματίστε τη φράση:

Η φιλία ενώνει τους λαούς.

Παράδειγμα:
– Ενώνει η φιλία τους λαούς;
– Δεν ενώνει η φιλία τους λαούς;
(Συνεχίστε μετασχηματίζοντας την ίδια φράση)

Οι ειδικοί λένε ότι ο άνθρωπος μαθαίνει τη γλώσσα κατά τα πέντε πρώτα χρόνια της ζωής του. Κι αυτό είναι το εκπληκτικό. Από εκεί κι εκεί οι γλωσσικοί μηχανισμοί του αντιδρούν σε κάθε είδους γλωσσικό ερέθισμα, ακόμη και σ' εκείνο που δέχεται για πρώτη φορά. Έτσι καταλαβαίνει και χρησιμοποιεί χιλιάδες από διαφορετικά είδη ομιλίας –χωρίς ποτέ να συνειδητοποιεί την ικανότητά του αυτή– ή μεταβάλλει και προσαρμόζει την ομιλία του στα εκάστοτε νέα δεδομένα.






γλώσσα είμαι
εγώ

3. Η παντοδυναμία της

Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει

Η γλώσσα, γι᾽ αυτόν που ξέρει να τη χρησιμοποιεί σωστά, είναι δύναμη. Η δύναμή της αυτή γίνεται μεγαλύτερη, όταν συνδυάζεται με πνευματική καλλιέργεια και κοινωνική καταξίωση. Πολλοί βέβαια εκμεταλλεύονται την κοινωνική τους δύναμη, για να επιβάλλουν τις απόψεις τους.

Διάβασε τα κείμενα και τις φράσεις που ακολουθούν και προσπάθησε να αναγνωρίσεις τρόπους επιβολής και συμπεριφοράς. Σκέψου ακόμη με ποιον τρόπο συμβάλλουν στην προσέγγιση ή στην απομάκρυνση των συνδιαλεγομένων:

- *Στρατιωτικός νόμος. Η χώρα κηρύσσεται εις κατάστασιν πολιορκίας. Αναστέλλεται η λειτουργία του Συντάγματος επί 6 μήνας. Η κυκλοφορία πεζών και οχημάτων απαγορεύεται μετά την δύσιν του ηλίου εις τας πόλεις και εις την ύπαιθρον. Οι παραβάται θα πυροβολούνται άνευ προειδοποιήσεως. Ζήτω το Έθνος.*
- *Αν τύχει και αργήσω, να περιμένεις λίγο.*
- *Περίμενέ με, αν αργήσω.*
- *Παρακαλώ, μην καπνίζετε.*
- *Ευχαριστούμε που δεν καπνίζετε.*
- *Άκουσε, μικρέ, κάνε ό,τι σου λέω και μην ψιλορωτάς. Πάρε το ποδήλατό σου από εδώ και ξεκουμπίσου.*
- *Θα σε πείραζε, παιδί μου, να μετακινήσεις το ποδήλατό σου από αυτή τη θέση;*
- *Κάθισε.*
- *Δε θα ήθελες να καθίσεις;*
- *Γυναίκα, τα παπούτσια μου.*
- *Θα σε συμβούλευα να δεις αυτό το έργο.*
- *Πού είσαι, Πέτρο, να πήγαινες μια στιγμή να έβλεπες το παιδί.*



(βλ. και ΝΕ.Σ., σ. 76-78)

ΙΙ. ΟΙ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
(ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗ ΓΛΩΣΣΑ)

Η γλώσσα είναι πολυκύμαντη, όπως πολυκύμαντη είναι και η γλωσσική κοινότητα που τη μιλάει

Από την έως εδώ πορεία μας μπορούμε να επαληθεύσουμε αυτό που ήδη έχουμε επισημάνει, ότι δηλαδή η γλώσσα είναι πολύμορφη και πολύπλοκη, όπως (πολύμορφη και πολύπλοκη) είναι και η γλωσσική κοινότητα που τη χρησιμοποιεί. Άλλωστε η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν. Γι᾽ αυτό και είναι τόσο πολυκύμαντη, όσο και η κοινωνία από την οποία αναδύεται και την οποία εκφράζει και υπηρετεί. Αυτά σημαίνουν ότι η γλωσσική κοινότητα δε χαρακτηρίζεται από γλωσσική ομοιομορφία/ομοιογένεια, δεν αποτελεί δηλαδή ένα σύνολο ομιλητών οι οποίοι χρησιμοποιούν παντού και πάντοτε τους ίδιους γλωσσικούς τρόπους. Αντίθετα μάλιστα χαρακτηρίζεται από μια πολυμορφία/ετερογένεια γλωσσικής συμπεριφοράς, η οποία όμως δεν τη διασπά ούτε και την υποβαθμίζει. Μια προσεκτικότερη εξέταση θα μας έπειθε ότι χάρη σ᾽ αυτήν (την ετερογένεια) η γλώσσα υπάρχει και λειτουργεί. Είναι επομένως η γλώσσα συνισταμένη πολλών και ποικίλων συνιστωσών.

Έτσι, σε μια γλωσσική κοινότητα, διαφορετικές ομάδες ομιλητών χρησιμοποιούν διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες/διαλέκτους που τα κοινά χαρακτηριστικά τους τις διακρίνουν από άλλες ποικιλίες/διαλέκτους της ίδιας γλώσσας. Οι ποικιλίες αυτές με κριτήρια τη γεωγραφική καταγωγή του ομιλητή και την κοινωνική/γλωσσική συμπεριφορά του διακρίνονται αντίστοιχα σε γεωγραφικές ποικιλίες/διαλέκτους (οριζόντια κατάταξη) και σε κοινωνικές ποικιλίες/διαλέκτους (κάθετη κατάταξη). Σ᾽ αυτές πάλι τις κοινωνικές ποικιλίες εντάσσονται, εκτός από τα άλλα, τα ποικίλα είδη των κειμένων και οι ειδικές γλώσσες. Όλες μαζί οι ποικιλίες συναποτελούν και τροφοδοτούν την εθνική μας γλώσσα.



1. Γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες



Διαβάστε το παρακάτω κείμενο και συζητήστε τους όρους: ιδίωμα, διάλεκτος, ιδιωματισμός, ιδιωτισμός.

Οριζόντια διαίρεση: ιδίωμα και διάλεκτος

...Όσοι έχουμε μητρική γλώσσα τα ελληνικά δεν τα μιλούμε ακριβώς το ίδιο σε όλη την ελληνόγλωσση γη. Παρουσιάζει δηλαδή και η γλώσσα μας, καθώς όλες οι άλλες, τοπικές παραλλαγές ή ιδιωματικές ποικιλίες. Και δε διαφέρει μόνο το γλωσσικό ιδίωμα δύο τόπων που απέχουν ο ένας από τον άλλο, καθώς λ.χ. η Κρήτη και η Ευρυτανία, παρά συχνά και η γλώσσα δύο γειτονικών χωριών, έτσι της Αράχοβας και της Δαύλειας στη Βοιωτία. Στην ιδιωματική ποικιλία της γλώσσας μιας χώρας θεμελιώνεται η διαίρεσή της σε ό,τι ονομάζουμε ιδιώματα και διαλέκτους.

Ιδίωμα και διάλεκτο ονομάζουμε συνήθως το ίδιο πράγμα, υποδιαιρέσεις της ίδιας γλώσσας. Συχνά ονομάζουν διάλεκτο ένα ιδίωμα με μεγάλη έκταση ή που διαφέρει σημαντικά από την κοινή γλώσσα. Κάποτε πάλι ονομάζουν μειωτικά το ιδίωμα που έμεινε λογοτεχνικά ακαλλιέργητο και ξέπεσε έτσι στη συνείδηση των ομογλώσσων.

Ιδιωματισμό πάλι λέμε τύπο διαλεχτικό άγνωστο στην κοινή (π.χ. σκαρβελώνω αντί σκαρφαλώνω), ενώ ιδιωτισμός είναι έκφραση που λέγεται μόνο στη γλώσσα μας (την ελληνική) και έχει πάρει ξεχωριστή σημασία: Ο Τάκης περπατεί στα δύο, η Νίκη πάτησε στα πέντε, ακούονταν φωνές και κακό, μέρα μεσημέρι κτλ...

Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική



Μιλήστε με τους γονείς σας και με τους συμμαθητές σας για την καταγωγή σας και για τη γλώσσα (ιδίωμα, διάλεκτος, Κοινή Νεοελληνική) του σπιτιού σας. Προσέξτε ακόμα τη γλώσσα του παππού και της γιαγιάς, των γειτόνων, ενός οικογενειακού φίλου που ήρθε από μακριά (Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία, Ήπειρο, Κύπρο, Κρήτη, Κέρκυρα κτλ.) στον τόπο σας. Παρατηρήστε αν η γλώσσα του(ς) ή εκείνη που μιλάτε στο σπίτι σας είναι ίδια με κείνην που μιλάτε στην τάξη.



Τα ιδιώματα (και τις διαλέκτους) τα ονομάζουμε από τις περιοχές στις οποίες συνηθίζονται: α) **βόρεια** (θρακιώτικα, μακεδονικά, ηπειρώτικα, θεσσαλικά, στερεοελλαδίτικα κτλ.) και **νότια** (πελοποννησιακά, κρητικά κτλ.) και β) **ανατολικά** (κυπριακά, χιώτικα, ποντιακά, καππαδοκικά κτλ.) και **δυτικά** (κατωιταλικά, εφτανησιώτικα, κρητοκυκλαδικά). Από αυτά τα **ποντιακά**, τα **καππαδοκικά**, τα **τσακώνικα** και τα **κατωιταλικά** θεωρούνται από πολλούς διάλεκτοι. Όλα μαζί, ιδιώματα και διάλεκτοι, αποτελούν τη Νεοελληνική γλώσσα.

Να διαβάσετε τις παροιμίες που ακολουθούν και να επισημάνετε τα ιδιωματικά στοιχεία τους.

- Μία χελιδών ἔαρ οὐ ποιεί. (Αρχαία)
- Ένα χελιδόνι δε φέρνει την άνοιξη. (Κοινή)
- Με τον καιρόν ο αμπελουργός εφύτεψεν αμπέλι,
  κι αγάλια αγάλια έγινεν η αγουρίδα μέλι. (Θήρα)
- Μι τουν κιρόν ιφύτηυγι γι᾽ απιλουργός απέλι
  κι αγάλια αγάλια γίνιτι γη αγουρίδα μέλι. (Λέσβος)
- Η αλπού έλιγι μια φουρά· «τ᾽ χρόν᾽ θα γένουν πουλλά σύκα.
  – Πού ξέρ᾽ς; – Γιατί τ᾽ αγαπάει η κλια μ᾽», είπι. (Ιωάννινα)
- «Μάνα, του χρόνου
  θα γίνουν πολλά σύκα; – Γιατί, γιε μου; – Γιατί,
  μάνα μου, τ᾽ αγαπώ. (Κοινή)
- Άγιος που δεθ θαματουργεί τηδ δόξα τι τηθ θέλει; (Κάρπαθος)
- Άγιος που δε θαματουργεί, μηδέ δοξολογιέται. (Πελοπόννησος)
- Άγιε μου Γιώργη, βόηθα με.
  – Κούνα και συ τα χέρια σου. (Κοινή)
- Αϊ-Γιώργη βούθα μου!
  – Και συ τον πόδα σάλευκε. (Κύπρος)
- Αϊ-Γιώργη μου, βοήθα μου!
  – Μα σείε και συ τα πόδια σου. (Κρήτη)



Συζητήστε τον αλληγορικό χαρακτήρα των παροιμιών που διαβάσατε και πείτε σε ποια περίπτωση χρησιμοποιούμε καθεμιά από αυτές.

Αποδώστε στην Κοινή Νεοελληνική τα κείμενα:

Βούιν τσ᾽ εώ,
βούιν τα᾽ εσύ

Μια Πυργούσαινα ερωτά μιαν αρρεβωνιασμένην: «Πότε θα παντρευτείς;» «Την Τσυριατσή». «Τσ᾽ εώ την άλλη Τσυριατσή». «Τσ᾽ ίντα θα σφάξεις;», «Βούιν». «Βούιν τσ᾽ εώ, βούιν τσ᾽ εσύ».

Χιώτικα ανέκδοτα*

* **Οι Χιώτες είναι γνωστοί για τα έξυπνα ανέκδοτά τους.**

Του Μισέ Τζανή το κεφάλι

Ο Μισέ Τζανής, ο Μισέ Μπουρλής και άλλοι επήγανε στο κυνήγι. Ένα αγρίμι επήρεν του Μισέ Τζανή το κεφάλι. Άμα είδαν το Μισέ Τζανή οι σύντροφοί του χωρίς κεφάλι, ερουτούσανε ο ένας τον άλλον: «Είχε κεφάλι ο Μισέ Τζανής για εν είχεν;». Εσκέφτουνταν, εσκέφτουνταν, δεν εμπόρεσαν να βρούνε αν είχεν κεφάλι. Επήγανε τότε στη γυναίκα του και την ερωτήσανε αν είχεν κεφάλι ο άντρας της. Εκείνη τως λε: «Ξέρω γω, αφεντικά; Ήρκουνταν ο μπαρμπέρης κι εμπαρμπέριζέν τον».

Χιώτικα ανέκδοτα

Χριστέ μ'

Χριστέ μ', ούλα καλά ποίκες, τρία καλά κί εποίκες·
ποίκες τον ουρανόν ψηλά, κι ακεί σκάλαν κί εφτάνει.
ποίκες την θάλασσαν πλατύν, κι ακεί γεφύρ' κί στέκει,
ποίκες την ξενιτιάν μακρά, κι ακεί λαλιά κί πάγει.

Δημοτικό τραγούδι του Πόντου



Η τιμή
η φουτιά
κι του νιρό

Έκαμαν μια φουρά συντρουφιά η τιμή, η φουτιά κι του νιρό. Κει π' πιρβατούσαν, λεν τς φουτιάς οι άλλ' δυο οι συντρόφ'τς· «Άμα σι χάσουμι, πού θα σι ματαβρούμι;». – «Όπ' ιδείτι καπνό, τς λέει, ικεί μι βρίσκιτι». Ρουτούν κι το νιρό: «Σα σι χάσουμε ισένα, πού θα σι ματαβρούμι;». – «Όπ' χλουρό λβάδ', ικεί είμι ιγώ». Λεν στου τέλους κι τς τιμής: «Κι ισένα, κυρά τιμή, σα σι χάσουμι, πού θα σι ματαβρούμι;» – «Ιμένα, τς είπι, να μην μ' αφήνιτι από του κουντό. Άμα μι χάσιτι μια φουρά, πθινά δε θα μι βρείτι».

Ιδίωμα Παπίγκου, Ήπειρος



Διαβάστε μια ιστορία, στην Ποντιακή διάλεκτο και στην απόδοσή της στη Νεοελληνική:

Η Νύφε

Η Θοδώρα είχεν έναν γιοσμάν, τον Γοργόρ', απ' εκεί να τερείς ατον… Εθάρ'νεν άμον τ' εκείνον κανείς' κ' εν. Έναν ημέραν ο Γοργόρτς εχπάστεν να πάει'ς σο παναΰρ'ς σην Παναΐαν Σουμελά. Εκεί ελέπ' έναν έμορφον κορίτσ'. Παίρει ατεν και πάει'ς ση μάνναν ατ'. Ατέ ξάι' κ' ερέχτεν ατέν. «Κ' εν΄ ατέ για τον Γοργόρ'-ι-μ'» έλεεν. «Εχάθαμε…»

Το άλλον πρωί εσ'κώθεν λέει ατεν:

– Τ'σάνιξον και μη τ'σανίεις. Σπόγξον και μη σπογγίεις. Αν' κ' ευτάς αετσ', α πας' ς ση μάννα σ'.

Το κορτσόπον έκατσεν και νουνίζ', εσκάλωσεν και κλαίει. Έρθεν ο Γοργόρτς, είδεν άτεν να κλαίει. Ορωτά' τεν:

– Ντο έπαθες, γιατί κλαις;

Άμον ντο είπεν άτον γιατί κλαίει, είπεν άτεν:

– Μη φογάσαι, μη κλαις. Ατό εύκολον εν'. Α παιρτς το φορκάλ' και τα σπογγισμένα α σπογγίεις και τα τσ'ανιγμένα α τ'σανίεις.

Αρ' εποίκεν αέτσ'.

Έρθεν η Θοδώρα κ' ευρήκει ατα αμόν ντο είπεν. Ορωτά' τεν:

– Αβούτα πώς εποίκες ατα; Για μάγον κύρην έχεις, για μάισσαν μάνναν έχεις, για το γιο μ' το Γοργόρ' διαρμενευτήν έχεις.

– Νε μάγον κύρην έχω, νε μάισσαν μάνναν έχω, νε τον γιο σ' τον Γοργόρ' διαρμενευτήν έχω. Τ' αχούλι μ' ανεβάζ' με, τ' αχούλι μ' κατήβαζ' με. Και Λισάφ' εν' τ' όνεμα μ'.

– Λισάφ, πουλί μ', λέει απ' αβούτο την ώραν να έεις την ευχή μ' και του Χριστού και του Αβραάμ την ευλοΐαν.

Η Νύφη

Η Θοδώρα είχε ένα λεβέντη, το Γρηγόρη, από μακριά ξεχώριζε… Νόμιζε σαν εκείνον κανείς δεν ήταν. Μια μέρα ο Γρηγόρης ξεκίνησε να πάει στο πανηγύρι της Παναγίας Σουμελά. Εκεί βλέπει ένα όμορφο κορίτσι. Το παίρνει και το πηγαίνει στη μάνα του.

Αυτής καθόλου δεν της άρεσε. «Δεν είναι αυτή για το Γρηγόρη μου, χαθήκαμε!».

Το άλλο πρωί σηκώθηκε και της είπε:

– Κατάβρεξε και μην καταβρέξεις. Σκούπισε και μην σκουπίσεις. Αν δεν κάνεις έτσι, θα πας στη μάνα σου.

Το κοριτσάκι κάθησε κάτω και σκεφτόταν, άρχισε να κλαίει. Ήρθε ο Γρηγόρης, την είδε να κλαίει. Τη ρωτά:

– Τι έπαθες; Γιατί κλαις;

Και όταν του είπε γιατί κλαίει, της είπε:

– Μη φοβάσαι, μην κλαις. Αυτό είναι εύκολο. Θα πάρεις τη σκούπα και τα σκουπισμένα θα σκουπίσεις και τα καταβρεγμένα θα καταβρέξεις.

Έκανε λοιπόν όπως της είπε.

Ήρθε η Θοδώρα και τα βρήκε όπως τα όρισε. Τη ρωτάει:

– Αυτά πώς τα έκανες; Ή μάγο πατέρα έχεις ή μάγισσα μάνα έχεις ή το γιο μου το Γρηγόρη ορμηνευτή έχεις.

– Ούτε μάγο πατέρα έχω ούτε μάγισσα μάνα έχω ούτε το γιο σου τον Γρηγόρη ορμηνευτή έχω. Το μυαλό μου μ' ανεβάζει, το μυαλό μου με κατεβάζει. Και Ελισάβετ είναι το όνομά μου.

– Ελισάβετ, πουλάκι μου, της λέει, από αυτή την ώρα να έχεις την ευχή μου και του Χριστού και του Αβραάμ την ευλογία.

Γιώτα Φωτιάδου-Μπαλαφούτη, Ποντιακές ιστορίες και αφηγήσεις (διασκευή)

Συζητήστε την ωφελιμότητα (ή και την βλαπτικότητα, αν το νομίζετε) των ιδιωμάτων. Χρήσιμο υλικό μπορείτε να αντλήσετε από τα κείμενα που ακολουθούν:

Ιδιώματα και διάλεκτοι πλουτίζουν τη γλώσσα μας.

«Πολλοί ευρωπαϊκοί λαοί όχι μόνο έδειξαν, ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες, μεγάλο ενδιαφέρον για να γνωρίσουν τα ιδιώματά τους, αλλά και βοήθησαν την πρακτική τους καλλιέργεια στο θέατρο και την υπόλοιπη λογοτεχνία. Περιττή και άσκοπη η τάση αυτή όταν δεν περιορίζεται σε όρια λογικά, επικίνδυνη ενδεχομένως όταν έχει ή μπορεί να πάρει πολιτικό χωριστικό χαρακτήρα, είναι ωφέλιμη και καλοπρόσδεκτη όσο δίνει αφορμή να εκφραστούν λογοτεχνικά είδη ιδιότυπα, που αλλιώς δε θα έβλεπαν καθόλου το φως ή θα νοθεύονταν».

Μ. Τριανταφυλλίδης

«Η αρχαία ελληνική γλώσσα είχε δύο ευτυχίες: ν' αποχτήσει μεγάλη λογοτεχνία πριν φανερωθούν οι γραμματικοί και πως για καιρό καμιά διάλεχτό της δεν καθυπερτέρησε τις γειτονικές της και δεν υψώθηκε σ' επίσημη γλώσσα. Έτσι πλουτίστηκε η γλώσσα με όλες τις εκφράσεις εκείνες που φέρνουν πάντα μαζί τους κάτι σαν το άρωμα της πατρίδας που τις γέννησε. Διδάσκει αυτό κάτι που θα έπρεπε να το στοχαστούν τα σύγχρονα έθνη και που παίρνω το θάρρος να το συστήσω στους σημερινούς Έλληνες. Θα είχαν άδικο την ώρα που παγιώνουν τη γλώσσα τους να διώχνουν εκφραστικά στοιχεία γεμάτα ουσία που τους παρέχουν τα λαϊκά ιδιώματα από τους διάφορους τόπους».

M. Breal



Σχολιάστε τα κείμενα που ακολουθούν. Μπορείτε να διαφωνήσετε με τις θέσεις που διατυπώνονται σ᾽ αυτά· φτάνει να μιλήσετε πειστικά.

(α)

«Η κατάκτηση της μητρικής γλώσσας είναι από τις πιο σημαντικές ανακαλύψεις του παιδιού. Σε ολόκληρη τη ζωή του, είπε ο Δανός φιλόσοφος Sibbern, δεν κατορθώνει ο άνθρωπος τίποτε που να είναι τόσο θαυμάσιο, όσο εκείνο που πραγματοποίησε με το να μάθει να μιλάει».

(β)

«Χωρίς τη γλώσσα δε θα ήταν δυνατόν να συγκροτηθούν ανθρώπινες κοινωνίες, και φαίνεται εξαιρετικά αμφίβολο αν θα μπορούσαμε να σκεφτούμε χωρίς αυτήν».

P. Hofstatter

Σχετικά με τα ιδιώματα και με τις διαλέκτους μπορείτε να αντλήσετε υλικό από τις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

- **www.pontos.gr** : ιστοσελίδα αφιερωμένη στον ποντιακό ελληνισμό. Περιλαμβάνει μικρό λεξικό της ποντιακής διαλέκτου
- **http://www.cretan-music.gr/mantinades.htm** : ιστοσελίδα αφιερωμένη στις κρητικές μαντινάδες (κρητικό ιδίωμα)
- **http://arkadia.ceid.upatras.gr/arkadia/culture/tsakonia/tsakonia.htm** : ιστοσελίδα αφιερωμένη στην περιοχή της Τσακωνίας (και στην τσακώνικη διάλεκτο)







2. Κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες

Κάθετη διαίρεση: κοινωνικές διάλεκτοι

Οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες (ιδιώματα και διάλεκτοι) παρουσιάζονται σε περιόδους κατά τις οποίες οι διάφορες ομάδες των ομιλητών μιας γλωσσικής κοινότητας για διαφόρους λόγους (γεωγραφικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, διοικητικούς κτλ.) επικοινωνούν όλο και λιγότερο μεταξύ τους. Δε συμβαίνει όμως αυτό σήμερα. Γιατί σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά τα μέλη της ελληνικής γλωσσικής κοινότητας επικοινωνούν με όλα τα γνωστά μέσα επικοινωνίας: τηλέφωνο, ραδιόφωνο, τηλεόραση, τύπο, κάθε είδους συγκοινωνίες κτλ. Γι᾽ αυτό και σήμερα παρατηρείται η τάση οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες (διάλεκτοι) να περιορίζονται ή να εξαφανίζονται με την επίδραση της Κοινής Νεοελληνικής, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί, και διαμορφώνεται, στα αστικά κέντρα της χώρας μας, και όπως διδάσκεται στα σχολεία μας.

Δεν παρατηρείται όμως το ίδιο και με τις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες. Αυτές κάνουν πάντοτε αισθητή την παρουσία τους στη γλωσσική κοινότητα και υφαίνουν τις ποικίλες μορφές της ζωής της που δεν είναι άσχετες με τους ποικίλους παράγοντες που τις δημιουργούν: ηλικία, μόρφωση, κοινωνική τάξη, φύλο, ιδεολογία, επάγγελμα, καταγωγή, περίσταση, πλήθος παράγοντες που συνθέτουν την ποικιλώνυμη κοινοτική ζωή και που ανακλώνται στις διάφορες γλωσσικές χρήσεις των μελών της.



Γλώσσα και ηλικία

Επισήμανε όσο μπορείς περισσότερα είδη κειμένων (γραπτών ή προφορικών) που αρέσουν στις διάφορες ηλικίες: στα παιδιά του δημοτικού και του γυμνασίου, στους/στις εφήβους, στους ενηλίκους, στους γέροντες, στις γερόντισσες.

Ποιο είναι το νόημα του αρχαίου γνωμικού:
«Γέρων γέροντι γλῶτταν ἡδίστην ἔχει, παῖς παιδί».



Ποιες από τις λέξεις:

παγωνιέρα, κονδυλοφόρος, ιππικό, άρματα μάχης, στυλό, ψυγείο, τραμ, γιαλός, πλαζ, τρόλεϊ, μελανοδοχείο, γραμμόφωνο, πικ-απ, ηλεκτρονικός υπολογιστής, διαδίκτυο

θα ταίριαζαν στο στόμα του παππού και της γιαγιάς και ποιες στο στόμα του εγγονού και της εγγονής;

Γλώσσα και μόρφωση

Ποιες από τις παρακάτω φράσεις θα ταίριαζαν περισσότερο στο στόμα ενός εργάτη λιγνιτωρυχείου, απόφοιτου δημοτικού, και ποιες στο στόμα ενός χημικού - μηχανικού, απόφοιτου πανεπιστημίου; Εννοείται ότι εργάζονται και οι δύο σε εργοστάσιο εξόρυξης και επεξεργασίας λιγνίτη:

– Ο λιγνίτης σχηματίζεται από την αποσύνθεση φυτικών ουσιών.
– Πολλά είναι τα παγκόσμια αποθέματα λιγνίτη.
– Η Γερμανία έρχεται πρώτη στο λιγνίτη.
– Η πρώτη παραγωγός χώρα λιγνίτη είναι η Γερμανία.
– Η Ελλάδα έχει πολύ λιγνίτη.
– Η εξόρυξη λιγνιτοφόρων κοιτασμάτων έχει οικονομική σημασία για τη χώρα μας.
– Ο κόσμος έχει πολύ λιγνίτη.
– Αν μια χώρα βγάζει πολύ λιγνίτη, τότε η οικονομία της πηγαίνει καλά.
– Η Ελλάδα διαθέτει μεγάλες ποσότητες λιγνίτη.

Συζητήστε την άποψη αν διαφοροποιούνται γλωσσικά ή όχι δύο άνθρωποι της ίδιας ηλικίας που κατοικούν στην ίδια περιοχή και ανήκουν στην ίδια γλωσσική κοινότητα, όταν διαφέρουν ως προς: τη μόρφωση, την κοινωνική τάξη, την καταγωγή.

Γλώσσα και κοινωνική ομάδα



Τα κείμενα που ακολουθούν αναφέρονται στην αγγλική κοινωνία. Συζητήστε τα και πείτε αν ισχύουν και για την ελληνική.

(1)

«Αν αλλάξεις τον τρόπο που μιλάς, καθώς γερνάς, πιθανόν να απομακρύνεσαι από τους συγγενείς και τους φίλους σου, για να εντάξεις τον εαυτό σου σε μια καινούργια κοινωνική ομάδα. Μπορεί να σημαίνει ότι ξεκόβεις από τις ρίζες σου. Για να πετύχουν την ένταξή τους σε μια ανώτερη κοινωνική ομάδα μερικοί άνθρωποι, άλλαξαν την προφορά τους».

(2)

«Αυτό με ενοχλούσε πολύ. Νόμιζα ότι, αν δεν πρόφερα τις λέξεις σωστά, ή τις έλεγα λανθασμένα, τα άλλα κορίτσια θα με κορόιδευαν. Πράγματι το έκαναν».

(3)

«Αρκετά νωρίς αποφάσισα τι αλλαγές έπρεπε να κάνω στην προφορά μου, και τις έκανα. Γι' αυτό ίσως και απομακρύνθηκα από τα άλλα παιδιά... Αλλά η προφορά, ακόμη και αν άλλαξε, εξακολουθούσε να είναι βάρος, αφού δημιουργούσε τώρα άλλες δυσκολίες: πλήγωνε τους γείτονες, τους παλιούς φίλους, την ίδια την οικογένεια».

(4)

«Πάνω από όλα, όμως, ήταν ανάγκη να μην πληγωθεί κανείς, και γι' αυτό μερικά παιδιά έγιναν δίγλωσσα, μιλώντας τα αγγλικά του BBC στο σχολείο, αλλά αλλάζοντας την προφορά τους στο σπίτι. Η μεταβολή όμως αυτή δε γινόταν αυτόματα και δεν ήταν πάντα ευπρόσδεκτη. Μερικά κράτησαν την καινούρια προφορά του σχολείου στο σπίτι, και παρόλο που έβρισκε σύμφωνους τους γονείς, που πλήρωναν τα μαθήματα ευφωνίας, δημιουργούσε μια αίσθηση δυσφορίας στα σπίτια της εργατικής τάξης».

B. Jackson και D. Marsden,
Εκπαίδευση και εργατική τάξη



Γράψτε ένα φανταστικό διάλογο ανάμεσα στους οδηγούς μιας ρολς-ρόις και ενός φορτηγού που τα αυτοκίνητά τους μόλις συγκρούστηκαν.

Συζητήστε την άποψη του κειμένου που ακολουθεί· η μικρή ή η μεγάλη σας πείρα εξάπαντος μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο υλικό για τη συζήτησή σας.



Γλώσσα και φύλο

Οι ρόλοι τους οποίους «μοιράζει» η κοινωνία και στα δύο φύλα, τους άνδρες και τις γυναίκες, φαίνεται ότι είναι τέτοιοι, ώστε πολλοί κοινωνιογλωσσολόγοι να υποστηρίζουν ότι επηρεάζουν και διαφοροποιούν τη γλώσσα που αυτά χρησιμοποιούν. Πολλοί π.χ. πιστεύουν ότι οι γυναίκες έχουν την τάση να χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες εκφράσεις με κοινωνικό κύρος. Ο λόγος των γυναικών δηλαδή είναι κοινωνικά «καλύτερος» από το λόγο των ανδρών. Αυτό, λένε, ίσως είναι αποτέλεσμα της πίεσης που δέχεται η γυναίκα να είναι κοινωνικά «σωστότερη». Ενώ η τάση της κοινωνίας να επιτρέπει στον άνδρα περισσότερη κοινωνική ελευθερία τού παρέχει τη δυνατότητα να αποκλίνει περισσότερο από τους γλωσσικούς κανόνες, όπως αυτοί χρησιμοποιούνται από την καλλιεργημένη κοινωνική μερίδα.

Προσπαθήστε να στηρίξετε τη θέση σας σε γλωσσικά, ιστορικά και κοινωνικά στοιχεία που θα βρείτε στο κείμενο που ακολουθεί.

Κοινωνικό επίπεδο και υφολογικό επίπεδο

Είναι γνωστό ότι υπάρχουν ορισμένες κοινωνίες (Καραΐβες, Ζουλού), στις οποίες οι γυναίκες και οι άνδρες αντιμετωπίζονται με περιφρόνηση, όταν χρησιμοποιούν γλώσσα (χρωματισμό της φωνής, προφορά, λεξιλόγιο κτλ.) που δε συνηθίζεται από το φύλο τους. Η γλωσσική κοινότητα δηλαδή παίρνει απέναντί τους μια στάση ανάλογη με κείνην που θα παίρναμε εμείς απέναντι σ' έναν άντρα που θα φορούσε φούστα. Μια μορφή όμως συμπεριφοράς, για να είναι αποτελεσματική, δεν αρκεί να ταιριάζει στο συγκεκριμένο άτομο που την υιοθετεί· πρέπει συγχρόνως, λένε οι κοινωνιογλωσσολόγοι, να είναι ανάλογη και με την περίπτωση για την οποία χρησιμοποιείται. Για παράδειγμα, λέει ο Tradgill (Τράντγκιλ), υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες



ακόμη και μια γυναίκα που θα φορούσε φούστα θα κινδύνευε να γελοιοποιηθεί· αν λ.χ. έπαιρνε μέρος σε αγώνες δρόμου ή αν έμπαινε στη θάλασσα για μπάνιο με τη φούστα της. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τη γλώσσα. Το να περιγράψει ή να σχολιάσει κανείς έναν πυγμαχικό αγώνα στη γλώσσα της Αγίας Γραφής ή το να κάνει εκκλησιαστικό κήρυγμα σε νομική γλώσσα θα ήταν ή σοβαρό λάθος ή αστείο. Αυτά σημαίνουν ότι ***η γλώσσα ποικίλλει/διαφοροποιείται*** *όχι μόνο σε σχέση με τα κοινωνικά/χαρακτηριστικά τού ομιλητή (μόρφωση, ηλικία, φύλο κτλ.) αλλά* ***και σε σχέση με τις κοινωνικές περιπτώσεις/περιστάσεις κατά τις οποίες αυτός εκφράζεται. Ο ίδιος ομιλητής χρησιμοποιεί διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες σε διαφορετικές κοινωνικές καταστάσεις και με διαφορετικές επιδιώξεις****. Ανάλογα δηλαδή με την περίσταση ο ομιλητής είναι υποχρεωμένος να μιλήσει σε διαφορετικό επίπεδο. Έτσι, η γλώσσα λειτουργεί σε πολλά επίπεδα που το καθένα τους παρουσιάζει τα δικά του γνωρίσματα. Πρόκειται για ιδιαίτερες χρήσεις της που εξυπηρετούν ιδιαίτερους σκοπούς. Το σύνολο μάλιστα των γλωσσικών χρήσεων αποτελεί το γλωσσικό ρεπερτόριο, όπως είπαν, μιας γλωσσικής κοινότητας. Πολλοί μάλιστα παρομοιάζουν το ρεπερτόριο αυτό με ανεξάντλητη γλωσσική δεξαμενή από την οποία ο κάθε ομιλητής επιλέγει και χρησιμοποιεί την ποικιλία που ταιριάζει στη συγκεκριμένη περίπτωση.*



Έτσι, προσδιορίζοντας ο ομιλητής το κατάλληλο επίπεδο λόγου, διαμορφώνει τον ιδιαίτερο κάθε φορά προσωπικό τρόπο, το ***κατάλληλο*** *δηλαδή* ***ύφος*** *(στιλ), για να εκφραστεί. Γι' αυτό και υπάρχει μια διαβάθμιση στο ύφος της γλώσσας που καλύπτει κάθε έκφραση (από την πιο τυπική και επίσημη ως την πιο άτυπη και ανεπίσημη) και κάθε περίπτωση επικοινωνίας: ύφος προφορικού και γραπτού λόγου, ύφος επιστημονικό, δοκιμιακό, ποιητικό, αφηγηματικό, περιγραφικό, ουδέτερο, φιλικό, λαϊκό, λόγιο, υψηλό, χαριτωμένο, ταπεινό, κομψό, χυδαίο κτλ. Ύφος τελικά που διαμορφώνεται από παράγοντες όπως:* ***ποιος μιλάει, σε ποιον, με ποιο σκοπό, με ποιο θέμα, πού, πότε, γιατί, πώς*** *κτλ. Αυτά σημαίνουν ότι το ίδιο άτομο μπορεί να μιλήσει ανάλογα με τις συγκεκριμένες κάθε φορά ανάγκες* ***σε πολλά επίπεδα και με διαφορετικό ύφος****.*



Γλώσσα και περίσταση

Συζητήστε την άποψη:

«Μιλούμε με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικό τόπο,
σε διαφορετικό χρόνο, με διαφορετικούς ανθρώπους,
για διαφορετικά πράγματα.

Όλα εξαρτώνται από τις καταστάσεις στις οποίες βρισκόμαστε»

και δώστε τις σωστές διαστάσεις και τα όρια: τι εννοεί; Ότι όλα είναι ρευστά; Δεν υπάρχουν σταθερές στους ανθρώπους και στις ανθρώπινες σχέσεις; Τότε πώς υπάρχουν: νόμοι, θεσμοί, κοινωνίες, πολιτισμοί, αξίες;



Αναζητήστε στις επιστολές που ακολουθούν γλωσσικά στοιχεία που προσδιορίζουν το ύφος τους (οικείο, επίσημο κτλ.) και το επίπεδο των σχέσεων εκείνων που αλληλογραφούν. Παρατηρήστε δηλαδή πώς ο ίδιος άνθρωπος διαφοροποιεί το ύφος του ανάλογα με το επίπεδο των σχέσεων που έχει δημιουργήσει με δυο διαφορετικά πρόσωπα.

Αθήνα, 13 Σεπτέμβρη 1913

Φίλε κύριε Πάλλη[1]*,*



Έστειλα τη «Γλώσσα και Ζωή» στο Σπύρο Δεσποτόπουλο στο Αίγιο. Έλαβα και το γράμμα σας για το ζήτημα του Νουμά. Εξακολουθώ να νομίζω πως αν και όσο δεν μπορούμε να βγάζουμε άλλη δημοτική εφημερίδα που να έχει και πολιτικά και κοινωνικά άρθρα, για να συνηθίζουν οι νέοι να στρώνουν τη δημοτική και γι' αυτή τη χρήση, θα έπρεπε να βγαίνει ο Νουμάς[2]*. Αν έχετε σκοπό να βγάλετε άλλη εφημερίδα τέτοια, τότε δεν έχω τίποτε να πω.*

Είδα το γιο σας εδώ, είναι καλά και ήταν ευχαριστημένος με το ταξίδι του στη Μακεδονία. Έμαθα πως θα μας έρθετε και σεις σε λίγο και χάρηκα, γιατί την περασμένη φορά δε σας είδα.

Πολύ φιλικά,
Ίων Δραγούμης[3]

1. Αλέξανδρος Πάλλης (1851-1935): ποιητής, λόγιος και μεταφραστής, κυρίως έργων της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας. Συνέδεσε το όνομά του με το κίνημα του δημοτικισμού.
2. Νουμάς: εφημερίδα των δημοτικιστών στις αρχές του 20ού αιώνα. Εκδιδόταν στην Αθήνα.
3. Ίων. Δραγούμης (1878-1920): διπλωμάτης, πολιτικός και συγγραφέας. Από τους πρωτεργάτες του δημοτικιστικού κινήματος.

Αγαπητέ μου Πέτρο[4],

Επειδή πρόκειται να μελετήσουμε και να συντάξουμε ένα αναγνωστικό για μικρά παιδιά Ελληνόπουλα, σε παρακαλώ να μας πεις και συ τη γνώμη σου σαν τι αναγνώσματα έχεις στο νου σου πως χρειάζονται τώρα για τα Ελληνόπουλα, και αν έχεις τίποτε έτοιμο στείλε μάς το.

Το γράμμα σου το έλαβα τώρα και κάμποσο καιρό, μα δε σημαίνει που δε σ' απάντησα. Είμαι πάντα φίλος σου, πάντα σε συλλογίζομαι και σ' αγαπώ. Λυπούμαι μονάχα που δεν είσαι εδώ να βοηθήσεις το αδερφάτο[5] *μας που όλο και συγυρίζεται, για να δουλεύει όλο και καλύτερα.*

Πες την Αλεξάνδρα πως τη φιλώ και θέλω να γίνει μέλος του αδερφάτου. Διάβασα την κριτική σου για το «Δωδεκάλογο του Γύφτου», είναι καλή και μ' άρεσε· πολλά από κείνα που λες εκεί τα είχα σημειώσει κι εγώ, μάλιστα εκείνο που λες για την υπερβολική θέση που δίνει της επιστήμης ο Παλαμάς στο ποίημά του.

Γεια σου φίλε,
Ίων
Πόλη, 30 Σεπτεμβρίου 1907

Προσέξτε ότι η πρώτη επιστολή (η πιο επίσημη) παρουσιάζει περισσότερη συγκέντρωση στο κεντρικό θέμα (δηλαδή στις εφημερίδες που γράφονται στη δημοτική γλώσσα), ενώ η δεύτερη απλώνεται σε διάφορα επιμέρους θέματα.

– Μπορείτε να εντοπίσετε τα θέματα αυτά;

– Για ποιο λόγο νομίζετε ότι συμβαίνει αυτή η θεματική διάχυση σε επιστολές προς οικεία πρόσωπα;

Γράψε και εσύ δύο επιστολές που δε θα ξεπερνούν σε έκταση τις προηγούμενες. Η πρώτη θα έχει θέμα την έκδοση ενός σχολικού εντύπου και θα απευθύνεται σε έναν επιστήθιο φίλο σου, η δεύτερη θα έχει θέμα τις εντυπώσεις σου από ένα βιβλίο και θα απευθύνεται σε έναν παλιό σου καθηγητή/δάσκαλο που σου σύστησε αυτό το βιβλίο.

Πρόσεξε ότι μπορείς να συμπεριλάβεις, και στις δύο επιστολές, και κάποιες άλλες δευτερεύουσες πληροφορίες που αφορούν θέματα κοινής εμπειρίας ανάμεσα στον αποστολέα και στον παραλήπτη. Το μεγαλύτερο, βέβαια, μέρος της επιστολής θα είναι αφιερωμένο στο κύριο θέμα της.

4. Πέτρος Βλαστός (1879-1941): ποιητής, κριτικός, διηγηματογράφος. Υπέρμαχος του δημοτικισμού.
5. αδερφάτο: η εταιρεία «Η Εθνική Γλώσσα» που ιδρύθηκε το 1905 από τον Ί. Δραγούμη, τον Ανδρ. Καρκαβίτσα, τον Κ. Χατζόπουλο και άλλους.



III. ΟΙ ΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Η γλώσσα καλύπτει και αποκαλύπτει



Η γλώσσα καλύπτει και αποκαλύπτει **τον προσωπικό** τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συνηθίζουν να βιώνουν, να εννοούν και να αξιολογούν πράγματα, γεγονότα και καταστάσεις. Έτσι συσκοτίζεται η αλήθεια.

Γιατί οι άνθρωποι:

α) ονομάζουν/χαρακτηρίζουν με διαφορετικές λέξεις τα ίδια πράγματα. Η αφαίρεση π.χ. της ζωής του αντιπάλου με φονικό σε βεντέτα είναι: απώλεια, προσβολή και θρήνος για την οικογένεια που χάνει τον άνθρωπό της· επιτυχία και «(γ)δικιωμός» για την οικογένεια που δολοφονεί· έγκλημα για τις αστυνομικές αρχές. Η γλώσσα πάντως τις υπηρετεί και τις τρεις αυτές καταστάσεις. Έτσι: η μάνα του νεκρού θα θρηνήσει το γιο της

«Εχάθη ο κάλλιος του σπιτιού κι ο πρωτονοικοκύρης»·

η άλλη μάνα θα κρατήσει ίσως το γιο της το φονιά στην αγκαλιά της για να του πει

«Καλά 'κανες. Πήγε σαν το σκυλί στ' αμπέλι.
Πήρες πίσω το αίμα του πατέρα σου και
την τιμή μας»

και η αστυνομία θα δηλώσει εντελώς ουδέτερα στο δελτίο της

Δολοφονήθηκε σήμερα, 25 Ιουνίου 198..., ημέρα Τρίτη, ώρα 5.30΄ μ.μ. στη θέση... του Ταΰγετου ο Α. Κ., είκοσι πέντε ετών, από τον Π. Ρ., είκοσι ετών. Ο δολοφόνος έχει συλληφθεί. Ανάμεσα στο θύμα και στο δράστη υπήρχαν παλιές οικογενειακές διαφορές.

β) Φορτίζουν με διαφορετικές αποχρώσεις της ίδιας έννοιας την ίδια λέξη. Δε βιώνουν και δε φορτίζουν λ.χ. την έννοια της ελευθερίας το ίδιο οι Ελβετοί που γεύονται όλα τα αγαθά της και οι κάτοικοι μιας χώρας που ζουν κάτω από το καθεστώς βίας.

Δώστε ορισμένα παραδείγματα για καθεμιά από τις περιπτώσεις (α) και (β), και σχολιάστε την ακόλουθη επιστολή:

Βλέπω ότι ο άντρας μου έχει δύο διαφορετικά λεξιλόγια. Όταν εγώ μιλώ με τη γειτόνισσα, κουτσομπολεύω· όταν όμως αυτός μιλάει στο σύζυγό της, συζητάει σοβαρά για διάφορα θέματα· αν κλείσω τα μάτια μου, ενώ κάθομαι στην αναπαυτική πολυθρόνα, αποκοιμιέμαι· όταν αυτός κάνει το ίδιο πράγμα, στοχάζεται· κι όταν εγώ είμαι σιωπηλή, είμαι κακόκεφη, ενώ, φυσικά, αυτός σκέφτεται.

Γράμμα σε γυναικείο περιοδικό



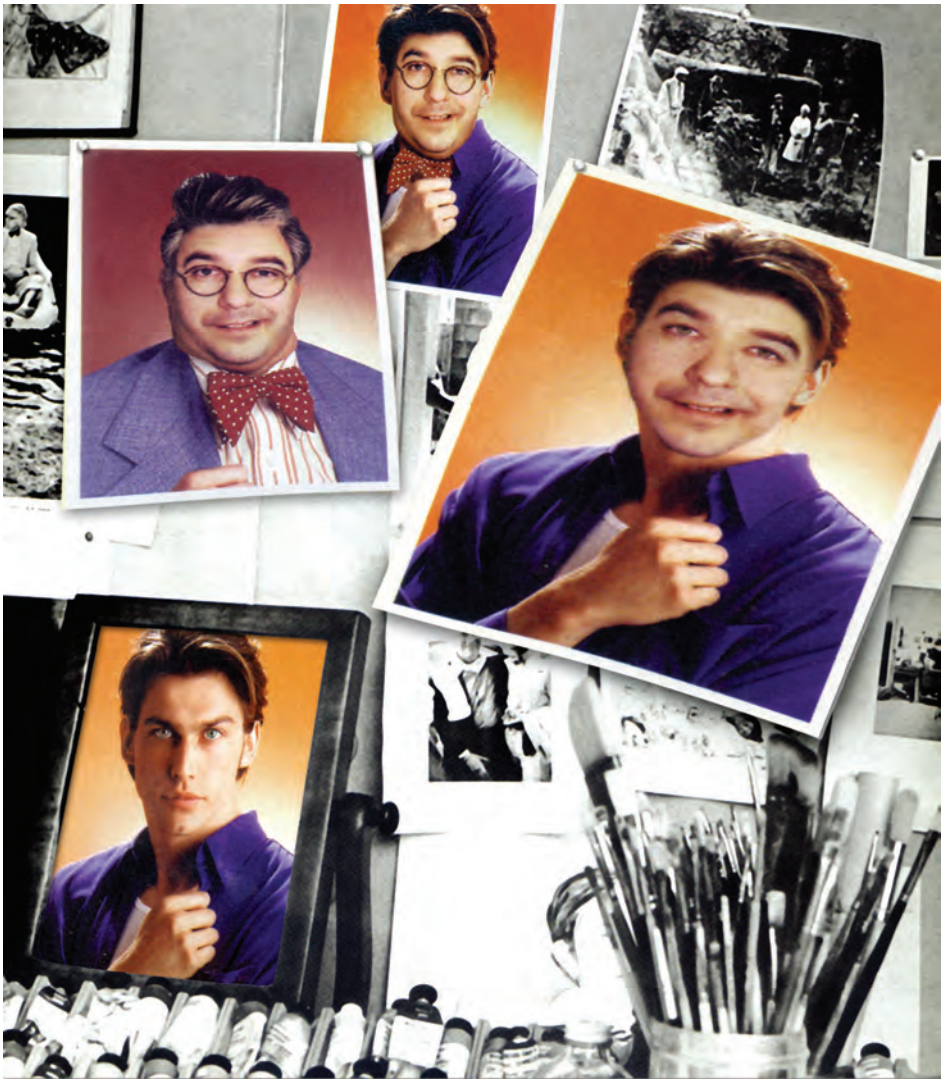
Γράψτε τώρα εσείς μία επιστολή ανάλογη σε ύφος και δομή με την επιστολή που διαβάσατε. Το περιεχόμενό της μπορείτε να το αντλήσετε από τις σχέσεις σας με ανθρώπους του οικογενειακού, του σχολικού ή και του ευρύτερου περιβάλλοντος στο οποίο κινείστε. Καλό υλικό, ωστόσο, μπορούν να αποτελέσουν περιπτώσεις κατά τις οποίες κάποιοι (ισχυροί, μεγάλοι, φίλοι, συμμαθητές κτλ.) σας αδικούν ή δέχονται/ερμηνεύουν/χαρακτηρίζουν/ονομάζουν τα πράγματα με διαφορετικό τρόπο όταν πρόκειται για σας, και με διαφορετικό τρόπο όταν πρόκειται για τον εαυτό τους, χρησιμοποιώντας άλλα μέτρα και άλλα σταθμά. Η πορεία της επιστολής μπορεί να είναι συγκριτική - αντιθετική, όπως είναι και στην επιστολή που διαβάσατε.

Ποιες είναι οι διαφορετικές οπτικές και πού βρίσκεται η αλήθεια στο κείμενο:

Ποιος είναι ο Γιαννάκης;

Στο σχολείο οι καθηγητές του τον θεωρούν θηρίο· ο ζωηρότερος, λένε, που είδαμε εδώ και δέκα χρόνια. Ο παππούς του όμως τον λατρεύει· είναι, λέει,

το πιο αγαπημένο του εγγόνι· αυτόν ανάμεσα στα δέκα εγγόνια του βλέπει αντάξιο διάδοχό του. Η μητέρα του, κι εκείνη τον λατρεύει· ευχαριστεί το Θεό που της έδωσε αυτό το αγγελούδι. Τον πατέρα του τον έχασε νωρίς. Έχει όμως ο Γιαννάκης και φίλους αφοσιωμένους και ειλικρινείς. Κι αυτός απέναντί τους, λένε, τέτοιος είναι. Οι γείτονές του πάλι είναι μοιρασμένοι: έχει πείσμα και θέληση, υποστηρίζουν οι μισοί, και θα πετύχει στη ζωή του. Τέρας, λένε οι άλλοι, και σκληρό παιδί· αυτός, και τη μάνα του είναι σε θέση να πουλήσει για να ανέβει. Περίεργο· καθένας βλέπει και διαφορετική εικόνα· έτσι που ο Γιαννάκης γίνεται πολυπρόσωπος και αινιγματικός. Ακόμη και το όνομά του αλλάζει από στόμα σε στόμα: Ιωάννης, Γιάννος, Γιάννης, Γιαννάκης, Γιαννούλης, Νούλης και όσα άλλα παραπέρα...



Διαφορετικοί άνθρωποι, διαφορετικές σκοπιές, διαφορετικές εκφράσεις, κι όταν ακόμη το αντικείμενο παραμένει το ίδιο. Πρόσθεσε κι εσύ πέντε τουλάχιστον παραδείγματα:

ο πρώτος λέει: (για το ίδιο πρόσωπο)	**ο δεύτερος λέει:**
– *Είναι το αφεντικό μου*	– *Είναι επιχειρηματίας*
– *Είναι δημόσιος υπάλληλος*	– *Είναι διευθυντής του υπουργείου*
– *Αναγκάστηκε να περιορίσει τον αριθμό των εργαζομένων*	– *Πέταξε στο δρόμο τους εργαζομένους*
– *Πολιτική λιτότητας*	– *Πολιτική πείνας*

Ακόμα και ο ίδιος άνθρωπος μιλώντας για το ίδιο αντικείμενο μπορεί να χρησιμοποιήσει διαφορετικό επίπεδο λόγου ανάλογα με την περίσταση. Έτσι λέει:

Εδώ:	**Εκεί:**
– *Σας παρακαλώ, του είπα, να με προσλάβετε...*	*Του τα είπα ωμά: ή με προσλαμβάνει ή αναλαμβάνει τις ευθύνες του.*
– *Δεν είναι ιδιαίτερα ευφυής, αλλά προσπαθεί...*	*Δεν του κόβει, αλλά σκοτώνεται στη δουλειά.*

(Συνεχίστε)

Γράψτε για έναν νέο μαθητή του σχολείου σας ή του γυμναστηρίου σας ή του κολυμβητηρίου σας ή του ωδείου ή... ή... ορισμένους κανόνες που πρέπει να τηρεί. Το ύφος των κανόνων (ήπιο, αυστηρό/αυταρχικό, επιεικές κτλ.) θα το αποφασίσετε εσείς. Ωστόσο, όπως καταλαβαίνετε, δεν μπορεί να είναι άσχετο με το «ύφος» του ιδρύματος (σχολείου κτλ.) στο οποίο αναφέρεται.

Πάντως, αφού γράψετε τους κανόνες στο ύφος της επιλογής σας, διατυπώστε τους σε ένα τουλάχιστον ακόμη ύφος, διαφορετικό από το πρώτο. Παράδειγμα:

(α)

Απαγορεύεται αυστηρά η έξοδος των μαθητών από το χώρο του σχολείου κατά την ώρα του διαλείμματος. Οι παραβάτες τιμωρούνται.

(β)

Η έξοδος των μαθητών από το χώρο του σχολείου κατά την ώρα του διαλείμματος επιτρέπεται μόνο με άδεια του διευθυντή ή του καθηγητή που εφημερεύει.

(γ)

Κατά την ώρα των διαλειμμάτων οι μαθητές, σεβόμενοι τον άγραφο κανονισμό του σχολείου, δε βγαίνουν έξω. Αν, ωστόσο, χρειαστεί κάποιος κάπου να πάει, τότε ζητάει άδεια.

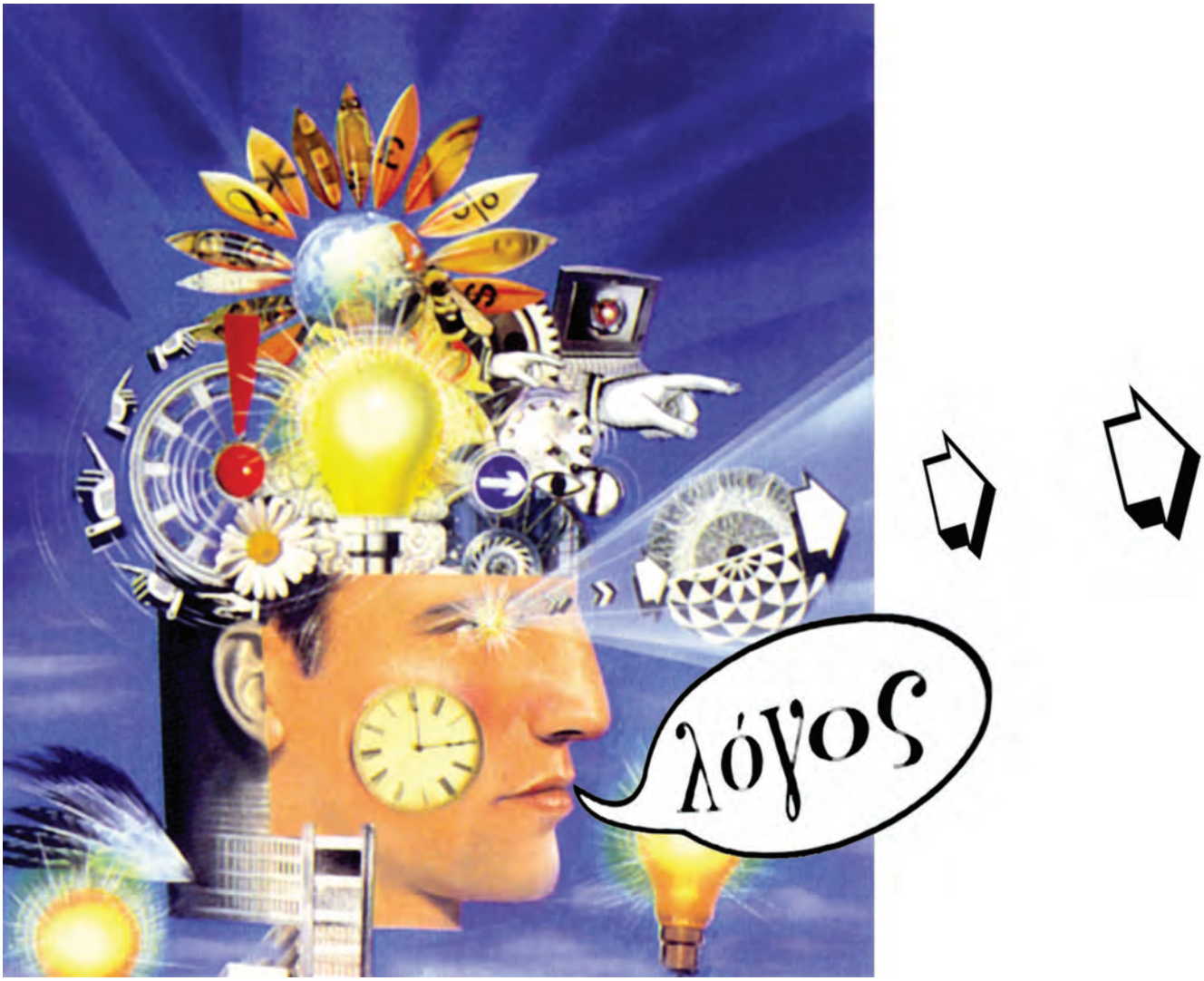

...του είπα,
ή με προσλαμβάνει ή
αναλαμβάνει τις
ευθύνες του
σας παρακαλώ,
του είπα,
να με προσλάβετε
πολιτική
λιτότητας
είναι δημόσιος
υπάλληλος
πέταξε στο δρόμο
τους εργαζόμενους
είναι διευθυντής
του υπουργείου
είναι το
αφεντικό μου
πολιτική πείνας
είναι
επιχειρηματίας
αναγκάστηκε
να περιορίσει τον αριθμό
των εργαζομένων

IV. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Οι λειτουργίες της γλώσσας: αναφορική και ποιητική λειτουργία

Τη γλώσσα τη χρησιμοποιούμε με δύο κυρίως τρόπους:

Είδαμε ότι η γλώσσα με τις λέξεις και τους κανόνες της αποτελεί ένα ενεργό εργαστήριο που παράγει λόγο· και όπως σε ένα εργαστήριο έτσι κι εδώ, όσο πιο πιστά τηρούνται οι κανονισμοί, τόσο πιο ομαλή είναι η λειτουργία και τόσο πιο πλούσια η παραγωγή· αντίθετα η περιφρόνηση των κανονισμών οδηγεί σε απορρύθμιση.



Συχνά, όμως, στη λογοτεχνία, και ιδιαίτερα στην ποίηση, γίνεται τέτοια χρήση της γλώσσας, ώστε να δημιουργείται η εντύπωση ότι παραβαίνονται οι κανονισμοί. Οι ποιητές, δηλαδή, για να εκφραστούν, πλάθουν μέσα στην ευρύτερη γλώσσα μια δική τους γλώσσα· μια γλώσσα που κυβερνιέται από δικούς της νόμους και έχει τη δική της «Ποιητική Γραμματική». Η γλώσσα τότε αφήνει τον πεζό της βηματισμό και πιάνει τον ποιητικό χορό, για να χορέψει με το χορό της συγκίνησης, όπως είπε ο Valery, ο οποίος παρομοίασε την ποίηση με το χορό και τον πεζό λόγο με το περπάτημα, θέλοντας έτσι να εκφράσει το διαφορετικό τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η γλώσσα σε καθένα από τα δύο αυτά είδη του λόγου.

Ο ένας αφορά το λογικό μας.

Αυτά σημαίνουν ότι η γλώσσα λειτουργεί με πολλούς τρόπους, γιατί πολλές είναι και οι ανάγκες του ανθρώπου. Δείχνει κι αυτό τη δύναμή της. Από τους τρόπους αυτούς οι λογοτέχνες και οι γλωσσολόγοι επισημαίνουν κυρίως δύο: «τον έναν που αφορά το λογικό μας, και τον άλλο που αφορά τις συγκινήσεις μας» (Γ. Σεφέρης). Στην πρώτη περίπτωση οι γλωσσολόγοι μιλούν για **αναφορική λειτουργία** της γλώσσας, στη δεύτερη για **ποιητική λειτουργία**. Στην **αναφορική** λειτουργία η πράξη επικοινωνίας αναφέρεται κυρίως στον πραγματικό κόσμο ή στην αντίληψη που έχουμε γι᾽ αυτόν· παράδειγμα:

- *Οι κλέφτες του ᾽21 δεν είχαν να αντιμετωπίσουν μόνον τη φωτιά της μάχης, είχαν να αντιμετωπίσουν κι άλλους εχθρούς: την πείνα, τη δίψα, το βαρύ χειμώνα στα βουνά.*

Στο παράδειγμα αυτό κατά την επικοινωνιακή πράξη **ο δέκτης του μηνύματος** δέχεται κάποια πληροφορία σχετική με τη ζωή και τους αγώνες των κλεφτών. Η γλώσσα παρουσιάζει μια πραγματικότητα και την αντίληψη που έχει γι᾽ αυτήν **ο πομπός**.



Ο άλλος αφορά τις συγκινήσεις μας.

Στην ποιητική λειτουργία η πράξη επικοινωνίας αναφέρεται κυρίως στον εαυτό της, στο ίδιο το μήνυμα, και μάλιστα στη μορφή του. Παράδειγμα: οι κλέφτες του ’21

- *Χιόνι έτρωγαν, χιόνι έπιναν και στη φωτιά βαστούσαν.*

Στο δεύτερο παράδειγμα την προσοχή του δέκτη δεν την ελκύει τόσο η πληροφορία που φέρνει το μήνυμα, όσο **το ίδιο το μήνυμα** για **τη μορφή** που παίρνει: ήχοι λέξεων, μεταφορική τους χρήση, επαναλήψεις, συνηχήσεις, μέτρο, ρυθμός κτλ. Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι το ίδιο το μήνυμα δεν αλλάζει· το παράδειγμα είναι το ίδιο· έχουμε δύο διαφορετικές όψεις του ίδιου νομίσματος: την πρώτη φορά παρέχει στο δέκτη πληροφόρηση κυρίως, ενώ τη δεύτερη του προσφέρει την ίδια του τη μορφή για αισθητική απόλαυση. Η γλώσσα λειτούργησε με δύο τρόπους: τη μια φορά με το λογικό τρόπο και την άλλη με το συγκινησιακό.



Σε ποια από τα παραδείγματα που ακολουθούν η γλώσσα χρησιμοποιείται με τον λογικό τρόπο, σε ποια με το συγκινησιακό και σε ποια μεικτά (και με τους δύο):

- *Και το βοριά το δροσερό τον πήραν τα καράβια.*

(Δημοτικό)

- *Το άθροισμα των γωνιών κάθε τριγώνου ισούται με δύο ορθές.*

(Επιστήμη)

- *Στους Φοίνικες και στους Αιγυπτίους έδωσε ακόμη διαταγή ο Ξέρξης.*

(Ηρόδοτος, μετάφραση Γιάννη Βλαχογιάννη)

- *Ποιο απόσταγμα κατά τες συνταγές αρχαίων Ελληνοσύρων μάγων καμωμένο.*

(Κ. Π. Καβάφης)

- *Έβγαλε διάτα ο Κρούταγος, της Βουλγαριάς ο τσάρος.*

(Κ. Παλαμάς)

«Τα γραπτά μηνύματα από το κινητό τηλέφωνο»

- Διατυπώστε προφορικά ή γραπτά την άποψή σας για το ρόλο που παίζει αυτός ο τρόπος έκφρασης (γραπτό μήνυμα στο κινητό) στην καθημερινή σας επικοινωνία. Το κείμενό σας να έχει πληροφοριακό χαρακτήρα, να χρησιμοποιήσετε δηλαδή τη γλώσσα με την αναφορική της λειτουργία.

- Διατυπώστε τις απόψεις σας για το ίδιο θέμα προσπαθώντας να εκφράσετε και τα συναισθήματά σας για το συγκεκριμένο τρόπο επικοινωνίας.

- Πάντα σχετικά με το ίδιο θέμα, γράψτε ένα κείμενο στο οποίο θα δώσετε έμφαση στη μορφή: χρησιμοποιήστε για παράδειγμα μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες κτλ. Μπορείτε να δώσετε ακόμη και ποιητική μορφή στο κείμενό σας.

(Συζήτηση με τους συμμαθητές σας στην τάξη ή ανταλλαγή απόψεων με μαθητές άλλων σχολείων, με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο).



V. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Το δεκαπενταμελές συμβούλιο του σχολείου σας καλεί τους μαθητές να συμμετάσχουν με προσωπικές ή ομαδικές δημιουργίες (έκθεση έργων τέχνης, εκτέλεση μουσικών συνθέσεων, παρουσίαση λογοτεχνικών ή θεατρικών έργων κτλ.) στην οργάνωση ενός τριημέρου καλλιτεχνικών εκδηλώσεων που θα πραγματοποιηθεί σε γνωστή για τη φιλοξενία τέτοιων εκδηλώσεων αίθουσα της πόλης σας.

Να συντάξετε μια **ανακοίνωση** εκατό περίπου λέξεων σχετικά με την εκδήλωση αυτή, με την ιδιότητα του προέδρου του δεκαπενταμελούς συμβουλίου. Καλό είναι τα κείμενα που θα προκύψουν να αφορούν μια πραγματική εκδήλωση του σχολείου.

Βοηθητικό υλικό

α) Τύπους ανακοινώσεων θα βρείτε στα ψιλά των εφημερίδων και στον πίνακα των ανακοινώσεων του λυκείου σας. Εκεί μπορείτε να δείτε τη μορφή μιας ανακοίνωσης: πού μπαίνει π.χ. ο τίτλος του σχολείου, πού η ένδειξη «ανακοίνωση», πού η υπογραφή του συντάκτη και η σφραγίδα του σχολείου, ποια λεκτικά στοιχεία επανέρχονται σταθερά σχεδόν σε κάθε ανακοίνωση και ό,τι άλλο σας χρειαστεί.

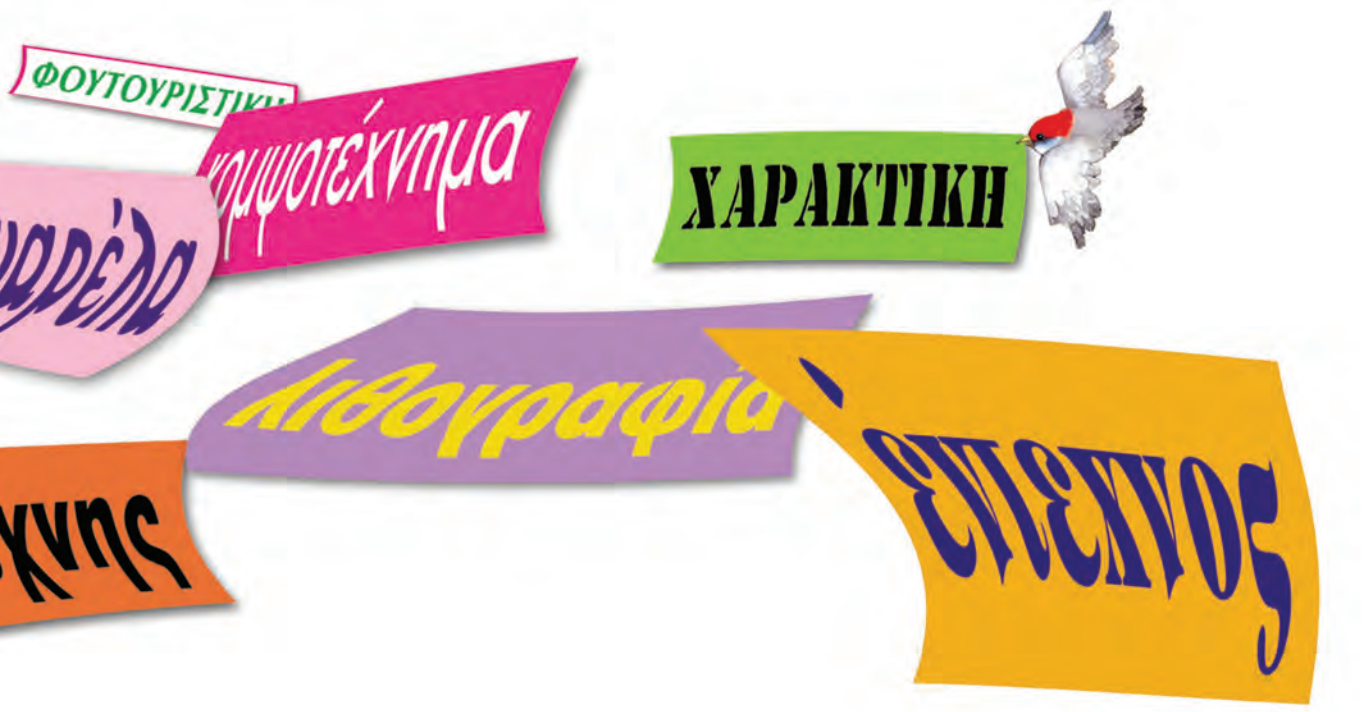
β) Η ανακοίνωση θα έχει χαρακτήρα **πληροφοριακό/υπηρεσιακό/ουδέτερο** (αναφορική λειτουργία της γλώσσας) και θα περιορίζεται στα απολύτως αναγκαία.

γ) Το λεξιλόγιο που ακολουθεί ίσως σας είναι χρήσιμο κατά τη σύνταξή της:



Λεξιλόγιο

- *ανακοίνωση, γνωστοποίηση, αναγγελία, δήλωση, κοινοποίηση: διαφωτιστική, έκτακτη, ενδιαφέρουσα, επείγουσα, επίσημη, λακωνική, ραδιοφωνική.*
- *ανακοινώνω: γνωστοποιώ, κοινοποιώ, αναγγέλλω, κοινολογώ.*
- *συμμετέχω, παίρνω μέρος, μετέχω, έχω συμμετοχή.*
- *καταγίνομαι με τις καλές τέχνες, φιλοπονώ, φιλοτεχνώ, λεπτουργώ.*
- *γραφικές τέχνες: χαρακτική, (λιθογραφία, ξυλογραφία, χαλκογραφία κ.ά.). Εικαστικές τέχνες: αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική. Διακοσμητικές τέχνες.*
- *αγάπη προς τις καλές τέχνες, ερασιτεχνία, φιλοτεχνία.*
- *έργο τέχνης, καλλιτέχνημα, φιλοτέχνημα, κομψοτέχνημα, αριστούργημα, αριστοτέχνημα.*
- *έκθεση: πινάκων ζωγραφικής, γλυπτών, πινακοθήκη, γλυπτοθήκη.*
- *ερασιτέχνης, φίλος των καλών τεχνών, φιλότεχνος, δεξιοτέχνης, κομψοτέχνης.*
- *τεχνική, ιδιαίτερη τεχνική μέθοδος, τεχνοτροπία, στιλ.*
- *περίτεχνος, έντεχνος, καλοδουλεμένος, ομορφοκαμωμένος.*
- *ζωγραφική: παραδοσιακή, αφηρημένη, πρωτόγονη, ρεαλιστική, σύγχρονη, φουτουριστική.*
- *ζωγραφιά, ακουαρέλα, θαλασσογραφία, νωπογραφία, σκηνογραφία, τοιχογραφία, τοπιογραφία.*



Συντάξτε μια **δεύτερη ανακοίνωση** με το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο. Διαφοροποιήστε όμως τώρα κάπως το λόγο σας: στην προσπάθειά σας να πετύχετε το σκοπό σας, που είναι η διοργάνωση του τριημέρου των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, φροντίστε να συγκινήσετε τους συμμαθητές σας και να τους επηρεάσετε, ώστε να συμμετάσχουν όσο γίνεται περισσότεροι και με περισσότερα έργα.

Πριν αρχίσετε να γράφετε τη δεύτερη ανακοίνωση, συζητήστε όλοι μαζί τους τρόπους με τους οποίους θα επιδιώκατε να συγκινήσετε τους μαθητές. Θα τους συγκινούσε λ.χ.: η αναφορά στη λαμπρή ιστορία του σχολείου, της οποίας θα έπρεπε να φανούν αντάξιοι; η υπόσχεση εκδρομών στο εξωτερικό για κείνους που θα είχαν τις εκλεκτότερες και τις περισσότερες συμμετοχές; η απονομή επαίνων και βραβείων με οικονομικό αντίκρισμα; κάτι άλλο;

Να παρουσιάσετε, ως πρόεδροι του δεκαπενταμελούς συμβουλίου, στη γενική συνέλευση της σχολικής κοινότητας το περιεχόμενο της δεύτερης ανακοίνωσης.

Να μεταφέρετε το περιεχόμενο της ανακοίνωσης, ως μαθητές τώρα, στις οικογένειές σας.

Να ετοιμάσετε **διαφημιστικό φυλλάδιο** ή/και **αφίσα** εβδομήντα έως ογδόντα λέξεων, για να κάνετε γνωστή στο κοινό την εκδήλωσή σας. Συνδυάστε το λόγο με την εικόνα. Διαλέξτε εικόνες ή σκίτσα ανάλογα με το θέμα της εκδήλωσής σας. Προσέξτε τα χρώματα, το μέγεθος της εικόνας, το μήνυμα που στέλνει.



Να δημοσιεύσετε με το ίδιο περιεχόμενο **σύντομη ανακοίνωση**, που δε θα ξεπερνάει τις είκοσι λέξεις, **στις εφημερίδες**. Δείγμα τέτοιας ανακοίνωσης μπορείτε να δείτε στη συνέχεια. Όπως καταλαβαίνετε, στην ανακοίνωση αυτή θα δώσετε τα εντελώς απαραίτητα στοιχεία. Αυτό σημαίνει ότι η ανακοίνωση του Τύπου θα είναι πλήρης και σύντομη.

Να απευθύνετε, ως μαθητική κοινότητα, αίτηση προς το Υπουργείο Πολιτισμού, με την οποία να ζητάτε την οικονομική κάλυψη των εκδηλώσεών σας. Παράλληλα, ο καθένας από σας ας στείλει με τον ίδιο στόχο (της οικονομικής κάλυψης των εκδηλώσεών σας) επιστολή σε οικονομικά ισχυρό φίλο ή συγγενή του.

Ίσως σας είναι χρήσιμο και το λεξιλόγιο που ακολουθεί:



Βοήθεια, η: *συνώνυμα:* *ενίσχυση, συνδρομή, υπεράσπιση, αρωγή, επικουρία, προστασία, συμπαράσταση, υποστήριξη, βοήθημα, συμβολή.*

αντώνυμα: *κατατρεγμός, διωγμός, πόλεμος, αδιαφορία, εγκατάλειψη.*

σύνθετα: *επιβοήθεια, αλληλοβοήθεια.*

επίθετα: *αδερφική, άμεση, αμοιβαία, αναγκαία, ανεκτίμητη, ανέλπιστη, ανεπαρκής, ανυστερόβουλη, ανώφελη, αρκετή, γρήγορη, ηθική, θεϊκή, ικανοποιητική, κατάλληλη, κρατική, μεγάλη, μικρή, οικονομική, προσωρινή, σοβαρή, υλική, φιλική, χρηματική.*

Βοηθώ: *συνώνυμα:* *ενισχύω, προσφέρω βοήθεια, επικουρώ, συντρέχω, εξυπηρετώ, παραστέκομαι, υποστηρίζω, ωφελώ.*

αντώνυμα: *κατατρέχω, ζημιώνω, καταδιώκω, πολεμώ, αδιαφορώ, εγκαταλείπω, βλάπτω.*



Η λογική χρησιμοποίηση του λεκτικού υλικού που ακολουθεί μπορεί να δώσει το κείμενο της αίτησης:

αίτηση, προς, θέμα, χορήγηση, καλλιτεχνικός, εκδήλωση, τριήμερο, χορηγώ, ενισχύω, προσπάθεια, απώτερος σκοπός, δημιουργία, σχολικός, ζωή, πνευματικός, Υπουργείο Πολιτισμού, παρακαλώ, έξοδο, οργανώνω, μαθητική κοινότητα, αγωγή, παιδεία, δικαίωση, κόπος, εργασία, σκληρός, παράλληλα, μάθημα, αφίσα, διαφήμιση, πρόσκληση, ενοικιάζω, πληρώνω, αίθουσα καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, μεταφορά, πίνακας, μουσικό όργανο, συναυλία, ειδική μικροφωνική/ μεγαφωνική εγκατάσταση, θεατρική παράσταση, σκηνικό, κοστούμι, συνημμένος, πρόγραμμα.

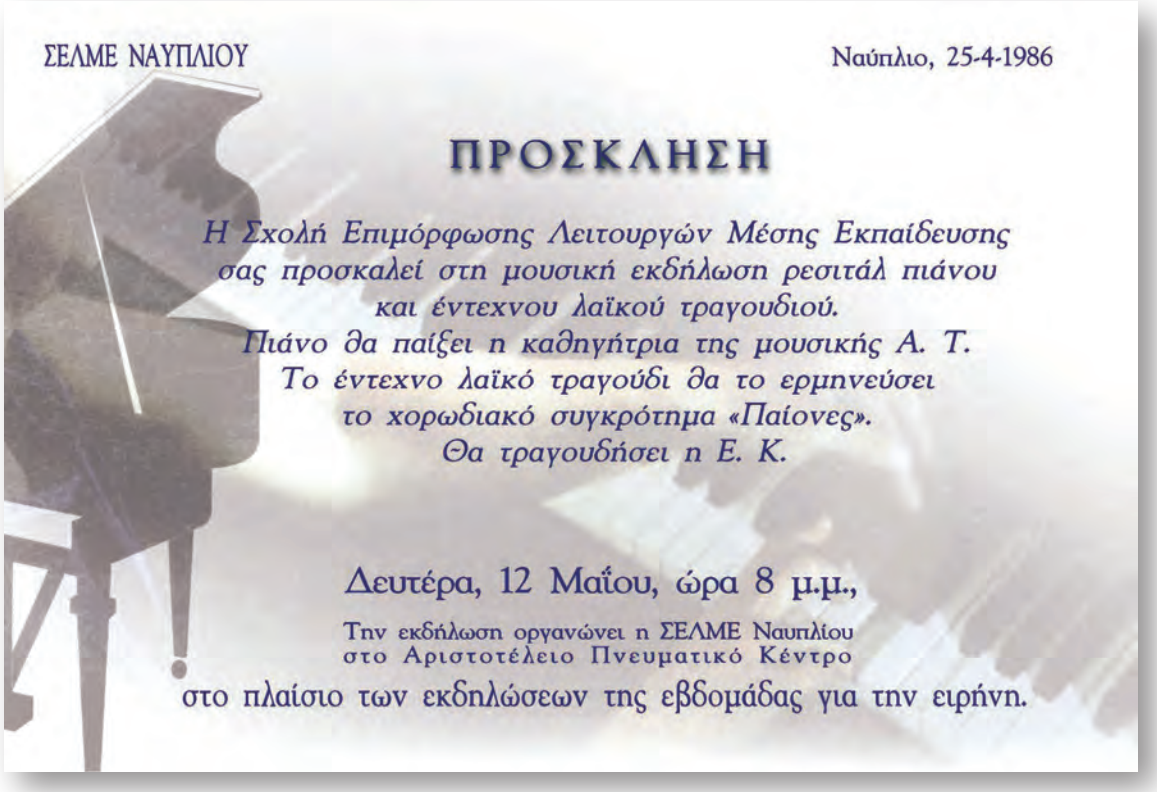


Εννοείται ότι τόσο η φιλική σας επιστολή όσο και η αίτηση πρέπει να πείθουν. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να χρησιμοποιήσετε τα κατάλληλα επιχειρήματα. Δεν θα ήταν άστοχο, λ.χ., μαζί με την αναφορά στο καλλιτεχνικό μέρος του προγράμματός σας, να αναφερθείτε και στις οικονομικές σας ανάγκες, εκθέτοντας σε γενικές γραμμές πού και πώς θα χρησιμοποιήσετε τα χρήματα που ζητάτε.

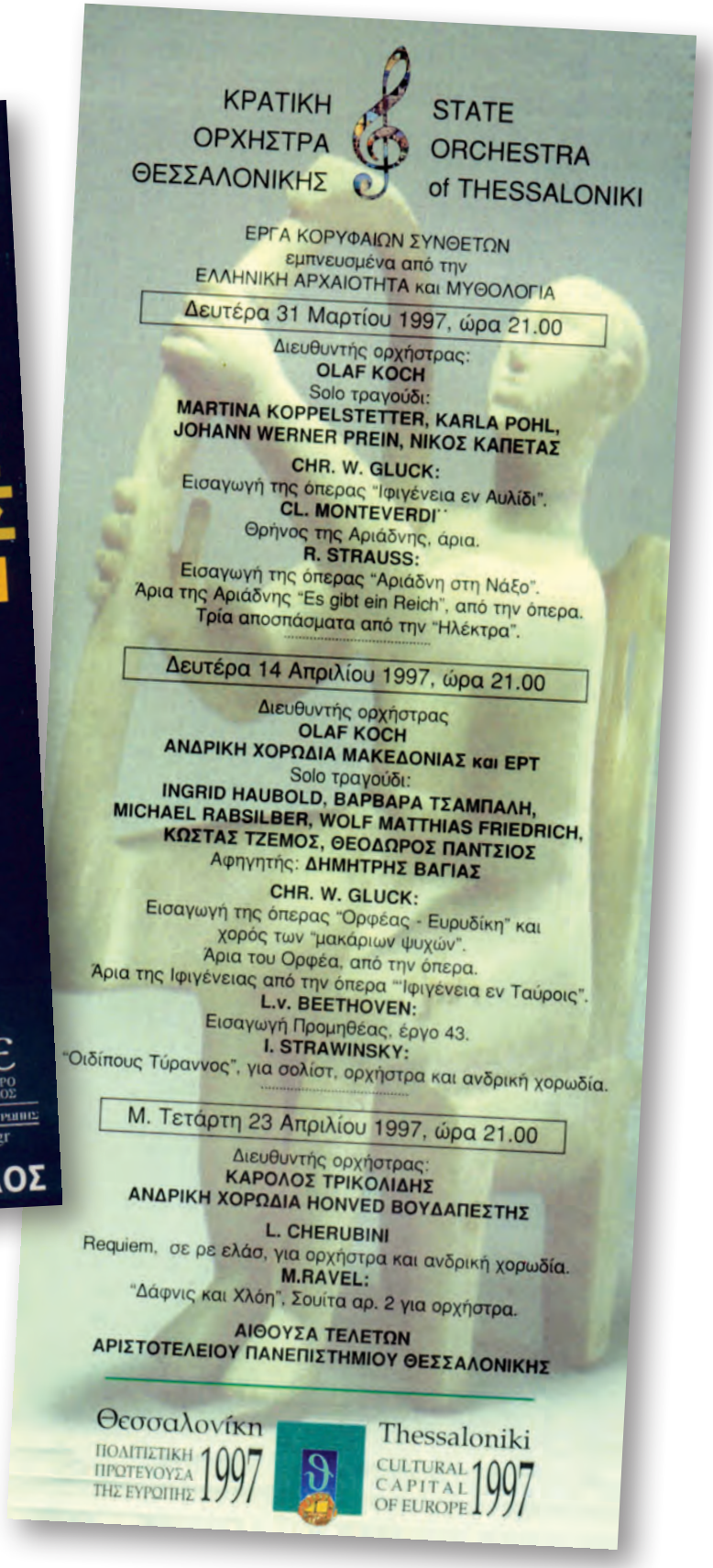
Συντάξτε, τέλος, μια **πρόσκληση** και ένα **πρόγραμμα** για το κοινό, όπως συνηθίζεται σ᾽ αυτές τις περιπτώσεις, και καταχωρίστε στο **βιβλίο πράξεων** της μαθητικής σας κοινότητας τη σχετική **πράξη**, με την οποία αποφασίσατε να πραγματοποιήσετε το τριήμερο των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.

Μπορείτε να στείλετε πολλά από τα κείμενά σας, όπως τις ανακοινώσεις, το πρόγραμμα, την πρόσκληση, την αφίσα κτλ., με το **ηλεκτρονικό ταχυδρομείο** σε άλλα σχολεία της περιοχής σας ή και άλλων πόλεων, ενημερώνοντας τους συμμαθητές σας για την εκδήλωση, την οποία μπορούν να παρακολουθήσουν, εφόσον είναι δυνατόν. Τα κείμενά σας μπορούν να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου σας.

Ακολουθούν δείγματα πρόσκλησης, προγράμματος (σ. 51) και μιας πράξης συλλόγου καθηγητών (σ. 52), που, αν και δεν αναφέρονται άμεσα στο συγκεκριμένο θέμα, ωστόσο περιέχουν τα απαραίτητα λεκτικά στοιχεία, με τα οποία θα έχετε τη δυνατότητα να συνθέσετε τη δική σας πρόσκληση, το δικό σας πρόγραμμα και τη δική σας πράξη.




ΜΟΝΗ ΛΑΖΑΡΙΣΤΩΝ
ΣΚΗΝΗ ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ
Παρασκευή 29 Νοεμβρίου
2002
ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΜΠΡΕΧΤ
Ο ΚΑΛΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΟΥ ΣΕΤΣΟΥΑΝ
ΚΘΒΕ
ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ
www.ntng.gr
ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ


ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
STATE ORCHESTRA of THESSALONIKI
ΕΡΓΑ ΚΟΡΥΦΑΙΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ
εμπνευσμένα από την
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ και ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ
Δευτέρα 31 Μαρτίου 1997, ώρα 21.00
Διευθυντής ορχήστρας:
OLAF KOCH
Solo τραγούδι:
MARTINA KOPPELSTETTER, KARLA POHL,
JOHANN WERNER PREIN, ΝΙΚΟΣ ΚΑΠΕΤΑΣ
CHR. W. GLUCK:
Εισαγωγή της όπερας "Ιφιγένεια εν Αυλίδι".
CL. MONTEVERDI
Θρήνος της Αριάδνης, άρια.
R. STRAUSS:
Εισαγωγή της όπερας "Αριάδνη στη Νάξο".
Άρια της Αριάδνης "Es gibt ein Reich", από την όπερα.
Τρία αποσπάσματα από την "Ηλέκτρα".
Δευτέρα 14 Απριλίου 1997, ώρα 21.00
Διευθυντής ορχήστρας
OLAF KOCH
ΑΝΔΡΙΚΗ ΧΟΡΩΔΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ και ΕΡΤ
Solo τραγούδι:
INGRID HAUBOLD, ΒΑΡΒΑΡΑ ΤΣΑΜΠΑΛΗ,
MICHAEL RABSILBER, WOLF MATTHIAS FRIEDRICH,
ΚΩΣΤΑΣ ΤΖΕΜΟΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΝΤΣΙΟΣ
Αφηγητής: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΑΓΙΑΣ
CHR. W. GLUCK:
Εισαγωγή της όπερας "Ορφέας - Ευρυδίκη" και
χορός των "μακάριων ψυχών".
Άρια του Ορφέα, από την όπερα.
Άρια της Ιφιγένειας από την όπερα "Ιφιγένεια εν Ταύροις".
L.v. BEETHOVEN:
Εισαγωγή Προμηθέας, έργο 43.
I. STRAWINSKY:
"Οιδίπους Τύραννος", για σολίστ, ορχήστρα και ανδρική χορωδία.
Μ. Τετάρτη 23 Απριλίου 1997, ώρα 21.00
Διευθυντής ορχήστρας:
ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΡΙΚΟΛΙΔΗΣ
ΑΝΔΡΙΚΗ ΧΟΡΩΔΙΑ HONVED ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ
L. CHERUBINI
Requiem, σε ρε ελάσ, για ορχήστρα και ανδρική χορωδία.
M.RAVEL:
"Δάφνις και Χλόη", Σουίτα αρ. 2 για ορχήστρα.
ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΕΛΕΤΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Θεσσαλονίκη
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ 1997
Thessaloniki
CULTURAL CAPITAL OF EUROPE 1997

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
2ο ΛΥΚΕΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΠΡΑΞΗ 15η

Θέμα: Αποτελέσματα προαγωγικών και απολυτήριων εξετάσεων.

Ο Σύλλογος των καθηγητών του 2ου Λυκείου Ηρακλείου συνήλθε σήμερα, 19 Ιουνίου 1987, στο γραφείο του Λυκείου, ύστερα από πρόσκληση του λυκειάρχη κ..., για να συζητήσει τα ακόλουθα θέματα της ημερήσιας διάταξης:

α) Αποτέλεσμα προαγωγικών και απολυτήριων εξετάσεων σχολικού έτους 1986-1987 και

β) Διαγωγή των μαθητών κατά το ίδιο σχολικό έτος.

Απόντες οι καθηγητές...

Ο Σύλλογος των καθηγητών αφού έλαβε υπόψη του:

1. τα άρθρα 15, 16, 27, 28, 31 ...του Προεδρικού Διατάγματος 264/75 «για προαγωγικές κτλ. εξετάσεις».

2. τη βαθμολογία της προφορικής και γραπτής εξέτασης των μαθητών,

αποφασίζει

Α. Προάγει: α) από την Α΄ τάξη στη Β΄ τους μαθητές: 1..., 2..., 3...,
β) από την Β΄ τάξη στη Γ΄ τους: 1...,

Β. Απολύει τους: 1..., 2...,

Γ. Παραπέμπει σε επανεξέταση το Σεπτέμβριο τους: 1....2....3...,

Δ. Απορρίπτει τους: α) από την Α΄ τάξη: 1 ..., 2...,

Έπειτα ο σύλλογος των καθηγητών, αφού έλαβε υπόψη του τη διαγωγή των μαθητών... κατά το σχολικό έτος 1986-1987,

αποφασίζει

Α. Χαρακτηρίζει καλή τη διαγωγή των 1 ..., 2 ..., 3 ..., διότι...

Β. Χαρακτηρίζει κοσμία τη διαγωγή των 1 ..., 2 ..., 3 ..., διότι...

Γ. Χαρακτηρίζει κοσμιότατη τη διαγωγή όλων των υπόλοιπων μαθητών και μαθητριών του Σχολείου.

Ο Σύλλογος των καθηγητών διάβασε την πράξη αυτή, τη βεβαίωσε και την υπογράφει:

Ο Λυκειάρχης *Οι καθηγητές*

ονόματα *υπογραφές*

Χρήσιμες πληροφορίες

Όπως θα διαπιστώσατε ήδη, το κείμενο που διαβάσατε είναι λιτό και αυστηρό. Εξάλλου αποτελεί δημόσιο έγγραφο. Το περιεχόμενό του διαρθρώνεται λογικά και μεθοδικά: δεν υπάρχουν κενά, όπως δεν υπάρχουν και περιττά· περιορίζεται στα απολύτως αναγκαία. Αν κανείς δοκιμάσει να προσθέσει ή να αφαιρέσει κάτι, είναι βέβαιο ότι θα διαταράξει τη μαθηματική του ισορροπία. Θα μπορούσαμε να πούμε, χωρίς υπερβολή, ότι είναι ένα δείγμα της λογικής λειτουργίας της γλώσσας. Αυτό άλλωστε θα το αντιληφθείτε, αν επιχειρήσετε να το απαγγείλετε, όπως θα απαγγέλλατε λ.χ. έναν πανηγυρικό λόγο ή ένα ποίημα. Θα νιώθατε αμέσως ότι το προδίδετε και ότι η σοβαρότητα σας εγκαταλείπει. Έχει το κείμενο αυτό, όπως και κάθε κείμενο, το δικό του ρυθμό: το δικό του ύφος. Το ύφος που αρμόζει στην περίπτωση για την οποία γράφτηκε.

Συντάξτε, λοιπόν, κι εσείς τη δική σας πράξη, αφού μελετήσετε προσεκτικά όλα τα σημεία του κειμένου-οδηγού, στο οποίο μπορείτε να κάνετε όποιες προσθαφαιρέσεις, αντικαταστάσεις ή τροποποιήσεις κρίνετε αναγκαίες.

Αφηγηθείτε, τώρα, σε γραπτό λόγο πεντακοσίων, περίπου, λέξεων, όλα όσα έκανε η μαθητική κοινότητα, για να οργανώσει το τριήμερο των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, και στεγάστε τα κάτω από τον τίτλο:

«Πολιτιστικές εκδηλώσεις: η προετοιμασία και η οργάνωση ενός καλλιτεχνικού τριημέρου»



Φροντίστε να συμπεριλάβετε στην αφήγησή σας κάθε αξιοσημείωτη λεπτομέρεια κινούμενοι πάνω στον άξονα του χρόνου. Εννοείται ότι τα διάφορα κείμενα (ανακοινώσεις στον τύπο, πρακτικό/πράξη κτλ.) δεν είναι δυνατόν να συμπεριληφθούν αυτούσια στην αφήγησή σας· θα ενταχθούν σ' αυτήν με κάθε δυνατή συντομία. Φροντίστε επίσης να χωριστείτε **σε δύο ομάδες**, από τις οποίες η πρώτη να προσπαθήσει να δώσει έμφαση στη **μορφή** του λόγου, ενώ η δεύτερη στο **περιεχόμενο** του λόγου· πράγμα που σημαίνει ότι η πρώτη ομάδα θα φροντίσει να διηγηθεί **με τρόπο που να συγκινεί**, όπως συμβαίνει στη λογοτεχνία, ενώ η δεύτερη ομάδα θα φροντίσει να αφηγηθεί **με τρόπο που θα πληροφορεί**, όπως συνηθίζεται στην επιστήμη, στη διοίκηση, στο σχολείο, στην καθημερινή επικοινωνία. Η πρώτη δηλαδή ομάδα θα θεωρήσει ότι αποδέκτες του κειμένου της είναι άνθρωποι που θα ζητήσουν σ' αυτό την τέρψη περισσότερο του λόγου παρά την πληροφόρηση. Αντίθετα, η δεύτερη ομάδα θα θεωρή-

σει αποδέκτες του κειμένου της ανθρώπους που κυρίως επιθυμούν να πληροφορηθούν. Στην πρώτη περίπτωση λ.χ., θα μπορούσε να ανήκει κάποιος αναγνώστης που θα ευχαριστιόταν να διαβάζει αφηγηματικό λόγο, ενώ αποδέκτης στη δεύτερη περίπτωση θα μπορούσε να είναι το Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο, όπως καταλαβαίνετε, δικαιούται να πληροφορηθεί από μια συνοπτική / ακριβή / σαφή / λιτή / εμπεριστατωμένη έκθεσή σας τα σχετικά με την απόφαση, το σχεδιασμό, την οργάνωση και την πραγματοποίηση του τριημέρου των καλλιτεχνικών σας εκδηλώσεων. Το δεύτερο δηλαδή κείμενο θα μπορούσε να πάρει τη μορφή **έκθεσης πεπραγμένων ή αναφοράς**. Ακολουθούν δύο δείγματα γραφής. Το πρώτο (α) δίνει έμφαση στην έκφραση, το δεύτερο (β) ενδιαφέρεται για την πληροφόρηση. Ωστόσο αναφέρονται και τα δύο στο ίδιο θέμα.

Σημείωση. Μην αρχίσετε το γράψιμο πριν μελετήσετε και συγκρίνετε όλοι μαζί τα δείγματα (α) και (β).



Δείγμα α΄

Οι συζητήσεις

Στην αυλή του σχολείου, στους διαδρόμους, στις τάξεις, παντού, μέρες τώρα οι μαθητές συζητούσαν για τη δράση της Μαθητικής τους Κοινότητας και την έβρισκαν φτωχή. Όλοι τους υποστήριζαν ότι κάτι έπρεπε να γίνει. Ώσπου το θέμα έφτασε στο μαθητικό συμβούλιο. Εκεί με εισήγηση του προέδρου πάρθηκε η μεγάλη απόφαση: θα οργάνωναν ένα τριήμερο καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με έργα ζωγραφικής, μουσικής, θεάτρου και λογοτεχνίας. Όλα δημιουργίες των μαθητών.

Η απόφαση του Μαθητικού Συμβουλίου

Υπήρχε άφθονη παραγωγή στο σχολείο τους. Ακόμη και μουσικές συνθέσεις δικές τους είχαν να παρουσιάσουν τα παιδιά. Δεν έμεινε, λοιπόν, παρά να αρχίσουν τη δουλειά.

Η ανακοίνωση της απόφασης

Έτσι κι έγινε. Σε λίγο η απόφαση καμάρωνε στον πίνακα των ανακοινώσεων, ενώ ο πρόεδρος του 15μελούς τη γνωστοποίησε με λόγο σύντομο και δυνατό στη Γενική Συνέλευση· ήταν (ο λόγος του) ένα κείμενο που μιλούσε σε όλες τις καρδιές. Γι᾽ αυτό και οι δηλώσεις για συμμετοχή ήταν πολλές.





Μπορείς να συνεχίσεις ακολουθώντας, αν θέλεις, και προεκτείνοντας την πορεία του δείγματος. Τη συνέχειά της είναι δυνατόν να τη συνθέσεις αρμολογώντας τις ενέργειες των παιδιών στο συνεκτικό ιστό του χρόνου. Οι πλαγιότιτλοι που βλέπεις πλάι στο δειγματικό κείμενο στοιχειοθετούν την πορεία έως εδώ. Εννοείται ότι θα συνεχίσεις να γράφεις τους πλαγιότιτλους, όπου το κρίνεις αναγκαίο.

Μπορείς ωστόσο, αν θέλεις, να γράψεις ένα εντελώς δικό σου κείμενο ακολουθώντας μιαν εντελώς δική σου πορεία. Μπορείς δηλαδή να παρουσιάσεις, με τον τρόπο που εσύ θα έκρινες πιο ευχάριστο, το υλικό το σχετικό με την εκδήλωση αυτή της μαθητικής σου κοινότητας.

Δείγμα β΄

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
2ου ΛΥΚΕΙΟΥ ΑΡΤΑΣ

ΠΡΟΣ
Το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών
Τμήμα Πολιτιστικών Εκδηλώσεων
Αθηνάς 42
Αθήνα (35818)

ΘΕΜΑ: Πολιτιστικές εκδηλώσεις: η προετοιμασία και η οργάνωση ενός καλλιτεχνικού τριήμερου
ΣΧΕΤ.: Έγγραφό σας 14/10.14/53/3/26 Μαρτίου 1999.

Εξαγγελία του θέματος

Ύστερα από την οικονομική ενίσχυση που μας χορηγήσατε, ανταποκρινόμενοι στην από 20.1.1999 αίτησή μας, σας πληροφορούμε ότι πραγματοποιήσαμε το τριήμερο των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στη δημιουργία πολιτιστικής ζωής στην πόλη μας και στην περιοχή μας. Γι' αυτό και σας ευχαριστούμε. Σας παρουσιάζουμε στη συνέχεια, όπως εξάλλου ζητήσατε, αδρομερή έκθεση των αποφάσεων, των ενεργειών και του τρόπου με τον οποίο οργανώσαμε και πραγματοποιήσαμε το τριήμερο των πολιτιστικών μας εκδηλώσεων:

Η απόφαση του Μαθητικού Συμβουλίου

Στη συνεδρίαση της 15ης Οκτωβρίου 1999 το μαθητικό συμβούλιο του σχολείου μας αποφάσισε, ύστερα από σχετική εισήγηση του προέδρου του, τη διοργάνωση ενός τριήμερου καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με στόχους: α) τον εμπλουτισμό της κοινοτικής ζωής της σχολικής μας κοινότητας, β) την ενίσχυση της πολιτιστικής ζωής της μικρής μας πόλης και του νομού μας, και γ) τη δημιουργία ευκαιριών στις οποίες οι μαθητές του λυκείου μας θα παρουσίαζαν τις προσωπικές τους δημιουργίες: έργα ζωγραφικής και γενικότερα, εικαστικών τεχνών, μουσικής, θεάτρου και λογοτεχνίας.

Ανακοίνωση της απόφασης

Την επόμενη της συνεδρίασης (16 Οκτωβρίου) η απόφαση του συμβουλίου αναρτήθηκε στην πινακίδα ανακοινώσεων του σχολείου, ενώ λίγες ημέρες αργότερα ο πρόεδρος με λόγο πειστικό τη γνωστοποίησε στη γενική συνέλευση.

Συνέχισε.

Τώρα που ολοκληρώσατε την εκδήλωσή σας και ανταποκριθήκατε στις ποικίλες υποχρεώσεις σας, θα διαπιστώσετε, αν εποπτεύσετε πάλι ολόκληρη την πορεία που διανύσατε, ότι ένα πλήθος στόχων οδήγησαν σε αντίστοιχο πλήθος κειμένων.

Πρόκειται για μια δυναμική παρουσία της γλώσσας, η οποία οφείλεται στη λεγόμενη γλωσσική ικανότητα που οδηγεί στη γλωσσική επικοινωνία των ανθρώπων. Δείτε λ.χ. πώς αναβλύζει από μια πηγή ενεργειών, όπως ήταν η εκδήλωσή σας, μια ποικιλία κειμένων:



VI. ΕΙΔΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Ανάμεσα στις γλωσσικές ποικιλίες συγκαταλέγονται και εκείνες που συνδέονται με τον καταμερισμό της κοινωνικής / επαγγελματικής δραστηριότητας. Πρόκειται για ευδιάκριτες γλωσσικές ποικιλίες που δημιουργούνται από τις διάφορες επαγγελματικές ομάδες. Μια επαγγελματική ομάδα δηλαδή, για να εξυπηρετήσει τους επαγγελματικούς της σκοπούς, διαμορφώνει στο πλαίσιο της εθνικής γλώσσας τη δική της γλωσσική ποικιλία με ιδιότυπους όρους της ειδικότητάς της. Μερικοί ονομάζουν τις γλωσσικές αυτές ποικιλίες ειδικές γλώσσες. Έτσι έχουμε τις ειδικές γλώσσες των νομικών, των γιατρών, των μηχανικών, των ψαράδων, των ποδοσφαιριστών, των θεολόγων, των μαθηματικών, των χημικών κτλ., οι οποίες χαρακτηρίζονται κυρίως από λεξιλογικές διαφορές που οφείλονται είτε στη χρήση ειδικών όρων είτε στη χρήση καθημερινών λέξεων που φορτίζονται όμως κατά περίπτωση με ιδιαίτερο σημασιολογικό φορτίο. Η λέξη λ.χ. χολοκυστογραφία (σύνθετη από τις λέξεις χολή, κύστη και γράφω) αποτελεί όρο μόνο της ιατρικής επιστήμης και δηλώνει (γι᾽ αυτό εξάλλου και κατασκευάστηκε) την ακτινογραφία της χοληδόχου κύστης. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με τη λέξη μέτρο την οποία συναντούμε και στην καθημερινή χρήση (μονάδα μέτρησης, σύγκρισης ποσών κτλ.) και στην ειδική γλωσσική ποικιλία ενός συγκεκριμένου φιλολογικού κλάδου, της μετρικής: μέτρο στίχου, μέτρο και ρυθμός κτλ. Με τέτοιες συνήθως λέξεις – όρους λειτουργούν οι ειδικές γλώσσες.

Ειδικό Λεξιλόγιο

Χαρακτήρισε από το ειδικό λεξιλόγιό τους τα ακόλουθα κείμενα (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) και καταχώρισε τις ειδικές λέξεις (όρους) τους στο πιο κάτω πλαίσιο και στην οικεία για την καθεμιά στήλη.

Κείμενα	Μαθηματικά	Βοτανική - Ζωολογία	Φυσική	Ιστορία	Θρησκευτικά	Γεωγραφία	Χημεία	Ρητορικός λόγος
Ειδικές λέξεις	ακολουθία							

(1)
Αριθμητική και γεωμετρική πρόοδος

α) «Αν προσέξουμε τους όρους της ακολουθίας 2, 5, 8, 11, 14, 17...», παρατηρούμε ότι κάθε όρος, εκτός από τον πρώτο, είναι άθροισμα του προηγούμενου όρου και του αριθμού 3. Έτσι π.χ. είναι 5 = 2 + 3, 8 = 5 + 3... Μια τέτοια ακολουθία λέγεται ***αριθμητική πρόοδος*** *με λόγο 3.*

β) «Αν προσέξουμε τώρα τους όρους της ακολουθίας 2, 6, 18, 54, 162...», παρατηρούμε ότι κάθε όρος, εκτός από τον πρώτο, είναι γινόμενο του προηγούμενου όρου επί τον αριθμό 3. Έτσι π.χ. είναι 6 = 2 · 3, 18 = 6 · 3, 54 = 18 · 3... Μια τέτοια ακολουθία λέγεται ***γεωμετρική πρόοδος*** *με λόγο 3.*

(2)
Το κύτταρο

Το σώμα τόσο των φυτών όσο και των ζώων αποτελείται από μικρές μονάδες που ονομάζονται κύτταρα. Το κύτταρο είναι η μορφολογική και η λειτουργική μονάδα των οργανισμών και επομένως της ζωής. Πάνω στο κύτταρο εμφανίζεται το φαινόμενο της ζωής και είναι το μικρότερο κομμάτι της ζωντανής ύλης. Το μέγεθος του κυττάρου είναι συνήθως μικροσκοπικό, το δε σχήμα του ποικίλλει. Τα σπουδαιότερα μέρη του κυττάρου απέξω προς τα μέσα είναι: η μεμβράνη, το κυτταρόπλασμα και ο πυρήνας.

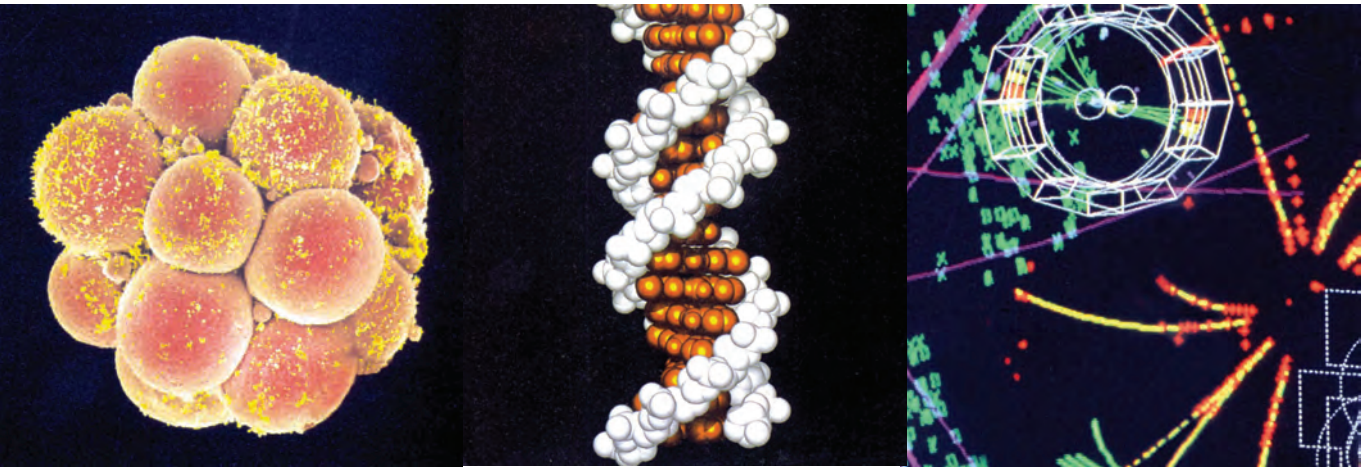
(3)
Ένταση πεδίου

Ένταση πεδίου. Ένα χαρακτηριστικό μέγεθος του ηλεκτρικού πεδίου είναι η ένταση. Η ένταση φανερώνει πόσο ισχυρό είναι το πεδίο σε κάποιο σημείο του και ορίζεται με τον ακόλουθο τρόπο:

Θεωρούμε ένα φορτίο q σε κάποιο σημείο Z του πεδίου. Αν F είναι η δύναμη που ασκεί το πεδίο στο φορτίο, τότε το πηλίκο F/q εκφράζει την ένταση του ηλεκτρικού πεδίου στο σημείο Z.

$$\text{Δηλ.} \quad \begin{matrix}\text{ένταση} \\ \text{ηλ. πεδίου}\end{matrix} = \frac{\text{δύναμη}}{\text{φορτίο}} \qquad \varepsilon = \frac{F}{q}$$

Η ένταση είναι μέγεθος διανυσματικό και έχει την ίδια διεύθυνση και φορά με τη δύναμη που ασκείται πάνω σε θετικό φορτίο.



(4)
Η απόκρουση των Περσών

Η περσική επίθεση εναντίον της Ελλάδας είχε αποκρουστεί οριστικά και η ιμπεριαλιστική πολιτική των Περσών βασιλιάδων είχε δεχτεί ένα αποφασιστικό πλήγμα. Την πολιτική αυτή όμως την είχαν πληρώσει με τη ζωή τους χιλιάδες νέοι άνθρωποι, Έλληνες και Πέρσες, που έπεσαν στα πεδία των μαχών ή χάθηκαν στις θάλασσες, όπου έγιναν οι ναυτικές συγκρούσεις.

Η απόκρουση της περσικής επίθεσης είναι ένα γεγονός με πολύ μεγάλη σημασία για τον ελληνικό κόσμο αλλά και για τον κόσμο ολόκληρο. Οι ελληνικές πόλεις εξασφάλισαν την ελευθερία τους, δηλαδή την απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική, πολιτική και πολιτιστική τους ανάπτυξη...

Οι πολεμιστές που κατόρθωσαν με τον ηρωισμό και την αυταπάρνησή τους να συντρίψουν την περσική επίθεση ήταν οι ελεύθεροι συνειδητοί πολίτες, που δεν ένιωθαν την πατρίδα τους σαν μια μακρινή και ξένη καταπιεστική δύναμη, αλλά την ταύτιζαν με τον εαυτό τους. Ήταν, τέλος, ελεύθεροι άνθρωποι, που με τα όπλα τους υπεράσπιζαν την ελευθερία από την επιβουλή του δεσποτισμού.

(5)
Η Πεντηκοστή

Η πρώτη επίσημη και δυναμική φανέρωση της Εκκλησίας στον κόσμο έγινε στα Ιεροσόλυμα, την ημέρα που οι Ιουδαίοι γιόρταζαν την Πεντηκοστή. Οι Πράξεις των Αποστόλων διηγούνται με παραστατικότητα τα σχετικά γεγονότα:

«Την ημέρα της Πεντηκοστής ήταν συγκεντρωμένοι όλοι μαζί (οι πρώτοι χριστιανοί) στο ίδιο μέρος. Ξαφνικά ήρθε από τον ουρανό μια βοή, σαν να φύσηξε ο δυνατός άνεμος, και γέμισε όλο το σπίτι στο οποίο βρίσκονταν. Τότε είδαν να μοιράζονται σ' αυτούς γλώσσες όμοιες με φλόγες φωτιάς και στον καθέναν κάθισε από μια τέτοια γλώσσα. Και πλημμύρισαν όλοι από



Πνεύμα Άγιο κι άρχισαν να μιλάνε άλλες γλώσσες, καθώς το Πνεύμα τούς έδινε δύναμη λόγου».

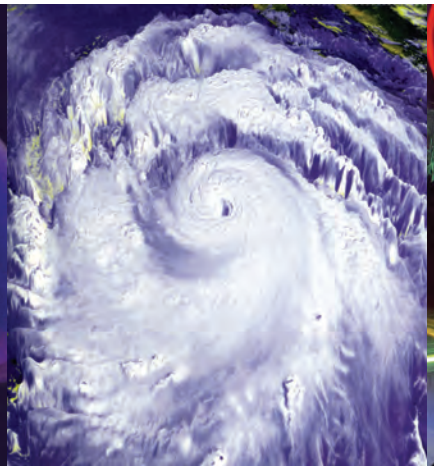
(6)
Αλκοόλες

Αλκοόλες ονομάζονται οι οργανικές ενώσεις που έχουν στο μόριό τους ένα ή περισσότερα υδροξύλια (-OH). Η αλκοόλη CH_3CH_2OH ανήκει στην ομόλογη σειρά των κορεσμένων μονοσθενών αλκοολών που έχουν ένα υδροξύλιο στο μόριό τους. Υπάρχουν επίσης αλκοόλες με δύο υδροξύλια (διασθενείς), με τρία υδροξύλια (τρισθενείς) κτλ.

Μία κορεσμένη δισθενής αλκοόλη είναι η αιθανοδιόλη (ή γλυκόλη) που χρησιμοποιείται ως αντιπηκτικό (ή αντιψυκτικό) υγρό στα ψυγεία των αυτοκινήτων. Η γλυκερίνη είναι τρισθενής αλκοόλη.

(7)
Διπλή ενέργεια

Φρονώ, λοιπόν, ότι με διπλή ενέργεια πρέπει εσείς να συνδράμετε την κατάσταση, και με το να σώζετε χάρη των Ολυνθίων τις πόλεις τους στέλνοντας στρατιώτες που θα το πραγματοποιήσουν αυτό, και με το να λεηλατείτε τη χώρα του Φιλίππου με πολεμικά πλοία και με άλλον στρατό. Αν, όμως, το ένα από αυτά το αμελήσετε, φοβούμαι μήπως μας πάει χαμένη η εκστρατεία· γιατί, αν εσείς μόνο τη χώρα του βλάπτετε, θα το αντέξει αυτό, θα υποτάξει την Όλυνθο και ύστερα θα έλθει στην πατρίδα του και εύκολα θα σας αποκρούσει. Εάν πάλι εσείς στείλετε βοήθεια μόνο στην Όλυνθο, βλέποντας τη χώρα του να μη διατρέχει κανένα κίνδυνο, θα καθίσει εκεί για την πολιορκία και θα παρακολουθεί από κοντά την επιχείρηση, και με τον καιρό θα υποτάξει τους πολιορκημένους. Πρέπει λοιπόν η βοήθεια να είναι μεγάλη και να προσφερθεί με διπλή ενέργεια.

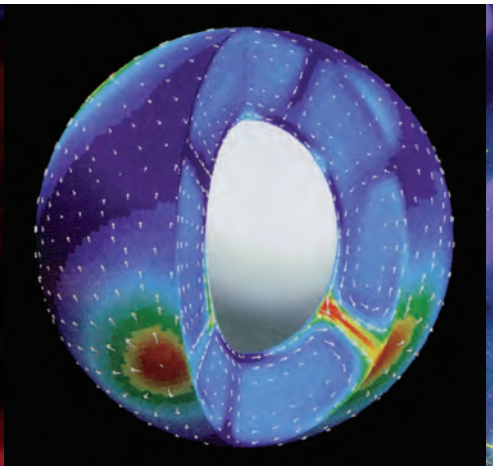

Συζητήστε τους όρους κάθε στήλης του πίνακα της σελ. 58 και κατατάξτε τους σε δύο ομάδες: στην πρώτη ομάδα να συμπεριλάβετε τους όρους που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο από τις ειδικές γλώσσες στις οποίες ανήκουν, ενώ στη δεύτερη ομάδα να συμπεριλάβετε τους όρους που χρησιμοποιούνται ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν, εκτός από τις ειδικές γλώσσες στις οποίες ανήκουν, και αλλού: σε άλλες ειδικές γλώσσες, στην καθημερινή ομιλία κτλ. Σχηματίστε ύστερα με τις λέξεις – όρους της δεύτερης ομάδας όσο μπορείτε περισσότερες φράσεις, για να δείξετε τις διάφορες χρήσεις τους. Παράδειγμα:

Ο όρος υδροξύλιο χρησιμοποιείται μόνο στη χημεία· θα ενταχθεί, συνεπώς στην πρώτη ομάδα. Ο όρος όμως κύτταρο θα ενταχθεί στη δεύτερη ομάδα, διότι εκτός από τις φυσικές επιστήμες (βοτανική, ζωολογία, ανθρωπολογία κτλ.), όπου συνηθίζεται, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί και αλλού:

– *Η οικογένεια αποτελεί κύτταρο της κοινωνίας.*

– *Η πρόταση είναι το κύτταρο του λόγου, προφορικού και γραπτού.*

– *Η σχολική τάξη με τους μαθητές της θα μπορούσε να θεωρηθεί το κύτταρο του εκπαιδευτικού μας οργανισμού.*




Σε αλφαβητικό λεξιλόγιο, να μεταφέρετε κάθε εβδομάδα ανελλιπώς και να καταγράψετε τους νέους όρους της τελευταίας κάθε φορά διδακτικής ενότητας των μαθηματικών, της φυσικής, της χημείας, της ιστορίας, των θρησκευτικών, της πολιτικής αγωγής κτλ., τους οποίους (όρους) φροντίστε να τους σχολιάζετε τακτικά, διερευνώντας, μαζί με την ετυμολογία τους και άλλες, δηλωτικές ή μεταφορικές, χρήσεις τους. Ακολουθεί δείγμα του λεξιλογίου:

πυρήνας, ο	*το κεντρικό / εσωτερικό μέρος ενός σώματος*
άλλες χρήσεις της λέξης «πυρήνας»	– *Η επιστήμη έχει διαπιστώσει ότι ο πυρήνας της γης είναι πυρακτωμένος.* – *Τα τέσσερα εκείνα θωρηκτά αποτέλεσαν τον πυρήνα του πολεμικού μας ναυτικού.* – *Τον πυρήνα της συνωμοτικής ομάδας δεν μπόρεσε κανείς να τον ανακαλύψει.*
συνισταμένη, η	*μετοχή του ρήματος συνίσταμαι. Συνήθως χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό, ύστερα από παράλειψη της λέξης δύναμη την οποία προσδιορίζει: συνισταμένη δύναμη, η συνισταμένη των δυνάμεων: εννοούμε τη δύναμη που μπορεί να αντικαταστήσει άλλες δυνάμεις, τις συνιστώσες (φυσική).*
άλλες χρήσεις της λέξης «συνισταμένη»	– *Πολιτικές και πνευματικές δυνάμεις συνέκλιναν με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια συνισταμένη, η οποία έβγαλε την πολιτεία από το πνευματικό και το πολιτικό της τέλμα.* – *Και ποια είναι, σε παρακαλώ, η συνισταμένη των λόγων σου; μπορείς να μου πεις;*

VII. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

α) Η οργάνωση του λόγου και οι ειδικές γλώσσες

Κλιμάκωσε τα κείμενα (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) που διάβασες με βάση τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται στο καθένα η γλώσσα: σε ποια δηλαδή από αυτά η γλώσσα είναι (περισσότερο ή λιγότερο) απρόσωπη και αντικειμενική και σε ποια είναι φορτισμένη με (κάποια) υποκειμενικότητα ή με (κάποια) διάθεση / συγκίνηση.

Αν μελετήσετε προσεκτικά τα κείμενα (1), (3), (4) και (5), θα διαπιστώσετε ότι και τα πέντε έχουν χαρακτήρα πληροφοριακό. Έτσι: το (1) μας παρέχει την πληροφορία τι είναι αριθμητική και τι γεωμετρική πρόοδος· το (3) μιλάει για την ένταση του πεδίου· το (4) για τη σημασία που είχε για τον ελληνισμό και για τον κόσμο η απόκρουση της επίθεσης των Περσών· το (5) αναφέρεται στη γιορτή της Πεντηκοστής.

Και όμως, ενώ όλα τα κείμενα είναι πληροφοριακά, δεν είναι γραμμένα στην ίδια γλωσσική ποικιλία. Όλα σχεδόν, άλλο περισσότερο και άλλο λιγότερο, διαφοροποιούνται μεταξύ τους γλωσσικά, ανάλογα με την ιδιαιτερότητα της πληροφόρησής τους, ανάλογα δηλαδή με το περιεχόμενο του θέματός τους και τον ιδιαίτερο στόχο τους. Κι αυτό γίνεται φανερό, αν παρατηρήσουμε με συγκριτική διάθεση δύο από τα κείμενα: το (1), που αναφέρεται σε μαθηματική πληροφόρηση, και το (5) που αναφέρεται σε θρησκευτική πληροφόρηση.

Η γλώσσα του κειμένου (1)

Το θέμα του κειμένου (1): ανήκει στην επιστήμη των μαθηματικών· είναι γραμμένο στην ειδική γλωσσική τους ποικιλία· στόχο του έχει να διδάξει τι είναι αριθμητική πρόοδος. Και για να το πετύχει αυτό:

α) *ακολουθεί μια λογική διαδικασία:*
- *παραθέτει μέσα σε υπόθεση λόγου μια ακολουθία αριθμών*
  «2, 5, 8, 11, 14, 17»
- *παρατηρεί και δείχνει στην απόδοση του λόγου τα κύρια γνωρίσματα της ακολουθίας*
  «παρατηρούμε ότι... του αριθμού 3»
- *διευκρινίζει την ακολουθία χρησιμοποιώντας παράδειγμα*
  «5 = 2 + 3, 8 = 5 + 3, ...»
- *ονομάζει / ορίζει την ακολουθία*
  «Μια τέτοια... πρόοδος με λόγο 3»

β) *χρησιμοποιεί:*
- *λέξεις που κυριολεκτούν*
  «Αν προσέξουμε... θα παρατηρήσουμε...»
- *μαθηματικούς όρους*
  «άθροισμα, ακολουθία, αριθμός, λόγος»
- *σημεία του μαθηματικού κώδικα (σύμβολα)*
  «/ 2 /, / 4 /, / + /, / = /, / ·/ κτλ.»



Παρατηρούμε λοιπόν ότι μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία ο συντάκτης του κειμένου μάς παρουσίασε με τρόπο λογικό, αποδεικτικό και διδακτικό μια μαθηματική αλήθεια: τι είναι αριθμητική πρόοδος. Μας έδειξε δηλαδή τις αντικειμενικές σχέσεις που έχουν τα πράγματα μεταξύ τους σε μια περιοχή των μαθηματικών. Και για να το πετύχει, χρησιμοποίησε τη γλώσσα έτσι που να φανερώνει με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια τις σχέσεις των πραγμάτων. Γι' αυτό και όλες οι λέξεις και οι προτάσεις είναι φορτισμένες με τα αναγκαία μόνο σημασιολογικά τους φορτία, ώστε να αποδίδουν με πιστότητα την αλήθεια. Τα νοηματικά τους περιγράμματα είναι συγκεκριμένα· δεν υπάρχει διάχυση νοηματική ή φόρτιση συγκινησιακή. Η γλώσσα είναι ανάλογη με τις απαιτήσεις των πραγμάτων: απρόσωπη, αχρωμάτιστη συναισθηματικά, αντικειμενική, με λογική στερεότητα και αποδεικτικότητα. Διαφορετικά δε θα ήταν κατάλληλη για την περίπτωση.

Δομικό διάγραμμα του κειμένου (1)

1. Προβάλλεται το θέμα (με υπόθεση)	<	Αν προσέξουμε τους όρους της ακολουθίας 2, 5, 8, 11, 14, 17
2. Παρατηρείται και διαπιστώνεται η αλήθεια (με απόδοση)	<	παρατηρούμε ότι κάθε όρος, εκτός από τον πρώτο, είναι άθροισμα του προηγούμενου όρου και του αριθμού 3.
3. Αποδεικνύεται (η αλήθεια) (με παράδειγμα)	<	Έτσι π.χ. είναι $5 = 2 + 3$, $8 = 5 + 3$
4. Ονομάζεται (η αλήθεια)	<	Μια τέτοια ακολουθία λέγεται αριθμητική πρόοδος με λόγο 3.

Η γλώσσα του κειμένου (5)

Ακολουθεί δομικό διάγραμμα του κειμένου.

Το θέμα του κειμένου (5) είναι αντλημένο από τη Βίβλο και παρουσιάζεται με τη δική του γλωσσική ποικιλία, η οποία, όπως βλέπετε, είναι διαφορετική από τη γλωσσική ποικιλία των μαθηματικών. Διαφορετικός είναι άλλωστε και ο στόχος του κειμένου: απευθύνεται σε οπαδούς μιας θρησκείας και ζητάει να τους πληροφορήσει για το θαύμα της Πεντηκοστής. Διαφορετικό λοιπόν το θέμα, διαφορετικός και ο στόχος του κειμένου. Γι' αυτό διαφορετική είναι και η πραγμάτευσή του. Δεν τίθεται τώρα μια αλήθεια για να αποδειχθεί με συλλογισμούς· η αλήθεια για τον αναγνώστη / πιστό είναι δεδομένη: πρόκειται για ένα θαύμα το οποίο αυτός αποδέχεται. Έτσι ο συντάκτης / συγγραφέας του κειμένου δεν το διερευνά, αλλά το αποκαλύπτει. Αυτό σημαίνει ότι οι γλωσσικοί μηχανισμοί της λογικής απόδειξης ατονούν και στη θέση τους λειτουργούν άλλοι: οι γλωσσικοί μηχανισμοί

της αφήγησης και της περιγραφής ενός γεγονότος-θαύματος· μιας πράξης που συντελείται στην περιοχή του υπέρλογου.

Η γλώσσα λοιπόν οργανώνεται για να αποκαλύψει το θαύμα και όχι για να αποδείξει με συλλογική διαδικασία μια αλήθεια των μαθηματικών. Έτσι το κείμενο αποτελείται από δύο τμήματα:

α) Το εισαγωγικό τμήμα

«η πρώτη επίσημη... τα σχετικά γεγονότα»

το οποίο αποτελεί προλογικό σχόλιο του δεύτερου: θεωρεί το θαύμα της Πεντηκοστής ως την πρώτη φανέρωση της Εκκλησίας, προσδιορίζει τον τόπο και το χρόνο και σημειώνει την πηγή του.

β) Το κύριο τμήμα

«την ημέρα της Πεντηκοστής… δύναμη λόγου»

όπου με τρόπο αφηγηματικό και περιγραφικό παρουσιάζονται τα θαυμαστά γεγονότα. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δεύτερου τμήματος είναι:

– Το ξετύλιγμα του γεγονότος το οποίο σιγά σιγά διογκώνεται και ολοκληρώνεται, καθώς μεταβαίνει από τη σφαίρα της πραγματικότητας στη σφαίρα του θαύματος.

– Οι μεταβατικές λέξεις που με τις αλυσιδωτές τους εκρήξεις ανοίγουν τις αλλεπάλληλες εικόνες του θαύματος:

«Ξαφνικά ήρθε…», «Τότε είδαν…», «Και πλημμύρισαν όλοι…»

– Η λειτουργία της εικόνας και του ήχου.

– Ο θριαμβικός τόνος του κειμένου.

– Η χρήση της ποιητικής λειτουργίας της γλώσσας: *«μια βοή, σαν να φύσηξε δυνατός άνεμος», «γλώσσες όμοιες με φλόγες φωτιάς», «πλημμύρισαν όλοι»* κτλ.

β) Η οργάνωση του λόγου και η πειθώ

Θα παρατήρησες ίσως ότι πολλές φορές στην καθημερινή ή στη σχολική ζωή σού έχει ζητηθεί να εκφράσεις και να στηρίξεις τη δική σου θέση, την άποψη που έχεις σχηματίσει για τα διάφορα θέματα. Σου έχει ζητηθεί δηλαδή να παρουσιάσεις αυτά που εσύ πιστεύεις, κοιτάζοντας και εξετάζοντας τα θέματα/πράγματα/προβλήματα από τη δική σου οπτική γωνία. Αυτό βέβαια σημαίνει ότι πρέπει να έχεις –και έχεις– απόψεις. Αν και δε φτάνει μόνο αυτό· πρέπει παράλληλα να είσαι σε θέση να στηρίζεις τις απόψεις σου και να πείθεις για την ορθότητά τους· να πείθεις τους ακροατές ή τους αναγνώστες ότι η άποψή σου είναι σωστή, να πείθεις δηλαδή γιατί (για ποιους λόγους) αυτά που υποστηρίζεις είναι όπως τα νομίζεις/αισθάνεσαι εσύ. Με άλλα λόγια θα πρέπει να αιτιολογείς τις θέσεις σου: να λες γιατί είναι έτσι και όχι διαφορετικά.

Σε μια τέτοια περίπτωση, όπως καταλαβαίνεις, θα πρέπει πρώτα να βρίσκεις το αποδεικτικό σου υλικό (σκέψεις, επιχειρήματα, συλλογισμούς, παραδείγματα, γεγονότα, περιστατικά κτλ.) και ύστερα να το κατατάσσεις οργανώνοντάς το πειστικά πάνω σε ένα (οικο)δομικό σχέδιο. Και δεν είναι καθόλου περίεργο ότι στο σημείο αυτό μοιάζουν όλοι οι ομιλητές και οι συγγραφείς που προσπαθούν να πείσουν για την άποψή τους. Εξάλλου, η τέχνη να πείθεις για τις απόψεις σου –είτε πολιτικός είσαι είτε δικηγόρος είτε μαθηματικός κτλ.– είναι πανάρχαια και φτάνει ως εμάς από την αρχαία Ελλάδα.



γ) Η οργάνωση του λόγου και το επιχείρημα

Το παρακάτω κείμενο ανήκει σε ρητορικό λόγο. Κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι η πειθώ. Ο Δημοσθένης –από δικό του λόγο είναι παρμένο το κείμενο– προσπαθεί να πείσει τους Αθηναίους να πλήξουν με διπλή τους ενέργεια το Φίλιππο. Στην προσπάθειά του αυτή οργανώνει το λόγο του και αναπτύσσει τα επιχειρήματά του με τον ακόλουθο τρόπο:

1. Προβάλλει τη θέση του (απόφανση) → Φρονώ, λοιπόν, ότι με διπλή ενέργεια πρέπει εσείς να συνδράμετε την κατάσταση,

2. Τη διευκρινίζει (επεξήγηση) → και με το να σώζετε χάρη των Ολυνθίων τις πόλεις τους στέλνοντας στρατιώτες που θα το πραγματοποιήσουν αυτό, και με το να λεηλατείτε τη χώρα του Φιλίππου με πολεμικά πλοία και με άλλον στρατό.

3. Την αιτιολογεί, αποδεικνύοντας τι θα συμβεί, αν δε δράσουν με διπλή ενέργεια, αν δηλαδή δράσουν σε μια κατεύθυνση μόνο (αιτιολόγηση) → Αν όμως το ένα από αυτά το αμελήσετε, φοβούμαι μήπως μας πάει χαμένη η εκστρατεία· γιατί, αν εσείς μόνο τη χώρα του βλάπτετε, θα το αντέξει αυτό, θα υποτάξει την Όλυνθο και ύστερα θα έλθει στην πατρίδα του κι εύκολα θα σας αποκρούσει. Εάν πάλι εσείς στείλετε βοήθεια μόνο στην Όλυνθο, βλέποντας τη χώρα του να μη διατρέχει κανέναν κίνδυνο, θα καθίσει εκεί για πολιορκία και θα παρακολουθεί από κοντά την επιχείρηση, και με τον καιρό θα υποτάξει τους πολιορκημένους.

4. Συμπεραίνει (συμπέρασμα) → Πρέπει, λοιπόν, η βοήθεια να είναι μεγάλη και να προσφερθεί με διπλή ενέργεια.

Το επιχείρημα



Επιχείρημα, λέει η Λογική, είναι μια σειρά από προτάσεις που συνδέονται μεταξύ τους χωρίς χάσματα και απολήγουν σε μια τελική πρόταση, που λέγεται συμπέρασμα· σκοπός του επιχειρήματος είναι να υποδείξει την αλήθεια μιας θέσης/απόφανσης (αποφαίνομαι). Αυτά σημαίνουν ότι οι προτάσεις που οδηγούν στο συμπέρασμα βρίσκονται σε λογικές σχέσεις μεταξύ τους, η επόμενη δηλαδή είναι λογική ακολουθία της προηγούμενης. Γι᾽ αυτό και έχουν κάποιους όρους κοινούς, που γίνονται η γέφυρα για τη μετάβαση από τη μια (πρόταση) στην άλλη.



Αναζητήστε αυτή τη σχέση των προτάσεων.

α) στο κείμενο του Δημοσθένη που ήδη έχετε μελετήσει.

β) στα ακόλουθα παραδείγματα:

- *Το τρίγωνο είναι τρίπλευρο. Άρα το τρίγωνο δεν είναι τετράπλευρο.*
- *Η γη είναι πλανήτης. Άρα η γη δεν είναι απλανής.*
- *Ο ανακριτής καλεί το μάρτυρα (εμπειρογνώμονα αστυνομικό) να αποδείξει τη γνώμη του (απόφανση) ότι ο αυτουργός της κλοπής, που απασχολεί τη δικαιοσύνη, είναι ένας έμπειρος και επιδέξιος διαρρήκτης. Και ο μάρτυρας αναπτύσσει τις σκέψεις του ως εξής:*
  - *α. Στο χρηματοκιβώτιο που ληστεύτηκε η κλειδαριά βρέθηκε άθικτη, παρατηρήθηκαν όμως βαθιές εντομές σε ορισμένα σημεία.*
  - *β. Τα σημεία αυτά είναι καίριες θέσεις του μηχανισμού ασφάλειας που προστατεύει το χρηματοκιβώτιο.*
  - *γ. Οι εντομές λοιπόν δεν είναι τυχαίες, αλλά οφείλονται στο εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τη διάρρηξη.*
  - *δ. Ο τύπος των εντομών και το αποτέλεσμα που έφεραν δείχνουν ότι έγιναν από ειδικό εργαλείο, λεπτό, μυτερό, ισχυρό.*
  - *ε. Τέτοια εργαλεία μεταχειρίζονται έμπειροι και επιδέξιοι διαρρήκτες.*
  - *στ. Άρα ο αυτουργός της κλοπής είναι ένας έμπειρος και επιδέξιος διαρρήκτης.*

    - *α. Εκείνος που με ειδικό εργαλείο κατορθώνει να ανοίξει ένα καλά ασφαλισμένο χρηματοκιβώτιο, είναι ένας έμπειρος και επιδέξιος διαρρήκτης.*
    - *β. Ο αυτουργός της κλοπής του διαμερίσματος Χ άνοιξε το χρηματοκιβώτιό του μ᾽ ένα τέτοιο εργαλείο, όπως αποδείχνουν τα ίχνη που άφησε η πράξη του.*
    - *γ. Άρα ο αυτουργός της κλοπής του διαμερίσματος Χ είναι ένας έμπειρος και επιδέξιος διαρρήκτης.*

Ε. Παπανούτσος, Λογική, εκδ. Δωδώνη, 1970

ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Η διαδικασία με την οποία ο νους καταστρώνει ένα επιχείρημα λέγεται συλλογισμός.

Οι συλλογισμοί είναι άμεσοι, έμμεσοι, παραγωγικοί, επαγωγικοί, αναλογικοί.

Χαρακτηρίστε τους συλλογισμούς της στήλης α΄. Θα το πετύχετε, αν τους αντιστοιχίσετε σωστά με τους ορισμούς της στήλης β΄.

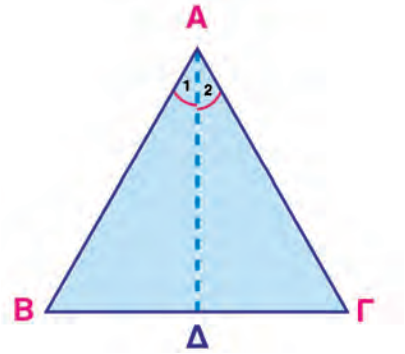
α΄	β΄
(1) Τα μέταλλα είναι ανόργανα. Ο χρυσός είναι ανόργανο.	Στον **παραγωγικό** συλλογισμό από το όλον συμπεραίνουμε για τα επιμέρους.
(2) Οι πλανήτες είναι ετερόφωτα σώματα. Η γη είναι πλανήτης. Άρα η γη είναι ετερόφωτο σώμα.	**Έμμεσοι** είναι οι συλλογισμοί των οποίων το συμπέρασμα προκύπτει από δύο ή περισσότερες προτάσεις - κρίσεις.
(3) Τα φυτά είναι οργανισμοί. Η μηλιά είναι φυτό. Άρα η μηλιά είναι οργανισμός.	**Άμεσοι** είναι οι συλλογισμοί των οποίων το συμπέρασμα προκύπτει από μια μόνο πρόταση - κρίση.
(4) Η μηλιά, η αχλαδιά... είναι οργανισμοί. Η μηλιά, η αχλαδιά... είναι φυτά. Άρα τα φυτά είναι οργανισμοί.	Στον **επαγωγικό** συλλογισμό από τα επιμέρους συμπεραίνουμε για το όλο.
(5) Κάποια καλή μαθήτρια βραβεύτηκε. Η Ελπίδα είναι καλή μαθήτρια. Άρα η Ελπίδα είναι πιθανό να βραβευτεί.	Στον **αναλογικό** συλλογισμό από τα επιμέρους συμπεραίνουμε πάλι για τα επιμέρους.



Στο θεώρημα που ακολουθεί να δείξετε ποια είναι η θέση/απόφανση, ποια είναι η συλλογιστική διαδικασία και ποιο το συμπέρασμα.

Θεώρημα φ

Σε κάθε τρίγωνο απέναντι από ίσες πλευρές βρίσκονται ίσες γωνίες, δηλαδή
ΑΒ = ΑΓ → $\hat{B} = \hat{\Gamma}$



Απόδειξη: Ας θεωρήσουμε ένα τρίγωνο ΑΒΓ με ΑΒ = ΑΓ.
Αν φέρουμε τη διχοτόμο του ΑΔ, έχουμε τρίγ. ΑΒΔ = τρίγ. ΑΓΔ (γιατί: ΑΒ = ΑΓ, ΑΔ = ΑΔ, $\hat{A}1 = \hat{A}2$) και άρα $\hat{B} = \hat{\Gamma}$.

Να πείτε στη συνέχεια αν η συλλογιστική διαδικασία σάς πείθει ή όχι και γιατί.

Ξαναγράψτε το θεώρημα, χρησιμοποιώντας μόνο λέξεις – περισσότερες λέξεις. Αντικαταστήστε λ.χ. τα σύμβολα με λέξεις. Παράδειγμα:

> Σε κάθε τρίγωνο απέναντι από ίσες πλευρές βρίσκονται ίσες γωνίες· στο τρίγωνο π.χ. ΑΒΓ απέναντι από τις πλευρές ΑΒ και ΑΓ, που είναι μεταξύ τους ίσες, βρίσκονται οι γωνίες $\hat{B}$ και $\hat{\Gamma}$ που και αυτές είναι μεταξύ τους ίσες. Η θέση/απόφανση αυτή αποδεικνύεται με τον ακόλουθο συλλογισμό...
>
> (συνεχίστε)

δ) Η οργάνωση του λόγου και η αιτιολόγηση

Παραλληλίστε το ρητορικό κείμενο που διαβάσατε παραπάνω με το θεώρημα φ ως προς τη συλλογιστική τους πορεία και ως προς τα εκφραστικά τους στοιχεία (λέξεις, σύμβολα κτλ.), και αναζητήστε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους.

Από τον παραλληλισμό τους θα διαπιστώσατε ήδη ότι και τα δύο κείμενα προσπαθούν να πείσουν χρησιμοποιώντας στην απόδειξη την αιτιολόγηση. Αυτό σημαίνει ότι προβάλλουν μια θέση και ύστερα ζητούν τα υποστηρίγματά της, την αιτιολογούν, λένε δηλαδή γιατί αυτή η θέση είναι σωστή. Και στις δύο περιπτώσεις η θέση προηγείται από τις αποδείξεις, θα μπορούσε όμως και να ακολουθεί ή να είναι χωνεμένη μέσα στο υποστηρικτικό υλικό.

Η υποστήριξη πάλι της θέσης μέσα σε μια παράγραφο ή σε ευρύτερο κείμενο μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους αιτιολόγησης και πειθούς, όπως είναι π.χ. οι συλλογισμοί, οι στατιστικές ενδείξεις, οι μαρτυρίες των ειδικών κτλ.· αυτοί πάλι οι τρόποι εκφράζονται με αιτιολογικές προτάσεις, οι οποίες, όπως σας είναι γνωστό, εισάγονται με αιτιολογικούς συνδέσμους:

> γιατί, διότι, επειδή, αφού, που, καθώς κτλ.
>
> (βλ. ΝΕ.Γ., σ. 200 και ΝΕ.Σ., σ. 140)

Αν και αυτό δεν είναι απόλυτο, αφού η αιτιολόγηση μπορεί να γίνει και με άλλα εκφραστικά μέσα· έτσι συμβαίνει π.χ. στους υποθετικούς λόγους, όταν με την υπόθεση εκφράζεται παραστατικότερα το αίτιο εκείνου που περιέχεται στην απόδοση:

– Εγώ δε φταίω, αν (= επειδή) εσύ δεν καταλαβαίνεις.
– Ήταν φίλος μου. Σου φαίνεται λοιπόν περίεργο, αν ενδιαφέρομαι για το παιδί του;

Κάποτε η αιτιολόγηση περιέχεται μέσα σε ένα ευρύτερο κείμενο, στο οποίο, εκτός από τους αιτιολογικούς, χρησιμοποιούνται και άλλοι σύνδεσμοι. Αναγνωρίστε π.χ. τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η αιτιολόγηση στο κείμενο του Δημοσθένη και στο θεώρημα φ και επισημάνετε τα εκφραστικά του μέσα: συνδέσμους, συντάξεις κτλ.

Παρουσιάστε τη δομή (θεματική περίοδο, σχόλια, κατακλείδα) και την αποδεικτική διαδικασία της παραγράφου:

Η αγάπη του πλούτου

... Η αγάπη του πλούτου, που η αχόρταγη αναζήτησή του μας έχει γίνει μόνιμη αρρώστια, και η φιληδονία καταδουλώνουν, ή, καλύτερα, καταποντίζουν αύτανδρη τη ζωή μας· τι δεν υπάρχει αρρώστια που να ταπεινώνη τον άνθρωπο περισσότερο από τη φιλαργυρία, ούτε να τον εξευτελίζη περισσότερο από τη φιληδονία. Γιατί δεν μπορεί βέβαια ο νους μου να εξήγηση πώς είναι δυνατόν, όταν έχουμε εκτιμήσει τόσο πολύ τον υπερβολικό πλούτο ή για να μιλήσουμε αληθινώτερα τον έχουμε θεοποιήσει, να μη δεχτούμε τα σύμφυτα μ' αυτόν κακά που μπαίνουν στην ψυχή μας. [...] Με τον άμετρο πλούτο σφιχτοδεμένη και με το ίδιο [...] βήμα περπατώντας έρχεται η πολυτέλεια, κι όταν εκείνος ανοίγη τις πύλες των πόλεων και των σπιτιών, μπαίνει κι αυτή μαζί του και συγκατοικούνε. Με τον καιρό, το ζευγάρι τούτο στήνει τη φωλιά του στη ζωή των ανθρώπων κ' έρχεται ταχιά στην ώρα να γεννήση· και γεννούν τότε την πλεονεξία και την αλαζονεία και την τρυφή, όχι νόθα γεννήματά τους, μα πολύ πολύ γνήσια. Κι αν αφήση κανείς και τούτα του πλούτου τα βλαστάρια νάρθουνε σ' ώριμην ηλικία, ταχιά κι αυτά γεννούν αδυσώπητους στις ψυχές τυράννους, την αυθάδεια, την παρανομία και την αναισχυντία...



Ανώνυμου, *Περί ύψους*, μετ. Π. Λεκατσά, εκδ. Ι. Ν. Ζαχαρόπουλου, Αθήνα. 1956, σ. 141

Στην εξέταση της αποδεικτικής διαδικασίας θα βοηθηθείτε, αν παρατηρήσετε τον τρόπο με τον οποίο χτίζεται η αιτιολόγηση της παραγράφου: οι αποδεικτικές της λεπτομέρειες διαρθρώνονται στον άξονα του χρόνου; στον άξονα του χώρου; ή ακολουθούν συλλογιστική πορεία στον άξονα της λογικής; Το τελευταίο αυτό, όπως ήδη έχουμε γνωρίσει, σημαίνει ότι ο συγγραφέας: α) αρχίζει με μια γενική απόφανση και έπειτα προσκομίζει τις αποδεικτικές του λεπτομέρειες (παραγωγή)· β) ξεκινάει από κάτι μερικό και ύστερα οδηγείται σε γενικό συμπέρασμα (επαγωγή)· γ) συμπεραίνει από κάτι μερικό για κάτι επίσης μερικό (αναλογία).

Σημειώστε τις ειδικές ως προς το συγκεκριμένο θέμα λέξεις (ειδικό λεξιλόγιο), με τις οποίες πλέκεται ο εννοιολογικός ιστός της παραγράφου. Παράδειγμα:

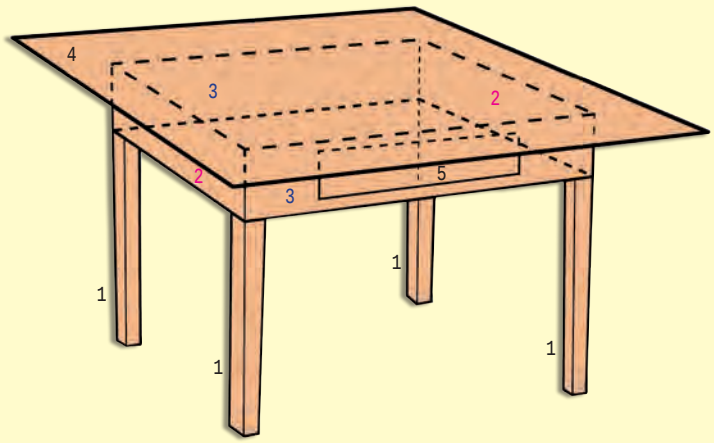
πλούτος, αχόρταγη αναζήτηση, μόνιμη αρρώστια, φιληδονία, καταδουλώνω (συνεχίστε)

ε) Οργάνωση ευρύτερου κειμένου (έκθεσης) με αιτιολόγηση

Η έκθεση (ευρύτερο κείμενο) μπορεί να παραλληλιστεί με την παράγραφο, γιατί τα μέρη τους βρίσκονται σε αντιστοιχία: η θεματική περίοδος της παραγράφου αντιστοιχεί συνήθως στον πρόλογο της έκθεσης, τα σχόλια στο κύριο μέρος της και η κατακλείδα στον επίλογό της. Χτίζονται δηλαδή και οι δυο τους με την κοινή λογική: παρουσιάζουν μια θέση και στη συνέχεια προσπαθούν να τη στηρίξουν αναπτύσσοντας μια επιχειρηματολογία. Δε θα ήταν, επομένως, άστοχο, αν λέγαμε ότι η παράγραφος είναι μικρογραφία της έκθεσης. Είναι κι αυτή μια μικρή έκθεση με το θέμα της, το αποδεικτικό της υλικό και τον επίλογό της. Δεν έχει, βέβαια, η παράγραφος την αυτοτέλεια της έκθεσης, γιατί εξαρτάται νοηματικά από την προηγούμενη παράγραφο ή προετοιμάζει την επόμενη. Έχει, όμως, ανάλογη δομή και οργάνωση. Εξάλλου πολλές παράγραφοι μαζί οργανωμένες λογικά γύρω από ένα νοηματικό κέντρο συναποτελούν την έκθεση. Επομένως, μιαν έκθεση με αιτιολόγηση την οργανώνουμε, όπως οργανώνουμε μια παράγραφο με αιτιολόγηση.

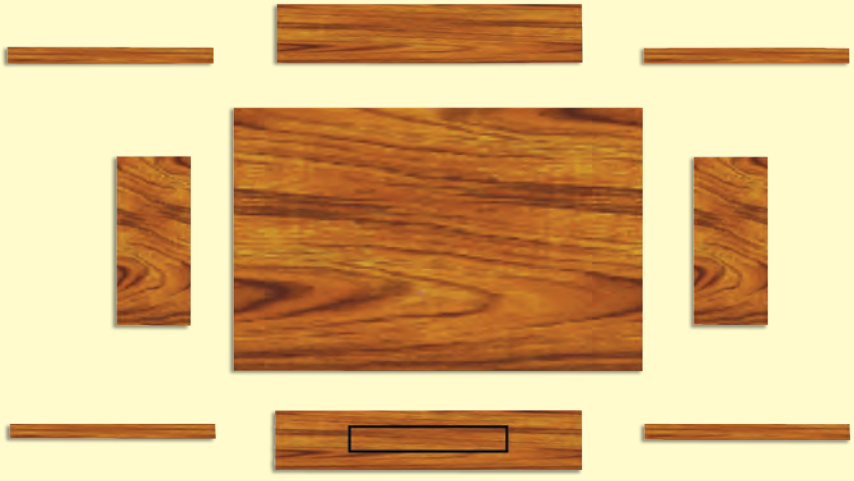
Μελετήστε προσεκτικά το πιο κάτω κείμενο, παρατηρώντας την εικόνα που το συνοδεύει, και συζητήστε τη σχέση που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στη δομή ενός τραπεζιού και στη δομή μιας παραγράφου ή ενός ευρύτερου κειμένου.

Τι είναι δομή; *Ας πάρουμε το τετριμμένο και απλό παράδειγμα ενός τραπεζιού από ελάτη. Ανάλυση της δομής αυτού του τραπεζιού είναι η αναζήτηση των αληθινών μονάδων της κατασκευής του, η αποσύνδεσή του στα κομμάτια από τα οποία αποτελείται, έτσι ώστε να είναι δυνατό να ξανασυναρμολογηθεί σε τραπέζι (γιατί μπορώ επίσης να το διαλύσω εντελώς διαφορετικά, για να του εξασφαλίσω μια άλλη λειτουργία, με το τσεκούρι π.χ., για να κατασκευάσω καυσόξυλα. Τότε όμως από αυτές τις δομές που προήλθαν με το τσεκούρι δεν θα μπορέσω να ξανακατασκευάσω ένα τραπέζι με λειτουργία τραπεζιού).*



Έτσι βρίσκουμε τέσσερις μονάδες τύπου I, τα πόδια· δυο μονάδες τύπου II και δυο μονάδες τύπου III, που αποτελούν το λαιμό του τραπεζιού· έπειτα μια μονάδα τύπου IV, την ίδια την τάβλα· και τέλος μια μονάδα τύπου V, το συρτάρι, που και αυτό μπορεί να αναλυθεί σε μικρότερες μονάδες, σύμφωνα με την ίδια διαδικασία. Υπάρχει δομή εκ πρώτης όψεως, γιατί υπάρχουν μονάδες με διαφορετικές μορφές, που χρησιμοποιούνται σύμφωνα με διαφορετικούς κανόνες συναρμολόγησης και όχι με οποιαδήποτε σειρά. Υπάρχει δομή, γιατί υπάρχει και επιλογή στη διευθέτηση των μονάδων. Ποιο είναι το κριτήριο αυτής της επιλογής; ***Είναι η λειτουργία…***

George Mounin, Κλειδιά για τη Γλωσσολογία,
μετ. Α. Αναστασιάδου, Αθήνα 1984



Μελετήστε το κείμενο «Η Γλωσσομάθεια» που ακολουθεί και παρουσιάστε το δομικό του διάγραμμα. Σημαντική βοήθεια μπορείτε να έχετε από τις ερωτήσεις:

– Ποιο είναι το πρόβλημα που απασχολεί το συγγραφέα και πού (σε ποιο μέρος του κειμένου) το παρουσιάζει;

– Ποια είναι η θέση που παίρνει απέναντι στο πρόβλημα και με ποιες λέξεις/φράσεις τη διατυπώνει;

– Με ποια επιχειρήματα στηρίζει τη θέση του και σε ποιες παραγράφους την εκθέτει;

– Ποιες επιφυλάξεις διατηρεί για το θέμα και πώς τις διατυπώνει;

– Πώς προσδιορίζονται και ποιοι είναι οι βαθμοί της γλωσσομάθειας κατά το συγγραφέα;

Η ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ

Όποιος δεν ξέρει ξένες γλώσσες, δεν ξέρει τίποτε από τη δική του.
(Goethe)

Σημασία και χρησιμότητα της γλωσσομάθειας

1. *Η σημασία που έχει η γλωσσομάθεια, το να έχη μάθει κανείς και να ξέρη πλάι στη δική του μια ή περισσότερες ξένες γλώσσες, και η ανάγκη να γίνη αυτό, στα χρόνια προπάντων που ετοιμάζεται για τη ζωή, είναι τόσο μεγάλη, σχεδόν αυτονόητη –ιδίως στην εποχή μας με την τόσο στενή και έντονη διεθνική συγκοινωνία και επικοινωνία (ταξίδια, αεροπλάνα, ραδιόφωνα, κινηματογράφοι)– που δε χρειάζεται να γίνη διεξοδικός λόγος.*

2. *Οι λόγοι που μας σπρώχνουν στη γλωσσομάθεια είναι πολλοί. Πρώτα πραχτικοί: χρειαζόμαστε την ξένη γλώσσα για τη ζωή, για να συνεννοούμαστε με τους αλλόγλωσσους άμα ταξιδεύομε στην πατρίδα τους, ή και στον τόπο μας, ιδίως όμως για το επάγγελμα που ενδεχομένως θα διαλέξωμε (λ.χ. έμπορος υπάλληλος, δαχτυλογράφος, διπλωμάτης κτλ.). Μας χρειάζεται έπειτα η ξένη γλώσσα αν ετοιμαζόμαστε για στάδιο επιστημονικό, αφού με αυτή, και μάλιστα με αυτές, θα καταρτιστούμε αρτιότερα και θα μπορούμε να καταφύγωμε στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Τέλος με την ξένη γλώσσα ερχόμαστε σε επικοινωνία, επιπόλαιη ή βαθύτερη, με τις ξενόγλωσσες λογοτεχνίες και με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.*

3. *Γιατί η γνώση μιας ξένης γλώσσας που μαθαίνομε δε μας αποκαλύπτει μόνο, από τις άμεσες πηγές, τους θησαυρούς της σοφίας ενός ξένου λαού, τόσο απαραίτητες για μας· αν προσέξωμε την ιδιοτυπία της ξένης γλώσσας και μελετήσωμε την εθνική της λογοτεχνία, μας φέρνει σ' επαφή με τη σκέψη και την ιδιοφυΐα του λαού της· μας μεταφέρνει από τον ορισμένο και πάντα περιορισμένο ορίζοντα της μητρικής γλώσσας –που σα δική μας και γνώρι-*

μη από τη βρεφική ηλικία δε μας αφήνει συνήθως να πάρωμε απόσταση– σε ιδίωμα διαφορετικό. Μας πάει στην ψυχολογία και στη νοοτροπία άλλου λαού, διαφορετική από τη δική μας. Μας ανοίγει ένα νέο κόσμο και σα να μας χαρίζη μια καινούρια ψυχή· μας κάνει ακόμη, με τη σύγκριση, να νιώσωμε καλύτερα τη δική μας εθνική γλώσσα και την ιδιοτυπία του έθνους μας. Γι' αυτό είπε ένας Γερμανός ποιητής, ο Rückert, πως με κάθε γλώσσα που μαθαίνεις παραπάνω, ελευθερώνεις μέσα σου ένα πνεύμα δεμένο ως τότε. Εκτός από το περιεχόμενο αυτό της ξένης γλώσσας, ας προστεθή ακόμη και ότι με αυτή και με την προσπάθεια να την καταλαβαίνωμε κάνει το μυαλό μας ιδιαίτερη άσκηση.



4. *Αν τέτοια είναι γενικά η σημασία της γλωσσομάθειας, αυτή γίνεται ακόμη μεγαλύτερη για λαό καθώς εμείς οι Έλληνες, που είμαστε λίγοι αριθμητικά πλάι στους μεγάλους ευρωπαϊκούς, που ταξιδεύομε πολύ στο εξωτερικό και σε τόπους που δεν ξέρουν τη γλώσσα μας, που δεν έχομε ακόμη φιλολογία αρκετά αναπτυγμένη και που δεν μπορούμε να καταρτιστούμε επιστημονικά χωρίς ξένη γλώσσα.*

5. *Γνώρισα και εγώ από νωρίς σχετικά ξένες γλώσσες και φιλολογίες· ταξίδεψα και κατοίκησα στο εξωτερικό, όπου έκαμα και μέρος των σπουδών μου· έχω συγγράψει και μιλήσει δημόσια σε ξένες γλώσσες και είχα έτσι συχνότατα ευκαιρίες να διαπιστώσω και πραχτικά τι αξίζει να κατέχη κανείς ξένες γλώσσες και τα πολλαπλά πλεονεχτήματα που μπορεί να μας εξασφάλιση η γνώση τους. Γι' αυτό όχι μόνο δεν έχω κατ' αρχήν αντίρρηση, αλλά και θα συμβούλευα εκείνον που μπορεί και το θέλει, να καταγίνει με μια, με δυο ή και με τρεις ακόμη ξένες γλώσσες. Το ζήτημα είναι: πότε, πώς και ως ποιο σημείο θα επιδιώξη αυτό.*

6. *Γι᾽ αυτό δεν είμαι σύμφωνος και με κάθε προσπάθεια που γίνεται από καιρό στον τόπο μας σχετικά με τις ξένες γλώσσες και δε θα μπορούσα να επιδοκιμάσω πάντα τον τρόπο και το βαθμό που γίνεται η προσπάθεια αυτή. Όπως συμβαίνει και με τόσα άλλα πράματα στη ζωή, το ζήτημα της γλωσσομάθειας δεν είναι τόσο απλό όσο φαίνεται στην αρχή και παρουσιάζει πολλαπλές δυσκολίες, όπως κάθε αντινομία. Γιατί όσο απαιτητική και αν είναι η ανάγκη των ξένων γλωσσών για μικρούς λαούς, έχομε από το άλλο μέρος το ζήτημα: ως ποιο σημείο μπορούμε να πραγματώσομε αυτό χωρίς ζημία μας. «Οὐδαμά γάρ ἀδυνασίης ἀνάγκη κρέσσων ἔφυ», παρατηρεί και ο Ηρόδοτος.*



Έννοια και βαθμοί της γλωσσομάθειας

Τι εννοούμε λέγοντας «ξέρω μια ξένη γλώσσα»;

Είναι αυτό κάτι που χρειάζεται να ξεκαθαριστή, επειδή το περιεχόμενο της έννοιας «γλωσσομάθεια» παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία κατά το είδος της γλώσσας, κατά τις ανάγκες ή τις βλέψεις του διδασκόμενου και κατά τις ποικίλες περιπτώσεις που τυχαίνουν στη ζωή.

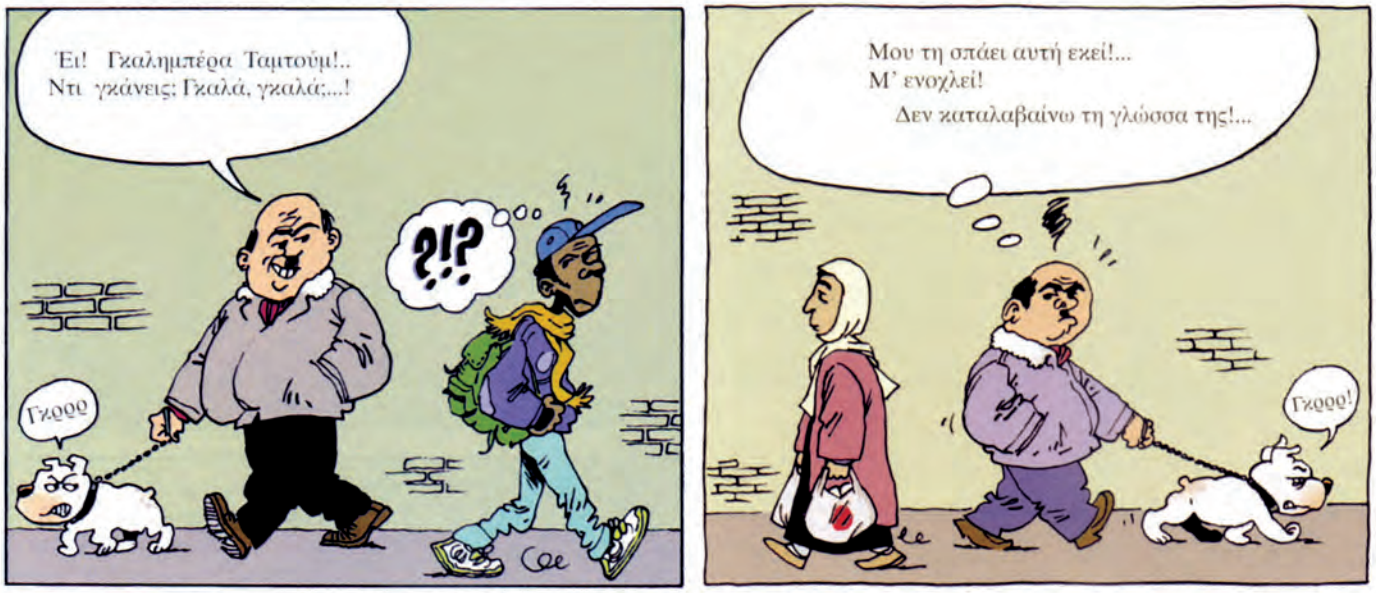
Λέγοντας για κάποιον πως ξέρει καλά, πως κατέχει μια γλώσσα, εννοούμε εδώ στην Ελλάδα πως τη μιλεί καλά, πως εκφράζεται σ᾽ αυτήν καλά, σα να ήταν η μητρική του περίπου, με την προφορά των ξενογλώσσων και με τη γραμματική της, με τους ιδιωτισμούς της και με την ορθογραφία της. Τέτοιος ορισμός θα φανεί ίσως υπερβολικός με το απόλυτό του, είναι όμως ο μόνος που δίνει με το ιδανικό του κάτι ορισμένο και που δεν μπορεί ν᾽ αμφισβητηθεί.

Στην πράξη της ζωής πάλι παρουσιάζονται διάφοροι βαθμοί γλωσσομάθειας ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκομε μαθαίνοντας μια ξένη γλώσσα ή

και με το σημείο που μπορέσαμε να φτάσουμε σπουδάζοντάς την. Ανάλογα με το κίνητρο λοιπόν αυτό η εκμάθηση της ξένης γλώσσας μπορεί να είναι σκοπός ή μέσο.

Σκοπός είναι όταν επιζητούμε να είμαστε ικανοί να τη χρησιμοποιούμε προφορικά ή γραπτά. Μέσο είναι όταν τη σπουδάζουμε για να γνωρίσουμε τη λογοτεχνία της, τα επιστημονικά βιβλία, τον κόσμο γενικά που αντιπροσωπεύει· αυτό γίνεται κανονικά με τις λεγόμενες νεκρές γλώσσες, αλλά όχι σπάνια και με τις σημερινές, απ᾽ όσους ενδιαφέρονται προπάντων ή κυρίως να γνωρίσουν μια λογοτεχνία, να διαβάζουν ορισμένη βιβλιογραφία ή να επικοινωνούν γραπτά για τις επαγγελματικές τους δουλειές...

Μ. Τριανταφυλλίδης, Οι ξένες γλώσσες και η αγωγή,
Άπαντα, Θεσσ., 1965, σελ. 409-411.



Το κείμενο, όπως θα ανακαλύψατε ήδη, αναπτύσσεται με αιτιολόγηση. Μπορείτε να πείτε πώς αναπτύσσεται καθεμιά από τις παραγράφους 2, 3, 4 και 5;

Παρουσιάστε τη δομή της παραγράφου 2 και πείτε σε ποια σχέση βρίσκεται η κατακλείδα της με την αρχή της επόμενης παραγράφου 3. Θα απαντήσετε σωστά, αν παρατηρήσετε πού αναφέρεται η αιτιολόγηση της παραγράφου 3 που αρχίζει με το «Γιατί η γνώση μιας ξένης γλώσσας...».

Δείτε τις λέξεις/φράσεις με τις οποίες διαρθρώνονται οι παράγραφοι μεταξύ τους.

Παράδειγμα:

Η παράγραφος 5 συνδέεται με την προηγούμενη παράγραφο με το σύνδεσμο **και**, ο οποίος προσθέτει σε όσα επιχειρήματα αναπτύχθηκαν και την προσωπική μαρτυρία του συγγραφέα: «**Γνώρισα και εγώ από νωρίς σχετικά ξένες γλώσσες και «φιλολογίες**». Που σημαίνει: κοντά στα άλλα που σας εξέθεσα, προσθέτω και την προσωπική μου πείρα. Παραλείψτε το **και**, και θα διαπιστώσετε αμέσως ότι η παράγραφος 5 αποσυνδέεται από τις προηγούμενες.

Ανάλογους αρμούς αναζητήστε ανάμεσα και στις άλλες παραγράφους. Πρόκειται για λέξεις ή φράσεις διαρθρωτικές που βρίσκονται συνήθως στην αρχή της επόμενης κάθε φορά παραγράφου και αναφέρονται στο περιεχόμενο της αμέσως προηγούμενης ή των προηγούμενων. Από την εξέταση θα διαπιστώσετε πώς συνδέονται μεταξύ τους οι παράγραφοι, για να δώσουν το ευρύτερο κείμενο.

Ποια είναι η δική σας θέση απέναντι στο πρόβλημα; Ποια είναι τα επιχειρήματα με τα οποία στηρίζετε τη θέση σας;

Μπορείτε να συμφωνήσετε ή να διαφωνήσετε με τη γνώμη του συγγραφέα, αρκεί να αιτιολογήσετε πειστικά την άποψή σας. Να αναπτύξετε τη θέση σας και τα επιχειρήματά σας σε ένα κείμενο 250 – 300 λέξεων.



VIII. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ - ΕΚΘΕΣΗ

Η γλωσσομάθεια και η χρησιμότητά της



Στο παρακάτω κείμενο να εντοπίσετε:

– Το θέμα στο οποίο αναφέρεται

– Τις διάφορες απόψεις που διατυπώνονται σχετικά με το θέμα και τα επιχειρήματα που τις στηρίζουν.

«Σχολεία δύο ταχυτήτων»

Τι λένε οι καθηγητές, πώς αποδέχονται το μέτρο τα παιδιά

Η εκπαιδευτική διαδικασία, που ως τώρα ήταν ενιαία, κινδυνεύει να καταλήξει ιδιαίτερο μάθημα σε καλούς ή μέτριους μαθητές, τονίζουν οι εκπαιδευτικοί.

Τι ακριβώς σημαίνουν όμως τα επίπεδα και πού εφαρμόζονται; Εφαρμόζονται κυρίως στα γυμνάσια, αλλά και στην α΄ τάξη ορισμένων λυκείων και καθορίζουν την κατανομή των μαθητών μιας τάξης βάσει των γνώσεών τους στην αγγλική γλώσσα. Το ζήτημα όμως είναι ότι δεν εφαρμόζονται μόνο στο μάθημα των αγγλικών, όπως αρχικά είχε προβλεφθεί, αλλά εξαιτίας τεχνικών δυσκολιών και –σε αρκετές περιπτώσεις– λόγω της νοοτροπίας μιας μερίδας εκπαιδευτικών επεκτείνονται σε άλλα μαθήματα, όπως είναι η ιστορία, η φυσική, η γεωγραφία, τα θρησκευτικά, η γυμναστική.

Από την άλλη πλευρά οι εμπνευστές και υποστηρικτές της επιπεδοποίησης στη διδασκαλία ελπίζουν ότι, με αυτόν τον τρόπο, και ο καλός μαθητής θα γίνει ακόμη καλύτερος και ο «κακός» θα βελτιωθεί σημαντικά. Ο καλός, επειδή δεν θα είναι υποχρεωμένος να ακούει τα ίδια και τα ίδια στην τάξη, κάνοντας πράγματα που ήδη κατέχει, για χάρη των αδύναμων μαθητών. Και ο «κακός», γιατί θα παρακολουθεί το μάθημα χωρίς να ντρέπεται αν θα κάνει λάθος, επειδή οι γνώσεις τους είναι κατώτερες από εκείνες κάποιων συμμαθητών του.

Χαρακτηριστική είναι η άποψη του προέδρου της Α΄ ΕΛΜΕ Αθήνας, ο οποίος τονίζει ότι «δεν μπορεί κριτήριο της παρεχόμενης σχολικής γνώσης για την επίσημη δημόσια εκπαίδευση να είναι οι γλώσσες που προσφέρονται από τα κάθε λογής ιδιωτικά φροντιστήρια, ούτε στο όνομα του ρεαλισμού και της όποιας διευκόλυνσης στη διεξαγωγή του μαθήματος της ξένης γλώσσας να γίνει δεκτός ένας όχι μόνο μορφωτικός, αλλά και κοινωνικός διαχωρισμός των μαθητών». Προσέθεσε μάλιστα ότι «είναι εμφανής ο κίνδυνος γενίκευσης της ίδιας παιδαγωγικής αρχής και σε άλλα μαθήματα, στα οποία εμφανίζονται έντονες διαφορές επιδόσεων μεταξύ των μαθητών». Αλλά και

η Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (ΟΛΜΕ) έχει εκφράσει την αντίθεσή της στην εφαρμογή του θεσμού της επιπεδοποίησης. Όπως τόνισε, μάλιστα, ο πρόεδρος της ΟΛΜΕ, η κατηγοριοποίηση αυτή, που αναπόφευκτα γίνεται και σε άλλα μαθήματα, θα οδηγήσει «στον αποκλεισμό κάποιων μαθητών από την τριτοβάθμια εκπαίδευση». «Έτσι», υπογράμμισε, «εισάγεται ένας κοινωνικός καταμερισμός στα σχολεία και υπονομεύεται η ηθική της παιδαγωγικής».

Χαρακτηριστική είναι η άποψη του Βαγγέλη, μαθητή της Γ΄ τάξης Γυμνασίου στο Περιστέρι: «Στο σχολείο μου αναγκάστηκαν να μας χωρίσουν, με αυτά τα επίπεδα που λένε, και στο μάθημα της Ιστορίας. Βέβαια τα επίπεδα ισχύουν για τα αγγλικά μόνο. Απ' ό,τι βλέπω εγώ όμως όσοι δεν ξέρουμε καλά αγγλικά ή δεν πολυδιαβάζουμε, ε…… δεν είμαστε και φωστήρες στην Ιστορία! Σκέψου τώρα το μπέρδεμα που γίνεται. Έπειτα δεν είναι δίκαιο, το βρίσκω λίγο ρατσιστικό αυτό το σύστημα».

Η Μαρία, στην Α΄ τάξη Γυμνασίου, καλή μαθήτρια και στα αγγλικά, αλλά και στα υπόλοιπα μαθήματα, όπως λέει η ίδια, δεν ενοχλήθηκε ιδιαίτερα από την επιπεδοποίηση. «Νομίζω ότι είναι καλύτερο για όλους μας να κάνουμε μάθημα ανάλογα με τις γνώσεις μας. Πιστεύω ότι θα έπρεπε να μας χωρίζουν έτσι σε όλα τα μαθήματα».

Νατάσα Ρουγγέρη (Εφημ. «Το Βήμα»)

Μια μητέρα στέλνει ένα κείμενο σε ραδιοφωνικό σταθμό. Στο κείμενό της υποστηρίζει πως η εκμάθηση και δεύτερης ξένης γλώσσας στο σχολείο ουσιαστικά επιβαρύνει τους γονείς, επειδή αναγκάζονται να στέλνουν τα παιδιά τους στα φροντιστήρια ξένων γλωσσών και για δεύτερη γλώσσα.

Να υποθέσεις ότι στέλνεις και εσύ με τη σειρά σου ένα κείμενο στο ραδιοφωνικό σταθμό, στο οποίο εκθέτεις τη δική σου άποψη για το θέμα που έθιξε η μητέρα (250-300 λέξεις).

Να υποθέσετε ότι το Υπουργείο Παιδείας οργανώνει μια καμπάνια -εκστρατεία για τη γλωσσομάθεια. Μέσα στο πλαίσιο αυτό να γράψετε μια εκτεταμένη ενημερωτική ανακοίνωση, με σκοπό να πειστούν οι νέοι και οι γονείς τους για την αξία της γλωσσομάθειας, με βασική προϋπόθεση την καλή γνώση της Νεοελληνικής γλώσσας.

- Ποιο μήνυμα σχετικά με τη γλωσσομάθεια προσπαθεί να περάσει η διαφήμιση που ακολουθεί στη σελ. 82;
- Αναλύστε τον τρόπο με τον οποίο προσπαθεί να πείσει η διαφήμιση:
  Ποιες από τις φράσεις αποτελούν τα στηρίγματά της και γιατί. Πώς προβάλλονται αυτές οι φράσεις και γιατί. Συζητήστε επίσης αν υπάρχει αμεσότητα επικοινωνίας στη διαφήμιση και πού οφείλεται αυτή.
- Πώς λειτουργούν οι προστακτικές του κειμένου;
- Αναπτύξτε τα επιχειρήματα που λανθάνουν στη διαφήμιση, ώστε να φαίνεται καθαρότερα η οργάνωσή τους, σε ένα κείμενο 50-60 λέξεων.

ΣΚΕΦΤΕΙΤΕ ΠΡΩΤΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΑΣ

Στην επόμενη δεκαετία ο άνθρωπος που δεν θα ξέρει σωστά Αγγλικά θα είναι προβληματικός.
Πρώτα σκεφτείτε το παιδί σας
και αμέσως μετά τον εαυτό σας.
Εμείς σας δίνουμε τη λύση. Μπορεί την καλύτερη.

Ειδικά τμήματα για παιδιά Δημοτικού Σχολείου

στηρίζουν το μέλλον



Βοηθητικά στοιχεία. Οι διαφημίσεις δεν έχουν συγκεκριμένο τρόπο γραφής / σύνθεσης (δομή / διάρθρωση της ύλης κτλ.)· ο συντάκτης μιας διαφήμισης δίνει κάθε φορά, ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει, στο κείμενό του τέτοια μορφή, ώστε να τονίζει, από τη μια, εκείνο που επιθυμεί να διαφημίσει, και να βρίσκει, από την άλλη, την ευαισθησία, τα ενδιαφέροντα δηλαδή και τις επιθυμίες, του πελάτη / κοινού. Γι' αυτό και τα κείμενα αυτού του είδους δεν επιχειρούν να πείσουν με παράθεση / διάρθρωση επιχειρημάτων. Είναι συνήθως κείμενα σύντομα και περιεκτικά, που προσπαθούν να εντυπωσιάσουν με λόγο έξυπνο και σφοδρό, που σκοπεύει κατευθείαν στην καρδιά του πελάτη / ενδιαφερομένου, που επιδιώκει δηλαδή να κάμψει τη βούλησή του. Γενικά ο λόγος της διαφήμισης έχει δικό του τρόπο λειτουργίας και πειθούς, ο οποίος αντλεί τη δύναμή του από παράγοντες που ρυθμίζουν τις σχέσεις προσφοράς και ζήτησης. Από αυτούς υπογραμμίζουμε: το κλίμα της καταναλωτικής κοινωνίας μέσα στην οποία ζούμε· την ιδιάζουσα ψυχοσύνθεση του αγοραστή, ο οποίος είναι γέννημα και θρέμμα μιας τέτοιας κοινωνίας· την ικανότητα του διαφημιστή, ο οποίος χρησιμοποιεί κάθε γνώση και κάθε τέχνη του λόγου προκειμένου να πετύχει τον σκοπό του· έτσι λ.χ. ο λόγος του κειμένου του φαινομενικά μόνο είναι ατημέλητος (αφού δεν έχει συνοχή, ενότητα, ορθόδοξη δομή κτλ.)· στην πραγματικότητα είναι ένας λόγος περίτεχνα στημένος/οργανωμένος, ώστε να ελκύει και να πείθει τον αναγνώστη/πελάτη.

- Προσέξτε την **εικόνα** της διαφήμισης και συζητήστε:
  – Για ποιο λόγο επιλέχτηκε η συγκεκριμένη εικόνα
  – Πόση έκταση καταλαμβάνει σε σχέση με το κείμενο
  – Αν νομίζετε ότι λειτουργεί αποτελεσματικά για το σκοπό που επιλέχτηκε.

Διαβάστε το κείμενο «Το καλοκαίρι των γλωσσών» του Π. Μπουκάλα, σ. 35-36 στο βιβλίο «Θεματικοί κύκλοι», και συζητήστε τις ερωτήσεις του κειμένου.

Έχοντας υπόψη σας τα κείμενα του Μ. Τριανταφυλλίδη, της Ν. Ρουγγέρη και του Π. Μπουκάλα, καθώς και το κείμενο της διαφήμισης, συζητήστε στην τάξη σας για τη σημασία και τη χρησιμότητα της γλωσσομάθειας, με άξονες τα παρακάτω ερωτήματα:

– Είναι απαραίτητη η γλωσσομάθεια και γιατί; Μπορείτε να επικαλεστείτε κατά τη συζήτηση τα βιώματά σας και την πείρα σας, εφόσον έχετε. Μπορείτε λ.χ. να πείτε εσείς τι ωφεληθήκατε ή τι ζημιωθήκατε από τη γλωσσομάθειά σας.
– Είναι το ίδιο αναγκαία η γλωσσομάθεια σε έναν Έλληνα, σε έναν Σουηδό, σε έναν Άγγλο;
– Πολλοί άνθρωποι, για διάφορους λόγους, πηγαίνουν για να ζήσουν και να εργαστούν σε ξένη χώρα. Πόσο σημαντική είναι για τους ανθρώπους αυτούς η εκμάθηση της γλώσσας του τόπου όπου διαμένουν;
– Τι ρόλο παίζει ή μπορεί να παίξει η εκμάθηση ξένων γλωσσών στην εκπαίδευση της χώρας μας;

Εναλλακτικά, μπορείτε να εκθέσετε τις απόψεις σας στη συζήτηση μέσω του διαδικτύου, είτε στέλνοντάς τες με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε άλλο σχολείο είτε

παίρνοντας μέρος, μαζί με συμμαθητές σας από άλλο σχολείο, σε διαδικτυακή συζήτηση (Forum). Και στις δύο περιπτώσεις στόχος σας θα είναι να ανταλλάξετε απόψεις, να συζητήσετε τα διάφορα επιχειρήματα και να καταλήξετε σε ορισμένα συμπεράσματα συνθέτοντας τις διαφορετικές απόψεις.



Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί, σχετικά με τη γλώσσα και τον πολιτισμό, απόσπασμα από ευρύτερη ομιλία με το θέμα αυτό:

Γλώσσα και πολιτισμός

[…]

Οι γλώσσες, κυρίες και κύριοι, βρίσκονται στα μπόγια των λαών, ψηλώνουν με το ψήλωμα και συρρικνώνονται με τη συρρίκνωση των σκέψεων και των πολιτισμών των ανθρώπων. Δεν είναι δυνατόν οι πολιτισμοί και οι σκέψεις να προάγονται και οι γλώσσες να φθίνουν. Αυτό και το αντίστροφό τους αποκλείονται. Στην τεχνολογία οι λαοί, στην τεχνολογία και οι γλώσσες. Στην ποίηση οι λαοί, στην ποίηση και οι γλώσσες.

Η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν. Φοβούμαι, λοιπόν, ότι η ανάμειξη των κοινωνιών θα οδηγήσει σε ανάμειξη των γλωσσών με κυρίαρχες τις γλώσσες εκείνες που θα εκφράζουν τις κυρίαρχες κοινωνίες. Η πάλη θα είναι αμείλικτη και το αποτέλεσμα συντριπτικό για τις αδύνατες κοινωνίες και τις αδύνατες γλώσσες. Κι αυτό θα γίνει αργά και σταθερά και ίσως να οδηγήσει, χωρίς να το συνειδητοποιήσουμε, στη γλωσσική και πολιτιστική αλλοτρίωση του Έλληνα. Φοβούμαι πως ήδη ο Έλληνας αισθάνεται έτσι. Αισθάνεται κατώτερη τη γλώσσα του και τον πολιτισμό του, ενώ αισθάνεται ανώτερος, όταν μιλάει τα αγγλικά για παράδειγμα. Αυτή είναι η καρδιά του προβλήματος: ο ξεριζωμός από τα δικά μας. Η νόθευση ύστερα ακολουθεί. Και εδώ είναι που θα στήριζα την πρότασή μου: Για να αποφύγουμε τη γλωσσική μας παραμόρφωση, είναι ανάγκη να αποφύγουμε την πολιτιστική μας παραμόρφωση. Αν θέλουμε να έχουμε δική μας γλώσσα, είναι ανάγκη να έχουμε δικό μας πολιτισμό, ικανόν να ενσωματώνει και να αφομοιώνει τα ξένα γλωσσικά στοιχεία. Δεν είναι, λοιπόν, το πρόβλημά μας πρόβλημα κάποιων λέξεων. Το γλωσσικό πρόβλημα που θέσαμε είναι πρόβλημα των πολιτιστικών επιλογών μας. Αυτό οφείλουν να κατανοήσουν τόσο ο Έλληνας όσο και ο Ευρωπαίος, ότι είναι κληρονόμοι του ελληνικού πνεύματος, του ελληνικού πολιτισμού και του ελληνικού λόγου.

Είναι αλήθεια πως ύστερα από οδύνες αιώνων «ξυπνήσαμε με ένα κεφάλι βαρύ», όπως λέει ο ποιητής. Και δεν είναι εύκολο να βρούμε τον ήλιο μας. Τον ζητήσαμε εκεί όπου δεν ήταν. Δεν μπορέσαμε να ανακαλύψουμε τις αρετές μας και να ιχνογραφήσουμε τις μορφές της δικής μας ζωής. Όλα αυτά είναι αλήθεια. Όμως αλήθεια επίσης είναι πως δεν έχουμε πια τον χρόνο («οι καιροί ου μενετοί») και την πολυτέλεια για άλλες τέτοιου είδους αλήθειες.

Ας προσέξουμε, λοιπόν. Και προπάντων ας προσέξουμε το λόγο του ποιητή: «Με τα ξόβεργα πιάνεις τα πουλιά, δεν πιάνεις όμως το κελαηδητό

τους». Κι οι γλώσσες είναι τα κελαηδητά των λαών. Να αφήσουμε τα πουλιά να κελαηδούν το καθένα το δικό του κελαηδητό. Έτσι αναδύονται οι συμφωνίες και οι συναυλίες των πολιτισμών. Αλλιώς θα ᾽ρθει καιρός που στην Ευρώπη της απαστράπτουσας τεχνολογίας θα ακούγεται ένα μόνο πουλί, ο γκιόνης, που μονότονα θα ζητάει τον χαμένο αδερφό του.

Χ. Λ. Τσολάκης, ομιλία η οποία εκφωνήθηκε
στο 17ο Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο
της Ιατρικής Εταιρίας Θεσσαλονίκης,
Απρίλιος 2003 (διασκευή)

Προσέξτε το ύφος του κειμένου. Πώς θα το χαρακτηρίζατε; Σκεφθείτε την περίσταση την οποία «υπηρετεί».

Ποιον κίνδυνο επισημαίνει ο ομιλητής για τις «αδύνατες» γλώσσες;

Να συζητήσετε την άποψη του ομιλητή: «Για να αποφύγουμε τη γλωσσική μας παραμόρφωση, είναι ανάγκη να αποφύγουμε την πολιτιστική μας παραμόρφωση. Αν θέλουμε να έχουμε δική μας γλώσσα, είναι ανάγκη να έχουμε δικό μας πολιτισμό, ικανόν να ενσωματώνει και να αφομοιώνει τα ξένα γλωσσικά στοιχεία».

Το κείμενο κλείνει με λόγο μεταφορικό.

– Πώς αισθάνεστε εσείς το νόημα της μεταφοράς;

– Για ποιο λόγο νομίζετε ότι ο ομιλητής επιλέγει αυτόν τον τρόπο, για να κλείσει την ομιλία του;

Να «συνομιλήσετε» με το κείμενο που διαβάσατε γράφοντας ένα δικό σας κείμενο για τη γλώσσα που κουβαλά πολιτισμό, τον πολιτισμό του κάθε λαού. Ψάξτε στις εμπειρίες σας, στα όσα λέγονται στο οικογενειακό και στο ευρύτερο περιβάλλον σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και λόγο μεταφορικό, εικόνες κτλ., αν αυτός ο τρόπος σάς βοηθάει να εκφράσετε καλύτερα τις σκέψεις σας.



Ο Λόγος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ 88

1. Επισημαίνω τα στοιχεία της ομιλίας 88
2. Συγκρίνω τον προφορικό με το γραπτό λόγο 92
   - α. Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος ως μέσα επικοινωνίας 92
   - β. Διαφορές του προφορικού λόγου από το γραπτό 93
   - γ. Απροσχεδίαστος και προσχεδιασμένος λόγος 95
   - δ. Απόδοση του προφορικού λόγου σε γραπτό 100
   - ε. Το φανερό και το λανθάνον νόημα 101
   - στ. Τελεστικός λόγος 102

Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με τον προφορικό και το γραπτό λόγο 103

II. ΔΙΑΛΟΓΟΣ 106

1. Η σχέση του λόγου με το σώμα, το χρόνο, το χώρο 106
2. Προϋποθέσεις για την επιτυχία ενός διαλόγου 107
3. Λογοτεχνικός διάλογος 108
   - α) Ο διάλογος στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα 108
   - β) Ο θεατρικός διάλογος 110
   - γ) Η φυσικότητα στο διάλογο 110

Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με το διάλογο 112

Λεξιλόγιο 116

Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με την εφηβεία 118

Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με την αγάπη και τον έρωτα 127

Ι. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Επισημαίνω τα στοιχεία της ομιλίας



Ο προφορικός λόγος είναι εφήμερος· η ευθύγραμμη ροή του γρήγορα σβήνει με τις στιγμές του χρόνου, καθώς τα ακουστικά αισθήματα που προκαλεί έρχονται και παρέρχονται με γοργό ρυθμό, μένοντας τόσο μόνο όσο το ακουστικό μας αισθητήριο ή η συνείδησή μας και η μνήμη μας είναι δυνατόν να τα συγκρατήσουν. Γι᾽ αυτό και ακούμε συχνά να λένε ότι ο προφορικός λόγος γίνεται αθάνατος με το γραπτό λόγο. Ωστόσο, στην εποχή μας, υπάρχουν κάποια τεχνικά μέσα, όπως η μαγνητοφώνηση και η μαγνητοσκόπηση/κινηματογράφηση, που μας δίνουν τη δυνατότητα να «δεσμεύουμε» τον προφορικό λόγο και έτσι να παρατείνουμε την εφήμερη «ζωή» του, αφού μπορούμε να τον ακούμε όσες φορές θέλουμε.



Ο καλύτερος τρόπος για να παρατηρήσουμε τον προφορικό λόγο και να μελετήσουμε με άνεση τι ακριβώς ειπώθηκε και με ποιο τρόπο είναι να τον απομαγνητοφωνήσουμε. Αυτό σημαίνει ότι αποτυπώνουμε τον προφορικό λόγο γραπτά λέξη προς λέξη, ενώ συγχρόνως προσπαθούμε με κάποια σύμβολα* να αποδώσουμε και ορισμένα άλλα γνωρίσματά του, όπως είναι οι παύσεις, η ανοδική και καθοδική κίνηση της φωνής κτλ.



Το παρακάτω απομαγνητοφωνημένο απόσπασμα (Α) προέρχεται από απάντηση που δόθηκε στα εξής ερωτήματα:

Νομίζετε ότι υπάρχει αυξημένη επιθετικότητα στους νέους σήμερα;
Αν δέχεστε ότι υπάρχει, πώς αιτιολογείτε το φαινόμενο;

Παρατηρήστε πώς αποδίδεται σ᾽ αυτό (το απόσπασμα Α) ο προφορικός λόγος.

(Α) *Κοίταξε δεν μπορώ ν᾽ απαντήσω μ᾽ ένα ναι ή μ᾽ ένα όχι - γιατί είναι πολύ σύνθετο το θέμα – ε χμ χμ ε δεν εγώ δε θα ᾽βαζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα ε στους νέους σήμερα δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ᾽ ό,τι παλιά απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους ε κι έχουμε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας – εμ + το τι είναι επιθετικότητα ή πώς εκφράζεται αυτό είναι μια άλλη κουβέντα - δηλαδή παλιότερα ας πούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ας πούμε τα οικογενειακά ήταν πιο αυταρχικά ε ε η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα [...] + + τώρα, αν σήμερα μπορούμε να δούμε, κάποια πιο ακραία ας πούμε ξέρω γω – γεγονότα επιθετικότητας στους νέους – θα έλεγα ότι εγώ αυτή τη στιγμή που το σκέφτομαι δεν το βλέπω στους νέους το βλέπω γενικότερα [...] – δηλαδή υπάρχουν τέτοια εμ θέματα κοινωνικά πράγματα ας πούμε σε κοινωνίες*

* Τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται συνήθως στην απομαγνητοφώνηση είναι:
- = μικρή παύση, + = μέτρια παύση, + + = παρατεταμένη παύση, ↗ = ανοδική κίνηση της φωνής, ↘ = καθοδική κίνηση της φωνής.

όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα έτσι και ανοίγουνε την όρεξη – απ' την άλλη μεριά αυτός ο πληθυσμός που τα ορέγεται ή ορέγεται ορισμένα ας πούμε – ε δεν μπορεί να τα πληρώσει αλλά δε θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε – ε αυτές είναι – εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτό – εγώ το θεωρώ πρόβλημα της κοινωνίας ας πούμε ότι όταν τους βάζει μέσα σε μία μυλόπετρα.

Ε. Μ., ψυχολόγος



Αν είχατε τη δυνατότητα να ακούσετε τη μαγνητοφώνηση του ίδιου αποσπάσματος ή να παρακολουθήσετε τη μαγνητοσκόπησή του, ποια επιπλέον γνωρίσματα της ομιλίας θα εντοπίζατε;

Βλέπουμε ότι στον προφορικό λόγο, εκτός από το λεκτικό εκφώνημα, έχουν μεγάλη σημασία και κάποια άλλα γνωρίσματα της ομιλίας που το συνοδεύουν, όπως:

– τα παραγλωσσικά γνωρίσματα (επιτονισμός*, παύσεις, προφορά, ένταση φωνής)

– τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα (χειρονομίες, κινήσεις, έκφραση προσώπου, βλέμμα, διάθεση).

* Επιτονισμός είναι η κύμανση (το ανεβοκατέβασμα) της φωνής που χαρακτηρίζει μια ολόκληρη εκφώνηση, μια φράση ή πρόταση. Επομένως διακρίνεται από τον τόνο, που χαρακτηρίζει μια μόνο λέξη.
Ο επιτονισμός πληροφορεί: α) σχετικά με τη διάθεση ή τη στάση του ομιλητή: οργή, σκώμμα, ειρωνεία κτλ.,
β) σχετικά με το είδος των προτάσεων: ερωτηματική, επιφωνηματική κτλ.
Επομένως, ο επιτονισμός με την κύμανση της φωνής διαμορφώνει σημασίες.


KODAK 5026 VPS

Να παρατηρήσετε τη σχέση του λεκτικού εκφωνήματος με τα υπόλοιπα γνωρίσματα της ομιλίας στις παρακάτω ασκήσεις:

1. Να προφέρετε τη φράση «*σήμερα το απόγευμα*» με διαφορετικό τόνο φωνής εκφράζοντας κάθε φορά μια ορισμένη ψυχική κατάσταση. Ο μεγάλος Ρώσος σκηνοθέτης Στανισλάφσκι* ζητούσε από τους ηθοποιούς του να προφέρουν αυτή τη φράση με σαράντα διαφορετικούς τρόπους.



2. Να επαναλάβετε την πρόταση «*Ο Γιάννης θα έρθει απόψε*» τονίζοντας κάθε φορά ένα διαφορετικό όρο της.
3. Να δείξετε:
   α) με ποιες χειρονομίες εκφράζουμε τα παρακάτω μηνύματα:
   Δεν ξέρω. Έλα εδώ! Ίσια μπροστά. Κάτσε κάτω! Αντίο! Σταματήστε! Θρίαμβος! Σε παρακαλώ! Ήσυχα!
   β) με ποιους μορφασμούς και τι ήχους εκδηλώνουμε συνήθως την έκπληξη, την αηδία, τον πόνο, την ειρωνεία.

* Ρώσος σκηνοθέτης και ηθοποιός του 19ου αι. Άνοιξε νέους δρόμους στη θεατρική τέχνη, και ως προς τη σκηνοθεσία και ως προς την ηθοποιία.

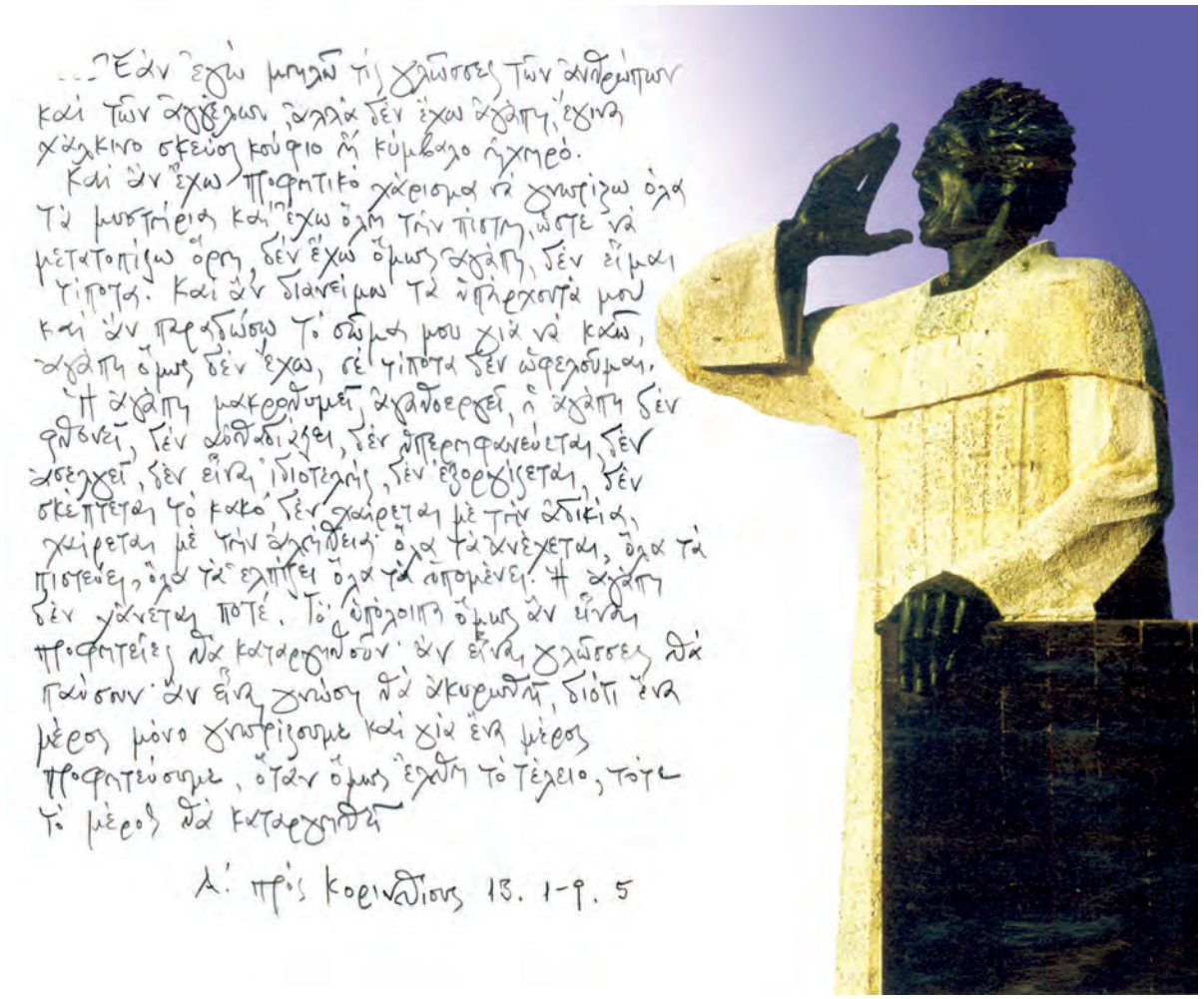
2. Συγκρίνω τον προφορικό με το γραπτό λόγο

α) Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος ως μέσα επικοινωνίας

Στην επικοινωνία με προφορικό λόγο το μήνυμα εκπέμπεται από τον πομπό και την ίδια χρονική στιγμή προσλαμβάνεται από το δέκτη που βρίσκεται συνήθως στον ίδιο χώρο. Αντίθετα, η επικοινωνία με γραπτό λόγο είναι κατά κανόνα μοναχική δραστηριότητα, στην οποία ο πομπός απευθύνεται σε δέκτη απόντα που προσλαμβάνει το μήνυμα ύστερα από ένα χρονικό διάστημα.

Συζητήστε τα πλεονεκτήματα του προφορικού λόγου ως μέσου επικοινωνίας. Τι ρόλο παίζει στην πρόσληψη και στην κατανόηση του μηνύματος το γεγονός ότι ο δέκτης είναι παρών στην προφορική επικοινωνία;

Συζητήστε τα πλεονεκτήματα του γραπτού λόγου ως μέσου επικοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο πομπός διαθέτει συνήθως χρόνο, για να επεξεργαστεί το κείμενο του, πριν να το παραλάβει ο δέκτης.



β) Διαφορές του προφορικού λόγου από το γραπτό (σύνταξη, διατύπωση, λεξιλόγιο, νοηματική πυκνότητα, συνοχή)



Να διαβάσετε προσεκτικά τα παρακάτω αποσπάσματα από προφορικό και γραπτό λόγο του ίδιου προσώπου για το ίδιο θέμα και να τα συγκρίνετε.

Α΄
Απομαγνητοφωνημένος προφορικός λόγος

Κοίταξε δεν μπορώ να απαντήσω μ᾽ ένα ναι ή μ᾽ ένα όχι – γιατί είναι πολύ σύνθετο το θέμα – ε χμ χμ ε δεν εγώ δε θα ᾽βαζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα ε στους νέους σήμερα δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ᾽ ό,τι παλιά απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους ε κι έχουμε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας – εμ + το τι είναι επιθετικότητα ή πώς εκφράζεται αυτό είναι μια άλλη κουβέντα – δηλαδή παλιότερα ας πούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ας πούμε τα οικογενειακά ήταν πιο αυταρχικά εε η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα [...] + + τώρα αν σήμερα μπορούμε να δούμε κάποια πιο ακραία ας πούμε ξέρω γω – γεγονότα επιθετικότητας στους νέους – θα έλεγα ότι εγώ αυτή τη στιγμή που το σκέφτομαι δεν το βλέπω στους νέους το βλέπω γενικότερα [...] –δηλαδή υπάρχουν τέτοια εμ θέματα κοινωνικά πράγματα ας πούμε σε κοινωνίες όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα έτσι και ανοίγουνε την όρεξη – απ᾽ την άλλη μεριά αυτός ο πληθυσμός που τα ορέγεται ή ορέγεται ορισμένα ας πούμε – ε δεν μπορεί να τα πληρώσει αλλά δεν θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε – ε αυτές είναι – εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτά – εγώ το θεωρώ πρόβλημα της κοινωνίας ας πούμε ότι όταν τους βάζει μέσα σε μια μυλόπετρα.

Β΄
Γραπτός λόγος

Δεν μπορούμε να μιλάμε για αυξημένη επιθετικότητα σήμερα ή για επιθετικότητα στους νέους. Όπως καθετί άλλο, η επιθετικότητα δεν μπορεί να εξεταστεί έξω από το πλαίσιο που συμβαίνει και τις συμπεριφορές-δράσεις που συνδέονται με αυτήν. Η σημασία της ερώτησης έγκειται στο ότι ο ερωτών έχει πάρει θέση πάνω στο θέμα ταυτιζόμενος μ᾽ ένα γονιό ή μια κοινωνική ή πολιτική εξουσία. [...]

[...] Όταν εξάλλου προκαλείς κάποιον με χιλιάδες διεγερτικά καταναλωτικά αγαθά, ενώ συγχρόνως του εξασφαλίζεις την ανεργία και συνεπώς την αδυναμία απόκτησής τους, αυτό είναι επιθετικότητα. Για να μπορούμε να πούμε οτιδήποτε σχετικά με την έκφραση των νέων, πρέπει να τους δούμε σε συνάρτηση με τους ενήλικες που βρίσκονται σε οποιαδήποτε σχέση μαζί τους.



Είδαμε ότι στην επικοινωνία με γραπτό λόγο ο πομπός έχει, συνήθως, το χρόνο να προσχεδιάσει και να επιμεληθεί το λόγο του, ενώ αυτό δε συμβαίνει στην επικοινωνία με προφορικό λόγο, ο οποίος είναι γενικά αυθόρμητος και απροσχεδίαστος. **Ο γραπτός λόγος είναι, επομένως, προσχεδιασμένος και γι᾽ αυτό πιο επιμελημένος από κάθε άποψη από τον προφορικό**.

Η **διατύπωση** είναι πιο επιμελημένη στο γραπτό λόγο από ό,τι στον προφορικό.

Συγκεκριμένα:

- Στον προφορικό λόγο παρουσιάζονται συχνά ελλειπτικές προτάσεις ή ανολοκλήρωτες φράσεις, ενώ αυτό δε συμβαίνει συνήθως στο γραπτό λόγο, π.χ. «*αλλά δε θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει, εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε -εε αυτές είναι- εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτό*».
- Στον προφορικό λόγο υπάρχουν πολλά «γεμίσματα» (*εε, ας πούμε, χμ, χμ, ξέρω ᾽γώ κτλ.*) και παύσεις.
- Στον προφορικό λόγο υπάρχει συνήθως μια προχειρότητα στην έκφραση, παρόλο που ορισμένες φορές φαίνεται καθαρά η προσπάθεια του ομιλητή να αλλάξει ή να βελτιώσει μια φράση που χρησιμοποίησε. Αντίθετα, μια τέτοια προσπάθεια δεν είναι εμφανής στο γραπτό κείμενο, αφού έχουμε μόνο την τελική του μορφή. Δείτε π.χ. μια προσπάθεια για διόρθωση στον προφορικό λόγο: «*παλιότερα ας πούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ας πούμε και τα οικογενειακά...*».
- Ο γραπτός λόγος πρέπει να είναι σαφής και ακριβής, γιατί χρειάζεται να προβλέπει τις απορίες του δέκτη, που είναι συνήθως απών. Αντίθετα ο προφορικός λόγος είναι συνήθως λιγότερο ακριβής, δεδομένου ότι ο δέκτης, που είναι παρών, έχει τη δυνατότητα να ζητήσει διευκρινίσεις, π.χ. σύγκρινε τις φράσεις: α) «*...προκαλεί κάποιον με χιλιάδες διεγερτικά αγαθά*» (γραπτός λόγος) και β) «*όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα έτσι και ανοίγουνε την όρεξη...*». (προφορικός λόγος). Από το προηγούμενο παράδειγμα φαίνεται, εξάλλου, ότι ο γραπτός λόγος είναι πιο πυκνός από τον προφορικό που είναι συνήθως αναλυτικός.
- Γενικά στο γραπτό λόγο το λεξιλόγιο είναι πιο επεξεργασμένο από ό,τι στον προφορικό, π.χ. σύγκρινε τις λέξεις/φράσεις: «*έγκειται*», «*σε συνάρτηση με*», «*διεγερτικά καταναλωτικά αγαθά*» (γραπτός λόγος), «*δεν μπορώ να απαντήσω μ᾽ ένα ναι ή μ᾽ ένα όχι*», «*είναι μια άλλη κουβέντα*», «*η βία των αποπάνω*», «*δεν το βλέπω στους νέους*» (προφορικός).

Η **σύνταξη** είναι πιο φροντισμένη στο γραπτό λόγο από ό,τι στον προφορικό, όπου κάποιες φορές συναντούμε και ασυνταξίες, π.χ. πβ. το γραπτό «*η επιθετικότητα δεν μπορεί να εξεταστεί έξω από το πλαίσιο που συμβαίνει και τις συμπεριφορές-δράσεις που συνδέονται μ᾽ αυτήν*» με το αντίστοιχο προφορικό «*εγώ δε θα ᾽βαζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα στους νέους σήμερα, δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ᾽ ό,τι παλιά απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους...*». Στον προφορικό λόγο, εξάλλου, χρησιμοποιείται συνήθως η παρατακτική σύνταξη και συνηθίζονται οι σχετικά μικρές φράσεις, ενώ στο γραπτό λόγο εμφανίζεται, συχνά, η υποτακτική σύνταξη και ο μακροπερίοδος λόγος.

Η **συνοχή** και η **συνεκτικότητα** είναι πιο επιμελημένη στο γραπτό λόγο, όπου χρησιμοποιείται γενικά μεγαλύτερος αριθμός και ποικιλία μεταβατικών λέξεων/φράσεων από ό,τι στον προφορικό λόγο. Τέλος, η **οργάνωση** του γραπτού λόγου είναι συνήθως πιο φροντισμένη από αυτήν του προφορικού. Στο γραπτό λόγο ο πομπός έχει το χρόνο να οργανώσει το κείμενό του, για να παρουσιάσει με λογική σειρά τις ιδέες του, ενώ αυτό δε συμβαίνει στην προφορική επικοινωνία.

Διαπιστώσαμε, λοιπόν, ότι ο γραπτός λόγος είναι πιο επιμελημένος από τον προφορικό. Αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι είναι και «ανώτερος». Πρόκειται απλώς για δύο διαφορετικά είδη λόγου το καθένα από τα οποία παρουσιάζει τις ιδιαιτερότητές του.

γ) Απροσχεδίαστος και προσχεδιασμένος λόγος
Ένα μεικτό είδος λόγου ανάμεσα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο

Είδαμε ότι ο προφορικός λόγος είναι λιγότερο επιμελημένος από το γραπτό, αφού χαρακτηρίζεται από αυθορμητισμό και είναι τις περισσότερες φορές απροσχεδίαστος, ενώ αντίθετα ο γραπτός λόγος είναι σχεδόν πάντα προσχεδιασμένος. Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένες περιπτώσεις προσχεδιασμένου προφορικού λόγου, π.χ. μια διάλεξη, ένας πολιτικός λόγος κτλ. Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για ένα μεικτό είδος λόγου, ανάμεσα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο.



Το κείμενο που ακολουθεί είναι παρμένο από τον ημερήσιο τύπο και αναφέρεται στα μέσα ενημέρωσης. Διαβάστε το και επιχειρήστε να το παρουσιάσετε σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο στην τάξη. Σχεδιάστε την εισήγησή σας με βάση το περιεχόμενο του κειμένου, λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι η εισήγησή σας δε θα διαβαστεί, αλλά θα ακουστεί. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μετατρέψετε το γραπτό λόγο σε προφορικό, ότι δηλαδή πρέπει να κάνετε τις κατάλληλες αλλαγές, π.χ. επιλέξτε μικρότερες φράσεις, κυρίως παρατακτική σύνταξη, απλούστερο λεξιλόγιο κτλ., για να μπορέσει το κοινό να παρακολουθήσει την προφορική σας εισήγηση. Φροντίστε ακόμη να αξιοποιήσετε τα παραγλωσσικά και τα εξωγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας, για να γίνει η εισήγησή σας ζωντανή και ενδιαφέρουσα για το κοινό. Η εισήγησή σας μπορεί, εξάλλου, να βασιστεί σε κάποιο άλλο δημοσίευμα από τον τύπο ή από το διαδίκτυο που σας ενδιαφέρει περισσότερο.

Ένας προφήτης των «μέσων»

Ο ΜΑΡΣΑΛ ΜΑΚ ΛΟΥΑΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΕΡΑ του χρόνου που πέρασε, έφυγε ένας απ' τους πιο ονομαστούς σύγχρονους «προφήτες», ο Marshall Mac Luhan, ο κορυφαίος ανατόμος του αναμφισβήτητου κοσμοκράτορα της εποχής μας: των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Η καίρια συμβολή του Καναδού συγγραφέα δεν είναι ότι επισήμανε την τεράστια –τρομαχτική, συχνά– εμβέλεια των «μέσων» αυτών, πράγμα που το ξέρει πια ο καθένας. Αλλά ότι διέγνωσε κι ανέλυσε την ιστορική σημασία τους για τον τρόπο σκέψης και δράσης του ανθρώπου, για την ίδια την ανέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού.

ΑΓΝΩΣΤΟΣ ως τα 50 του χρόνια (γεννήθηκε το 1911), ο καθηγητής αυτός της αγγλικής λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του Τορόντο, πήδηξε μεμιάς στη διασημότητα, όταν εκδόθηκαν τα βιβλία του «Ο Γαλαξίας Γκούτενμπεργκ» (1962) και «Για να καταλάβουμε τα μέσα επικοινωνίας» (1964). Εκεί, και σε πλήθος άλλα κατοπινά βιβλία και δημοσιεύματα, ο Μακ Λούαν διατύπωσε τις «επαναστατικές θεωρίες» του για τις επαναστάσεις στην εξέλιξη των μέσων επικοινωνίας, που ισοδυναμούν μ' επαναστάσεις στην πορεία της Ιστορίας.

Η βασική –και «κλασική»– θέση του Μακ Λούαν είναι πως το μέσο, ο τρόπος επικοινωνίας δεν αποτελεί απλό «μεταφορέα» νοημάτων και μηνυμάτων. Αντίθετα, αυτός καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τόσο τη μορφή όσο και το περιεχόμενο του μηνύματος. Περιλάλητος είναι πια ο αφορισμός του Καναδού διανοητή.

«Το μέσο αποτελεί το μήνυμα».

Συνακόλουθα, στη διαδρομή της Ιστορίας και σ' όλα τα πλάτη της Γης, η διαμόρφωση των κοινωνιών και των πολιτισμών επηρεάστηκε πιο πολύ απ' το είδος των «μέσων» αυτών παρά απ' το περιεχόμενο των μηνυμάτων που μεταδίνανε.

του
ΜΑΡΙΟΥ ΠΛΩΡΙΤΗ

Μ' αυτή τη θέση και μ' αυτό το κριτήριο ο Μακ Λούαν χώριζε την ανθρώπινη Ιστορία σε τρεις μεγάλες εποχές:

ΠΡΩΤΗ, η «**ακουστική εποχή**» (ή προ-αλφαβητική), όταν μοναδικό μέσο επικοινωνίας ήταν η φωνή του ανθρώπου. Και καθώς ο λόγος και ο ήχος έχουν περιορισμένη εμβέλεια, οι άνθρωποι ζούσαν σε φυλές και μικρές κοινότητες, όπου τρόπος επικοινωνίας και επίδρασης στην κοινωνία ήταν η φωνή του αρχηγού που ρητόρευε ή διάταζε το «λαό του», η φωνή του ποιητή που διηγιόταν μύθους, η φωνή των πρωτόγονων υποκριτών και χορευτών που αναπαράσταιναν τους μύθους κι εξόρκιζαν τους θεούς τους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ επινόηση της γραφής, του φωνητικού αλφάβητου, εγκαινιάζει τη δεύτερη, την «**οπτική εποχή**» της επικοινωνίας.

Τώρα δεν επικοινωνούν ένας ή περισσότεροι άμεσα, ταυτόχρονα και ηχητικά με μια μικρή κοινότητα... τώρα, με το γραφτό λόγο, επικοινωνεί ένας, έμμεσα και οπτικά, με έναν και με πάμπολλους πέρα από τόπο και χρόνο. Ο άνθρωπος, που ως τότε ζούσε και «μάθαινε» ομαδικά και ακουστικά, τώρα γνωρίζει τον κόσμο μοναχός του, μέσα στη σιωπή, έχοντας μπροστά του ένα κομμάτι χαρτί, που του

μεταφέρει ιδέες αποκλειστικά με την όραση. Το αλφάβητο, με τα 24, 26 ή 30 γράμματά του που μπορείς να τα επαναλάβεις άπειρες φορές με άπειρους συνδυασμούς, εμφύτευσε στους ανθρώπους τις έννοιες της ομοιογένειας, της ομοιομορφίας και της επανάληψης – που αποτελούν την προϋπόθεση της τεχνικής προόδου. Όλη η επιστήμη, όλος ο πολιτισμός –υποστηρίζει ο Μακ Λούαν– όλη η κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση με τη σκέψη του, είναι σκοπός αυτού του φαινομένου της «οπτικοποίησης» (visualisation), που ακολούθησε την εφεύρεση του αλφάβητου.

Την αποφασιστική ώθηση σ᾽ αυτή την εξέλιξη την έδωσε η εφεύρεση της τυπογραφίας, απ᾽ τον Γουτεμβέργιο. Τα 26 ανάγλυφα, κινητά στοιχεία του που τυπώνονταν πάνω σε χιλιάδες ομοιόμορφα φύλλα αναπαράγοντας το ίδιο μορφικά κείμενο, στάθηκαν η πηγή και το πρότυπο της παραγωγής αντικειμένων σε πολυάριθμα όμοια αντίγραφα που η κατασκευή τους στηρίζεται στην επανάληψη μιας μηχανικής κίνησης. Ήταν, αυτό, η βάση της σύγχρονης τεχνολογίας. Και το βιβλίο στάθηκε «το πρώτο προϊόν της καταναλωτικής κοινωνίας».

Αλλά και παραπέρα: το τυπωμένο βιβλίο –λέει πάντα ο Μακ Λούαν– έγινε η αφετηρία δυο αποφασιστικών παραγόντων του νεότερου ευρωπαϊκού πολιτισμού: του ατομικισμού, (αφού η γνώση και η επικοινωνία ήταν πια ατομική και όχι συλλογική υπόθεση) και του εθνικισμού (αφού οι ευρωπαϊκοί λαοί είδαν για πρώτη φορά τυπωμένη τη γλώσσα τους και ανακάλυψαν έτσι την εθνική τους ταυτότητα). Και ο Μακ Λούαν φτάνει να πει πως ολόκληρος ο δυτικός πολιτισμός μας δε θα είχε δει το φως, αν δεν είχαν προηγηθεί τα 26 ξύλινα γράμματα του ανυποψίαστου τυπογράφου του Μάιντς...

Η ΤΡΙΤΗ εποχή –η δική μας– είναι, φυσικά, η «**ηλεκτρονική εποχή**». Που αποτελεί, κατά έναν τρόπο, επιστροφή στην ακουστική και οπτική εποχή.

Η ανθρωπότητα, που είχε χωριστεί (εξαιτίας της γραφής και του βιβλίου) σε μοναχικά άτομα και έθνη, ξαναγυρίζει σήμερα στην εποχή της φυλής, της κοινότητας. Μόνο που, σήμερα, δεν υπάρχουν πια άπειρες φυλές και κοινότητες, αλλά μια και μόνη: χάρη στο ραδιόφωνο και, προπάντων, την τηλεόραση, φυλή και κοινότητα είναι ολόκληρη η οικουμένη.

«Η υδρόγειος σφαίρα μας, συρρικνωμένη απ᾽ τον ηλεκτρισμό, δεν είναι πια παρά ένα πλανητικό χωριό».

Και είναι, βέβαια, αφού, εκατομμύρια άνθρωποι μπορούν να βλέπουν την ίδια στιγμή (συχνά, τη στιγμή που γίνεται), ένα γεγονός ή ν᾽ ακούνε ταυτόχρονα έναν ομιλητή – όπως οι πρωτόγονοι άκουγαν το φύλαρχό τους ή παρακολουθούσαν μια τοπική ιεροτελεστία. Χάρη στο ραδιόφωνο, ο Χίτλερ μπορούσε να αφιονίζει εκατομμύρια Γερμανούς... Χάρη στην τηλεόραση, ο Άρμστρονγκ που πατούσε το φεγγάρι, είχε μαζί του δισεκατομμύρια ανθρώπους κάθε φυλής και χρώματος... Όταν ο Σαίξπηρ έλεγε, ενάμισην αιώνα μετά τον Γκούτενμπεργκ, «πως θέατρο είν᾽ ο κόσμος όλος», δε φανταζόταν βέβαια πως η παρομοίωσή του θα γινόταν μια μέρα κυριολεκτική πραγματικότητα, πως «ο κόσμος όλος» θα αποτελούσε ένα απειροκέφαλο «θέατρο» και ακροατήριο των «θεατρίνων» και των πράξεων της κάθε στιγμής...

Αλλά η ηλεκτρονική φέρνει τον αυτοματισμό. Που παράγεται –λέει ο Μακ Λούαν– «Όταν η «ηλεκτρική αρχή» καρπίζει τις μηχανικές γραμμές της βιομηχανικής παραγωγής».

Κι αυτό δεν είναι μια απλή τεχνική τελειοποίηση. Είναι ένα μεγάλο άλμα προς τα εμπρός: «Η ηλεκτρική εποχή των «αυτόματων υπηρετικών μηχανών» λευτερώνει μεμιάς τον άνθρωπο απ᾽ τη μηχανική δουλειά όπου τον είχε υποτάξει η εξειδίκευση της εποχής της μηχανής. Ο αυτοματισμός λευτερώνει τον άνθρωπο, όπως η μηχανή και το αυτοκίνητο λευτέρωσαν το άλογο και το μετατάξανε στο χώρο της ψυχαγωγίας. Απειλούμαστε ξαφνικά από μιαν ελευθερία, που βάζει σε σκληρή δοκιμασία τα εσωτερικά μας εφόδια και τις δυνατότητες μιας δημιουργικής συμμετοχής στην κοινωνία».

ΟΠΩΣ οι περισσότερες τεχνικές πρόοδοι (θα πρόσθετε

ο καθένας), η υπερτελειοποίηση των μέσων επικοινωνίας αποτελεί ταυτόχρονα μιαν υπόσχεση ελευθερίας και μιαν απειλή καινούριας δουλείας. Κι αυτό, φυσικά, εξαιτίας της δύναμης επιβολής και υποβολής που έχουν τα μέσα αυτά – δύναμης που δεν περιορίζεται σε μια κοινότητα ή σε μερικές χιλιάδες «αναγνώστες», αλλά μπορεί να διαπεράσει κάθε κάτοικο του πλανητικού χωριού μας. Οι «μάζες» μπορούν να γίνουν (και γίνονται, συχνά) έρμαια εκείνου που ελέγχει τα «μαζικά μέσα επικοινωνίας», να χειραγωγηθούν απ' τους κατόχους της πιο διάτορης φωνής που γνώρισε ο κόσμος, να μετατραπούν αυτές σε αυτόματα και υπηρέτες της και θύματά της.

Ο διευθυντής του ιταλικού ραδιοτηλεοπτικού συστήματος, Μάσσιμο Ρεντίνα, μιλώντας πριν τρία χρόνια για την επερχόμενη «πολλαπλή τηλεόραση» με την παγκόσμια λήψη, έλεγε:

«Οι κίνδυνοι είναι πολύ μεγάλοι, επειδή υπάρχει το ενδεχόμενο της μαζικής πνευματικής αλλοτρίωσης των ανθρώπων σε παγκόσμια κλίμακα, γεγονός που μπορεί να το εκμεταλλευτούν ύποπτες προπαγάνδες».

Και η προπαγάνδα αυτή ξεκινάει απ' την «ανώδυνη» προβολή προϊόντων διάφορων πολυεθνικών εταιριών και φτάνει ως την επιβολή ενός «τρόπου ζωής» όπου κυριαρχούν ο αμοραλισμός, η κερδομανία, η βία, διόλου ανώδυνα.

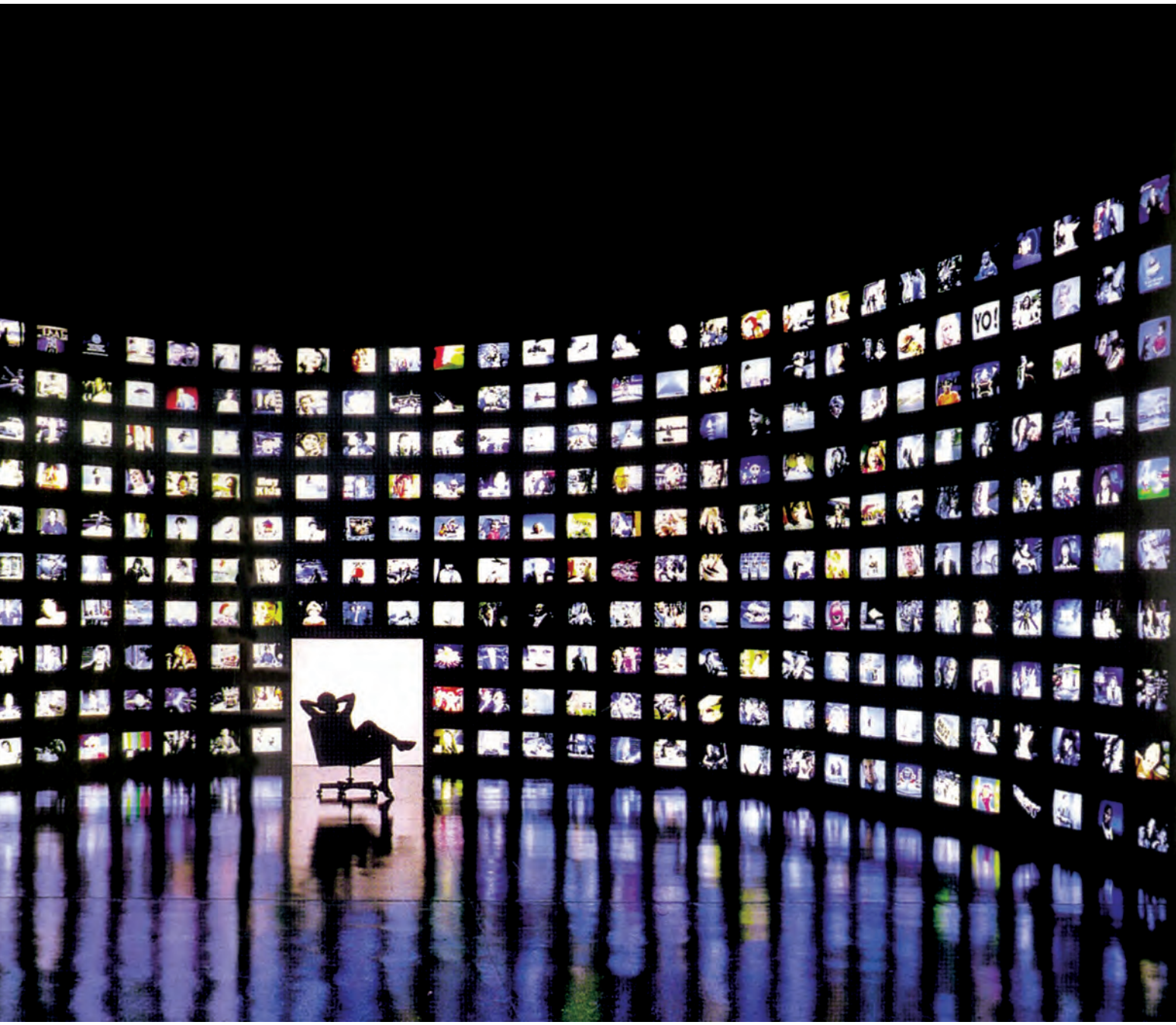
ΟΠΩΣ όλοι (ή οι περισσότεροι) «προφήτες» που επινόησαν ένα «κλειδί» για την ερμηνεία των ιστορικών, κοινωνικών κλπ. φαινομένων, ο Μακ Λούαν μπορεί να κατηγορηθεί για μονομέρεια: πως αποδίδει, δηλαδή, στο «κλειδί» του (τα μέσα επικοινωνίας) όλες τις εξελίξεις της ανθρωπότητας.

Δε χωράει αμφιβολία πως τα «μέσα» αυτά έπαιξαν ρόλο σημαντικότατο στις ιστορικές διαμορφώσεις. Άλλο τόσο, όμως, δε χωράει αμφιβολία πως δεν ήταν, αυτά, η μοναδι-



κή «κινούσα αιτία»... πως και πολλοί άλλοι παράγοντες (οικονομικοί, κοινωνικοί, κλπ.) συμβάλανε σ' αυτή την «παράσταση» του ανθρώπινου «Πάθους».

Ωστόσο, δεν μπορεί να παραγνωριστεί η προσφορά του Μακ Λούαν στη διάγνωση της σημασίας και της επίδρασης των μέσων επικοινωνίας. Πολύ περισσότερο που σήμερα, είμαστε όλοι βυθισμένοι μέσα σ' αυτόν τον «οπτικοακουστικό χώρο» με τις αμέτρητες παγίδες. Για μυριοστή φορά, ο τρόπος που θα χρησιμοποιήσουμε και θ' αξιοποιήσουμε αυτόν τον γιγάντιο πολύποδα, θα δείξει αν θα γίνει αυτός «αυτόματος υπηρέτης» μας, ή εμείς δουλικά υποχείριά του...



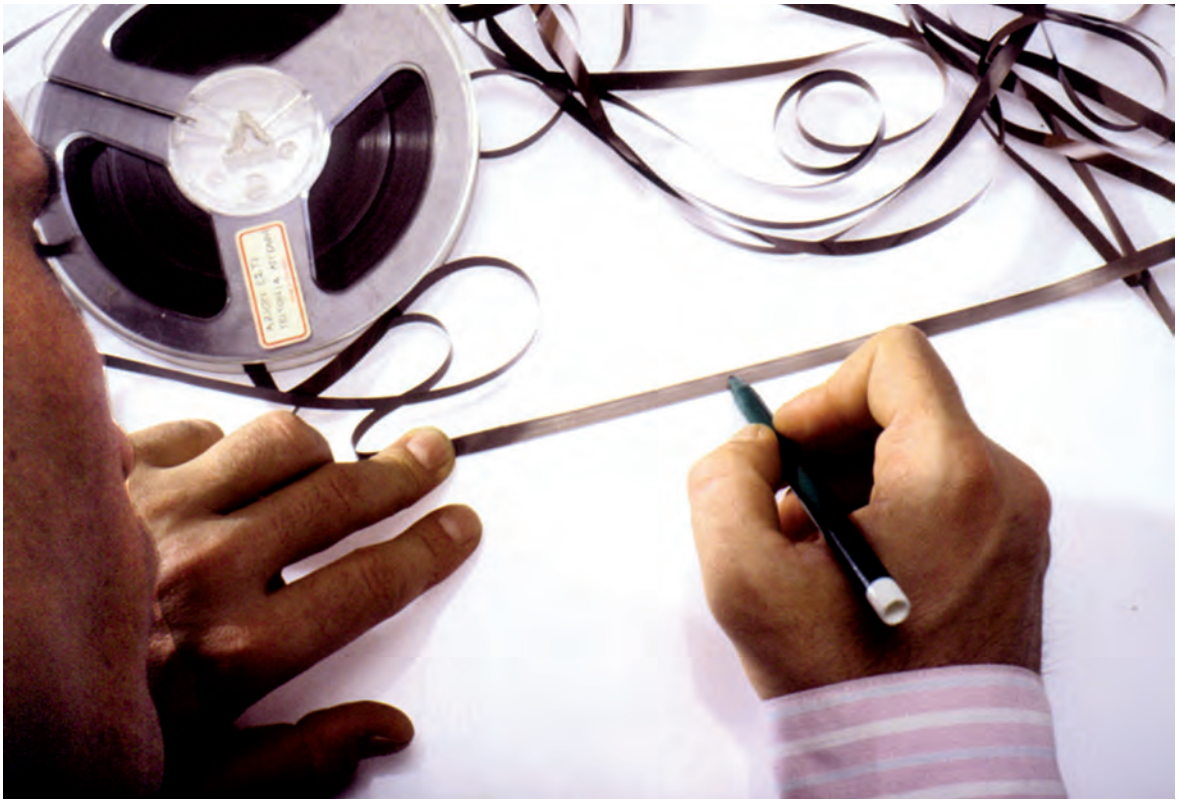
δ) Απόδοση του προφορικού λόγου σε γραπτό
Διευθέτηση απομαγνητοφωνημένου κειμένου

Ο μαγνητοφωνημένος προφορικός λόγος συχνά απομαγνητοφωνείται και δημοσιεύεται, όταν αυτό κρίνεται σκόπιμο για την ενημέρωση του ευρύτερου κοινού, όπως π.χ. συμβαίνει με τη δημοσίευση των πρακτικών ενός συνεδρίου. Στην περίπτωση αυτή έχουμε μια μεταγραφή, όπου το μαγνητοφωνημένο κείμενο διευθετείται, για να γίνει ευκολότερα προσιτό στο αναγνωστικό κοινό. Αυτό σημαίνει ότι χρησιμοποιείται στίξη και ότι οργανώνεται ο λόγος σε παραγράφους, ενώ εξαλείφονται ορισμένα γνωρίσματα του προφορικού λόγου, π.χ. επαναλήψεις, «γεμίσματα», ανολοκλήρωτες φράσεις κτλ.

Να συγκρίνετε το απομαγνητοφωνημένο κείμενο (Α) (σελ. 88) με τη μεταγραφή του ίδιου κειμένου η οποία ακολουθεί, για να διαπιστώσετε τις διαφορές.

...Κοίταξε, δεν μπορώ να απαντήσω μ᾽ ένα ναι ή μ᾽ ένα όχι, γιατί είναι πολύ σύνθετο το θέμα. Εγώ δε θα ᾽βαζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα στους νέους σήμερα, δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ᾽ ό,τι παλιά. Απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους κι έχουμε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας.

Το τι είναι επιθετικότητα αυτό είναι μια άλλη κουβέντα. Δηλαδή, παλιότερα, ας πούμε, που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα οικογενειακά ήταν πιο αυταρχικά, η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα.





Με βάση τις παρατηρήσεις που κάνατε προηγουμένως, προσπαθήστε τώρα να διευθετήσετε (στίξη, παραγραφοποίηση) το ακόλουθο απομαγνητοφωνημένο κείμενο (Β).

Χρήσιμη πληροφορία

Στη διευθέτηση του κειμένου μπορούμε να αντικαταστήσουμε τη μικρή παύση (-) και τη μέτρια (+) με τελεία, ενώ αντικαθιστούμε με αλλαγή παραγράφου τη μεγάλη παύση (++) και ορισμένες φορές και τη μέτρια (+). Εννοείται ότι αυτά ισχύουν, όταν οι παύσεις δεν οφείλονται στην προσπάθεια του ομιλητή να κερδίσει χρόνο. Εξάλλου, το ανέβασμα της φωνής (↗) σηματοδοτεί συνήθως την αρχή μιας πρότασης / περιόδου / παραγράφου, ενώ το κατέβασμα (↘) το τέλος τους.

Κείμενο (Β)

…+ εεμ + επίσης είναι εν μέρει η καταπίεση ίσως εντός εισαγωγικών η οποία προέρχεται από το σπίτι –εε -του του νέου μερικές φορές την κρίνει σαν καταπίεση άλλες φορές είναι πραγματική καταπίεση – εε αυτό οφείλεται συχνά και στην αλλαγή των εποχών – στην + πώς να το πούμε τώρα++ στην – αλλαγή της αντίληψης για τα πράγματα σήμερα – εε και η επιθετικότητα είναι ένας τρόπος να ξεδώσει ο άνθρωπος αυτός ο οποίος δεν έχει άλλο τρόπο να ξεδώσει […] + ε πάντως πραγματικά παρατηρείται αν και είναι φαινόμενο αυτή η επιθετικότητα των νέων- όλοι μιλάνε για την επιθετικότητα των νέων στα γήπεδα ας πούμε + αλλά είναι γνωστό ότι δε βρίσκεται στα γήπεδα μόνο η επιθετικότητα- πρώτα πρώτα και οι αντιδράσεις στους γονείς τους στο σχολείο και στα περισσότερα κατεστημένα πράγματα είναι άσχετα αν αυτό είναι καλό ή κακό +εε με μερικές φορές μάλιστα νομίζω ότι είναι και καλό- διότι αυτή η αντίδραση είναι ζωογόνα και για τους μαθητές και για το σχολείο το ίδιο ισχύει και για την οικογένεια- διότι αν δεν υπάρχει αυτή η αντίδραση θα μένουμε συνέχεια στις ίδιες αντιλήψεις και στα ίδια πράγματα πρέπει κατά κάποιο τρόπο με οποιοδήποτε τρόπο να αλλάξουν αυτά++

(Δ. Γ. μαθητής της Β΄ λυκείου)

ε) Το φανερό και το λανθάνον νόημα



Συχνά στη γλώσσα πίσω από το φανερό νόημα μιας φράσης κρύβεται ένα «λανθάνον» νόημα, το οποίο εκφράζει την πραγματική πρόθεση του πομπού. Με τη φράση, για παράδειγμα, «Κάνει κρύο εδώ μέσα» εκφράζεται μια απλή διαπίστωση (φανερό νόημα), αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις η φράση μπορεί να εκφράζει και μια έμμεση παράκληση (Σε παρακαλώ, κλείσε το παράθυρο). Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι μια πρόταση που σύμφωνα με το συντακτικό θα χαρακτηριζόταν πρόταση κρίσης λειτουργεί ουσιαστικά ως πρόταση επιθυμίας. Στις περιπτώσεις αυτές ο δέκτης μπορεί να συλλάβει το λανθάνον νόημα και, επομένως, την πραγματική πρόθεση του πομπού, αν λάβει υπόψη του τις κοινωνικές συμβάσεις και την κοινή εμπειρία του με τον πομπό.



Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις παρακάτω φράσεις ως προς το περιεχόμενό τους. Στη συνέχεια προσπαθήστε να φανταστείτε σε τι είδους επικοινωνιακή περίσταση μπορεί να εκφωνήθηκε η καθεμία και ποια ήταν η πρόθεση του πομπού. Μπορείτε να αποδώσετε το ίδιο μήνυμα με διαφορετικό τρόπο;

– *Πέρασε η ώρα.*

– *Δε νομίζεις ότι πρέπει να τηλεφωνήσεις στο σπίτι;*

– *Μμ… Το φαγητό μυρίζει ωραία.*

στ) Τελεστικός λόγος (προφορικός και γραπτός)



Στον προφορικό λόγο καθώς εκφωνούμε ορισμένες λέξεις (κυρίως ρήματα) ή φράσεις, πραγματοποιούμε ταυτόχρονα και μία πράξη, π.χ. με τη φράση «Ορκίζομαι να πω την αλήθεια» δίνουμε όρκο στο δικαστήριο. Η πράξη αυτή που συντελείται μέσω του λόγου ονομάζεται **λεκτική πράξη**. Σε ορισμένες περιπτώσεις για να εκτελεστεί μια **λεκτική πράξη**, πρέπει το πρόσωπο που την εκτελεί να είναι αρμόδιο / εξουσιοδοτημένο να την εκτελέσει, π.χ. ιερέας σε μια βάπτιση (Βαπτίζεται ο δούλος του Θεού), πρόεδρος του δικαστηρίου σε μια δίκη (Αθωώνεται ο κατηγορούμενος) κτλ. Ανάλογο φαινόμενο παρουσιάζεται και στο γραπτό λόγο. Ορισμένα κείμενα δε μας γνωστοποιούν απλώς ένα γεγονός, αλλά έχουν και μια πρόσθετη λειτουργία, π.χ. ένα πιστοποιητικό σπουδών, μια βεβαίωση, μια δήλωση, πέρα από τις πληροφορίες που μας δίνουν, πιστοποιούν, βεβαιώνουν, δηλώνουν κάτι, δηλαδή εκτελούν μια «πράξη». Ο λόγος, προφορικός ή γραπτός, μέσω του οποίου συντελείται μια «πράξη» ονομάζεται **τελεστικός λόγος**.



Να διακρίνετε τις φράσεις που ακολουθούν σε δύο κατηγορίες, δικαιολογώντας φυσικά την κατάταξη που προτείνετε: α) σε αυτές που έχουν στόχο να μεταδώσουν απλώς μια πληροφορία σχετικά με ένα γεγονός, και β) σε αυτές που αποτελούν συγχρόνως λεκτικές πράξεις.

– *Με ευχαριστεί για το δώρο που του έκανα.*

– *Σ' ευχαριστώ για το δώρο σου.*

– *Σου αναθέτω το απουσιολόγιο της τάξης.*

– *Βαφτίστηκε χθες το πρωί.*

– *Σε συγχαίρω για την επιτυχία σου.*

– *Στοιχηθείτε.*

– *Καταδικάστηκε σε φυλάκιση τριών ετών.*

– *Ο κατηγορούμενος κρίνεται ένοχος.*

– *Μου υποσχέθηκε ότι θα έρθει.*

– *Λύεται η συνεδρίαση.*

– *Σου υπόσχομαι ότι θα έρθω.*

Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με τον προφορικό και το γραπτό λόγο

Παλαιότερα η προσήλωση των λογίων στα γραπτά κείμενα και η αποξένωσή τους από τη ζωντανή γλώσσα οδήγησαν στην αντίληψη ότι ο γραπτός λόγος είναι σημαντικότερος από τον προφορικό. Ωστόσο, η σύγχρονη γλωσσολογία δίνει προτεραιότητα στον προφορικό λόγο. Προσπαθήστε να τεκμηριώσετε με δικά σας επιχειρήματα αυτή τη θέση.

Θα ακούσατε να λένε ή θα διαβάσατε ίσως ότι ο γραπτός λόγος:

– *αποτελεί σταθμό στην ανάπτυξη του πολιτισμού – εξάλλου είναι γνωστό ότι διακρίνει την ιστορική από την προϊστορική περίοδο του ανθρώπου·*

– *αποθηκεύει γνώσεις, βοηθάει την ανάπτυξη των επιστημών και των τεχνών και επιταχύνει έτσι την εξέλιξη της ανθρώπινης κοινότητας·*

– *διέδωσε τη γνώση κατά την αρχαιότητα και περιόρισε τη δύναμη του ιερατείου που τότε τη μονοπωλούσε (τη γνώση), αφού ήταν το μόνο που χρησιμοποιούσε ανάγνωση και γραφή·*

– *αποτυπώνοντας τους νόμους, τους κάνει γνωστούς σε όλους και συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό·*

– *υποχρεώνει σε αυστηρή και λογική χρήση της γλώσσας·*

– *κάνει το γλωσσικό μήνυμα ανεξάρτητο από το δημιουργό του και το καθιστά αθάνατο.*

- Ποιες από τις παραπάνω ιδιότητες/λειτουργίες του γραπτού λόγου θεωρείτε σημαντικότερες και γιατί;
- Να επιλέξετε μία από αυτές και να την αναπτύξετε.

Με βάση το παρακάτω κείμενο να απαντήσετε στο ακόλουθο ερώτημα:
Ποια προβλήματα προκύπτουν από τη δυσκαμψία του γραπτού λόγου να παρακολουθήσει την εξέλιξη της γλώσσας;

> *…Μία από τις συμβάσεις του γραφτού λόγου είναι ότι, επειδή συνδέεται πιο άμεσα με παλιότερες γλωσσικές μορφές, δε δέχεται πάντα με ευκολία τις πιο πρόσφατες γλωσσικές εξελίξεις… Εδώ όμως είναι κρυμμένος σοβαρός κίνδυνος. Όσο η παλιότερη και η νεότερη γλωσσική ποικιλία συνυπάρχουν σαν «ελεύθερες ποικιλίες», δεν είναι καταρχήν κατακριτέα η παραμονή του γραφτού λόγου στην παλιότερη μορφή, σε συνάρτηση πάντα με την εντύπωση που επιδιώκεται. Συχνά όμως οι άνθρωποι παρασέρνονται και παραμένουν στην παλιότερη ποικιλία ακόμη και όταν αυτή έχει πια εξαφανιστεί από τη γλώσσα, οπότε ο γραφτός λόγος αρχίζει να απομακρύνεται από την πραγματικότητα. Σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να επιχειρηθεί η δημιουργία καθαρεύουσας.*
>
> Ε. Πετρούνιας, Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση, Univ. Studio Press, Α.Ε. Θεσσαλονίκη 1984, σ. 52

Οργανώστε μια συζήτηση σχετικά με το κίνημα του Δημοτικισμού στη χώρα μας. Πληροφορίες σχετικά με το θέμα μπορείτε να αντλήσετε από το βιβλίο Κ.Ν.Λ. σ. 405 στο οποίο, εξάλλου, περιλαμβάνονται και τα παρακάτω σχετικά κείμενα: Ι. Βηλαρά «Επιστολή στον Αθανάσιο Ψαλίδα», Γ. Ψυχάρη «Δυο λόγια», Φ. Φωτιάδη «Το γλωσσικό ζήτημα κι η εκπαιδευτική μας αναγέννηση», Α. Δελμούζου «Το ανθρωπιστικό ιδανικό», Δ. Γληνού «Δημιουργικός ιστορισμός».

Να διαβάσετε και να συζητήσετε τις παρακάτω απόψεις σχετικά με τον αναλφαβητισμό.

... Ο αναλφαβητισμός είναι πρόβλημα κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό και οικονομικό. Αναστέλλει τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για την ανάπτυξη των συμμετοχικών θεσμών και ακρωτηριάζει τη δυνατότητα για άσκηση κριτικής...

από έντυπο της Ν.Ε.Λ.Ε.

... Ο αναλφαβητισμός δεν είναι ωστόσο μόνο ατομική αναπηρία, είναι τροχοπέδη, ίσως η πιο σημαντική για την κοινωνική και τεχνολογική χειραφέτηση των λαών στις αναπτυσσόμενες χώρες και ένας από τους σπουδαιότερους παράγοντες που διευρύνουν το χάσμα ανάμεσα στις βιομηχανικές και στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Είναι τέλος εμπόδιο στην αλληλοδιείσδυση των πολιτισμών και στον αμοιβαίο εμπλουτισμό τους. Να μάθεις γραφή και ανάγνωση σημαίνει επίσης να στερεώσεις τις πολιτιστικές σου ρίζες, αλλά και να γνωρίσεις άλλους πολιτισμούς...

Courrier, Απρίλιος 1984

... Παρόλο που ο αναλφαβητισμός είναι περισσότερο διαδεδομένος στον τρίτο κόσμο, αποτελεί επίσης πρόβλημα και για μερικές από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου. Πλήττει τα μειονεκτικά κοινωνικά στρώματα που αποκαλούνται «Τέταρτος κόσμος» και περιλαμβάνουν όσους κατοικούν στις άθλιες συνοικίες των πόλεων, μετανάστες, εργάτες και τις οικογένειές τους, καθώς και μερικούς αγροτικούς πληθυσμούς με χαμηλό εισόδημα...

Courrier, ό.π.

Μαρτυρία αναλφάβητου

«... Όταν δεν γνωρίζεις ανάγνωση ή γραφή, δεν μπορείς να δουλέψεις, είσαι φτωχός, δεν μπορείς να συμμετέχεις σε καμιά δραστηριότητα και μερικές φορές δεν καταλαβαίνεις τι σου λένε οι άλλοι. Δεν ξέρεις τι γίνεται γύρω σου».

Τζάνις Τέιλορ, Καναδάς, βλ. Courrier, ό.π.

Σύμφωνα με την πανελλήνια έρευνα για τον αναλφαβητισμό που διεξήγαγε το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (1998), ο μισός περίπου πληθυσμός της Ελλάδας είναι υποεκπαιδευμένος, δηλαδή δεν έχει ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα το 12,2% των ερωτώμενων δεν έχει παρακολουθήσει καθόλου το σχολείο ή έχει ολοκληρώσει μόνο μερικές τάξεις του Δημοτικού, το 26,7% έχει ολο-

κληρώσει μόνο το Δημοτικό, το 9,1% από τους τελευταίους συνέχισε για ένα δύο χρόνια σε κάποια τεχνική ή επαγγελματική σχολή, και οι υπόλοιποι παρακολούθησαν μία ή περισσότερες τάξεις του Γυμνασίου χωρίς να το ολοκληρώσουν. Συζητήστε σχετικά με το φαινόμενο της υποεκπαίδευσης στη χώρα μας. Ποιοι παράγοντες το προκαλούν; Ποιες συνέπειες μπορεί να έχει; Ποια μέτρα πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπισή του;



ΙΙ. ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα με τα λεξικά η λέξη διάλογος σημαίνει συνομιλία, συζήτηση. Ο διάλογος μπορεί να είναι μια απλή ερωταπόκριση, που αποβλέπει στην τυπική πληροφόρηση, ή μια προσπάθεια για βαθύτερη επικοινωνία με στόχο την αναζήτηση της αλήθειας.

1. Διάλογος. Η σχέση του λόγου με το σώμα, το χρόνο και το χώρο

Να παρακολουθήσετε διάφορες συζητήσεις, π.χ. μια φιλική κουβέντα, μια τηλεοπτική συζήτηση ή τη συζήτηση σε μια γενική συνέλευση της τάξης σας και να παρατηρήσετε σε ποια σχέση βρίσκεται ο λόγος:

- **Με το σώμα**

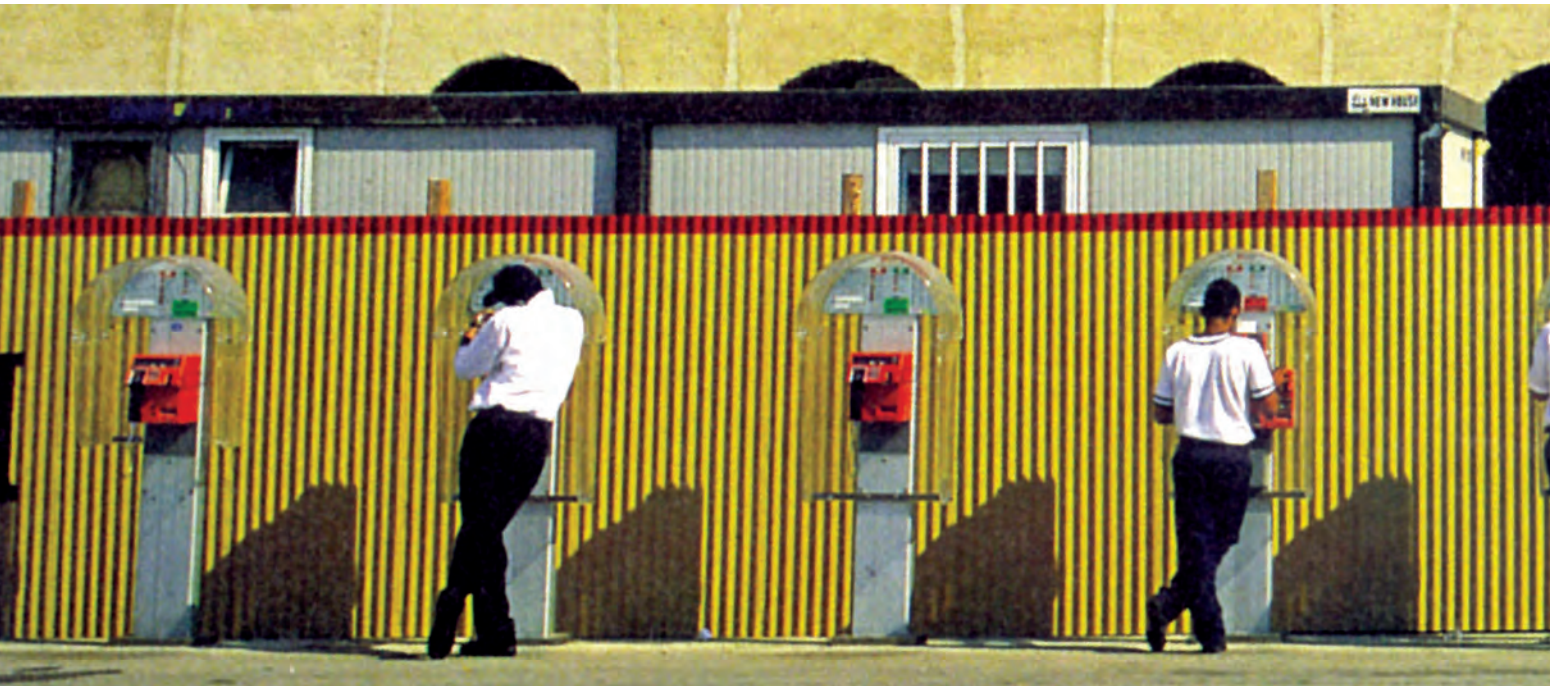
Συγκεκριμένα, να παρατηρήσετε τα εξωγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας (τις χειρονομίες, την έκφραση του προσώπου, το ρόλο του βλέμματος στην επικοινωνία, τα αποτελέσματα της σωματικής κόπωσης στο λόγο κτλ.).

- **Με το χρόνο**

– Είναι ο ρυθμός της συζήτησης αργός ή γρήγορος; Πότε και για ποιους λόγους μεταβάλλεται (επιβραδύνεται, επιταχύνεται);

– Πώς κατανέμεται ο χρόνος της ομιλίας ανάμεσα στους συζητητές;

– Όταν υπάρχει συντονιστής στη συζήτηση, ποιος είναι ο ρόλος του; Σε περίπτωση που δεν υπάρχει συντονιστής, με ποια σήματα (γλωσσικά ή εξωγλωσσικά) περνάει ο λόγος από τον έναν ομιλητή στον επόμενο;



– Γιατί ορισμένες φορές ένας ομιλητής μονοπωλεί το λόγο και πώς επιδρά αυτό (θετικά - αρνητικά) στη συζήτηση;
– Συμβαίνει ορισμένες φορές να μιλούν δύο ή περισσότερα άτομα ταυτόχρονα σε μία συζήτηση; Πότε και για ποιους λόγους παρατηρείται αυτό το φαινόμενο;
– Πώς αισθάνεται κάποιο πρόσωπο, όταν στη συζήτηση κανείς δεν του απευθύνει το λόγο;
– Γιατί μερικές φορές κάποιο άτομο δεν παίρνει μέρος σε μια συζήτηση;

• **Με το χώρο**

Να παρατηρήσετε την επίδραση του χώρου στον ομιλητή. Πώς προσαρμόζει ο ομιλητής το λόγο του ανάλογα με το χώρο;

2. Προϋποθέσεις για την επιτυχία ενός διαλόγου / μιας συνομιλίας

Λέμε ότι ένας διάλογος / μια συνομιλία διεξάγεται με επιτυχία, όταν επιτρέπει στο δέκτη να προσλάβει και να κατανοήσει το μήνυμα του πομπού, και να ανταποκριθεί ανάλογα. Προϋπόθεση για την επιτυχία του διαλόγου, ακόμα και στην απλούστερη μορφή του, την ερωταπόκριση, είναι να διαθέτει ο λόγος και των δύο ομιλητών τις παρακάτω ιδιότητες: α) να είναι ειλικρινής, β) να είναι σαφής, γ) να είναι σχετικός με το θέμα της συζήτησης και δ) να δίνει επαρκείς πληροφορίες για το θέμα (ούτε περισσότερες ούτε λιγότερες από όσες χρειάζονται). Έτσι ο διάλογος λειτουργεί με τη συνεργασία των δύο ομιλητών. Αν έστω και μία από τις παραπάνω ιδιότητες λείπει από το λόγο του ενός ομιλητή, η "συνεργασία" δυσχεραίνεται και η επικοινωνία διαταράσσεται ή διακόπτεται.





Σε ποια από τα παρακάτω παραδείγματα διεξάγεται με επιτυχία ο διάλογος και σε ποια διαταράσσεται η επικοινωνία; Να παρατηρήσετε τα παραδείγματα αποτυχημένου διαλόγου και να βρείτε σε ποια περίπτωση υπάρχει ασάφεια, σε ποια ανεπάρκεια των πληροφοριών και σε ποια απάντηση άσχετη με το θέμα της συζήτησης. Νομίζετε ότι η αποτυχία της επικοινωνίας οφείλεται σε ανειλικρίνεια και, επομένως, σε σκόπιμη παραβίαση των κανόνων της ή στην αδυναμία του ομιλητή να επικοινωνήσει αποτελεσματικά;

Α. Το αυτοκίνητό μου έπαθε βλάβη.
Β. Υπάρχει ένα γκαράζ μόλις στρίψεις.

Α. Βούρτσισες τα δόντια σου και τακτοποίησες το δωμάτιό σου;
Β. Ναι, βούρτσισα τα δόντια μου.

Α. (Αστυνομικός): Είναι ο πατέρας ή η μητέρα σου στο σπίτι;
Β. (Γιος): Η μητέρα μου ή είναι μέσα ή βγήκε στην αγορά.

Α. Τι σπουδάζει η κόρη σας;
Β. Πάντως δε σπουδάζει Φιλολογία.

Α. Κατάφερες να συνεννοηθείς με το συνεργάτη σου τελικά;
Β. Προσπάθησα πολύ.

Α. (Ο τελωνειακός): Τι έχετε να δηλώσετε, κύριε;
Β. (Ο επιβάτης του τρένου): Δηλώνω ότι είμαι Έλληνας και αισθάνομαι ευτυχής που επιστρέφω στην πατρίδα μου.

Α. (Ο καθηγητής): Ποια είναι τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενο;
Β. (Ο μαθητής): Η οργανωμένη ομάδα λέξεων που εκφράζει μόνο ένα νόημα, με σύντομη συνήθως διατύπωση, λέγεται πρόταση.

3. Ο λογοτεχνικός διάλογος



Είδαμε ότι είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να αποδοθεί απόλυτα ο προφορικός λόγος με ένα γραπτό κείμενο. Ωστόσο στη λογοτεχνία συχνά χρησιμοποιείται ο διάλογος τόσο στα αφηγηματικά κείμενα όσο και στα θεατρικά, και σχηματίζουμε την εντύπωση ότι ακούμε έναν αυθεντικό προφορικό λόγο, ενώ πρόκειται απλώς για την αναπαράστασή του.

α) Ο διάλογος στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα

Στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα (διήγημα, μυθιστόρημα κτλ.) ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην περιγραφή των γεγονότων, αλλά συχνά τα παρουσιάζει να ξετυλίγονται μπροστά μας. Στην προσπάθειά του αυτή ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το μονόλογο και το διάλογο, που αποτελούν τα βασικά μέσα, για να πετύχει την αναπαράσταση των γεγονότων (δραματικότητα) και να προσδώσει ζωντάνια στην αφήγηση.

Ποια μέσα χρησιμοποιούνται στο γραπτό αφηγηματικό λόγο, για να αποδοθεί ο προφορικός λόγος με τα παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά γνωρίσματά του; Να απαντήσετε με βάση το παρακάτω απόσπασμα από την Αργώ του Γ. Θεοτοκά.

... Ο Παπασίδερος βάδισε μονομιάς καταπάνω του. Το βλέμμα του γυάλιζε μες στο ημίφως. Ήτανε πολύ νευριασμένος κι έμοιαζε απειλητικός.

– Τι θες εδώ; ρώτησε βίαια.

– Θέλω γράμματα! αποκρίθηκε ο μικρός αυθόρμητα, μηχανικά, χωρίς να σκεφτεί τι έλεγε, με το ίδιο πάντα αφαιρεμένο και παράξενο ύφος.

– Γιατί έφυγες, μωρέ, από το σπίτι σου;

– Θέλω γράμματα! ξανάπε το παιδί.

– Πήγαινε να με περιμένεις στο προαύλιο! πρόσταξε ο παπάς.

Κι ενώ ο μικρός στεκότανε απολιθωμένος και τον κοίταζε κατάματα δίχως να καταλαβαίνει τα λόγια του, ο παπάς του φώναξε ακόμα πιο βίαια, σηκώνοντας κιόλας την κοκαλιάρικη χερούκλα του:

– Πήγαινε έξω αμέσως, να μη σε σπάσω στο ξύλο!

Να εντοπίσετε τα διαλογικά μέρη σε διάφορα αφηγηματικά κείμενα και να παρατηρήσετε τις λειτουργίες του διαλόγου: με ποιον τρόπο εξυπηρετεί ο διάλογος την εξέλιξη της δράσης κάθε φορά και πώς συντελεί στη διαγραφή των χαρακτήρων; Μπορείτε π.χ. να ανατρέξετε στα παρακάτω κείμενα από το βιβλίο Κ.Ν.Λ. «Η μπογάτσα» σ. 350 και «Ο Παπα-Νάρκισσος» σ. 321.



β) Ο θεατρικός διάλογος

Να συγκρίνετε ένα θεατρικό διάλογο από τα Κ.Ν.Λ. με ένα διάλογο που περιέχεται σε αφηγηματικό κείμενο, ως προς τον τρόπο με τον οποίο προσδιορίζεται ο ομιλητής και τον τρόπο που αποδίδονται τα εξωγλωσσικά και τα παραγλωσσικά γνωρίσματα της ομιλίας. Να προσέξετε το είδος της στίξης σε κάθε περίπτωση.

Όπως είδαμε, στο αφηγηματικό κείμενο ο διάλογος συνοδεύεται από μια λεπτομερή περιγραφή των εξωγλωσσικών και των παραγλωσσικών στοιχείων. Μπορείτε να πείτε γιατί αυτό δε συμβαίνει σε τέτοια έκταση και στο θεατρικό κείμενο;



γ) Η φυσικότητα στο διάλογο

Η φυσικότητα (το να ηχεί δηλαδή ο διάλογος σαν πραγματικός) αποτελεί μία από τις κύριες αρετές ενός διαλόγου σε γραπτό κείμενο. Για να δώσει ο συγγραφέας φυσικότητα στο λόγο των ηρώων του, χρησιμοποιεί στο διάλογό τους κάποια από τα γνωρίσματα του προφορικού λόγου, π.χ. σύντομες ή μισοτελειωμένες φράσεις, παύσεις, κτλ. Παράλληλα προσέχει ώστε η ιδιόλεκτος κάθε προσώπου να παρουσιάζει συνέπεια με όλα τα άλλα γνωρίσματά του, δηλαδή την κοινωνική του προέλευση, το χαρακτήρα του κτλ. Προσπαθήστε να εντοπίσετε στοιχεία φυσικότητας σε διαλόγους που περιέχονται στα Κ.Ν.Λ.



Δραματοποίηση

Να παρουσιάσετε στην τάξη μια σκηνή που διαδραματίζεται ανάμεσα σε έναν έφηβο και στους γονείς του. Ο διάλογος μπορεί να αρχίζει με μία από τις παρακάτω φράσεις:

– *Γιατί γυρίζεις αργά κάθε βράδυ;*

– *Δε μ᾽ αρέσουν οι φίλοι σου.*

– *Σας το λέω από τώρα. Φέτος το καλοκαίρι θα πάω διακοπές με τους φίλους μου.*

– *Θέλω χρήματα, για να αγοράσω μοτοσικλέτα (ηλεκτρική κιθάρα, ηλεκτρονικό συγκρότημα κτλ.).*

– *Αποφάσισα να παρατήσω το σχολείο.*

– *Ένας μισθός δε φτάνει. Πρέπει ν᾽ αφήσεις το σχολείο, για να δουλέψεις.*

– *Αν εξακολουθήσετε αυτή την τακτική, σας το δηλώνω ότι θα φύγω από το σπίτι.*

– *Πρέπει να βελτιώσεις την επίδοσή σου στο σχολείο. Δεν έχουμε μόνο δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις.*

α) Προσπαθήστε να γράψετε σε θεατρική μορφή έναν από τους διάλογους που παρουσιάστηκαν στην τάξη·

β) να αφηγηθείτε ύστερα τη σκηνή σε ένα γράμμα που απευθύνεται σε κάποιο φίλο είτε από την πλευρά/οπτική γωνία του εφήβου είτε από την πλευρά / οπτική γωνία των γονιών. Στο γράμμα σας να αφηγηθείτε τα γεγονότα και να μεταφέρετε σε πλάγιο λόγο τα βασικά σημεία της συζήτησης. Φροντίστε ωστόσο να ζωντανέψετε την αφήγησή σας παρεμβάλλοντας κάποια διαλογικά μέρη που θα αποδίδουν σε ευθύ λόγο τις χαρακτηριστικές φράσεις των ομιλητών. Εννοείται ότι και στις δύο περιπτώσεις (α, β) στόχος σας δεν είναι να γράψετε ένα λογοτεχνικό κείμενο, αλλά απλώς να αποδώσετε με φυσικότητα ένα διάλογο.





Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με το διάλογο



Να αναπτύξετε τις παρακάτω απόψεις για το διάλογο.

... Διάλογος είναι, κατά τη δική μου γνώμη, να παραδεχτείς ότι η αλήθεια είναι πολλαπλή. Ότι είναι ανέφικτη η πλήρης αλήθεια. Και πρέπει να φωτισθεί από πολλές πλευρές, για να τη συλλάβει κανείς. Επομένως, έχει ανάγκη από τον έλεγχο του άλλου, από τη δοκιμασία του άλλου, και τον χρειάζεται τον άλλον η αλήθεια. Όταν λες ότι κατέχεις εσύ την αλήθεια μόνος σου και δε χρειάζεσαι τον άλλον, είσαι δογματικός, δεν είσαι κριτικός νους. Και δεύτερο, πρέπει να παραδεχτεί κανείς ότι για να πλησιάσει τον άλλον, ένας μόνος τρόπος υπάρχει: να τον πείσει. Του διαλόγου μέθοδος είναι μόνο η πειθώ. Ούτε η γοητεία, ούτε η απάτη – η πειθώ. Είπα και πιστεύω στον αληθινό διάλογο. Στο διάλογο δεν πάμε να σώσουμε τις ιδέες μας. Πάμε να σώσουμε την αλήθεια...

Ε. Π. Παπανούτσος, από τις εφημερίδες

Να οργανώσετε μια συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» για το διάλογο, με εισηγήσεις που θα καλύπτουν διάφορες πλευρές του θέματος όπως:

– διάλογος και δημοκρατία

– διάλογος και επιστήμη

– διάλογος και τέχνη

– διάλογος και εκπαίδευση

– διάλογος και διαπροσωπικές σχέσεις.

Χρήσιμες πληροφορίες

Η συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» περιλαμβάνει εισηγήσεις για διάφορες πλευρές ή μέρη ενός κεντρικού θέματος. Ορισμένες φορές μπορεί να περιλαμβάνει εισηγήσεις για το ίδιο αντικείμενο από εισηγητές με διαφορετικές ειδικότητες. Ένα θέμα π.χ. μπορεί να παρουσιαστεί από ιστορική, κοινωνιολογική, ψυχολογική και παιδαγωγική πλευρά. Η διαδικασία της συζήτησης είναι συνήθως η εξής:

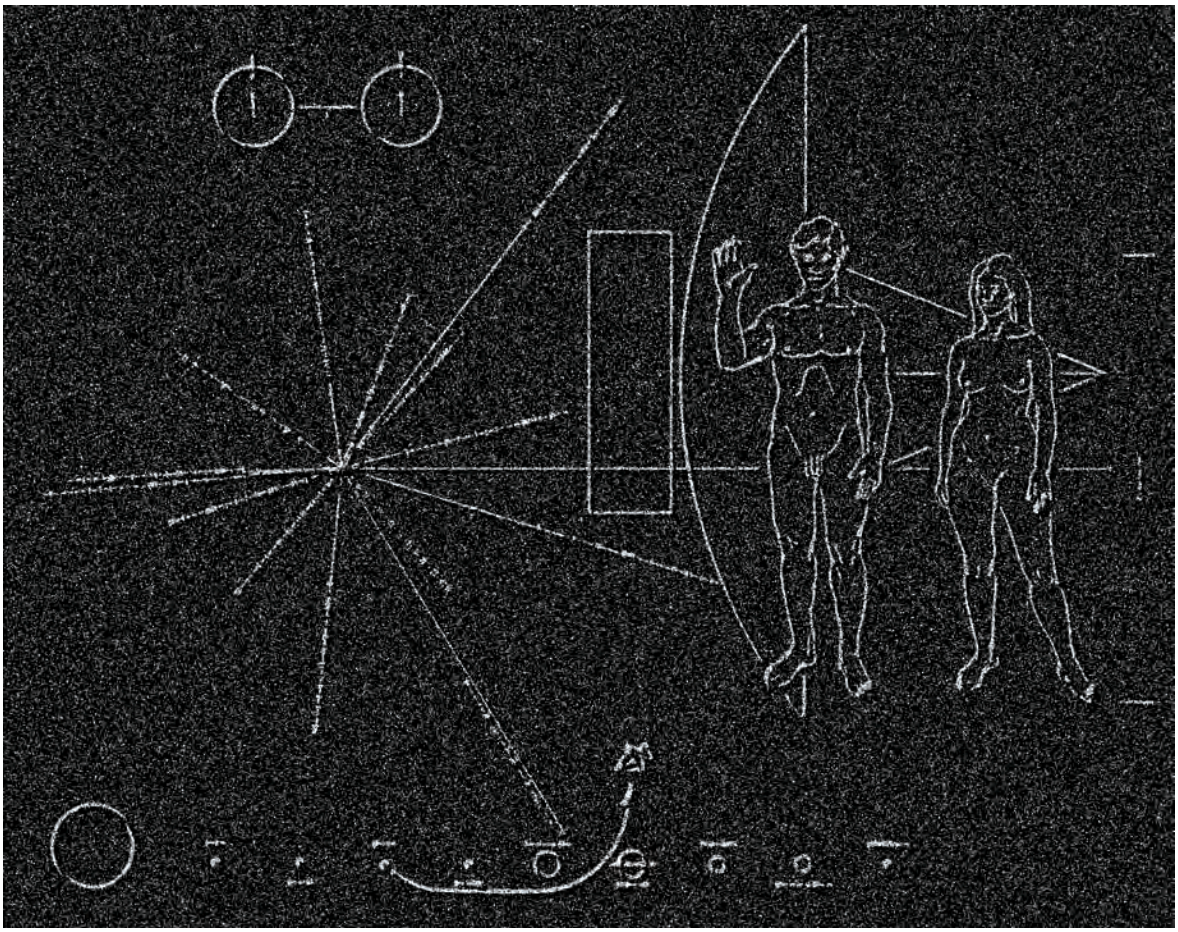
α) Ο πρόεδρος ή συντονιστής της συζήτησης:
- Εισάγει το θέμα και εκθέτει τους στόχους.
- Παρουσιάζει τους εισηγητές - συζητητές.
- Εκθέτει τους όρους της συζήτησης, το χρονικό πλαίσιο και άλλα διαδικαστικά σημεία.

β) Οι εισηγητές παρουσιάζουν το θέμα.

γ) Το ακροατήριο υποβάλλει ερωτήσεις:
- διασάφησης, επεξήγησης
- κριτικής, ελέγχου, διαφωνίας, συμφωνίας, επέκτασης.

δ) Ο πρόεδρος συνοψίζει, διατυπώνει τα αποτελέσματα - πορίσματα της συζήτησης.

Τα στοιχεία για την παραπάνω άσκηση αντλήθηκαν από το βιβλίο:
«Μαθήματα Νεοελληνικής γλώσσας. Για την τρίτη τάξη του Γυμνασίου»,
έκδ. Μέσης Εκπαίδευσης Λευκωσία, 1985.



διάλογος με το άλλο...

Με βάση τα πορίσματα από τη συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» και το κείμενο του Ε. Παπανούτσου για το διάλογο, να εκθέσετε προφορικά ή γραπτά τις απόψεις σας για τα παρακάτω θέματα:

– Η σημασία του διαλόγου για την ατομική και συλλογική ζωή.

– Για να είναι ο διάλογος γόνιμος και εποικοδομητικός, απαιτούνται εκτός από τις αντικειμενικές - εξωτερικές προϋποθέσεις (ελευθερία λόγου, δημοκρατικό κλίμα, και γενικά λειτουργία δημοκρατικών θεσμών) και ορισμένες υποκειμενικές - ατομικές προϋποθέσεις (ικανότητες/προσόντα, στάση/ήθος των ομιλητών). Να προσδιορίσετε με μεγαλύτερη ακρίβεια τις υποκειμενικές προϋποθέσεις και να δείξετε πώς αυτές συμβάλλουν στην επιτυχία ενός διαλόγου με στόχο την αναζήτηση της αλήθειας.

– Εκτός από το διάλογο με έναν άλλο συνομιλητή, μπορούμε να κάνουμε «διάλογο» με τον εαυτό μας, με ένα έργο τέχνης, ένα βιβλίο. Σε ποιες περιπτώσεις κάνουμε έναν τέτοιο διάλογο και σε τι αποβλέπει;

Οργανώστε στην τάξη σας έναν αγώνα επιχειρηματολογίας. Επιλέξτε ένα θέμα που σας ενδιαφέρει και για το οποίο υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις. Δείτε ενδεικτικά τα παρακάτω θέματα:

– Ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων (δεν) περνάει κρίση.

– Οι σχολικοί περίπατοι (δεν) πρέπει να καταργηθούν.

– Οι καταλήψεις των σχολείων (δεν) είναι σωστό μέσο διαμαρτυρίας.

– Τα μαθήματα επιλογής (δεν) είναι χρήσιμα.



Χωριστείτε σε ομάδες. Η πρώτη ομάδα συγκεντρώνει επιχειρήματα υπέρ της θέσης (κατάφαση). Η δεύτερη ομάδα επιχειρήματα κατά της θέσης (απόφανση) και μια τρίτη ομάδα και τα υπέρ και τα κατά. Η διαδικασία αυτή δεν πρέπει να ξεπερνάει τα 15΄. Στη συνέχεια τρεις εκπρόσωποι των δύο πρώτων ομάδων θα εκθέσουν εναλλάξ τα επιχειρήματά τους ή και θα ανασκευάσουν τα επιχειρήματα της αντίπαλης ομάδας (ο κάθε ομιλητής έχει στη διάθεσή του 5΄). Η τρίτη ομάδα θα αξιολογήσει τα επιχειρήματα που παρουσιάστηκαν και θα προσπαθήσει να συνθέσει τις αντιτιθέμενες απόψεις. Με βάση τη σύνθεση αυτή, ο κάθε μαθητής θα αναπτύξει στη συνέχεια γραπτώς το θέμα.



Σχετικά με το διάλογο μπορείτε να αντλήσετε υλικό από τις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:



- **http://www.parliament.gr** : Δικτυακός τόπος της Βουλής
- **http://www.parliament.gr/vouliefivwn/praktika/default.htm** : Δικτυακός τόπος για τη Βουλή των Εφήβων
- **http://arkadia.ceid.upatras.gr/arkadia/culture/tsakonia/tsakonia.htm** : Δικτυακός τόπος του ευρωπαϊκού προγράμματος Spring Day in Europe. Σκοπός του είναι η συνεργασία και ο διάλογος μεταξύ των ευρωπαϊκών σχολείων στα πλαίσια της διευρυμένης Ευρώπης
- **http://citizens.eu.int/originchoice.htm** : Κόμβος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ονομασία «Διάλογος με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις». Σκοπός του η πληροφόρηση των Ευρωπαίων πολιτών για τις υπόλοιπες χώρες της Ένωσης και τα δικαιώματά τους σ' αυτές.

Λεξιλόγιο

Να συμπληρώσετε τα κενά με μια από τις λέξεις: συνέδριο, συνέλευση, συνεδρίαση, συμβούλιο, σύσκεψη, συνδιάσκεψη.

- *Ιατρικό ..... είναι η ..... δύο..... ή περισσοτέρων γιατρών, για να εξετάσουν την κατάσταση του αρρώστου.*
- *..... είναι η συγκέντρωση πολλών προσώπων, για να συσκεφθούν και να αποφασίσουν για ορισμένα σημαντικά θέματα.*
- *Στη ..... της Γενεύης πήραν μέρος εκπρόσωποι από όλες τις χώρες - μέλη του Ο.Η.Ε.*
- *Η γενική ..... των μαθητών θα γίνει την Τρίτη 12 Μαΐου, στις 9 π.μ., στην αίθουσα τελετών του σχολείου.*
- *Στη ..... της Βουλής για την αναθεώρηση του Συντάγματος έγινε θυελλώδης συζήτηση.*
- *Η Γ Εθνική ..... που έγινε στην Τροιζήνα το 1827 ψήφισε το «Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδας» που θεωρείται ένα από τα πιο προοδευτικά πολιτειακά κείμενα της εποχής του.*

Καταγράψτε όσο το δυνατόν περισσότερες σύνθετες λέξεις με πρώτο ή με δεύτερο συνθετικό τις λέξεις **γράφω** και **λόγος**, π.χ. γραφομηχανή / στενογραφώ, λογοκλόπος / παράλογος.

Σχηματίστε φράσεις με τις παρακάτω λέξεις, αφού προηγουμένως αποδώσετε με συντομία τη σημασία τους:

λογοκλόπος, υπόλογος, ετυμολογία, ταυτολογία, λογοδοσία, λεπτολόγος, βραχυλογία.

Να βρείτε τα ισοδύναμα επίθετα για τους παρακάτω χαρακτηρισμούς, π.χ. λέει με λίγα λόγια → λιγόλογος:

– *μιλάει με καλό και γλυκό τρόπο.*
– *εκφράζεται με συντομία και ευστοχία.*
– *κρατάει το μυστικό που του εμπιστεύτηκαν.*
– *μιλάει με θράσος και με προπέτεια, χωρίς σεβασμό προς τους άλλους.*
– *έχει έτοιμες τις απαντήσεις στις στιχομυθίες και στα πειράγματα.*
– *λέει μεγάλα και κενά λόγια, υπόσχεται πολλά και δεν κάνει τίποτε.*
– *μιλάει με ευχέρεια και πειστικότητα*

Προσπαθήστε να ετυμολογήσετε τις παρακάτω λέξεις και να χρησιμοποιήσετε μερικές από αυτές σε φράσεις: κοινοτοπία, στιχομυθία, ακριτομυθία, διαξιφισμός, νύξη, υπαινιγμός, αμετροέπεια, δημοκοπία, αθυρόστομος, στρεψόδικος, άρρητος, σχοινοτενής (λόγος), άναυδος, λεξιθηρώ, ακροθιγώς, ευφράδεια.

Να βρείτε επίθετα που χαρακτηρίζουν το λόγο κάποιου ατόμου, π.χ. αναλυτικός λόγος.

Να αποδώσετε με διαφορετικό τρόπο τη σημασία των υπογραμμισμένων φράσεων:

– Ξεκινήσαμε τη συζήτηση με την πρόθεση να γεφυρώσουμε το χάσμα, αλλά **εν τη ρύμη του λόγου** ανταλλάξαμε πολλές πικρές κουβέντες.

– Δεν αποκαλύπτει ποτέ τις πραγματικές προθέσεις του. Όσες φορές τον προκαλούν να πάρει ανοιχτή θέση πάνω στο θέμα, αυτός **τηρεί πάντα σιγήν ιχθύος**.

– Θα μπορούσα να πω ακόμα πολλά σε βάρος του, αλλά… **Θου, Κύριε, φυλακήν τω στόματί μου**.

– Ο δικαστής έκρινε με αμεροληψία τον κατηγορούμενο, ο οποίος, **ειρήσθω εν παρόδω**, υπήρξε παιδικός του φίλος.

– Ο περιορισμός των τροχαίων ατυχημάτων απασχόλησε κατά καιρούς τις κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών κρατών, αλλά για πρώτη φορά **έθεσαν το θέμα επί τάπητος** στην Ευρωβουλή, όταν ανακηρύχτηκε η φετινή χρονιά έτος οδικής ασφάλειας.

– Ένας σοβαρός άνθρωπος εκτιμάει με ρεαλισμό την κατάσταση και δεν παρασύρεται από τα **φληναφήματα και τις πομφόλυγες** των ανοήτων και των λογοκόπων.



Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με την εφηβεία

Στο παρακάτω κείμενο περιγράφονται οι αλλαγές που υφίστανται οι έφηβοι, οι ανάγκες τους, οι επιθυμίες τους, οι προβληματισμοί τους, τα συναισθήματά τους, οι αντιδράσεις τους. Με αφόρμηση το κείμενο αυτό συζητήστε σε ομάδες: Αναγνωρίζετε κάποια ανάλογα δικά σας βιώματα; Αισθάνεστε ότι σας εκφράζει η αναλογία με τον «αστακό»; Ποιο είναι το δικό σας «μουγγρί»;



Τι είναι η εφηβεία;

Η εφηβεία είναι η περίοδος της μετάβασης από την παιδική στην ώριμη ηλικία κι έχει για κέντρο της την ήβη. Για να πούμε την αλήθεια, τα όριά της είναι ασαφή.

Αυτό με το οποίο μοιάζει περισσότερο είναι αναμφίβολα η γέννηση, κατά την οποία μας χωρίζουν από τη μητέρα μας κόβοντας τον ομφάλιο λώρο. Συχνά όμως ξεχνάμε ότι ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί υπήρχε ένα εξαιρετικό όργανο σύνδεσης, ο πλακούντας, που μας έφερνε ό,τι ήταν απαραίτητο για την επιβίωσή μας και συγκρατούσε πολλές επικίνδυνες ουσίες που κυκλοφορούσαν στο μητρικό αίμα. Χωρίς αυτόν θα ήταν αδύνατη η ζωή πριν από τη γέννηση. Στη γέννηση όμως πρέπει οπωσδήποτε να τον αποχωριστούμε, για να μπορέσουμε να ζήσουμε.



Η εφηβεία είναι σαν μια δεύτερη γέννηση που γίνεται προοδευτικά. Πρέπει ν' αφήσουμε σιγά σιγά την οικογενειακή προστασία, όπως αφήσαμε κάποτε τον προστατευτικό πλακούντα. Το να αποχωριστούμε την παιδική ηλικία, να εξαφανίσουμε το παιδί μέσα μας, είναι μια μεταλλαγή. Μερικές φορές έχουμε την εντύπωση ότι πεθαίνουμε. Όλες αυτές οι αλλαγές συντελούνται γρήγορα, καμιά φορά μάλιστα πάρα πολύ γρήγορα. Η φύση δουλεύει με το δικό της ρυθμό. Πρέπει να την ακολουθήσουμε και δεν είμαστε πάντοτε έτοιμοι. Αν και γνωρίζουμε αυτό που πεθαίνει μέσα μας, δεν ξεχωρίζουμε ακόμα προς τα πού πηγαίνουμε. «Δεν πάει άλλο» λέμε, αλλά δεν ξέρουμε καλά να εξηγήσουμε τους λόγους. Αν και τίποτα δεν είναι όπως πριν, όλα είναι απροσδιόριστα.

Για παράδειγμα, η αλλαγή της φωνής είναι επώδυνη για τ' αγόρια, γιατί είναι σκληρό να πενθεί κανείς τη φωνή με την οποία αναγνώριζε τον εαυτό του για πολλά χρόνια. Υπάρχει έλλειψη αυτοπεποίθησης, μια διάχυτη ανασφάλεια, αλλά παράλληλα και μια επιθυμία να την ξεπεράσουμε. Την ίδια στιγμή που χρειαζόμαστε τον έλεγχο των μεγάλων, χρειαζόμαστε και την ελευθερία μας, και η ισορροπία ανάμεσα σ' αυτά τα

δύο δεν είναι πάντοτε εύκολο να βρεθεί. Για τους γονείς αλλά και για τα παιδιά, η ιδανική λύση διαφέρει ανάλογα με τις ημέρες και τις περιστάσεις [...]

Νιώθουμε ότι το ν' αποχωριστούμε μια μέρα τους γονείς μας είναι ζωτικής σημασίας για μας. Αυτό σημαίνει ήδη ότι κάποια μορφή σχέσης μαζί τους πρέπει να αλλάξει. Θέλουμε να φτιάξουμε μια διαφορετική ζωή. Ποια ζωή όμως; Δε θέλουμε πάντοτε να έχουμε την ίδια ζωή με τη δική τους. Βλέποντάς τους να ζουν νομίζουμε καμιά φορά ότι βλέπουμε το δικό μας μέλλον και κάτι τέτοιο μας τρομάζει.

Νιώθουμε ότι γλιστράμε σ' έναν κατήφορο, χωρίς να μπορούμε να σταματήσουμε. Χάνουμε τους τρόπους που έχουμε να αμυνόμαστε, τα συνηθισμένα μέσα επικοινωνίας, χωρίς από την άλλη να έχουμε καταφέρει να εφεύρουμε άλλα.

Οι αστακοί, όταν αλλάζουν εξωτερικό περίβλημα, χάνουν κατ' αρχήν το παλιό και μένουν χωρίς καμία άμυνα όσο χρόνο χρειάζεται να φτιάξουν ένα καινούριο. Σε όλο αυτό το διάστημα κινδυνεύουν πολύ. Στους εφήβους συμβαίνει περίπου το ίδιο. Και το να φτιάξουν ένα καινούριο περίβλημα στοιχίζει τόσα δάκρυα και τόσο ιδρώτα, που είναι λιγάκι σαν να το πληρώνουν με αίμα. Στα λημέρια του ανυπεράσπιστου αστακού παραμονεύει πάντοτε ένα μουγγρί, που είναι έτοιμο να τον κατασπαράξει. Η εφηβεία είναι «το δράμα του αστακού»! Το δικό μας «μουγγρί» είναι όλα τα απειλητικά πράγματα που βρίσκονται μέσα μας αλλά και έξω από μας και που συχνά δεν τα συλλογιζόμαστε.

Το "μουγγρί" ίσως είναι το μωρό που κάποτε υπήρξαμε, που δε θέλει να εξαφανιστεί και που φοβάται μήπως χάσει την προστασία των γονιών του. Μας κρατά στην παιδική ηλικία και εμποδίζει να γεννηθεί ο μελλοντικός ενήλικος εαυτός μας. Το "μουγγρί" είναι, ακόμα, το θυμωμένο παιδί που πιστεύει ότι ενηλικιωνόμαστε, όταν «τρώμε» κάτι από τους ενηλίκους. Το "μουγγρί" είναι, ίσως, ακόμα, αυτοί οι επικίνδυνοι και καμιά φορά ωφελιμιστές ενήλικοι που τριγυρνούν γύρω από τους εφήβους επειδή τους βλέπουν τρωτούς. Οι γονείς ξέρουν ότι υπάρχουν τέτοιου είδους άνθρωποι και



ότι μας παραμονεύουν κίνδυνοι. Ακόμα κι αν μας δυσαρεστεί να το παραδεχτούμε, έχουν συχνά δίκιο όταν μας προτρέπουν να είμαστε συνετοί. Η εφηβεία είναι επίσης μια κίνηση γεμάτη δύναμη, υποσχέσεις και ζωή που μοιάζει με το νερό που αναβλύζει. Αυτή η δύναμη είναι πολύ σημαντική, γιατί είναι η ίδια η ενέργεια της μεταμόρφωσης που ζούμε. Όπως οι βλαστοί που βγαίνουν απ᾽ το χώμα, έτσι κι εμείς έχουμε ανάγκη να «βγαίνουμε». Ίσως γι᾽ αυτό η λέξη «βγαίνω» είναι τόσο σημαντική. «Βγαίνω» σημαίνει «αποχωρίζομαι το παλιό κουκούλι που άρχισε να γίνεται αποπνικτικό». Σημαίνει επίσης «έχω μια ερωτική σχέση». Είναι μια λέξη-κλειδί, που αποδίδει σωστά τη θυελλώδη αλλαγή που μας συμβαίνει.

Όταν είμαστε σε παρέα, νιώθουμε άνετα, επειδή όλοι έχουμε τα ίδια σημεία αναφοράς, μια εντελώς κωδικοποιημένη γλώσσα, που μας επιτρέπει να μη χρησιμοποιούμε τη γλώσσα των μεγάλων. Θα μας άρεσε να μην υπήρχαν πια τα «εσύ» και τα «εσείς», παρά μονάχα ένα αδελφικό «εσύ», που να το χρησιμοποιούσαμε πάντοτε και που να μην ήταν το συχνά συγκαταβατικό «εσύ» των μεγάλων.

Δεν υπάρχει εφηβεία χωρίς προβλήματα, χωρίς πόνο. Είναι ίσως η πιο επώδυνη περίοδος της ζωής. Δεν πρέπει να ξεχνάμε όμως ότι είναι και η περίοδος των πιο έντονων αισθημάτων χαράς. Η παγίδα στην οποία κινδυνεύουμε να πέσουμε βρίσκεται στο ότι επιθυμούμε να αποφύγουμε οτιδήποτε είναι δύσκολο. Να ξεφύγουμε από τον εαυτό μας και να ριχτούμε σε αμφίβολες ή επικίνδυνες περιπέτειες, παρασυρμένοι από ανθρώπους που γνωρίζουν τα εύθραυστα σημεία των εφήβων, ή ακόμα να βρούμε καταφύγιο μέσα μας, να οχυρωθούμε πίσω από ένα ψεύτικο κέλυφος.



Η εφηβεία είναι πάντα δύσκολη αλλά, εάν οι γονείς και τα παιδιά εμπιστεύονται τη ζωή, τότε όλα στο τέλος κανονίζονται.

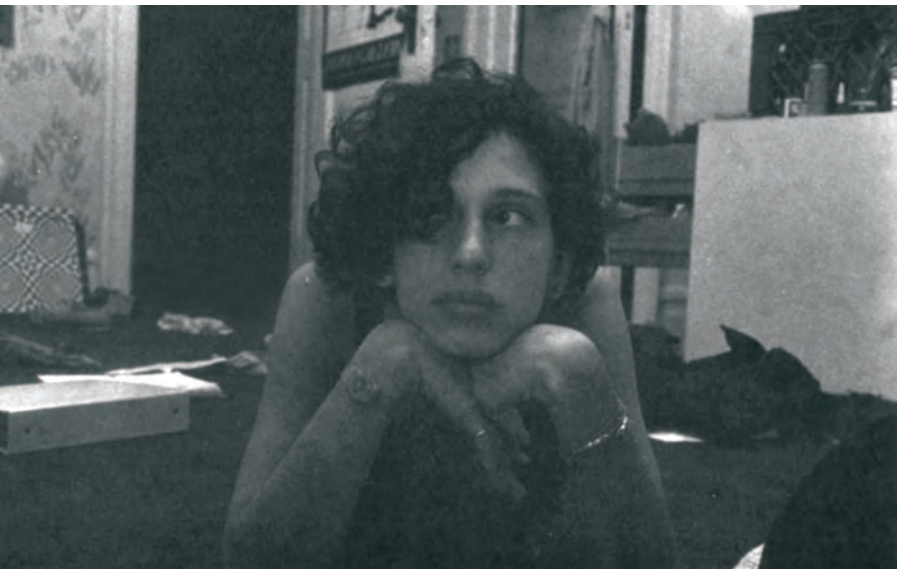
Φ. Ντολτό – Κ. Ντολτό – Τόλιτς, Έφηβοι. Προβλήματα και ανησυχίες, εκδ. Πατάκη, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 15-18

Ομαδική εργασία

Οι παρακάτω μαρτυρίες προέρχονται από συνεντεύξεις με εφήβους που «μιλούν» για διάφορα θέματα, που τους απασχολούν, π.χ. για την εφηβεία, για την εμφάνισή τους, για τη σχέση τους με τους γονείς τους και γενικότερα με τους ενηλίκους. Επιλέξτε ένα θέμα που σας ενδιαφέρει και συζητήστε το σε ομάδες. Μετά, αφού γράψει ο καθένας τη δική του μαρτυρία, η ομάδα θα τις συγκεντρώσει και θα τις παρουσιάσει στην τάξη. Προσέξτε ότι είναι σκόπιμο σε κάθε περίπτωση να διατηρηθεί στην καταγραφή των μαρτυριών το προφορικό ύφος του ομιλητή. Όποια ομάδα θέλει μπορεί επιπλέον να πάρει συνέντευξη και από άλλους συνομηλίκους, για να καταρτίσει μια συλλογή από μαρτυρίες με τον τίτλο «Φωνές των εφήβων». Για την εργασία αυτή μπορείτε, εξάλλου, να συνεργαστείτε, μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, και με άλλα σχολεία που ενδιαφέρονται να διερευνήσουν το θέμα της εφηβείας.

Αναζητήστε το σχολείο με το οποίο θα συνεργαστείτε από τη διεύθυνση του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου http://www.sch.gr.





Εφηβεία είναι η ηλικία που τρέμεις να ζήσεις την κάθε αποτυχία. Κι αυτό είναι δύσκολο, παρ' όλο που ξέρουμε ότι εκείνο που μας κάνει να μεγαλώνουμε και να ωριμάζουμε είναι οι δυσκολίες.

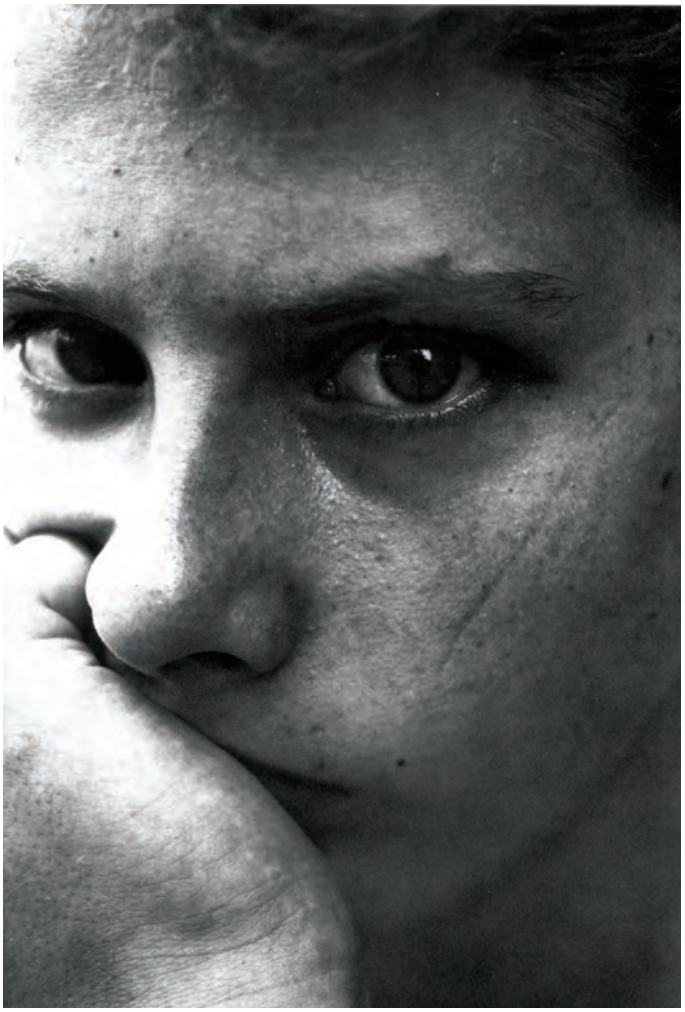
Η εφηβεία είναι μεγάλη ευτυχία. Υπάρχουν μερικοί που μπλοκάρονται. Εγώ το βρίσκω υπέροχο να μπορούμε να κάνουμε ένα σωρό πράγματα, όπως οι μεγάλοι. Δεν έχουμε όμως καμία ευθύνη. Πρέπει να πω ότι οι γονείς μου είναι άνετοι και θα ήθελα να κρατήσει αυτό.

Απαίσιος, νιώθω απαίσιος, με σπυράκια, φρίκη. Μου φαίνεται πως όλοι με κοιτούν. Δεν ξέρω πια τι στιλ να βρω, για να είμαι καλύτερος ή για να κρυφτώ. Δεν ξέρω,

ελπίζω ότι όλα θα περάσουν και γρήγορα, γιατί φτάνει... Οι γονείς λένε –τέλος πάντων, η μητέρα μου– όλα θα περάσουν, περιμένοντας όμως κάτι τέτοιο, εκεί να δεις άγχος!

Θα 'θελα οι γονείς μου να ήταν πιο συχνά στο σπίτι, για να συζητούσαν μαζί μου και να ενδιαφέρονταν περισσότερο για μένα. Αντί γι' αυτό, εδώ και χρόνια, ο πατέρας μου γυρίζει το βράδυ, διαβάζει την εφημερίδα του, τρώει με τη μητέρα μου κι εμένα, και συζητά μαζί της (όταν συζητά μαζί της...) χωρίς ν' ασχολείται με μένα. Και τους λέτε αυτούς γονείς; Εγώ πάντως όχι. Εάν τουλάχιστον με βρίζανε...

Οι ενήλικοι... Τα όνειρά τους είναι σβησμένα ή δεν έχουν τη δύναμη να τα πραγματοποιήσουν. Τα λόγια τους με φοβίζουν, γιατί πολύ συχνά μιλούν μόνο με το μυαλό τους και όχι με την καρδιά τους. Όταν όμως ξεσπούν, δεν ξέρουν από μέτρο... Κι εμείς, οι έφηβοι, αγωνιζόμαστε με λύσσα, παρά την αδυναμία μας, ν' αλλάξουμε κάτι σ' αυτό τον πλανήτη, που σιγά σιγά φθίνει.



Μερικούς ενηλίκους τους βλέπω σαν φίλους, σαν ανθρώπους στους οποίους μπορείς να πεις τα μυστικά σου, να ζητήσεις συμβουλές. Άλλοι είναι πιο απόμακροι, μένουν στον κλειστό για τον έφηβο κόσμο τους. Η πρώτη κατηγορία ενηλίκων θα 'θελα να μείνει όπως είναι, όλο κατανόηση κι επιθυμία για επικοινωνία. Η δεύτερη θα 'θελα να εξελισσόταν προς την καλή κατεύθυνση και, κυρίως, οι ενήλικοι να πάψουν να μιλούν για την κρίση της εφηβείας και να τη σχολιάζουν διαρκώς, σαν αυτοί να μην την πέρασαν. Αυτούς πάντως που απεχθάνομαι είναι οι ενήλικοι –ή μάλλον αυτοί που θεωρούν τον εαυτό τους ενήλικο– αλλά που είναι ακόμα ανώριμοι και κάνουν τους σπουδαίους. Μα γιατί οι σχέσεις ανάμεσα στους ενηλίκους και τους εφήβους να είναι τόσο δύσκολες;

Να συζητήσετε τις απόψεις του ποιητή Χαλίλ Γκιμπράν για τη σχέση των γονέων με τα παιδιά τους στο παρακάτω απόσπασμα:

... Τα παιδιά σου δεν είναι παιδιά σου. Είναι οι γιοι
και οι κόρες της λαχτάρας της ζωής για τη ζωή.

Για τη ζωή τους είσαι το μέσο και όχι η αρχή,
κι ας μένουν κοντά σου, δεν ανήκουν σε εσένα.

Μπορείς να τους δώσεις την αγάπη σου,
όχι όμως και τις ιδέες σου,
γιατί ιδέες έχουν δικές τους.

Μπορείς να δώσεις μια στέγη στο σώμα τους,
όχι όμως και στην ψυχή τους,
γιατί η ψυχή τους κατοικεί στο σπίτι του αύριο,
που εσύ δεν μπορείς να επισκεφτείς
ούτε και στα όνειρά σου...

Χαλίλ Γκιμπράν, Ο προφήτης

Ατομική εργασία

Επιλέξτε μία από τις παρακάτω ασκήσεις:

– Γράψε ένα γράμμα που αρχίζει με τη φράση: «Αν θέλεις να με γνωρίσεις πραγματικά, διάβασε αυτό το γράμμα.» Το γράμμα σου μπορείς να το απευθύνεις στους γονείς σου, στον/στην καθηγητή/καθηγήτριά σου ή σε ένα φίλο.

– «Καλό μου ημερολόγιο, κάθε μέρα παρατηρώ τον εαυτό μου να αλλάζει...». (Συνέχισε).









Συζητήστε σε ομάδες, με βάση την εμπειρία σας, το θέμα: «Αναζητώντας ένα πρότυπο ή ένα είδωλο στην περίοδο της εφηβείας». Προτείνονται ενδεικτικά οι παρακάτω ερωτήσεις για τη διερεύνηση του θέματος:

– Τι σημαίνει πρότυπο και τι είδωλο;

– Ποιο είναι το δικό μου πρότυπο ή είδωλο;

– Με ποια κριτήρια το επέλεξα;

– Ποιες επιδράσεις από το πρότυπο ή από το είδωλό μου αναγνωρίζω στη συμπεριφορά μου και γενικότερα στη στάση μου απέναντι στα πράγματα;

Η κάθε ομάδα, με βάση τις απόψεις που ακούστηκαν, θα καταλήξει σε κάποια γενικά συμπεράσματα σχετικά με την τάση των νέων να αναζητούν ένα πρότυπο ή ένα είδωλο και θα τα παρουσιάσει σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο.

Σχετικά με τα είδωλα του κινηματογράφου μπορείτε να αντλήσετε πληροφορίες στις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

- **http://www.filmfestival.gr** :
  Δικτυακός τόπος του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης
- **http://www.oscars.org**. **http://www.oscar.com** :
  Ιστοσελίδες σχετικές με τα βραβεία Όσκαρ. Φωτογραφίες ηθοποιών, πληροφορίες για τις κινηματογραφικές ταινίες των Όσκαρ











Να γράψεις μια υποθετική συνέντευξη, που θα επιθυμούσες να πάρεις από κάποιο πρόσωπο που θαυμάζεις. Σκέψου: ποιες ερωτήσεις θα του έκανες; ποιες απαντήσεις θα σου έδινε;

Έρευνα: Να κάνετε μια έρευνα, για να διαπιστώσετε αν οι έφηβοι και οι ενήλικοι έχουν πράγματι διαφορετικές αντιλήψεις. Να καταρτίσετε ένα ερωτηματολόγιο πάνω σε διάφορα θέματα όπως: π.χ. θρησκεία, γάμος, κάπνισμα, ποτό, τηλεόραση, βία, εργασία, πόλεμος, αθλητισμός, μόδα κτλ. Να απευθύνετε τις ερωτήσεις σε εφήβους και σε ενηλίκους, να καταγράψετε τις απόψεις και τα επιχειρήματά τους και να συγκρίνετε τις απαντήσεις τους.

Μπορείτε να στείλετε τα πορίσματα της έρευνας, μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, σε διάφορα σχολεία της Ελλάδας, για να εξακριβώσετε σε ποιο βαθμό οι ιδιαίτερες συνθήκες κάθε τόπου επηρεάζουν τις αντιλήψεις.

Να γράψετε ένα κείμενο με θέμα: «Το χάσμα των γενεών». Να προσδιορίσετε τον όρο, να περιγράψετε τις μορφές με τις οποίες εκδηλώνεται το φαινόμενο, να εντοπίσετε τις αιτίες που το προκαλούν και να προτείνετε τρόπους για την αντιμετώπισή του.

Να συζητήσετε το θέμα: «Ο ελεύθερος χρόνος των νέων και η συμβολή του σχολείου και της πολιτείας στην αξιοποίησή του». Τις προτάσεις στις οποίες θα καταλήξετε να τις υποβάλετε στους αρμόδιους φορείς.

Μπορείτε να αντλήσετε πληροφορίες σχετικά με διάφορα θέματα που αφορούν τους νέους στις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:



- **http://www.neagenia.gr** : Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
- **http://www.sport.gov.gr** : Γενική Γραμματεία Αθλητισμού

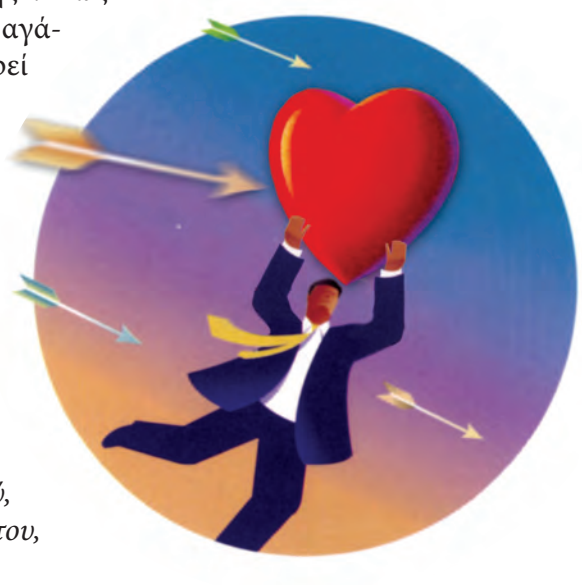
Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με την αγάπη και τον έρωτα

Τι είναι αγάπη; Το ερώτημα αυτό απασχολεί όλους τους νέους. Χωριστείτε σε ομάδες, για να κάνετε μια άσκηση «καταιγισμού ιδεών». Κάθε ομάδα θα καταγράψει σε ένα μεγάλο χαρτόνι τις αυθόρμητες απαντήσεις των μελών της στο παραπάνω ερώτημα. Ύστερα θα διαβαστούν όλες οι απαντήσεις και θα ακολουθήσει συζήτηση.

Διαβάστε τώρα το παρακάτω απόσπασμα από την Επιστολή του Αποστόλου Παύλου προς τους Κορινθίους και συζητήστε: Ποια είναι η σημασία της αγάπης για τον άνθρωπο; Ποια είναι τα γνωρίσματα της αγάπης;

> *Αν μπορώ να λαλώ σε όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγμός. Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη, έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα. Κι αν ακόμα μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου, για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δε με ωφελεί.*
>
> *Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει καλοσύνη. Εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί. Εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται. Είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος, ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει. Δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό. Εκείνος που αγαπάει όλα τα ανέχεται, σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει.*

Τα παρακάτω αποσπάσματα προέρχονται από το βιβλίο του γνωστού ψυχολόγου Έριχ Φρομ «Η τέχνη της αγάπης». Πώς αντιλαμβάνεστε την άποψη του Φρομ ότι «η ώριμη αγάπη είναι ένωση, με τον όρο ότι ο άνθρωπος διατηρεί ταυτόχρονα την ακεραιότητά του»; Βρίσκετε κοινά ανάμεσα στα γνωρίσματα της αγάπης, όπως τα περιγράφει ο Παύλος, και στα βασικά στοιχεία της αγάπης που προτείνει ο Φρομ;



> *Η αγάπη είναι ενεργητική δύναμη μέσα στον άνθρωπο. Είναι μια δύναμη που γκρεμίζει τους τοίχους που χωρίζουν τον άνθρωπο από τον συνάνθρωπο και τον ενώνει με τους άλλους. Η αγάπη τού δίνει τη δύναμη να ξεπεράσει το συναίσθημα της απομόνωσης και του χωρισμού, κι ωστόσο του επιτρέπει να είναι ο εαυτός του, να διατηρεί την ατομικότητά του.*

Η αγάπη είναι δράση και όχι παθητικό συναίσθημα. Ο ενεργητικός χαρακτήρας της αγάπης μπορεί να καθοριστεί, αν πούμε ότι αγάπη πρωταρχικά σημαίνει δόσιμο και όχι απολαβή… Αλλά πέρα από το στοιχείο της προσφοράς, ο ενεργητικός χαρακτήρας της αγάπης γίνεται φανερός, γιατί πάντα περιέχει τα παρακάτω βασικά στοιχεία που είναι κοινά σε όλες τις μορφές της αγάπης: τη φροντίδα, την ευθύνη, το σεβασμό και τη γνώση.



Ξαναδιαβάστε αυτά που γράψατε στην άσκηση του «καταιγισμού ιδεών». Διατηρείτε τις απόψεις που εκφράσατε στην αρχή ή, μετά από τη συζήτηση που έγινε με βάση τα παραπάνω κείμενα, θέλετε να αναιρέσετε κάποιες από αυτές ή να τις τροποποιήσετε;



Ας διερευνήσουμε τώρα μια από τις μορφές της αγάπης, την ερωτική. Το παρακάτω κείμενο έχει συντεθεί με βάση τις απαντήσεις μαθητών της Α΄ λυκείου που συμπλήρωσαν τη φράση: «ερωτεύομαι σημαίνει…». Ποια απάντηση από αυτές σας εκφράζει; Ποια άλλη απάντηση θα προτείνατε;

Ερωτεύομαι σημαίνει

Να είμαι αφηρημένη, να σκέφτομαι μόνο αυτόν.
Να χτυπάει το κινητό και η καρδιά μου να πάει να σπάσει.
Να ακούω μουσική και να θέλω να κλαίω.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Αφοσιώνομαι ολοκληρωτικά.
Ζω, υπάρχω, αναπνέω, χαίρομαι, λυπάμαι, φοβάμαι, ζηλεύω, ποθώ πληγώνω και πληγώνομαι.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Να έχουν όλες μου οι σκέψεις τη μορφή του.
Να κρέμομαι από μια κλωστή.
Να χαίρομαι όταν χαίρεται, να λυπάμαι όταν λυπάται.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Να νιώθω ξεχωριστή.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Ζω για αυτόν που αγαπώ.
Πεθαίνω για αυτόν.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Νιώθω μιαν απερίγραπτη χαρά.
Νιώθω σαν πουλί, πετώ στα ουράνια.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Αγαπώ όλους τους ανθρώπους.



Διαβάστε τώρα και τα παρακάτω αποσπάσματα από την αρχαία ελληνική ποίηση και συζητήστε σχετικά με τα γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης.

Σοφοκλής, Αντιγόνη, στ. 781 κ.ε.

Έρωτα ανίκητε
Εσύ που με τα βέλη σου ορμάς
πάνω σ' αυτούς που πλάνεψες,
που χαίρεσαι τις νύκτες σου
στα ροδομάγουλα των κοριτσιών,
που κατακτάς τις θάλασσες
και μπαίνεις στ' αγροτόσπιτα,
ούτε θνητός ούτε αθάνατος κανείς
εγλύτωσε από σένα.
Εσύ τους άμοιρους θνητούς
μες στη μανία τους σπρώχνεις
και με το δόλο παρασέρνεις ανθρώπους συνετούς
στην αμαρτία, για να χαθούν.



Σαπφώ, μετ. Ο. Ελύτης

*Γρήγορα η ώρα πέρασε * μεσάνυχτα κοντεύουν * πάει το φεγγάρι πάει κι η Πούλια βασιλέψανε * και μόνο εγώ κείτομαι δω μονάχη κι έρημη. Ο Έρωτας που βάσανα μοιράζει * ο Έρωτας που παραμύθια πλάθει * μού άρπαξε την ψυχή μου και την τράνταξε ίδια καθώς ο αγέρας από τα βουνά χυμάει μέσα στους δρυς φυσομανώντας.*

Η ερωτική αγάπη υπήρξε σε όλες τις εποχές σημαντική πηγή καλλιτεχνικής έμπνευσης. Διαβάστε κάποια από τα λογοτεχνικά κείμενα που υμνούν τον έρωτα και περιλαμβάνονται στα Κ.Ν.Λ. της Α΄ Λυκείου π.χ. «Καταλόγια» σ. 80, «Πάγω..» (Κυπριακό δημοτικό) σ. 82, «Ερωφίλη» σ. 94, «Ερωτόκριτος» σ. 109, «Έρωτος αποτελέσματα» σ. 168, «Σαν πεταλούδα στη φωτιά…» σ. 173, «Σονέτο» του Πετράρχη για τη Λάουρα σ. 365, «Δον Κιχώτης» σ. 376, καθώς επίσης και τα σατιρικά κείμενα «Μονόλογος ευαισθήτου» σ. 345 και «Ο πολυπαθής» σ. 307, στα οποία οι συγγραφείς περιγράφουν με ειρωνεία τον έρωτα.

Εργαστείτε σε ομάδες και συγκεντρώστε τραγούδια που μιλούν για τον έρωτα ή την αγάπη.

Συνθέστε, αν θέλετε, ένα δικό σας ποίημα ή ένα τραγούδι για τον έρωτα ή την αγάπη.

Εργαστείτε σε ομάδες, για να διερευνήσετε μιαν άλλη μορφή αγάπης, π.χ. την αδελφική αγάπη, τη φιλική, τη μητρική, την αγάπη προς το Θεό, την αγάπη προς τον εαυτό μας. Σκεφτείτε και συζητήστε, με βάση την εμπειρία σας, ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Παρουσιάστε τα συμπεράσματά σας σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο.

Εργαστείτε ατομικά ή ομαδικά. Σκεφτείτε ποιοι άνθρωποι από το περιβάλλον σας (οικογενειακό, σχολικό, εξωσχολικό) έχουν ανάγκη από ένα μήνυμα αγάπης και γράψτε τους ένα γράμμα ή εκδηλώστε ενεργά το ενδιαφέρον σας με την κατάλληλη πράξη αγάπης.





Περιγραφή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ 134

1. Μεθόδευση της περιγραφής 136

α) Η επιλογή και η παράθεση/οργάνωση των λεπτομερειών 136

β) Η ακρίβεια και η σαφήνεια στην περιγραφή 142

2. Η γλώσσα της περιγραφής 146

α) Η επιλογή των κατάλληλων λέξεων/φράσεων 146

β) Κυριολεκτική (δηλωτική) και μεταφορική (συνυποδηλωτική) χρήση της γλώσσας 147

3. Το σχόλιο και η οπτική γωνία στην περιγραφή 148

II. ΔΙΑΦΟΡΑ ΘΕΜΑΤΑ / ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ 154

1. Περιγραφή ενός χώρου / κτιρίου 154

Λεξιλόγιο 156

2. Περιγραφή προσώπου / ατόμου 162

α) Τα τυπικά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός προσώπου / ατόμου 162

β) Το σχόλιο στην περιγραφή ενός ατόμου 165

Λεξιλόγιο σχετικό με την περιγραφή προσώπου / ατόμου 169

3. Περιγραφή ζωγραφικού πίνακα ή άλλου έργου τέχνης 170

4. Ειδικά θέματα 173

α. Περιγραφή της λειτουργίας ενός αντικειμένου 173

β. Περιγραφή της διαδικασίας για την κατασκευή ή τη χρήση ενός αντικειμένου 176

III. ΕΚΦΡΑΣΗ - ΕΚΘΕΣΗ 178

Θέματα σχετικά με την ενδυμασία και τη μόδα 178

IV. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ 194

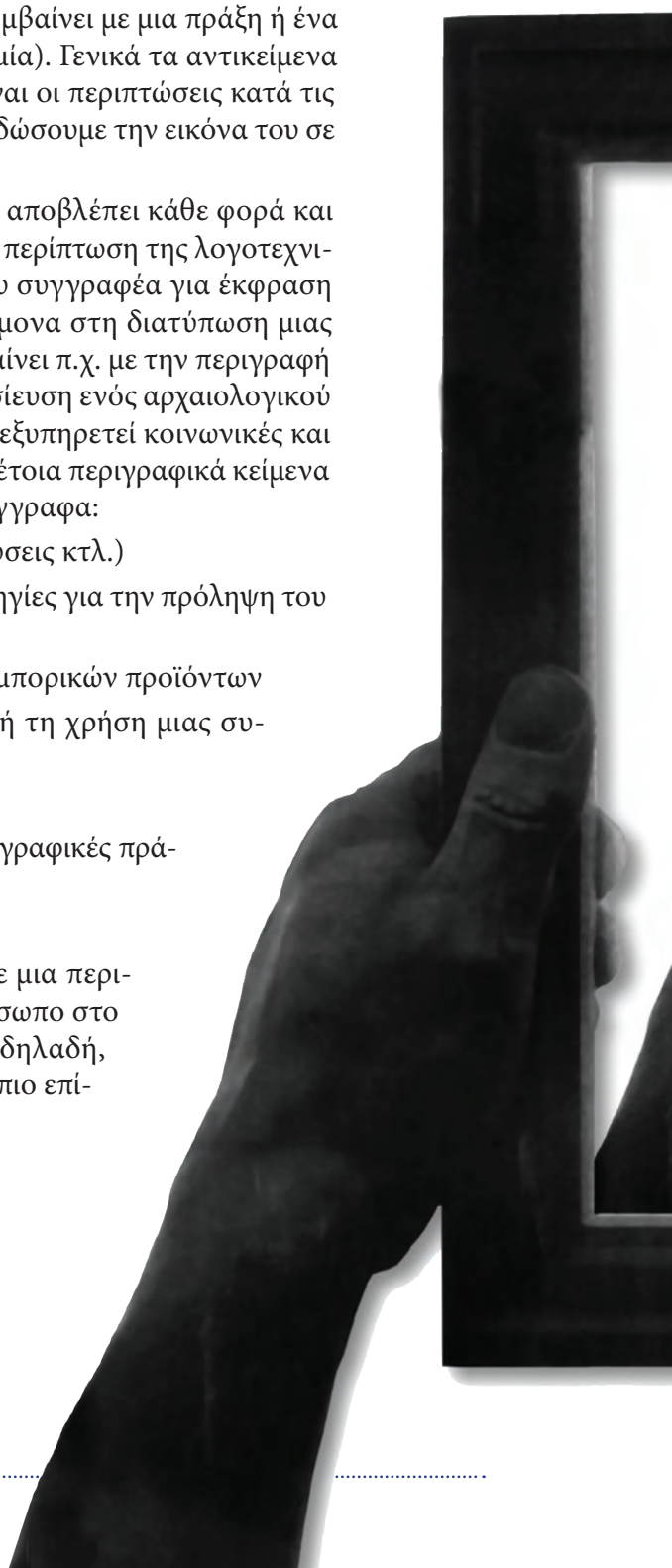
Ι. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τα λεξικά, **περιγράφω** σημαίνει παριστάνω με λόγο προφορικό ή γραπτό (ή και με κινήσεις) ένα πρόσωπο, ένα πράγμα, ένα γεγονός, μια ενέργεια, μια κατάσταση πραγματική ή φανταστική. Το αντικείμενο της περιγραφής μπορεί να είναι στατικό, π.χ. ένα τοπίο, ένα κτίριο, ένα μνημείο, μια εκκλησία, ένας ζωγραφικός πίνακας ή ένα γλυπτό· μπορεί όμως να βρίσκεται και σε εξέλιξη, όπως συμβαίνει με μια πράξη ή ένα φυσικό φαινόμενο (π.χ. μια γιορτή, μια τρικυμία). Γενικά τα αντικείμενα της περιγραφής είναι άπειρα, όσες άπειρες είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες θέλουμε να απεικονίσουμε κάτι και να δώσουμε την εικόνα του σε κάποιον άλλον.

Η περιγραφή, πέρα από το γενικό στόχο της, αποβλέπει κάθε φορά και σε έναν ειδικότερο σκοπό. Άλλοτε, όπως στην περίπτωση της λογοτεχνικής περιγραφής, ξεκινάει από την ανάγκη του συγγραφέα για έκφραση και επικοινωνία, άλλοτε βοηθάει τον επιστήμονα στη διατύπωση μιας άποψης με μεγαλύτερη σαφήνεια, όπως συμβαίνει π.χ. με την περιγραφή ενός επιστημονικού πειράματος ή με τη δημοσίευση ενός αρχαιολογικού ευρήματος. Πολύ συχνά, επίσης η περιγραφή εξυπηρετεί κοινωνικές και προσωπικές ανάγκες της καθημερινής ζωής. Τέτοια περιγραφικά κείμενα μπορούμε να βρούμε σε ποικίλα έντυπα και έγγραφα:

- στις εφημερίδες (μικρές αγγελίες, ανακοινώσεις κτλ.)
- σε διάφορα ενημερωτικά φυλλάδια (π.χ. οδηγίες για την πρόληψη του καρκίνου)
- σε διαφημιστικά φυλλάδια για την αγορά εμπορικών προϊόντων
- σε έντυπα με οδηγίες για την κατασκευή ή τη χρήση μιας συσκευής, ενός παιχνιδιού, κτλ.
- σε καταλόγους μουσείων
- σε επίσημα έγγραφα, δικόγραφα, συμβολαιογραφικές πράξεις για αγοραπωλησίες κτλ.

Η γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται σε μια περιγραφή είναι ανάλογη με το σκοπό και το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται η περιγραφή· ποικίλλει, δηλαδή, από το πιο απλό και καθημερινό ύφος έως το πιο επίσημο.





1. Μεθόδευση της περιγραφής

α) Η επιλογή και η παράθεση / οργάνωση των λεπτομερειών

Για να περιγράψει κανείς κάτι, πρέπει να επιλέξει ορισμένα βασικά, κατά τη γνώμη του, γνωρίσματα / λεπτομέρειες, αφού είναι μάλλον αδύνατο να τα αναφέρει όλα. Εξάλλου και οι λεπτομέρειες που επιλέγονται ιεραρχούνται και οργανώνονται ανάλογα: άλλες μεγεθύνονται και προβάλλονται, ενώ άλλες υποτονίζονται· ορισμένες επίσης λεπτομέρειες αποσιωπούνται τελείως. Επομένως, μπορούμε να πούμε ότι κάθε περιγραφή αποτελεί μια επιλογή λεπτομερειών και συγχρόνως μια επιλογή της οργάνωσής τους. Οι επιλογές αυτές ευθυγραμμίζονται πάντα με το σκοπό που επιδιώκει η περιγραφή.



Να παρατηρήσετε στο νομικό κείμενο που ακολουθεί τις λεπτομέρειες και τον τρόπο με τον οποίο αυτές οργανώνονται. Ποιο σκοπό νομίζετε ότι εξυπηρετούν οι λεπτομέρειες που επιλέχτηκαν για τη συγκεκριμένη περίπτωση; Σε ποιες άλλες περιπτώσεις νομίζετε ότι θα μπορούσαν να έχουν παραλειφτεί ορισμένες από αυτές;

Διεκδίκηση κυριότητας εμπορικού σήματος σε Μονομελές Πρωτοδικείο

[...] Για να διακρίνονται τα προερχόμενα από την επιχείρησή μας εμπορεύματα, χρησιμοποιούμε το σήμα που περιγράφεται παρακάτω. Το σήμα αυτό κατατέθηκε στην Ελλάδα το 1952 και έγινε αμετάκλητα δεκτό από δευτεροβάθμιο διοικητικό δικαστήριο σημάτων και εξακολουθεί να προστατεύεται έως σήμερα.

Αντικείμενο της περιγραφής:
Το σήμα του εμπορεύματος

Σκοπός της περιγραφής:
Η διεκδίκηση της κυριότητας του εμπορικού σήματος, το οποίο για το λόγο αυτό περιγράφεται λεπτομερώς

Η θέση του στο
- χώρο: πάνω στο εμπόρευμα
- χρόνο: ισχύει από το 1952

Το σήμα αποτελείται από απεικόνιση με έγχρωμη σύνθεση σχήματος ορθογωνίου παραλληλογράμμου, η οποία διαχωρίζεται σε δύο ανισομεγέθη τμήματα: το επάνω τμήμα έχει χρώμα μπλε και πλαισιώνεται από μια γραμμή σε χρώμα χρυσαφί. Στο εσωτερικό του πλαισίου, διαστάσεων 2,5 Χ 10,5 εκ., αναγράφεται με κεφαλαία λατινικά γράμματα η λέξη IRIS, η οποία αποτελεί το όνομα και τα στοιχεία της επωνυμίας της επιχείρησής μας, καθώς και την ηχητική έκφραση του σήματος. Η λέξη IRIS αναγράφεται με γράμματα λευκού χρώματος, των οποίων το περίγραμμα είναι επίσης μια γραμμή σε χρώμα χρυσαφί.

Οι ιδιότητές του:
σχήμα: ορθογώνιο παραλληλόγραμμο
τμήματα: δύο ανισομεγέθη

Τα συστατικά του στοιχεία / λεπτομέρειες

(1) στοιχείο / λεπτομέρεια: το επάνω τμήμα
θέση: επάνω
ιδιότητες: **χρώμα**: μπλε, πλαίσιο χρυσαφί
διαστάσεις: 2,5 εκ. Χ 10,5 εκ.

(1α) στοιχείο / λεπτομέρεια: **η λέξη** IRIS
θέση: στο εσωτερικό του πλαισίου
ιδιότητες: **γραφή**: κεφαλαιογράμματη λατινική
χρώμα: λευκό με περίγραμμα χρυσαφί.

Το υπόλοιπο τμήμα του ορθογωνίου, που αποτελεί και το κάτω τμήμα της ετικέτας, έχει διαστάσεις 9 εκ. Χ 10,5 εκ. και χρώμα ανοικτό πράσινο. Στο κέντρο αυτού αναγράφεται η λέξη Rosé με χρυσά γράμματα καλλιγραφικά μεγάλου σχήματος.

(2) στοιχείο / λεπτομέρεια: το υπόλοιπο τμήμα
θέση: κάτω
ιδιότητες: **χρώμα**: ανοιχτό πράσινο
διαστάσεις: 9 εκ. Χ 10,5 εκ.

(2α) στοιχείο / λεπτομέρεια: η λέξη Rosé
θέση: στο κέντρο του τμήματος
ιδιότητες: **γραφή**: καλλιγραφική, μεγάλου σχήματος
χρώμα: χρυσαφί.



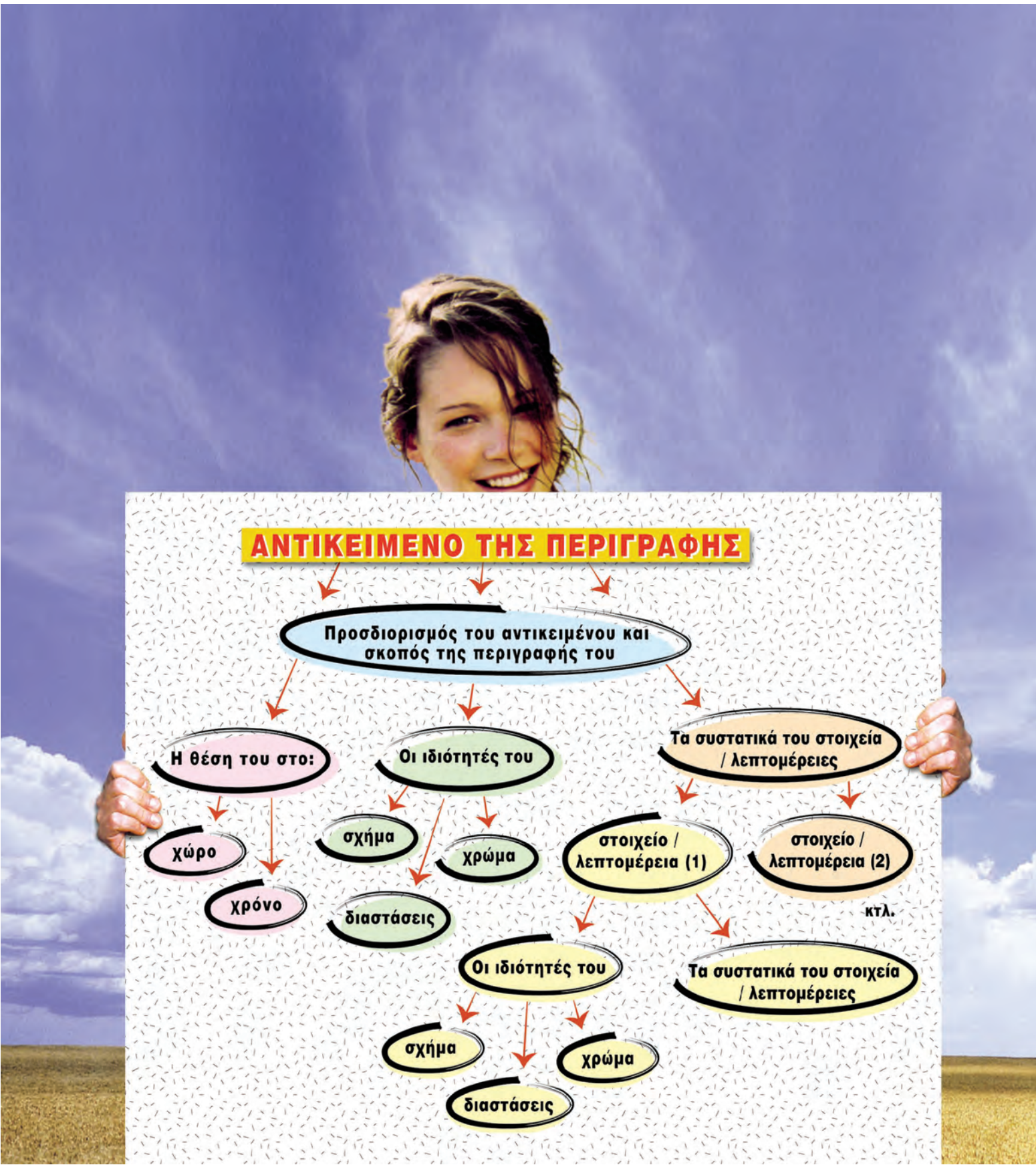
Πριν από λίγο πληροφορήθηκα και διαπίστωσα ότι ο αντίδικος παρασκευάζει και διαθέτει στην αγορά αντίστοιχα προϊόντα με τα δικά μας, στην εξωτερική επιφάνεια των οποίων επικολλά ετικέτες που έχουν την ίδια ακριβώς απεικόνιση και έγχρωμη σύνθεση του προαναφερόμενου σήματός μου...

(Απόσπασμα από αίτηση προς το Μονομελές Πρωτοδικείο. Διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων.)



Παρατηρούμε ότι η περιγραφή προχωρεί **παραγωγικά**, δηλαδή από μια γενική εικόνα του αντικειμένου και των ιδιοτήτων του στα επιμέρους στοιχεία/λεπτομέρειες που το απαρτίζουν. Διαπιστώνουμε ακόμη ότι η παρουσίαση των στοιχείων προχωρεί κι αυτή από το γενικότερο στο μερικότερο, και μάλιστα από πάνω προς τα κάτω (επάνω τμήμα ⟶ κάτω τμήμα) και από έξω προς τα μέσα (το πλαίσιο ⟶ εσωτερικό του πλαισίου). Από την παραγωγική οργάνωση της παρουσίασης των στοιχείων προκύπτει εξάλλου και η ανάγκη να συνοδεύονται τα μερικότερα στοιχεία από ολοένα περισσότερους προσδιορισμούς (το ορθογώνιο ⟶ το κάτω τμήμα του ορθογωνίου ⟶ το κέντρο του κάτω τμήματος του ορθογωνίου).

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία μπορούμε να καταλήξουμε στο γενικό σχήμα, που ακολουθεί. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι το σχήμα αυτό δεν μπορεί να εφαρμοστεί αυτούσιο σε όλες τις περιγραφές· για παράδειγμα, η περιγραφή ενός ζώου σ᾽ ένα βιβλίο ζωολογίας δεν περιλαμβάνει οπωσδήποτε τον προσδιορισμό του αντικειμένου στο χώρο και στο χρόνο, αφού η αναφορά δε γίνεται σ᾽ ένα συγκεκριμένο ζώο, αλλά στο γένος/είδος του.


ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ
Προσδιορισμός του αντικειμένου και σκοπός της περιγραφής του
Η θέση του στο:
χώρο
χρόνο
Οι ιδιότητές του
σχήμα
χρώμα
διαστάσεις
Τα συστατικά του στοιχεία / λεπτομέρειες
στοιχείο / λεπτομέρεια (1)
στοιχείο / λεπτομέρεια (2)
κτλ.
Οι ιδιότητές του
σχήμα
χρώμα
διαστάσεις
Τα συστατικά του στοιχεία / λεπτομέρειες



ΑΤΤΙΚΗ
Νύφη Μεσογείων

Η φορεσιά της Αττικής, γνωστή με τ᾽ όνομα «**τ᾽ αρβανίτικα**», συνηθιζόταν άλλοτε σ᾽ όλα τα χωριά των Μεσογείων, γι᾽ αυτό και λέγεται επίσης **μεσογείτικη**. Η εικονιζόμενη φορεσιά είναι νυφική. Φοριόταν στο γάμο και σ᾽ όλες τις γιορτές έως τη γέννηση του δεύτερου παιδιού.

Το **πουκάμισο** έχει πολύχρωμο ή χρυσό κέντημα από το γόνατο έως τον ποδόγυρο. Το πουκάμισο με το χρυσαφί κεντιόταν με τα χρυσά από τη μαΐστρα, κεντίστρα επαγγελματία.

Πάνω από το πουκάμισο μπαίνει ο **τζάκος**, είδος μπούστου με μανίκια, ένα **κόκκινο ζωνάρι**, και τα **γρίζα με τα χρυσά**. Τα γρίζα είναι δύο σιγκούνια φορεμένα το ένα πάνω στο άλλο.

Ο στολισμός του κεφαλιού αποτελείται από τα **πεσκούλια**, δηλαδή χρυσές φούντες πλεγμένες στις κοτσίδες, και από το φέσι που σκεπάζεται όλο από τη **χρυσή μπόλια**.

Τα κοσμήματα είναι πολλά. Το **χρυσό επιμετώπιο** κόσμημα και τρία **επιστήθια** κοσμήματα: το γιορντάνι, δηλ. δικτυωτό πλέγμα από χρυσές χάντρες που καλύπτει όλο το στήθος, το **περιλαίμιο κόσμημα** και το κορδόνι, που φοριέται πάνω από το γιορντάνι και αποτελείται από δέκα σειρές αλυσίδες με φλουριά.

Τη φορεσιά τη συμπληρώνουν η **πόρπη** στη μέση και οι διάφορες **καρφίτσες**, δώρα όλα του γαμπρού και των συγγενών.

Στην παλαιότερή της μορφή η νυφική αυτή φορεσιά δεν είχε ποδιά. Αργότερα όμως καθιερώθηκε μια **ποδιά λευκή βαμβακερή** με κοφτό κέντημα, που έφτανε ως το κέντημα του ποδόγυρου του πουκαμίσου...

Ι. Παπαντωνίου, Ελληνικές φορεσιές, 1973, σ. 7-8

Με βάση τα στοιχεία που εντοπίσατε προηγουμένως για την περιγραφή της ελληνικής φορεσιάς να πείτε:

– Ποια λογική σειρά ακολουθεί η περιγραφή των στοιχείων της ενδυμασίας και των κοσμημάτων;
– Μπορείτε να προτείνετε μια διαφορετική οργάνωση των λεπτομερειών σε όλη την περιγραφή της φορεσιάς;

Υποθέστε ότι επισκεφτήκατε ένα λαογραφικό μουσείο και θαυμάσατε την παραπάνω φορεσιά. Πώς θα την περιγράφατε αργότερα σε φίλους-ες σας; (ποιες λεπτομέρειες θα συγκρατούσατε και ποιες θα παραλείπατε);

Προσπαθήστε να περιγράψετε μια λαϊκή φορεσιά του τόπου σας, που είτε αποτελεί οικογενειακό κειμήλιο είτε απεικονίζεται σε κάποια παλιά φωτογραφία ή βρίσκεται σε λαογραφικό μουσείο της περιοχής σας. Υποθέστε ότι το κείμενό σας θα δημοσιευτεί σε έναν οδηγό λαογραφικού μουσείου.

Εναλλακτική άσκηση

Μπορείτε, αντί για μια λαϊκή φορεσιά, να περιγράψετε και να σχεδιάσετε ένα σύγχρονο ρούχο. Υποθέστε αυτή τη φορά ότι το κείμενό σας θα δημοσιευτεί σε περιοδικό μόδας. Φροντίστε, σε κάθε περίπτωση, η επιλογή των λεπτομερειών και η οργάνωσή τους να εναρμονίζονται με το σκοπό της περιγραφής σας.



β) Η ακρίβεια και η σαφήνεια στην περιγραφή



Η ακρίβεια και η σαφήνεια είναι βασικά χαρακτηριστικά της περιγραφής και δεν εξαρτώνται οπωσδήποτε από το πλήθος των λεπτομερειών που παρατίθενται. Οι λεπτομέρειες πάντως πρέπει να είναι επαρκείς, για να εξυπηρετούν τον επιδιωκόμενο σκοπό.



Να επισημάνετε στο παρακάτω απόσπασμα συμβολαιογραφικής πράξης τους προσδιορισμούς / στοιχεία που παρατίθενται, για να περιγράψουν με ακρίβεια εκείνα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του διαμερίσματος που είναι απαραίτητα για το πωλητήριο συμβόλαιο.

> *Η εργολαβική εταιρεία «Ακμή» πωλεί σήμερα, παραχωρεί, μεταβιβάζει και παραδίδει κατά πλήρη κυριότητα, νομή και κατοχή, σύμφωνα με τις διατάξεις των νόμων τις σχετικές με την οριζόντια και κάθετη ιδιοκτησία, στον αγοραστή Θεόδωρο Αλεξόπουλο, ένα διαιρεμένο και αυτοτελές διαμέρισμα του πρώτου ορόφου, που καταλαμβάνει τη νοτιοανατολική γωνία της οικοδομής, έχει εμβαδόν μεικτό, με τα κοινόχρηστα 80 τ.μ., αποτελείται από τρία δωμάτια, χολ (προθάλαμο), κουζίνα, αποχωρητήριο, και εμφανίζεται με τα στοιχεία ΑΒΓΔΕΖΗΘΑ στο σχεδιάγραμμα του πρώτου ορόφου, που είναι προσαρτημένο στο παρόν συμβόλαιο.*

– Προσέξτε ακόμη τη χρήση της ειδικής (νομικής) ορολογίας που διασαφηνίζει την περιγραφή των όρων του συμβολαίου π.χ. **(πλήρης) κυριότητα** = το δικαίωμα να χρησιμοποιείς αποκλειστικά, να καρπώνεσαι και να διαθέτεις ένα αντικείμενο· **νομή** = το δικαίωμα να μεταχειρίζεσαι και να καρπώνεσαι ένα αντικείμενο που δε σου ανήκει (ξένο)· **κατοχή** = το δικαίωμα να κατέχεις ένα αντικείμενο, χωρίς να έχεις αναγκαστικά και την κυριότητά του.

– Τι συνέπειες θα είχε για τον αγοραστή η παράλειψη έστω και μιας από τις παραπάνω λέξεις;



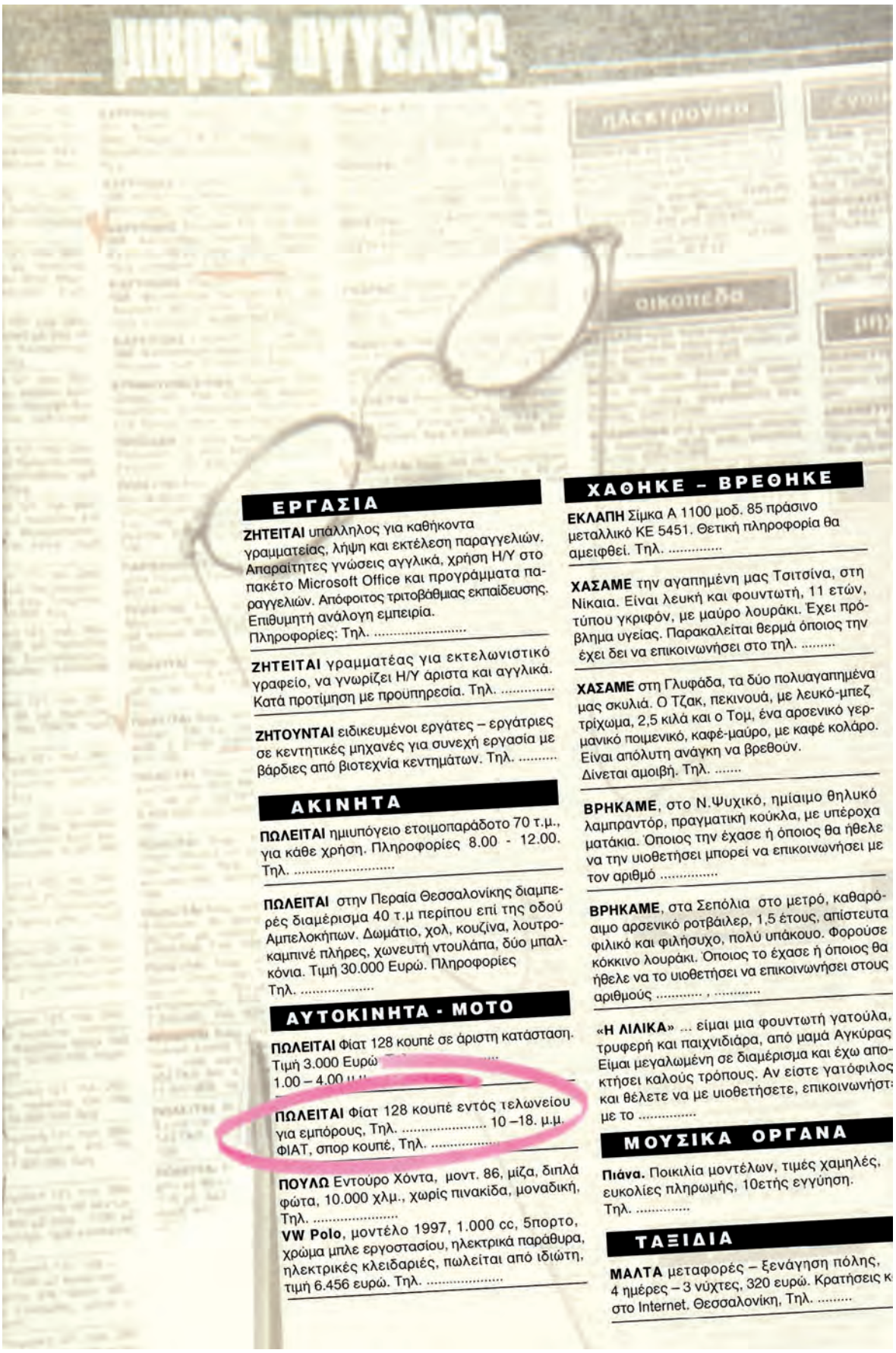
Η ακρίβεια και η σαφήνεια μιας περιγραφής, προφορικής ή γραπτής, σ' ένα κείμενο που εξυπηρετεί έναν πρακτικό σκοπό μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες για την ατομική ή τη συλλογική/κοινωνική ζωή. Μπορείτε να αναφέρετε μερικές τέτοιες περιπτώσεις;



Διαβάστε προσεκτικά τις παρακάτω αγγελίες και συζητήστε ποιες από αυτές θεωρείτε ελλιπείς και πώς θα μπορούσαν να συμπληρωθούν. Πώς π.χ. νομίζετε ότι θα μπορούσε να συμπληρωθεί η αγγελία: «*Πωλείται ΦΙΑΤ κουπέ:.....*»;



Να γράψετε μια μικρή αγγελία για τις εφημερίδες (πωλήσεις ακινήτων), στην οποία να φαίνεται ότι πωλείται το διαμέρισμα που αναφέρεται στο προηγούμενο πωλητήριο συμβόλαιο. Ποια στοιχεία/λεπτομέρειες του πωλητηρίου συμβολαίου θα παραλείπονταν και ποια άλλα θα χρειάζονταν να προστεθούν συμπληρωματικά;



μικρές αγγελίες

ΕΡΓΑΣΙΑ

ΖΗΤΕΙΤΑΙ υπάλληλος για καθήκοντα γραμματείας, λήψη και εκτέλεση παραγγελιών. Απαραίτητες γνώσεις αγγλικά, χρήση Η/Υ στο πακέτο Microsoft Office και προγράμματα παραγγελιών. Απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιθυμητή ανάλογη εμπειρία. Πληροφορίες: Τηλ. .....

ΖΗΤΕΙΤΑΙ γραμματέας για εκτελωνιστικό γραφείο, να γνωρίζει Η/Υ άριστα και αγγλικά. Κατά προτίμηση με προϋπηρεσία. Τηλ. .....

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ειδικευμένοι εργάτες – εργάτριες σε κεντητικές μηχανές για συνεχή εργασία με βάρδιες από βιοτεχνία κεντημάτων. Τηλ. .....

ΑΚΙΝΗΤΑ

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ημιυπόγειο ετοιμοπαράδοτο 70 τ.μ., για κάθε χρήση. Πληροφορίες 8.00 - 12.00. Τηλ. .....

ΠΩΛΕΙΤΑΙ στην Περαία Θεσσαλονίκης διαμπερές διαμέρισμα 40 τ.μ περίπου επί της οδού Αμπελοκήπων. Δωμάτιο, χολ, κουζίνα, λουτρο-καμπινέ πλήρες, χωνευτή ντουλάπα, δύο μπαλκόνια. Τιμή 30.000 Ευρώ. Πληροφορίες Τηλ. .....

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ - ΜΟΤΟ

ΠΩΛΕΙΤΑΙ Φίατ 128 κουπέ σε άριστη κατάσταση. Τιμή 3.000 Ευρώ ... 1.00 – 4.00 μ.μ.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ Φίατ 128 κουπέ εντός τελωνείου για εμπόρους, Τηλ. ..... 10 –18. μ.μ. ΦΙΑΤ, σπορ κουπέ, Τηλ. .....

ΠΟΥΛΩ Εντούρο Χόντα, μοντ. 86, μίζα, διπλά φώτα, 10.000 χλμ., χωρίς πινακίδα, μοναδική, Τηλ. .....

VW Polo, μοντέλο 1997, 1.000 cc, 5πορτο, χρώμα μπλε εργοστασίου, ηλεκτρικά παράθυρα, ηλεκτρικές κλειδαριές, πωλείται από ιδιώτη, τιμή 6.456 ευρώ. Τηλ. .....

ΧΑΘΗΚΕ – ΒΡΕΘΗΚΕ

ΕΚΛΑΠΗ Σίμκα Α 1100 μοδ. 85 πράσινο μεταλλικό ΚΕ 5451. Θετική πληροφορία θα αμειφθεί. Τηλ. .....

ΧΑΣΑΜΕ την αγαπημένη μας Τσιτσίνα, στη Νίκαια. Είναι λευκή και φουντωτή, 11 ετών, τύπου γκριφόν, με μαύρο λουράκι. Έχει πρόβλημα υγείας. Παρακαλείται θερμά όποιος την έχει δει να επικοινωνήσει στο τηλ. .....

ΧΑΣΑΜΕ στη Γλυφάδα, τα δύο πολυαγαπημένα μας σκυλιά. Ο Τζακ, πεκινουά, με λευκό-μπεζ τρίχωμα, 2,5 κιλά και ο Τομ, ένα αρσενικό γερμανικό ποιμενικό, καφέ-μαύρο, με καφέ κολάρο. Είναι απόλυτη ανάγκη να βρεθούν. Δίνεται αμοιβή. Τηλ. .....

ΒΡΗΚΑΜΕ, στο Ν.Ψυχικό, ημίαιμο θηλυκό λαμπραντόρ, πραγματική κούκλα, με υπέροχα ματάκια. Όποιος την έχασε ή όποιος θα ήθελε να την υιοθετήσει μπορεί να επικοινωνήσει με τον αριθμό .....

ΒΡΗΚΑΜΕ, στα Σεπόλια στο μετρό, καθαρόαιμο αρσενικό ροτβάιλερ, 1,5 έτους, απίστευτα φιλικό και φιλήσυχο, πολύ υπάκουο. Φορούσε κόκκινο λουράκι. Όποιος το έχασε ή όποιος θα ήθελε να το υιοθετήσει να επικοινωνήσει στους αριθμούς ..... , ...

«Η ΛΙΛΙΚΑ» ... είμαι μια φουντωτή γατούλα, τρυφερή και παιχνιδιάρα, από μαμά Αγκύρας. Είμαι μεγαλωμένη σε διαμέρισμα και έχω αποκτήσει καλούς τρόπους. Αν είστε γατόφιλος και θέλετε να με υιοθετήσετε, επικοινωνήστε με το .....

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Πιάνα. Ποικιλία μοντέλων, τιμές χαμηλές, ευκολίες πληρωμής, 10ετής εγγύηση. Τηλ. .....

ΤΑΞΙΔΙΑ

ΜΑΛΤΑ μεταφορές – ξενάγηση πόλης, 4 ημέρες – 3 νύχτες, 320 ευρώ. Κρατήσεις κ στο Internet. Θεσσαλονίκη, Τηλ. .....



Προσπάθησε να βρεις από τις εφημερίδες μερικές χαρακτηριστικές μικρές αγγελίες για αγορές/πωλήσεις ακινήτων, αυτοκινήτων ή άλλων αντικειμένων.



Προσπάθησε να συντάξεις μια «μικρή αγγελία» για ένα αυτοκίνητο, διαμέρισμα, μουσικό όργανο ή οτιδήποτε άλλο, που υποτίθεται ότι θέλεις να πουλήσεις ή ενδιαφέρεσαι να αγοράσεις. Φρόντισε να δώσεις με ακρίβεια και σαφήνεια τις αναγκαίες και επαρκείς πληροφορίες για τους ενδιαφερομένους. Αν πραγματικά θέλεις να αγοράσεις ή να πουλήσεις κάτι, τοποθέτησε την αγγελία σου στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.

Άσκηση προαιρετική: «Μικρή αγγελία» για το Διαδίκτυο (Internet)



Να συντάξεις μια «μικρή αγγελία» με θέμα που εσύ θα επιλέξεις. Προσπάθησε να προσελκύσεις το ενδιαφέρον των αναγνωστών με την πρωτοτυπία του κειμένου σου, χρησιμοποιώντας και χιούμορ, αν νομίζεις ότι χρειάζεται.

Ενεργητική και παθητική σύνταξη



Να εντοπίσετε τις περιπτώσεις παθητικής σύνταξης στις προηγούμενες αγγελίες. Με ποιον τρόπο η παθητική σύνταξη επηρεάζει το ύφος του κειμένου;

Βοηθητικά στοιχεία. Χρησιμοποιούμε την ενεργητική σύνταξη, για να προβάλουμε το πρόσωπο ή το πράγμα που ενεργεί (υποκείμενο του μεταβατικού ρήματος), ενώ επιλέγουμε την παθητική σύνταξη για να τονίσουμε κυρίως ότι το υποκείμενο «παθαίνει» κάτι ή δέχεται το αποτέλεσμα μιας ενέργειας.



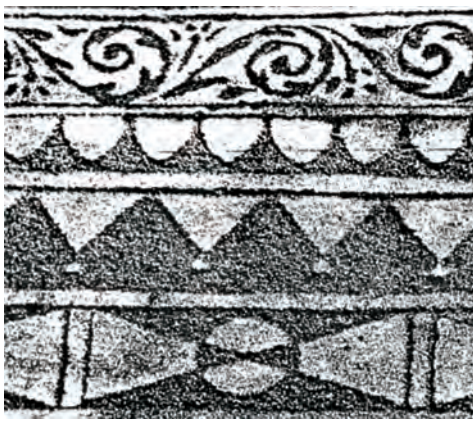
Να διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα από διαφημιστικό φυλλάδιο του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και να ελέγξετε αν το πλήθος των λεπτομερειών βοηθάει τον αναγνώστη να σχηματίσει μια σαφή εικόνα για το Πυργί της Χίου.

ΠΥΡΓΙ: Το ζωγραφιστό χωριό

Εδώ τα χρώματα φιλάνε τα σπίτια.
Φιλιά παράξενα σε κύκλους, ρόμβους, σε καμπύλες.
Φιλιά που καθρεφτίζουν τον ήλιο καταμεσήμερο.
Πυργί, το ζωγραφισμένο χωριό, όπου άντρες, γυναίκες, ζώα, πουλιά μοιάζουν με πινελιές από αόρατο χέρι.
Σπίτια διώροφα ή τριώροφα στεγασμένα με θόλους.
Καμάρες που σκιάζουν στενά δρομάκια.
Σπίτια μεσαιωνικά με τοξωτά ανοίγματα.
Μπαλκόνια όπου ξεραίνονται ντοματούλες κατακόκκινες, καστανόχρωμα κρεμμύδια. Παράδεισος ευωδιάς και χρωμάτων.
[...] Μια στενή καμαρασκέπαστη στοά με φέρνει στην εκκλησιά των Αγίων Αποστόλων.
Η ροή απ' το Βυζάντιο, γραφική ή αλλόκοτη, έφτανε μέσα μου.







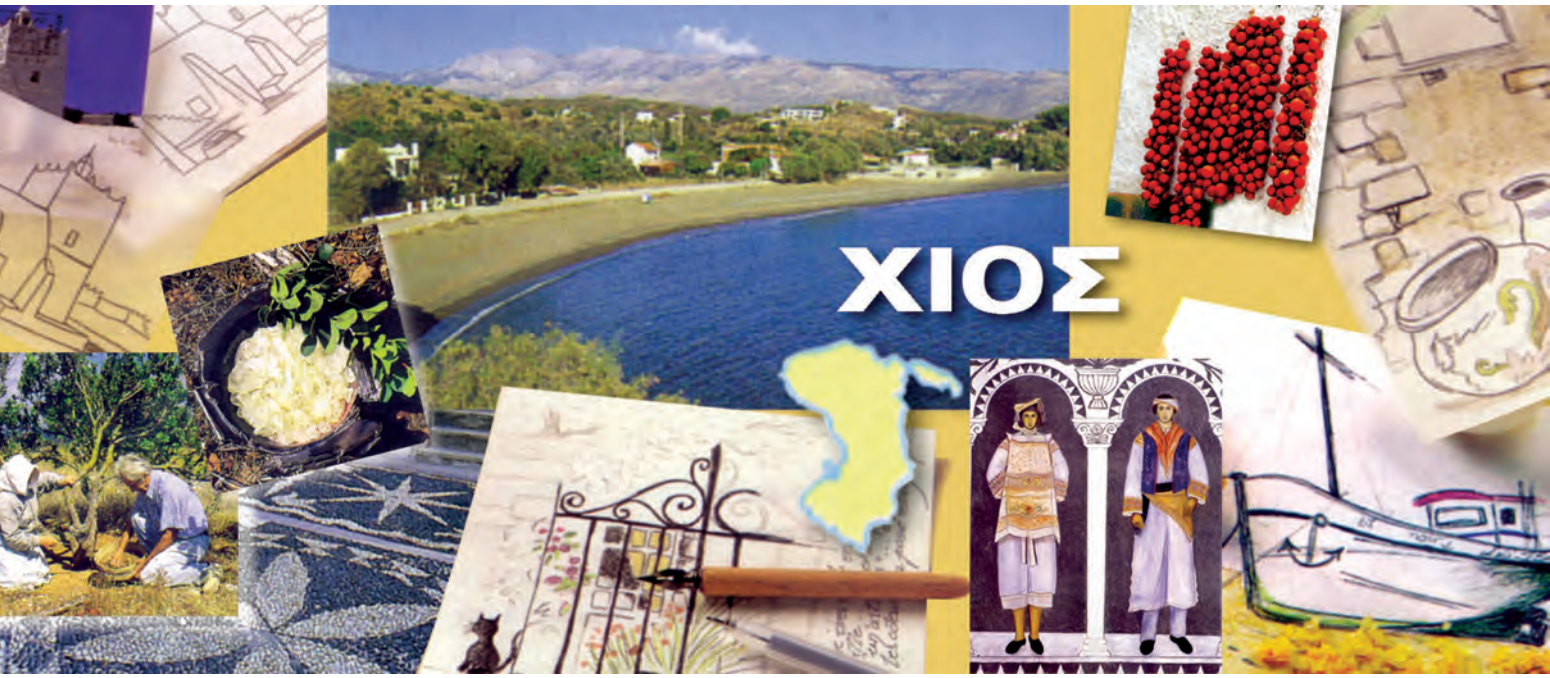




Για ποιους λόγους νομίζετε ότι έχουμε μεταφορική χρήση της γλώσσας και «λογοτεχνικό» ύφος στην παραπάνω περιγραφή; Πιστεύετε ότι θα μπορούσε να ελκύσει τους τουρίστες μια διαφορετική περιγραφή του τόπου, που θα χαρακτηριζόταν από την κυριολεκτική χρήση της γλώσσας και την ακρίβειά της στην απόδοση των λεπτομερειών;

Δραστηριότητα

Να εργαστείτε ομαδικά για να ετοιμάσετε κι εσείς ένα διαφημιστικό φυλλάδιο για τον τόπο σας με περιγραφές, φωτογραφίες, σχεδιαγράμματα, χάρτες κτλ. Στόχος σας θα είναι να προσελκύσετε τους επισκέπτες, παρουσιάζοντας τα αξιοθέατα του τόπου σας είτε με ακριβείς και σαφείς περιγραφές είτε υιοθετώντας στην περιγραφή σας το «λογοτεχνικό» ύφος του φυλλαδίου για το Πυργί.



2. Η γλώσσα της περιγραφής

α) Η επιλογή των κατάλληλων λέξεων / φράσεων

Είδαμε ότι η περιγραφή, για να είναι ακριβής και σαφής, πρέπει να περιλαμβάνει τις κατάλληλες λεπτομέρειες, ώστε να παρέχει επαρκείς πληροφορίες για το αντικείμενο. Η ακρίβεια και η σαφήνεια της περιγραφής εξυπηρετούνται και από την επιλογή των κατάλληλων κάθε φορά λέξεων / φράσεων που αποδίδουν με τη μεγαλύτερη πιστότητα τα γνωρίσματα του αντικειμένου.

– Πόσο ακριβή είναι τα επίθετα «μεγάλος» και «ολοφώτεινος» στις παρακάτω αγγελίες; Για ποιο λόγο νομίζετε ότι χρησιμοποιήθηκαν;

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ. Μεγάλο διαμέρισμα 3 δωματίων,
4ος όροφος, αποθήκη στο υπόγειο, τηλ. .....

ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ. Ολοφώτεινο ημιυπόγειο δυάρι
με κήπο εσωτερικό, ευκαιρία, τηλ. ...

Είδαμε ότι στην περιγραφή που γίνεται για έναν πρακτικό σκοπό τα επίθετα χρησιμοποιούνται, για να αποδώσουν τη θέση του αντικειμένου στο χώρο – χρόνο, καθώς και τις άλλες ιδιότητές του, χωρίς συνήθως να εκφράζουν τα συναισθήματα και τις κρίσεις του προσώπου που κάνει την περιγραφή. Σε μερικές περιπτώσεις όμως, όταν ο σκοπός της περιγραφής το απαιτεί, τα επίθετα χρησιμοποιούνται είτε για να υπερτονίσουν κάποιες ιδιότητες του αντικειμένου είτε για να καλύψουν και να υποβαθμίσουν κάποιες άλλες, οπότε επιλέγονται έτσι, ώστε η περιγραφή να είναι σκόπιμα ασαφής.

β) Κυριολεκτική (δηλωτική) και μεταφορική (συνυποδηλωτική) χρήση της γλώσσας

Να υπογραμμίσετε τις φράσεις που φανερώνουν την προσπάθεια του συντάκτη για ακριβολογία στο παρακάτω μετεωρολογικό δελτίο.

Χρήσιμη πληροφορία

Τα επίθετα που χαρακτηρίζουν τον καιρό, τους ανέμους, τη θάλασσα είναι γνωστό ότι αντιστοιχούν σε μια ορισμένη κλίμακα, π.χ. ζεστός καιρός = 34° - 41°, ασθενείς άνεμοι = 2-3 μποφόρ κτλ.

Το μετεωρολογικό δελτίο της τηλεόρασης ανακοινώνει:

Στην Αττική προβλέπεται για σήμερα αίθριος και ζεστός καιρός. Οι άνεμοι θα πνέουν μεταβλητοί ασθενείς. Η θάλασσα στο Σαρωνικό και Νότιο Ευβοϊκό θα είναι σχεδόν ήρεμη. Η θερμοκρασία θα σημειώσει μικρή άνοδο και θα κυμανθεί στην Αθήνα από 34° ως 41° βαθμούς, ενώ στα παράκτια η μέγιστη θερμοκρασία θα είναι χαμηλότερη.

Διαβάστε τώρα ένα απόσπασμα από μια δημοσιογραφική είδηση που αναφέρεται στις ίδιες καιρικές συνθήκες και εντοπίστε τις μεταφορές που χρησιμοποιούνται για την περιγραφή τους.

Καμίνι η Αθήνα με 41° βαθμούς σήμερα και αύριο. Ψηθήκαμε! Έσφιξαν οι ζέστες και η Ομόνοια έγινε πλαζ! Μπορούσες να τηγανίσεις αυγό σε πεζοδρόμιο, να φτιάξεις κανονική ψαρόσουπα στις λιμνούλες των πάρκων και ακόμα –χωρίς υπερβολές– να αναπολήσεις το χειμώνα.

Να συγκρίνετε τα δύο παραπάνω κείμενα και να αιτιολογήσετε τη διαφορετική χρήση της γλώσσας (κυριολεκτική – μεταφορική).

Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η επιλογή της γλώσσας (κυριολεκτική ή μεταφορική) που θα χρησιμοποιήσει κάποιος σε μια περιγραφή, καθορίζεται κάθε φορά από το είδος του κειμένου και από τον επιδιωκόμενο σκοπό.



3. Το σχόλιο και η οπτική γωνία στην περιγραφή

Οι δύο παρακάτω αγγελίες αναφέρονται, όπως βλέπεις, στην πώληση ενός αντικειμένου (διαμερίσματος, οικοπέδου), το οποίο και περιγράφουν με συντομία, για να πληροφορήσουν σχετικά τον ενδιαφερόμενο αναγνώστη.

(1)

• *ΑΝΩ ΓΛΥΦΑΔΑ. Διαμερίσματα 105-111-122 τ.μ. τριών όψεων, 3 μεγάλες βεράντες, πατώματα με πλακάκια δρύινα, κουζίνες πλήρεις, 2 τζάκια, αποθήκη, πάρκιγκ, ακάλυπτος χώρος 1000 τ.μ., τηλ.....*

(2)

• *ΜΟΝΑΔΙΚΗ ευκαιρία να αγοράσετε ένα κομμάτι χρυσής γης στη μαγευτική Ανάβυσσο. Βίλες, θέα, θάλασσα, πράσινο, φως, νερό, τηλέφωνο.*

Εξόφληση σε 35 μήνες· προλάβετε! τηλ...







– Ποια από τις δύο αγγελίες δεν καταγράφει απλώς τα στοιχεία του περιγραφόμενου αντικειμένου, αλλά συγχρόνως περιέχει και μια γνώμη/εκτίμηση, ένα επιδοκιμαστικό σχόλιο για το αντικείμενο; Ποιος είναι ο σκοπός του σχολίου;

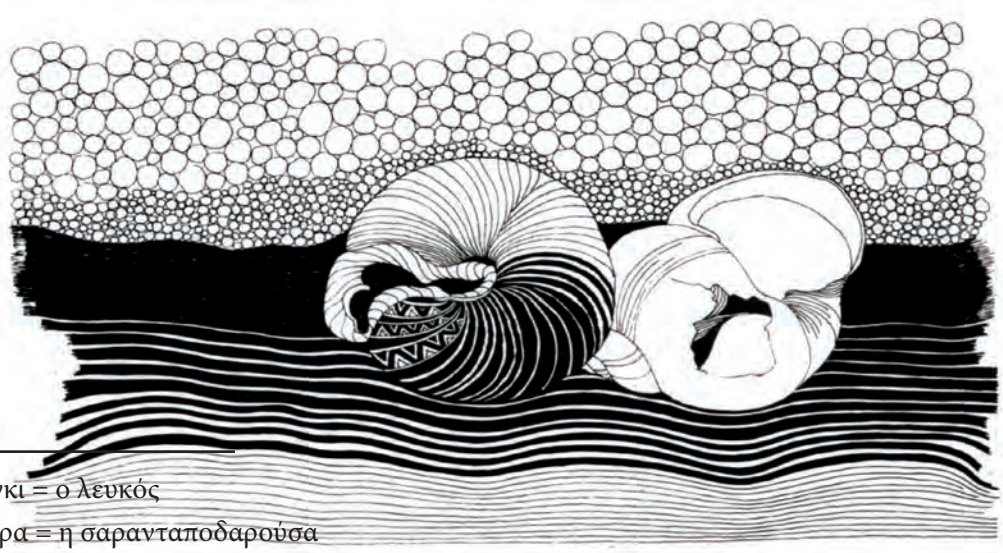
– Ποια από τις δύο αγγελίες μάς δίνει σαφέστερες πληροφορίες; Με ποια μέσα το πετυχαίνει;

Είδαμε ότι συχνά η περιγραφή περιέχει ένα σχόλιο/γνώμη που εξυπηρετεί το σκοπό του κειμένου. Πρέπει να προσθέσουμε ότι πολλές φορές το σχόλιο αυτό δεν είναι εμφανές στον αναγνώστη. Ας ξαναγυρίσουμε π.χ. στην αγγελία (1). Στην περιγραφή των διαμερισμάτων δε δηλώνεται ρητά κάποια γνώμη, ένα επιδοκιμαστικό σχόλιο για το αντικείμενο. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι επιλέγονται και προβάλλονται εκείνες οι λεπτομέρειες που θα εντυπωσίαζαν τον αναγνώστη/αγοραστή, και θα τον έπειθαν ότι πρόκειται για ένα διαμέρισμα προνομιούχο. Η επιλογή, δηλαδή, των λεπτομερειών καθορίζεται από το σκοπό και την οπτική γωνία του πωλητή, ο οποίος θέλει να προσελκύσει τον αγοραστή. Αν υποθέσουμε ότι περιέγραφε κάποιο από τα διαμερίσματα ένας παλιός του δυσαρεστημένος ενοικιαστής, πιθανότατα θα διάλεγε διαφορετικές λεπτομέρειες, τις αρνητικές, για να το περιγράψει (κακή υδραυλική εγκατάσταση, ανεπαρκής θέρμανση, απομονωμένη περιοχή κτλ.). Σε ένα πωλητήριο συμβόλαιο όμως, θα δίνονταν κάποιες άλλες λεπτομέρειες ειδικές για την περίπτωση.

Κάθε περιγραφή, λοιπόν, γίνεται από μια ορισμένη οπτική γωνία, δηλαδή επιλέγει κανείς τις κατάλληλες λεπτομέρειες και περιγράφει το αντικείμενο ανάλογα με τη συναισθηματική φόρτιση που έχει απέναντί του, τον τρόπο που σκέφτεται και το αποτέλεσμα που επιδιώκει. Από αυτή την άποψη μπορούμε να πούμε ότι κάθε περιγραφή περιέχει ένα έμμεσο σχόλιο.

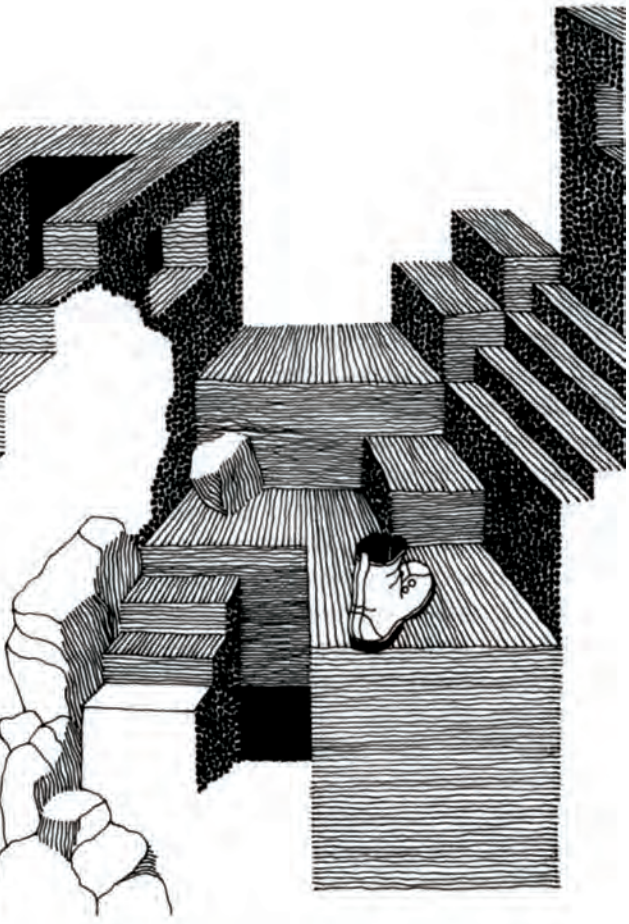
Δείτε τώρα πώς περιγράφει τις σύγχρονες πολυκατοικίες ένας φύλαρχος από το νησί Τιαβέα του Ν. Ειρηνικού. Εντοπίστε τις λέξεις και φράσεις που επιλέγει ο φύλαρχος Τουιάβιι, για να περιγράψει τις κατοικίες των «πολιτισμένων» λευκών στους άλλους ιθαγενείς. Συζητήστε πώς οι λέξεις / φράσεις αυτές σχολιάζουν (άμεσα ή έμμεσα) τον πολιτισμό μας και αποδίδουν την οπτική γωνία του Τουιάβιι.

Ο Παπαλάνγκι[1] κατοικεί σαν το μύδι σ' ένα σκληρό καβούκι. Ζει ανάμεσα σε πέτρες, όπως η σκολόπεντρα[2] μέσα στις ρωγμές της πετρωμένης λάβας. Πέτρες είναι γύρω του, δίπλα του και πάνω του. Η καλύβα του μοιάζει μ' ένα όρθιο μπαούλο από πέτρα. Ένα μπαούλο με πολλά συρτάρια και πολλές τρύπες.



1 Ο Παπαλάνγκι = ο λευκός

2 η ακολόπεντρα = η σαρανταποδαρούσα



Από ένα μόνο σημείο μπορεί κανείς να μπει και να βγει στο πέτρινο καβούκι. Το σημείο αυτό ο Παπαλάνγκι το ονομάζει είσοδο, όταν μπαίνει στην καλύβα, και έξοδο όταν βγαίνει· παρόλο που και τα δύο είναι ένα και το ίδιο πράγμα. Στο σημείο αυτό, λοιπόν, υπάρχει μια μεγάλη σανίδα που πρέπει κανείς να τη σπρώξει με δύναμη για να μπορέσει να μπει στην καλύβα. Ακόμη όμως βρίσκεται στην αρχή και θα πρέπει να σπρώξει πολλές ακόμη σανίδες, ώσπου να βρεθεί πραγματικά μέσα στην καλύβα.

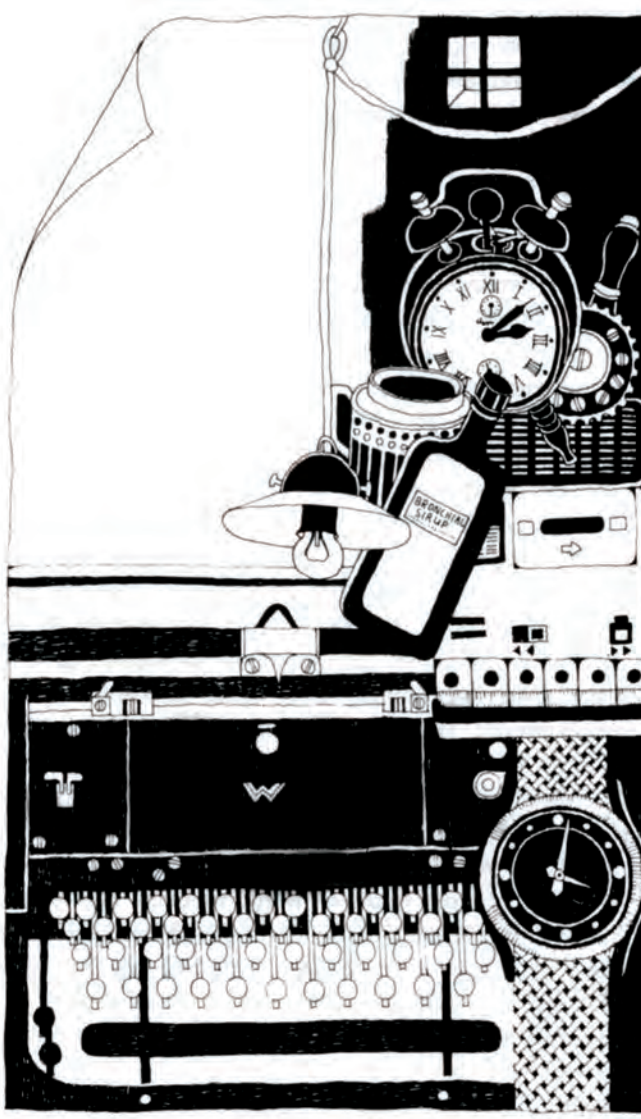
Στις καλύβες τώρα συμβαίνει να κατοικούν περισσότεροι άνθρωποι απ' όσοι ζουν σ' ένα μόνο χωριό της Σαμόας και γι' αυτό πρέπει κανείς να ξέρει ακριβώς το όνομα της Άιγκα[3] που θέλει να επισκεφτεί. Γιατί κάθε Άιγκα έχει για τον εαυτό της ένα ιδιαίτερο μέρος του πέτρινου μπαούλου ή επάνω ή κάτω ή στο κέντρο, αριστερά ή δεξιά ή στη μέση. Και μία Άιγκα συχνά δεν ξέρει τίποτα απολύτως για τις άλλες, λες και δεν τους χωρίζει μόνο ένας πέτρινος τοίχος, αλλά είναι σαν να βρίσκονται ανάμεσά τους η Μανόνο, η Απολίμα και η Σαβάι[4] και πολλές θάλασσες. Συχνά δεν ξέρουν τα ονόματά τους, κι αν συναντηθούν στην τρύπα της εισόδου, χαιρετιούνται μόλις και μετά βίας ή μουρμουρίζουν μέσα από τα δόντια τους κάτι στον άλλον σαν κάτι εχθρικά έντομα. Σαν να τους εξοργίζει το ότι είναι υποχρεωμένοι να ζουν τόσο κοντά ο ένας στον άλλον.



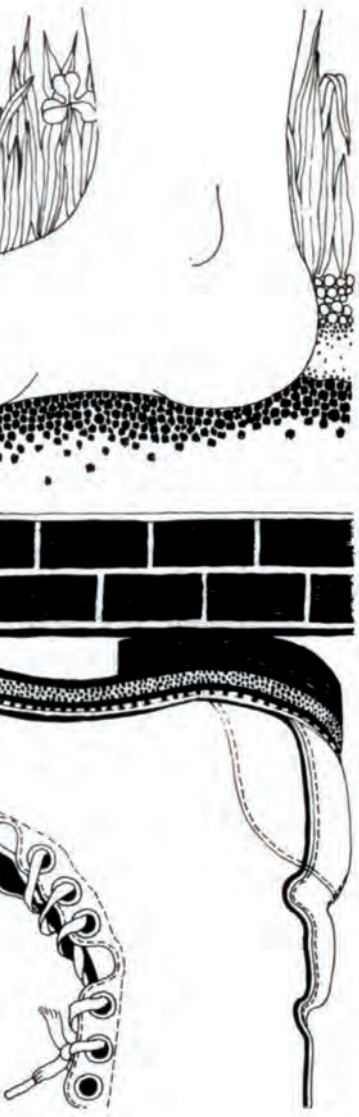
Αν τώρα η Άιγκα μένει επάνω, κάτω ακριβώς από τη στέγη της καλύβας, θα πρέπει κανείς να σκαρφαλώσει σε πολλά κλαδιά, ζιγκ-ζαγκ ή στριφογυριστά, μέχρι να φτάσει στο σημείο όπου είναι γραμμένο στον τοίχο το όνομα της Άιγκα. [...]. Αυτή κοιτάζει μέσα από μια μικρή, στρογγυλή τρύπα μήπως είναι κανένας εχθρός, κι αν είναι δεν ανοίγει. Αν όμως αναγνωρίσει το φίλο, ξεσφαλίζει αμέσως τη μεγάλη σανίδα, που είναι καλά σφαλισμένη με αλυσίδα, και την τραβά προς το μέρος της, έτσι ώστε να μπορεί ο ξένος να μπει μέσα από τη σχισμάδα στην πραγματική καλύβα.

3 Η οικογένεια

4 Τρία νησιά που ανήκουν στην ομάδα των νησιών της Σαμόα



Η πραγματική καλύβα τώρα είναι χωρισμένη με πολλούς πέτρινους όρθιους τοίχους, και σπρώχνοντας πολλές σανίδες, προχωρά κανείς από μπαούλο σε μπαούλο, ενώ αυτά γίνονται όλο και μικρότερα. Κάθε μπαούλο –που ο Παπαλάνγκι το ονομάζει δωμάτιο– έχει μια τρύπα, αν είναι μεγαλύτερο, έχει δύο ή περισσότερες, απ' όπου μπαίνει φως. Οι τρύπες αυτές είναι σκεπασμένες με γυαλί, που μπορεί κανείς να το απομακρύνει, όταν θέλει να μπει στα μπαούλα φρέσκος αέρας, πράγμα που είναι απαραίτητο. Υπάρχουν όμως και πολλά μπαούλα χωρίς τρύπα για το φως και τον αέρα.



Ένας Σαμοανός σύντομα θα έσκαγε μέσα σ' ένα τέτοιο μπαούλο, γιατί από πουθενά δεν μπαίνει φρέσκο αεράκι, όπως συμβαίνει σε κάθε καλύβα της Σαμόας. Επίσης και οι μυρωδιές του μαγειρείου ζητούν διέξοδο. Συνήθως όμως ο αέρας που μπαίνει απέξω δεν είναι πολύ καλύτερος και δύσκολα καταλαβαίνει κανείς πώς ένας άνθρωπος καταφέρνει εδώ να επιζήσει και πώς δε γίνεται από τη νοσταλγία πουλί, πώς δεν του φυτρώνουν φτερούγες, ώστε να μπορέσει να πετάξει μακριά, εκεί όπου είναι ο αέρας και ο ήλιος. Ο Παπαλάνγκι όμως αγαπά τα πέτρινα μπαούλα του και δεν αντιλαμβάνεται πια την καταστροφικότητά τους.

Κάθε μπαούλο τώρα έχει έναν ιδιαίτερο σκοπό. Το μεγαλύτερο και το φωτεινότερο είναι για τις Φόνο[5] της οικογένειας ή για να δέχεται επισκέψεις, ένα άλλο είναι για τον ύπνο. Εδώ έχει απλωμένα τα στρώματα, δηλαδή αυτά είναι πάνω σ' ένα ξύλινο πλαίσιο με μακριά πόδια για να μπορεί να περνά ο αέρας από κάτω τους. Ένα τρίτο μπαούλο είναι για τα γεύματα και για να

5 Φόνο: συναντήσεις, δεξιώσεις

κάνουν σύννεφα καπνού, ένα τέταρτο για τις προμήθειες τροφίμων, στο πέμπτο μαγειρεύουν και στο τελευταίο και το μικρότερο πλένονται. Αυτό είναι και το πιο ωραίο. Οι τοίχοι είναι σκεπασμένοι με μεγάλους καθρέφτες, το πάτωμα είναι στρωμένο με χρωματιστές πέτρες και μες στη μέση βρίσκεται μια μεγάλη πιατέλα από μέταλλο ή πέτρα, μέσα στην οποία τρέχει λιασμένο και άλιαστο νερό. Σ' αυτή την πιατέλα, που είναι τόσο μεγάλη, μεγαλύτερη ακόμη και από τον τάφο ενός φυλάρχου, μπαίνει κανείς για να καθαριστεί και να ξεπλύνει από το σώμα του την πολλή σκόνη των πέτρινων μπαούλων. Φυσικά υπάρχουν και καλύβες με περισσότερα μπαούλα. Υπάρχουν μάλι-



στα καλύβες όπου το κάθε παιδί έχει το δικό του μπαούλο, καθώς και κάθε υπηρέτης του Παπαλάνγκι, ακόμη και τα σκυλιά του και τ᾽ άλογά του. [...]

Με αυτό τον τρόπο ζουν στην Ευρώπη τόσοι άνθρωποι, όσα είναι τα φοινικόδεντρα που φυτρώνουν στη Σαμόα και ακόμη περισσότεροι μάλιστα. Μερικοί θα νοσταλγούν ίσως πολύ το δάσος και τον ήλιο και το άφθονο φως· αυτό ωστόσο θεωρείται γενικά αρρώστια, που θα πρέπει κανείς να καταπολεμήσει μέσα του. Αν κάποιος δεν είναι ευχαριστημένος μ᾽ αυτή την πετροζωή, οι άλλοι λένε ότι πρόκειται για έναν αφύσικο άνθρωπο, που θα πει αυτός δεν ξέρει τι έχει ορίσει ο θεός για τον άνθρωπο».

Ο Παπαλάνγκι, Οι λόγοι του φυλάρχου απ᾽ το νησί Τιαβέα
του Νότιου Ειρηνικού, εκδ.΄Υψιλον/βιβλία. σελ. 30-33



ΙΙ. ΔΙΑΦΟΡΑ ΘΕΜΑΤΑ / ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ

1. Περιγραφή ενός χώρου/κτιρίου



Στα παρακάτω κείμενα έχουμε (1) την περιγραφή (του εξωτερικού) ενός σπιτιού με σκοπό να παρουσιαστεί η αρχιτεκτονική του δομή και (2) τη λογοτεχνική περιγραφή ενός καφενείου.

Να συγκρίνετε τα δύο κείμενα και να εντοπίσετε τις διαφορές στο ύφος τους, καθώς και τους λόγους που προκαλούν τις διαφορές αυτές.

(1) ... *Είναι (ένα σπίτι) διώροφο, όπως τα περισσότερα στην παλιά Αθήνα, με τη διαφορά ότι ο κάτω όροφος είναι χαμηλότερος στο ύψος του και τις περισσότερες φορές χωμένος λίγο στο έδαφος. Γι' αυτό και λέγεται κατώγι. Η εξωτερική όψη προς το δρόμο είναι ένας τοίχος κατάκλειστος ή έχει μερικά μικρά παράθυρα σιδερόφρακτα. Μόνο στο ανώγι υπάρχουν παράθυρα, κλεισμένα όμως κι αυτά, σε άλλα σπίτια με πλεκτά καφάσια και σε άλλα με σιδεριές. Η μπασιά του σπιτιού είναι στο πλάι ασκέπαστη, σαν συνέχεια της αυλής. Ο ψηλός τοίχος, που την ορίζει προς τη μεριά του δρόμου, σχηματίζει στη μέση του την εξώπορτα. Όταν όμως το οικόπεδο είναι πολύ στενό και το κτίριο πιάνει πέρα ως πέρα την πρόσοψη, η εξώπορτα ανοίγεται στο κατώγι [...]. Αυτή είναι η γενική έκφραση του λαϊκού σπιτιού της Τουρκοκρατίας: απλή, κλειστή και σιωπηλή [...]. Η αυλή με τα λουλούδια της, με τη σκάλα και την άλλη αρχιτεκτονική διάταξη γύρω της, με την κίνηση της καθημερινής ζωής που συγκεντρώνει, χαρίζει το φως και τη χαρά σ' όλο το σπίτι...*

Α. Κωνσταντινίδης,
Τα παλιά Αθηναϊκά Σπίτια, 1983, σ. 36

(2) ... *Το πρώτο που ένιωθες, σε κείνο το καφενείο με τους καθρέφτες, ήταν πως μπήκες άξαφνα σε διαφορετική γειτονιά, [...] ίσως και σ' άλλη εποχή. Μια ησυχία· ένα φως, ένα πρασινωπό ημίφως, ήρεμο, αιώνιο. Οι λίγοι του πελάτες κάθονταν ανάρια, σιωπηλοί κι αθόρυβοι, ακόμα κι οι δύο συνταξιούχοι που παίζανε τάβλι. Ένας σπουδαστής από το γειτονικό Άζχαρ*, έσκυβε πάνω σε μια περγαμηνή από προβιά· την ακουμπούσε στα γόνατα και ξεσήκωνε με καλλιγραφικό κελέμι ένα κατεβατό από χρυσόδετο βιβλίο. Ένας*

* Άζχαρ: Μεσαιωνική συνοικία του Καΐρου

εφένδης με μυωπικά γυαλιά διανοούμενου, ξεκούκιζε κάποιο αόρατο κομπολόι με βλέμμα γυρισμένο στο μέσα του κόσμο. Τα τρίποδα σιδερένια τραπεζάκια, που κάποτε θα ήταν πράσινα, ισορροπούσαν στο πατημένο χώμα του δρομάκου με τις μαντεμένιες[1] αποχρώσεις. Γιατί, καρέκλες και τραπέζια ξεχείλιζαν από το μαγαζί και πιάνανε το σταυροδρόμι. Δεν περνούσαν άμαξες ή καροτσάκια. Ζητιάνοι, αλήτες, νεραϊδοπαρμένοι, συλλέκτες αποτσίγαρων και πλανόδιοι πουλητές, μόλις μπαίναν κάτω από τις τέντες που σκεπάζαν τη διασταύρωση, χαμηλώνανε τη φωνή και περπατούσαν αθόρυβα. Ο χρόνος εδώ κυλούσε αλλιώς, η ταραχή του κόσμου εκόπαζε, όλα παίρνανε τη δική τους αξία, την αναπαλλοτρίωτη[2]: ο στοχασμός, η νοσταλγία, η ρέμβη· το πράσινο τσάι που ήτανε βρασμένος δυόσμος, σερβιρισμένος μέσα σε ποτηράκια απ' το πιο φθηνό γυαλί, αλλά και με τα πιο γλυκά χρώματα· ο κισσός που είχε βρει τρόπο να ρίξει ρίζες και να σκαρφαλώσει πάνω από τις πόρτες· [...] Κι όλα μαζί να τα τυλίγει σα μια ύλη, κάτι το φιλντισένιο, το φεγγαρίσιο. Φυσικά, ήταν οι καθρέφτες. Πολλοί και μεγάλοι, από τους μεγαλύτερους που έγιναν ποτέ, κρεμασμένοι μόνιμα έξω και μέσα στο καφενείο, σκεπάζοντας τους λεπρούς τοίχους των χαμόσπιτων, μέσα στο δρόμο. Καθρέφτες με νερά καθάρια κι αστραφτερά σαν όνειρο, με χρυσωμένες, σκαλιστές κορνίζες όλων



1 μαντεμένιος: από χυτοσίδηρο

2 αναπαλλοτρίωτη: που δεν μπορεί κανείς να την πουλήσει, να την εκχωρήσει

των ρυθμών, φερμένοι από τη Βενετιά, τα Γιάννενα, τη Λόντρα, το Παρίσι, τη Βιέννη· [...]

Κι ήταν κι άλλοι με χαλασμένα νερά, ή με κορνίζες ξεφτισμένες, κι αυτοί, θα 'λεγες, πως σε μαγνητίζανε περισσότερο, γιατί από τις τρύπες και τις χαρακιές τους έβλεπες πίσω από το σήμερα και το χτες, πίσω από το χρόνο, τη λάσπη που σουβάντιζε τους τοίχους, τη ματαιότητα...

Στρ. Τσίρκας, Ακυβέρνητες πολιτείες, Αριάγνη, εκδ. Κέδρος, σ. 169

Λεξιλόγιο – Λεξιλογικές και γλωσσικές ασκήσεις

Στις ασκήσεις που ακολουθούν, οι οποίες έχουν σχέση με την περιγραφή ενός χώρου / κτιρίου, μπορείτε να αξιοποιήσετε το παρακάτω λεξιλόγιο:

Ουσιαστικά - Επίθετα

κτίριο, κτίσμα, οίκημα: αρχοντικό, νεόκτιστο, νεοκλασικό, πατροπαράδοτο, διατηρητέο· περίτεχνο, καλαίσθητο· ερείπιο, ετοιμόρροπο.

θέση: περίοπτη, πλεονεκτική.

χώρος: ευρύχωρος, ακάλυπτος, κλειστός, περιφραγμένος, καγκελόφρακτος.

περίβολος, περιτοίχισμα, κιγκλίδωμα.

στέγη, σκεπή, ταράτσα: επίπεδη, επικλινής.

πόρτα μονόφυλλη, δίφυλλη, συρταρωτή· κανάτια, παντζούρια, γρίλιες, φεγγίτης

αυλή: πλακόστρωτη, πρασιά, βραγιά, παρτέρι

ανοικοδόμηση, ανακαίνιση, αναπαλαίωση, συντήρηση, αναστήλωση

Ρήματα

(το κτίριο) **εκτείνεται**, δεσπόζει, κατέχει έκταση, συνορεύει, γειτνιάζει

(το κτίριο) **ερειπώνεται**, μεταβάλλεται σε ερείπια, διαβρώνεται, καταστρέφεται, καταρρέει, υφίσταται φθορά, ερειπώνεται, κατεδαφίζεται,

(το κτίριο) **κατασκευάζεται**, αναπαλαιώνεται, μεταμορφώνεται ριζικά

Λεξιλογικές ασκήσεις



Επειδή σημαντικό ρόλο στην περιγραφή παίζει ο τοπικός άξονας, ιδίως στην περιγραφή τοπίου, μνημείου, κτιρίου, να συγκεντρώσετε όσο το δυνατόν περισσότερα επίθετα που συνδυάζονται με τα ουσιαστικά **τόπος** και **χώρος**, π.χ. χώρος άνετος, τόπος ορεινός.

Με τις παρακάτω συνώνυμες λέξεις να σχηματίσετε προτάσεις, ώστε να διακρίνεται η ιδιαίτερη σημασία της κάθε λέξης.

προσπέλαση, προσέγγιση, προσχώρηση, πρόσβαση

Να συμπληρώσετε τα κενά με μια από τις λέξεις που δηλώνουν αλλαγή θέσης ή μετακίνηση: (μεταφορά, μετάθεση, μετακίνηση, εκτοπισμός, εξορία, απόσπαση, μετάταξη, αναγραμματισμός, μεταφορά, μετανάστευση, μετατόπιση).

– Τα Σαββατοκύριακα είναι δύσκολη η ..... .

– Η αλλαγή σειράς των γραμμάτων σε μια λέξη λέγεται ..... .

– Έγινε ..... 20 αξιωματικών των όπλων στην αεροπορία.

– Η εκούσια απομάκρυνση ενός ατόμου από τον τόπο διαμονής του ονομάζεται ....., ενώ η ακούσια .....

– Η μετακίνηση ενός υπαλλήλου σε μια άλλη οργανική θέση λέγεται .... Αντίθετα η προσωρινή μετακίνηση υπαλλήλου σε μια οργανική θέση λέγεται ..... .

– Προσοχή στη ..... του αντικειμένου! Είναι εύθραυστο.

– Σε εμπόλεμη κατάσταση παρατηρείται συχνά βίαιη ..... πληθυσμών.

Να χρησιμοποιήσετε σε φράσεις τις παρακάτω λέξεις με την κυριολεκτική (δηλωτική) και τη μεταφορική (συνυποδηλωτική) τους σημασία

πολιορκώ, έρεισμα, απρόσιτος, εκτροχιασμός, διάβρωση

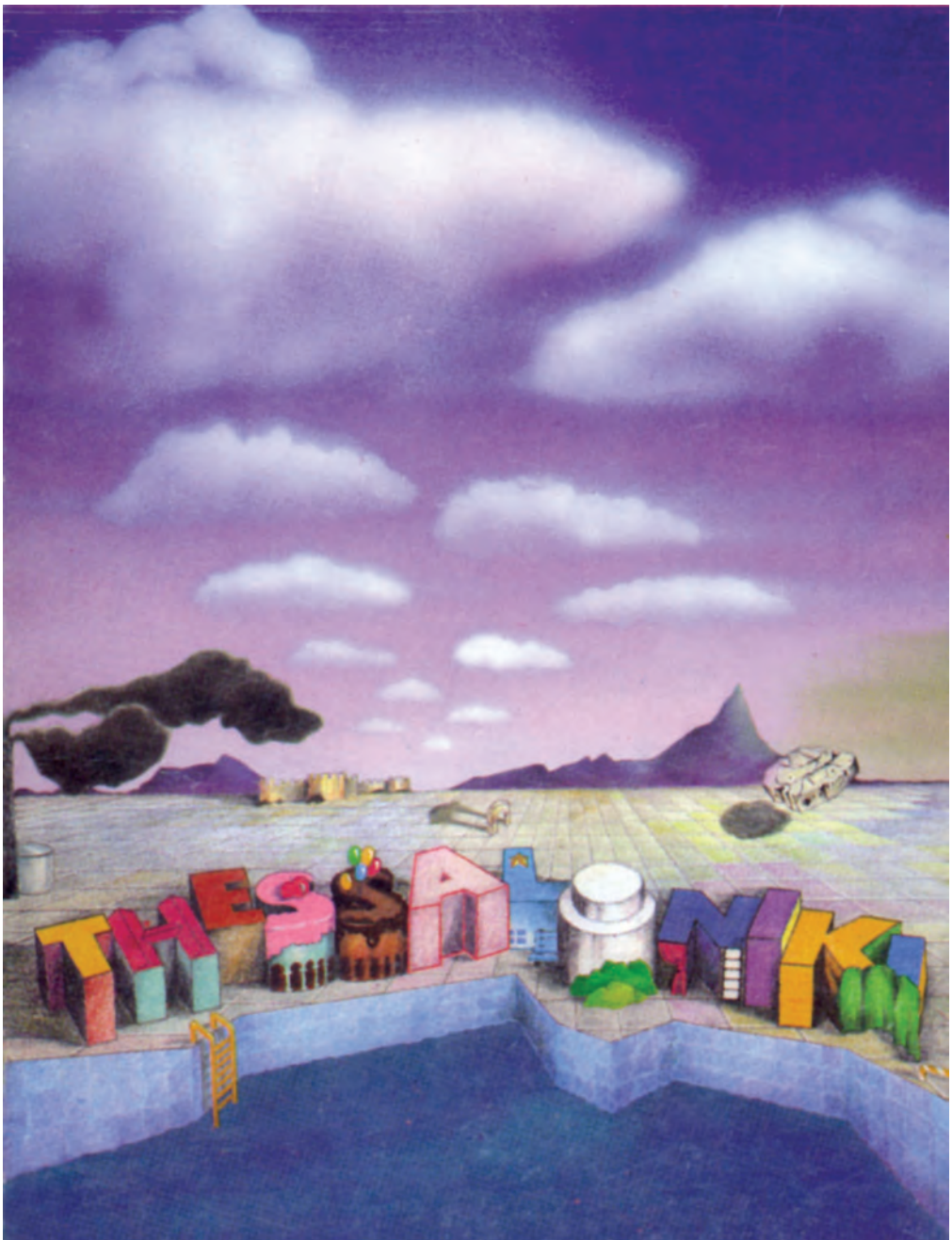
Παρατηρήστε τις παρακάτω στήλες των λέξεων. Να συμπληρώσετε τα κενά έχοντας υπόψη ότι η στήλη Β περιλαμβάνει λέξεις που ταιριάζουν με ένα ύφος ανεπίσημο και οικείο, ενώ η στήλη Α περιλαμβάνει συνώνυμες λέξεις που συνδυάζονται σε ένα ύφος πιο επίσημο. Αν χρειαστεί, μπορείτε να συμβουλευτείτε και ένα λεξικό της νέας ελληνικής.

Α	Β
κατεδαφίζω	.....
.....	ζυγώνω
έρεισμα	.....
.....	πάτωμα
κλιμακοστάσιο	.....
εξώστης	.....
.....	κρεμώ
ικρίωμα	.....
υποσκελίζω	.....
παρεισφρέω / διεισδύω	.....

Να χρησιμοποιήσετε σε φράσεις τις παρακάτω λέξεις με την κυριολεκτική και τη μεταφορική τους σημασία, όπου υπάρχει:

αναπαλαιώνω / αναπαλαίωση, ανακαινίζω / ανακαίνιση, αναπολώ / αναπόληση, φθείρομαι / φθορά, επισκευάζω / επισκευή, καταρρέω / κατάρρευση, ανοικοδομώ / ανοικοδόμηση, ανεγείρω / ανέγερση, συντηρώ / συντήρηση, διαβρώνομαι / διάβρωση, εκποιώ / εκποίηση.

Υποθέστε ότι στην πόλη/χωριό σας υπάρχει ένα κτίσμα που έχει κριθεί διατηρητέο, χωρίς όμως να έχει γίνει καμιά επισκευή σ' αυτό. Προσπαθήστε να «δείτε» και να περιγράψετε το κτίσμα αυτό από την οπτική γωνία του ιδιοκτήτη που επιθυμεί την κατεδάφισή του και ενός εκπροσώπου της δημοτικής αρχής που πιστεύει ότι το κτίριο αυτό πρέπει να διατηρηθεί, αφού αναπαλαιωθεί.



Υποθέστε ότι επισκεφτήκατε ένα μνημείο (ναό, αρχαιολογικό κτίσμα κτλ.) και το βρήκατε σε κακή κατάσταση: α) Να περιγράψετε σ᾽ ένα φίλο σας την εικόνα του μνημείου και β) να απευθύνετε μια επιστολή σε αρμόδια υπηρεσία, στην οποία θα περιγράφετε την κατάσταση του μνημείου και θα υποβάλλετε κάποιες προτάσεις για την αποκατάστασή του.

Στην κάθε περίπτωση να χρησιμοποιήσετε το κατάλληλο ύφος. Μπορείτε να αξιοποιήσετε, εκτός από το λεξιλόγιο των προηγούμενων ασκήσεων, και τις παρακάτω λέξεις/φράσεις ή άλλες ισοδύναμες:

φθοροποιός επίδραση, παρωχημένη εποχή, περίοπτη θέση, όψιμο ενδιαφέρον, επικλινής θέση, ανεγείρω οικοδομή, ερμητικά κλειστός, αναδρομή στο παρελθόν, εκμοντερνισμός

Δραματοποίηση

Υποθέστε πως ένας τουρίστας σας ζητάει πληροφορίες για να επισκεφτεί ένα μνημείο της πόλης σας ή του χωριού. Προσπαθήστε να του δώσετε προφορικά σαφείς οδηγίες για την πορεία που πρέπει να ακολουθήσει, περιγράφοντάς του ορισμένα χαρακτηριστικά σημεία της διαδρομής και κάνοντας ένα πρόχειρο σχεδιάγραμμα.

Ομαδική εργασία

Να χωριστείτε σε ομάδες δυο τριών ατόμων. Κάθε ομάδα να επιλέξει για να περιγράψει έναν ιδιαίτερο χώρο ή κτίσμα (την τάξη, το σχολείο, κάποιο συγκεκριμένο τμήμα της πόλης), αλλά κάθε μέλος της ομάδας να εργαστεί χωριστά, επιλέγοντας μια συγκεκριμένη οπτική γωνία και έναν ορισμένο σκοπό. Ύστερα τα μέλη κάθε ομάδας να συγκρίνουν τις περιγραφές τους, για να εντοπίσουν τα κοινά στοιχεία / λεπτομέρειες και τις διαφορές στην περιγραφή.

Να κάνετε την περιγραφή του σχολείου σας και να τη στείλετε (αν υπάρχει η δυνατότητα) με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε ένα άλλο σχολείο. Ζητήστε από τους μαθητές του άλλου σχολείου να περιγράψουν το δικό τους σχολείο. Αν οι περιγραφές συνοδεύονται από φωτογραφίες, συζητήστε αν η γραπτή περιγραφή των μαθητών του σχολείου, με το οποίο επικοινωνήσατε, ανταποκρίνεται με τις φωτογραφίες που σας έστειλαν.

Για την εργασία σας αυτή μπορείτε να επισκεφτείτε τις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

- **http:/www.sch.gr** Πανελλήνιο Σχολικό δίκτυο
- **http:/filologia.gr** ή **http:/odysseia.cti.gr** **(Ελληνικά σχολεία στην Κοινωνία της Πληροφορίας)**.

Η αντιπαράθεση των παρακάτω φωτογραφιών δείχνει καθαρά τη διαφορά του «παλιού» από το «καινούριο». Αφού περιγράψετε ένα παλιό και ένα καινούριο κτίριο, με βάση τη σύγκριση των φωτογραφιών να συζητήσετε στην τάξη τις μεταβολές που έχει υποστεί το δομημένο περιβάλλον και γενικότερα ο τρόπος της ζωής στη διάρκεια του εικοστού αιώνα.



Η παραλία της Θεσσαλονίκης, η παλιά και η σημερινή πόλη.

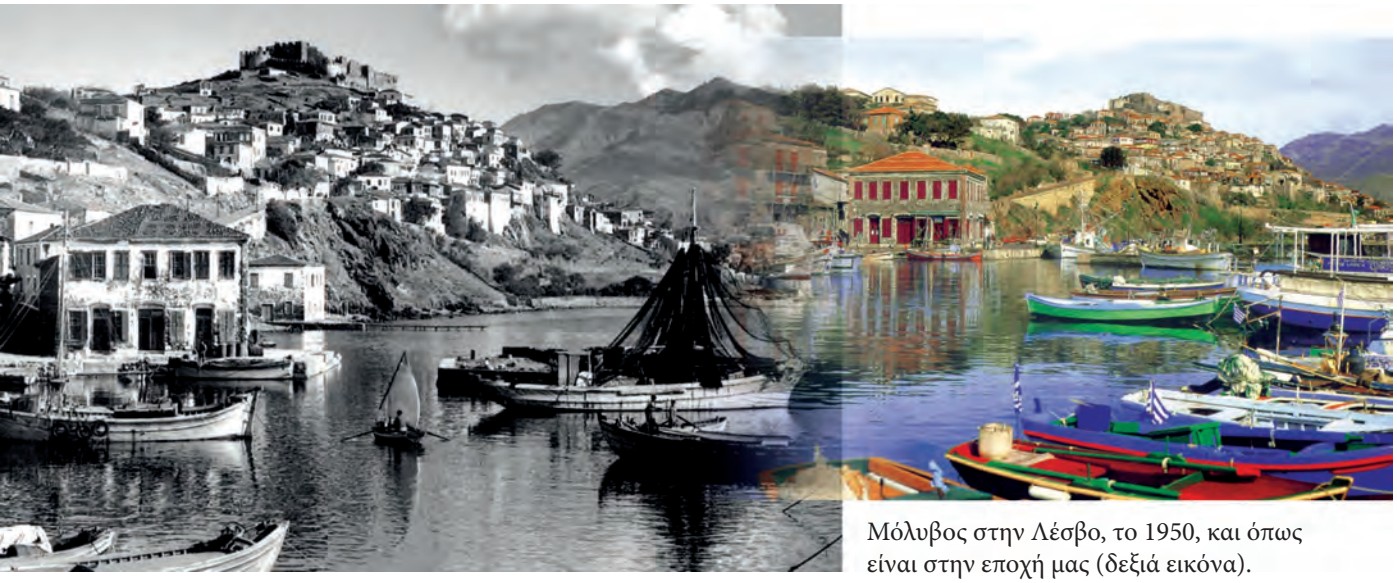








Το ετοιμόρροπο σπίτι με τις Καρυάτιδες, σήμερα ανακαινισμένο, φιλοξενεί το Σύλλογο Ελλήνων Ολυμπιονικών.



Μόλυβος στην Λέσβο, το 1950, και όπως είναι στην εποχή μας (δεξιά εικόνα).

Στην αριστερή εικόνα η Οία στην Σαντορίνη, στο παρελθόν, και στην δεξιά όπως είναι στις μέρες μας.





Συγκρότημα αλευρόμυλων που μετατράπηκαν σε καλλιτεχνικό κέντρο, κυλικείο κ.ά., με την ονομασία «ΜΥΛΟΣ»



2. Περιγραφή προσώπου/ατόμου

α) Τα τυπικά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός προσώπου/ατόμου

Όταν θέλουμε να περιγράψουμε έναν άνθρωπο, συνήθως αναφέρουμε τα τυπικά (αναλλοίωτα) χαρακτηριστικά του (ύψος, χρώμα ματιών, σχήμα προσώπου) –είναι αυτά που αναγράφονται στην αστυνομική ταυτότητα ή το διαβατήριο– καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τον διαφοροποιούν από άλλα άτομα. Δεν είναι άλλωστε λίγες οι περιπτώσεις της καθημερινής ζωής, που είτε χρειάζεται να δώσουμε μια ακριβή περιγραφή ενός προσώπου –κυρίως όταν είμαστε μάρτυρες ενός επεισοδίου– είτε χρειάζεται να αναγνωρίσουμε κάποιο πρόσωπο του οποίου μας έκαναν την περιγραφή.

Αναφέρετε περιπτώσεις της καθημερινής ζωής, κατά τις οποίες νομίζετε ότι ίσως χρειαστεί να δώσετε την ακριβή περιγραφή ενός προσώπου.

Σας βοηθούν τα στοιχεία που δίνονται στην παρακάτω περιγραφή για να σχηματίσετε μια σαφή εικόνα μιας γυναίκας που εξαφανίστηκε; Ποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τονίζεται στην περιγραφή και πόσο νομίζετε ότι μπορεί να συμβάλει στην αναγνώρισή της;

Εξαφανίστηκε την περασμένη Δευτέρα, 18-9-1986, η Δ. Α., 69 χρόνων. Η Δ. Α. έχει γκρίζα κοντά μαλλιά, καστανά μάτια, είναι αδύνατη και έχει μέτριο ανάστημα. Πάνω από το δεξί φρύδι έχει μια κρεατοελιά. Την ημέρα που εξαφανίστηκε φορούσε μπλε φούστα, γκρι μπλούζα και καμηλό παλτό. Η Δ. Α. έχασε πρόσφατα το σύζυγό της και παρουσιάζει συμπτώματα μελαγχολίας. Το πρωί της περασμένης Δευτέρας ξεκίνησε να επισκεφτεί τη φίλη της Ι. Κ. την οποία όμως δε συνάντησε τελικά. Από τότε αγνοείται η τύχη της. Παρακαλείται όποιος είδε τη Δ. Α. ή γνωρίζει κάτι σχετικό με την υπόθεση να τηλεφωνήσει στο...

(Ανακοίνωση από το ραδιόφωνο)



Να συγκεντρώσετε από εφημερίδες και περιοδικά διάφορα γελοιογραφικά σκίτσα επώνυμων ανδρών και να παρατηρήσετε ποιο είναι σε κάθε περίπτωση το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του γελοιογραφημένου προσώπου που προβάλλεται από το σκίτσο. Στη συνέχεια, μπορείτε να διαλέξετε ένα γελοιογραφικό σκίτσο και να το περιγράψετε.



Το παρακάτω κείμενο και οι φωτογραφίες αναφέρονται σε κάποιο από τα σημαντικά ευρήματα της Βεργίνας. Ποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Μ. Αλεξάνδρου, οδήγησαν το Μανόλη Ανδρόνικο να αναγνωρίσει στο κεφάλι από τη Βεργίνα τη μορφή του Μ. Αλεξάνδρου;



Από τα κεφάλια αυτά ξεχωρίζουν δύο, τα οποία μπορούν, νομίζω, να ταυτιστούν με γνωστά ιστορικά πρόσωπα. Το πρώτο έχει ύψος 0.034 μ. και εικονίζει ένα πολύ νέο άτομο, που δεν έχει ξεπεράσει την εφηβική του ηλικία. Είναι χαρακτηριστικός ο υψηλός λαιμός που γέρνει ελαφρά προς τα αριστερά του, ενώ το κεφάλι στρέφει προς την αντίθετη κατεύθυνση· το ίδιο χαρακτηριστική είναι και η απόδοση των ματιών που υψώνουν το βλέμμα τους προς τα πάνω με δύναμη, γεμάτη όμως μιαν αδιόρατη τρυφερότητα. Η απόδοση της σάρκας του προσώπου γίνεται με πολλή δεξιοσύνη και κατορθώνει να πλάσει το νεανικό μάγουλο με την απαλή και μαζί στέρεα σύσταση. Η μύτη είναι λεπτή, αλλά ελαφρότατα γαμψή. Πιστεύω πως θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε χωρίς δυσκολία στο μικρό αυτό κεφαλάκι τη μορφή του Αλεξάνδρου, έχοντας στον νου μας και μόνο τη γνωστή περιγραφή του Πλουτάρχου: «τήν τ᾽ ἀνάτασιν τοῦ αὐχένος εἰς εὐώνυμον ἠσυχῇ κεκλιμένου καί τήν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων» (Αλεξ. 4 1-666è) [...] «οἱ δ᾽ ἄλλοι τήν ἀποστροφήν μιμεῖσθαι θέλοντες οὐ διεφύλαττον αὐτοῦ τό ἀρρενωπόν καί λεοντῶδες» (Πλουτάρχου Ηθικά, 335 Β).

Μαν. Ανδρόνικος, Βεργίνα, Οι βασιλικοί τάφοι,
Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1984, σ. 124, 128



Σχεδιαστική απόδοση της κεφαλής του Αλεξάνδρου (πλάγια και εμπρόσθια όψη) με συμπλήρωση της κόμης. Η προσθήκη των μαλλιών κάνει ευκολότερη και πειστικότερη τη σύγκριση της κεφαλής της Βεργίνας με άλλα γνωστά πορτρέτα του Αλεξάνδρου.

β) Το σχόλιο στην περιγραφή ενός ατόμου

Η περιγραφή ενός ατόμου, όπως εξάλλου και οποιαδήποτε περιγραφή, γίνεται από μια ορισμένη οπτική γωνία και επομένως περιέχει και το ανάλογο σχόλιο.

Διαβάστε πώς περιγράφουν τον ποιητή Κ. Π. Καβάφη διάφορα επώνυμα πρόσωπα (οι περιγραφές γίνονται μέσα στην ίδια δεκαετία, 1916-1926, όταν δηλαδή, ο ποιητής ήταν στα 53-63 χρόνια του).

Το 1926 ο Ξενόπουλος, αποδίδοντας για μια ακόμη φορά το παλιό αυτό πορτρέτο του Καβάφη, γράφει στον Τίμο Μαλάνο για τον Καβάφη.



«Πολύ νέος δεν ήταν, μα στιλπνός. Μ' αυτή τη στίλβη τον φέρνω στη θύμησή μου. Έστιλβαν τα κατάμαυρα μαλλιά του, η κάτασπρη χωρίστρα του, τα μάτια του πίσω από τα ματογυάλια, το μελαχρινό πετσί του, τα στολίδια του, τα ρούχα του όλα. Η ομιλία του πολύ αλλιώτικη απ' τη δική μας εδώ, μου φάνηκε λιγάκι επιτηδευμένη. Δε μιλούσε ελεύθερα. Στεκόταν, θα 'λεγες, να βρίσκει ή να διαλέγει τις λέξεις. Σύνολο ωστόσο πολύ ιδιόρρυθμο, πολύ συμπαθητικό και πολύ επιβλητικό. Τέτοιος ήταν εκείνο τον καιρό ο Καβάφης».

Ο ίδιος ο Τίμος Μαλάνος, ο οποίος, βέβαια, γνώριζε καλά τον Καβάφη, παραθέτει στο βιβλίο του «Ο Καβάφης απαραμόρφωτος» την προσωπική του περιγραφή:

«Σε προσεκτικότερο κοίταγμα, μοιάζει με βυζαντινή μορφή. Είναι μελαχρινός, με μια γυαλάδα λιπαρή στο πεσμένο του δέρμα και με πυκνά μαύρα μαλλιά, εξαιρετικώς μαύρα για την ηλικία του. Τα γυαλιά που φορά σε μια μύτη γρυπή τού προφυλάγουν ένα βλέμμα αδικαιολόγητα φοβισμένο, αλλά και χαρακτηριστικά χαμηλωμένο, ένα βλέμμα που αποφεύγει αινιγματικά τις ματιές των άλλων, ενώ, ταυτόχρονα, κοιτάζει με περιέργεια τους γύρω του. Τα μάτια του είναι μεγάλα και τα φρύδια του πυκνά και μαύρα. Στα μάτια του βρίσκεται ολόκληρος. Μέσα απ' αυτά μαντεύει κανείς όλο τον άνθρωπο, όλο το βίο, την πείρα του όλη. Αποφεύγουν ν' αντικρίσουν τον απέναντί τους. Κι όμως με τα λαθραία τους κοιτάγματα, μ' εκείνες τις μισοματιές τους, ζυγίζουν, υπολογίζουν και εννοούν.

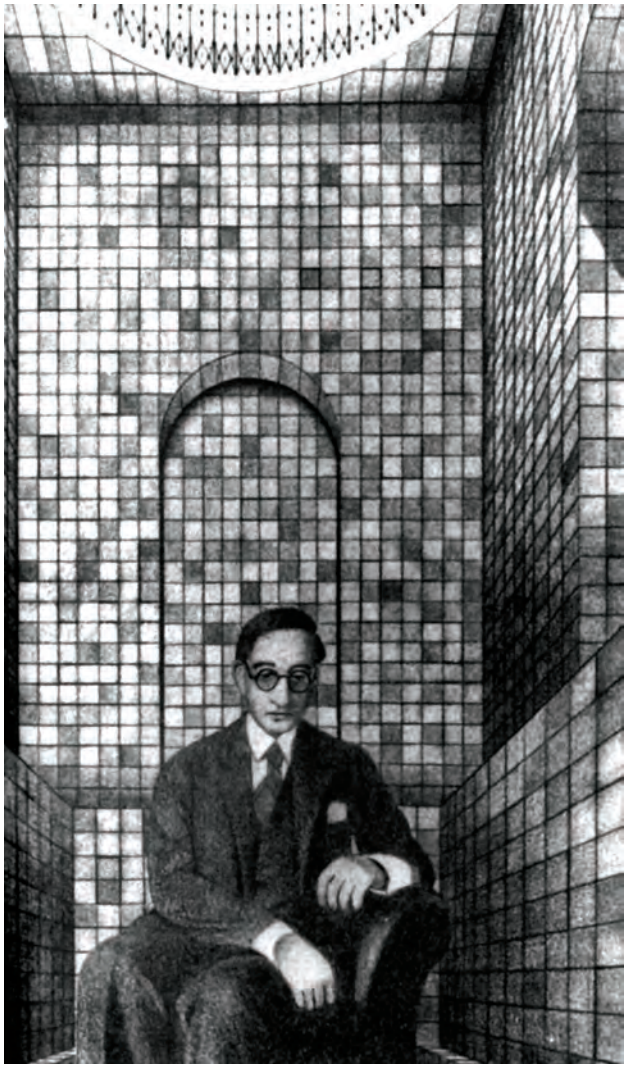
Το σώμα του, μέτριου αναστήματος, ξερακιανό και κάποτε σαν κουρασμένο. Στο όλο του διακρίνει κανείς έναν ακοίμητο υπολογισμό, που του παραμορφώνει σταθερά κάθε του χειρονομία, κάθε του κίνηση, και που τον απομακρύνει από τη φυσικότητα, δημιουργώντας του έτσι μια τεχνητή, θα έλεγα, φυσικότητα. Γενικά, στους τρόπους του έχει κάτι το προσποιημένο, ένα δικό του τρόπο να φέρεται, να περπατά, να χαιρετά, να δίνει το χέρι, κάτι τέλος από τη γοητεία του ηθοποιού, που επιδιώκει μιλώντας ν' αποσπάσει την προσοχή, να προκαλέσει το θαυμασμό».

Η ποιήτρια Μυρτιώτισσα, που γνώρισε τον Καβάφη το 1923 στην Αλεξάνδρεια, τον περιγράφει ως εξής στο σχετικό αφιέρωμα του περιοδικού «Νέα Τέχνη»:

> *Είναι αδύνατος, χλωμός, με μαλλιά γκρίζα και πυκνά, πολύ πυκνά. Μα εκείνο που σου κρατά την προσοχή σου όλη, είναι τα μάτια του τα δύο παμμέγιστα, παράξενα αινιγματικά του μάτια. Δύο τέτοια μάτια κανείς μας ποτέ δε θα τα ιδεί σ᾽ άλλον άνθρωπο, απλούστατα γιατί δεν είναι μάτια σημερινού ανθρώπου. Είναι μάτια που έρχονται από πολύ μακριά, από τα βάθη των αιώνων και κρατούνε μέσα τους το μυστικό μιας άλλης ζωής, άγνωστης σ᾽ εμάς. Η φωνή του, όσο την άκουγα, μου φαινόταν κι αυτή σαν να ερχόταν από μακριά και ο ίδιος, καθώς είχε τώρα αποτραβηχτεί σε μια σκοτεινή γωνιά και μιλούσε για τέχνη –σε μας ή στον εαυτό του;– έμοιαζε πλάσμα εξωτικό, που ζούσε σ᾽ άλλη από μας ατμόσφαιρα, που έπρεπε να τ᾽ ακούς και να το βλέπεις από μακριά και να μην παραξενευτείς καθόλου, αν άξαφνα το δεις να χαθεί ολότελα από μπροστά σου και να σωπάσει...».*







Ο Γ. Δ. Κορομηλάς, ο οποίος, όταν επισκέφθηκε το 1925 την Αλεξάνδρεια, δεν παρέλειψε να γνωρίσει τον Καβάφη, τον περιγράφει με τα εξής:

> *«... Μέτριος το ανάστημα, απροσδιόριστος την ηλικία, αδύνατος, με τραβηγμένα τα χαρακτηριστικά, αλλά με ζωηρότατα και μεγαλότατα μάτια πίσω από τα ματογυάλια, τ᾽ αεικίνητα οσάκις δε βοηθούν το βλέμμα να καρφωθεί ως περόνη ατσάλινη. Όταν ομιλεί, ο κορμός πηγαινοέρχεται εις μεγάλα σκαμπανεβάσματα, ενώ τα χέρια, ως αυτόματα, πότε σηκώνονται μαζί, πότε το ένα την ώρα που κατεβαίνει το άλλο και πάντοτε διά να τονίσουν το φθεγγόμενον δόγμα. Οπότε ο Καβάφης δεν ομιλεί, δογματίζει. Ακόμη και όταν υποχρεωτικότατος συνιστά εις τον ξένο του: Τσίμπα μιαν ελιάν...»*

Αποσπάσματα, από την εισαγωγή του Γιώργου Ιωάννου
στο βιβλίο της Ασπασίας Παπαδοπεράκη, Η μορφή του Κ. Π. Καβάφη,
Αθήνα 1987, εκδ. Μακέδος

Ποια σχόλια για τον Κ. Π. Καβάφη συμπίπτουν στις παραπάνω περιγραφές;

Προσπαθήστε να κάνετε τη «ζωγραφιά σας» σατιρίζοντας τον εαυτό σας, όπως ο Γ. Σουρής στο ποίημα που ακολουθεί:

Η ΖΩΓΡΑΦΙΑ ΜΟΥ

Μπόι δυο πήχες,
κόψη κακή,
γένια με τρίχες
εδώ κι εκεί.

Κούτελο θείο,
λίγο πλατύ,
τρανό σημείο
του ποιητή.

Δύο μαύρα μάτια
χωρίς κακία
γεμάτα λαύρα
μα και βλακεία.

Μακρύ ρουθούνι,
πολύ σχιστό
κι ένα πηγούνι
σαν το Χριστό.

Πηγάδι στόμα,
μαλλιά χυτά,
γεμίζεις στρώμα,
μόνο μ᾽ αυτά.

Μούρη αγρία
και ζαρωμένη,
χλωμή και κρύα
σαν πεθαμένη.

Κανένα χρώμα
δεν της ταιριάζει
και τώρα ακόμα
βαφές αλλάζει.

Δόντια φαφούτη
όλο σχισμάδες,
ύφος τσιφούτη
για μαστραπάδες.

Προσπαθήστε να διακρίνετε τα σχόλια του αφηγητή για την εξωτερική εμφάνιση και το χαρακτήρα της Φανής στην παρακάτω λογοτεχνική περιγραφή.

– Μπορείτε με βάση τα σχόλια αυτά να ανιχνεύσετε τα συναισθήματα του αφηγητή για το περιγραφόμενο πρόσωπο;

> *... Ήταν ένα κορίτσι λιγνό, μέτριο σ' ανάστημα, με πλούσια μαλλιά ξανθοκόκκινα, φτενή μυτούλα, που στράβωνε κωμικά κατά το ένα μάγουλο. Το πρόσωπό της ήτανε γεμάτο φακίδες, τα στρογγυλά ματάκια της παιχνίδιαζαν έξυπνα και χαρούμενα. Δεν ήταν όμορφη, καθόλου. Όμως είχε μια κάποια γλύκα αισιόδοξη, που την έκανε με το πρώτο συμπαθητική. Μεγαλύτερη από το Ντόντο ένα χρόνο –είχε σφαλιστά τα δεκαεφτά της– δεν έμοιαζε ακόμα κοπέλα δεμένη. Κάτι το αδιόρατα* καχεκτικό *είχε στην ασυνήθιστη αδυναμία του κορμιού της, την κρυμμένη επιτήδεια* από μια κομψότητα στο ντύσιμο σοφή, μιαν αφέλεια πολιτισμένη...
>
> *Έδωσε το στενό ανάλαφρο χεράκι της στο Γλαύκο, που ήτανε θερμό στην αφή κι είχε ξερό δέρμα. Το πρόσωπό της, σ' αντίθεση με το περιποιημένο ντύσιμό της, το είχε αδέξια πουδράρει. Η στραβή μυτούλα έμοιαζε σαν αλευρωμένη, κι αυτό την έκανε κωμική.*
>
> Α. Τερζάκης, Ταξίδι με τον Έσπερο

Η περιγραφή ενός ατόμου εξαρτάται κατά πολύ από το άτομο που κάνει την περιγραφή (την ηλικία του, τη μόρφωσή του, τις αντιλήψεις του για τη ζωή κτλ.). Η οπτική γωνία διαφοροποιείται ανάλογα με τον πομπό.

Σκεφτείτε πώς θα περιέγραφαν / θα χαρακτήριζαν ένα νέο με ξυρισμένο κεφάλι, μακριά γένια και ατημέλητη εμφάνιση.

– ένας ηλικιωμένος κύριος

– ένας συνομήλικός του

– ένας άλλος νέος με την ίδια εμφάνιση







Λεξιλόγιο σχετικό με την περιγραφή ατόμου – Λεξιλογικές ασκήσεις

σχήμα προσώπου:	ωοειδές, τριγωνικό, στρογγυλό, οστεώδες
μάτια:	αμυγδαλωτά, σχιστά, βαθουλωτά, γουρλωτά, γλαρά, τσακίρικα
βλέμμα:	βλοσυρό, άγριο, απλανές, θολό, αμήχανο, ανήσυχο, εκφραστικό
μύτη:	κυρτή, πλακουτσωτή, κλασική, σουβλερή, στραβή
χείλη:	λεπτά, σαρκώδη, γραμμένα, σφικτά, ζαχαρένια, υγρά
δόντια:	αστραφτερά, μαργαριταρένια, αραιά, γερά
χαμόγελο:	αβίαστο, βεβιασμένο, ψεύτικο, ελαφρό, ειρωνικό, αδιόρατο, γοητευτικό, σαρκαστικό, σατανικό· χαμογελαστός, αγέλαστος, σκυθρωπός
πιγούνι:	αγένειο, άτριχο, γενάτο, μεγάλο, μικρό, μυτερό, σουβλερό, στρογγυλό
αυτιά:	πεταχτά, πλακωτά, τσιτωμένα, μυτερά
μαλλιά:	ίσια, σγουρά, λυτά, χυτά, κυματιστά, στρωτά, μεταξένια, πυκνά, φουσκωτά, μπούκλες, κοτσίδα.
χέρια:	δυνατά, επιδέξια, κοκαλιάρικα, περιποιημένα, ροζιάρικα, τεράστια, τριχωτά
πόδια:	μακριά, κοντά, χοντρά, λεπτά, καλαμένια, στραβά, τεράστια
σώμα:	αθλητικό, γερό, ευκίνητο, καλοδεμένο, σκληραγωγημένο, λιπόσαρκο, μυώδες, στητό, ατροφικό, ασουλούπωτο, ασθενικό, ντελικάτο, πλαδαρό· μεγαλόσωμος, μικρόσωμος, κοντοπίθαρος, λιλιπούτειος, βεργολυγερός, νευρώδης, ευκίνητος, στητός· (κορμί) λαμπάδα, κυπαρίσσι, άγαλμα· σιλουέτα, φιγούρα, σκαρί, μπόι, σωματική διάπλαση
βάδισμα:	ταχύ, γοργό, ζωηρό, αργό, λικνιστό, αποφασιστικό, ελαφρό, περήφανο, σταθερό, χαριτωμένο
ντύσιμο – εμφάνιση:	απλό, απέριττο, κομψό, πολυτελές, επίσημο, ανεπίσημο· ντυμένος στην τρίχα, του κουτιού, κακοντυμένος, ατημέλητος, ρακένδυτος· κομψός, άκομψος, χαριτωμένος· (εμφάνιση) θεία, αιθέρια, εκλεπτυσμένη, αποκρουστική· Άδωνις, Κουασιμόδος, καρικατούρα, σκιάχτρο.



Διαβάστε το παραπάνω λεξιλόγιο και υπογραμμίστε τις λέξεις εκείνες που δεν περιγράφουν απλώς ένα πρόσωπο, αλλά αποτελούν συγχρόνως και ένα σχόλιο, θετικό ή αρνητικό.



Χρησιμοποιώντας λέξεις του παραπάνω λεξιλογίου και μερικές από τις λέξεις που αναγράφονται παρακάτω, να γράψετε ένα χιουμοριστικό κείμενο (πεζό ή έμμετρο), στο οποίο να περιγράφετε ένα άτομο που βρίσκεται στην πλατεία / στον εξώστη του θεάτρου και το οποίο σας κάνει ιδιαίτερη εντύπωση:
(ντυμένος) στην τρίχα, του κουτιού, στην πένα· εξεζητημένος, φίνος, εκκεντρικός, κομψευόμενος, εκλεπτυσμένος, φιλάρεσκος· απέριττος, ανεπιτήδευτος, με ρούχα του συρμού· ατημέλητος, ακαλαίσθητος, ρακένδυτος.

Εξηγήστε το νόημα των παρακάτω υπογραμμισμένων λέξεων / φράσεων και προσπαθήστε να τις αντικαταστήσετε, όπου είναι δυνατόν, με άλλες ισοδύναμες. Για τη σημασία ορισμένων λέξεων μπορείτε να συμβουλευτείτε και ένα έγκυρο παλαιότερο ερμηνευτικό λεξικό.

– *Μολονότι ήταν μυώδης, δε θα μπορούσε να χαρακτηριστεί παχύς και βαρύς· ήταν* ***ευσταλής*** *και κομψός.*

– ***Μικρός το δέμας****, αλλά μεγάλος στην ψυχή.*

– *Μόλις πήγαν στο στρατό, στερήθηκαν τα πλούσια μαλλιά τους. Τους είδαμε όλους* ***εν χρω κεκαρμένους****.*

– *Ήταν* ***εκπάγλου καλλονής****. Η φήμη για την ομορφιά της είχε απλωθεί παντού.*

– *Παρόλο που η πρόσκληση όριζε ότι ήταν υποχρεωτική η επίσημη* ***περιβολή****, αυτός ήρθε με* ***ένδυμα περιπάτου****.*

– *Σύμφωνα με τους κανονισμούς του σχολείου,* ***η αμφίεσή σας*** *πρέπει να είναι* ***ευπρεπής****.*

– *Το κεφάλι του αγάλματος στεφάνωναν* ***επιμελημένοι βόστρυχοι****.*

Διαλέξτε κάποια περιγραφή προσώπου/ατόμου που εντοπίσατε σ᾽ ένα από τα κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας που διδαχτήκατε ή διαβάσατε σε κάποιο άλλο βιβλίο· χαρακτηρίστε την, δικαιολογώντας την άποψή σας. Μερικοί τέτοιοι χαρακτηρισμοί μπορούν να είναι οι εξής:

ρεαλιστική, παραστατική, πιστή, ολοζώντανη, σπαρταριστή, διεξοδική, εκτενής, σύντομη, ανιαρή, χιουμοριστική.

Δραματοποίηση

Φανταστείτε ένα υποθετικό περιστατικό (ατύχημα, σύγκρουση αυτοκινήτων κτλ.) κατά το οποίο ένας από τους αιτίους του επεισοδίου θεώρησε καλό να απομακρυνθεί αδικαιολόγητα. Αφηγηθείτε το επεισόδιο και υποθέστε ότι στη θέση του υπαιτίου τού περιστατικού ήταν ένας συμμαθητής σας. Περιγράψτε τον και αφήστε την τάξη να υποθέσει ποιος ήταν.

3. Περιγραφή ζωγραφικού πίνακα ή άλλου έργου τέχνης

Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από την περιγραφή της τοιχογραφίας του Ραφαήλ, **Η Σχολή των Αθηνών**.

Στο μέσο ακριβώς όλης της παράστασης, το κέντρο προς το οποίο φέρνουν όλες οι κινήσεις και οργανώνεται όλη η σύνθεση, το σημείο με το οποίο τονίζεται και με τη μεγάλη καμάρα της οροφής, βρίσκονται οι κορυφές της φιλοσοφίας, ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης, πλαισιωμένοι από κατανυκτικούς οπαδούς των. Αριστερά ο Πλάτων, μια θαυμάσια γεροντική φυσιογνωμία, με το δάκτυλο να δείχνει τον ουρανό, την κατοικία των ιδεών, φαίνεται να συζητεί έντονα με τον Αριστοτέλη, που είναι δε-



ξιά του σε ώριμη ανδρική ηλικία και που με το χέρι του αναφέρεται στον κόσμο των φαινομένων, και ζητά να τον ξαναφέρει στη γη. Με τον Τίμαιο, το βιβλίο που κρατά στο αριστερό του χέρι και κάτω από το βραχίονα, ο Πλάτων φαίνεται να υποδεικνύει πάλι τον ουρανό, ενώ με τα Ηθικά, το βιβλίο που έχει ο Αριστοτέλης, επιμένει στην ανάγκη του συγκεκριμένου. Η εικόνα μάς δίνει θαυμάσια την ουσία της διαφοράς των δύο συστημάτων. Ο καλλιτέχνης με ένα πραγματικά ανυπέρβλητο τρόπο μορφοποιεί το περιεχόμενο της κοσμοθεωρητικής σύγκρουσης... Τα πρόσωπα που παρακολουθούν τη συζήτηση από τις δυο πλευρές παρουσιάζονται κυριολεκτικά απορροφημένα απ᾽ αυτή, δίνουν την εντύπωση ότι έχουν χάσει τον εαυτό τους, σ᾽ αυτή τη γιγαντομαχία στην οποία παρευρίσκονται...

Απόσπασμα από την περιγραφή της τοιχογραφίας του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών. (1511)
Χρύσανθος Χρήστου, Η ιταλική ζωγραφική κατά τον 16ο αιώνα,
τ. Α΄ Εκδόσεις Νέας Πορείας, Θεσσαλονίκη, 1971



Διαλέξτε ένα ζωγραφικό πίνακα ή κάποιο από τα εκθέματα ενός Μουσείου και προσπαθήστε να το περιγράψετε μ᾽ ένα γράμμα σε κάποιον φίλο σας που ενδιαφέρεται για την Τέχνη. Μπορείτε να συμβουλευτείτε και την ηλεκτρονική διεύθυνση www.culture.gr

Διαβάστε και την παρακάτω σχετική περιγραφή του **Αγγείου των Θεριστών**, που βρίσκεται στο Μουσείο Ηρακλείου.

> Αναμφισβήτητα το πιο σημαντικό λίθινο αγγείο του Μουσείου είναι το περίφημο ρυτό των θεριστών (Προθήκη 94, 184). Σε χαμηλό ανάγλυφο έχει αποδοθεί μια πομπή ανδρών σε ομάδες ανά δύο, που επιστρέφουν αναμφίβολα από τις γεωργικές τους εργασίες, με τα εργαλεία στον ώμο, θρινάκια για το λίχνισμα των σιτηρών. Ίσως είναι μια πομπή λατρευτική, ακόμη, γιατί ο πρώτος της πομπής με τα μακριά μαλλιά, που κρατάει ένα ραβδί, φορεί ένα περίεργο ιερατικό φόρεμα με φολίδες και κρόσσια. Μια ομάδα τραγουδάει, ενώ ένας από τους μουσικούς κρατάει ένα σείστρο, γνωστό αιγυπτιακό μουσικό όργανο. Η ζωντάνια στην απόδοση της σκηνής φτάνει στο κατακόρυφο σε μια λεπτομέρεια. Ένας από τους ανθρώπους χάνει το ρυθμό του βηματισμού και κλονίζεται, ενώ ο συνάδελφός του, που προπορεύεται, στρέφει το κεφάλι περιπαικτικά. Το αγγείο είχε κατασκευαστεί σε τρία κομμάτια, από τα οποία σώθηκαν το ανώτερο και ο ξεχωριστός, ένθετος λαιμός.

Εικονογραφημένος Οδηγός Μουσείου Ηρακλείου,
Ι. Α. Σακελλαράκης, (Εκδοτική Αθηνών)

www.culture.gr



4. Ειδικά θέματα

Εκτός από την εξωτερική περιγραφή ενός αντικειμένου, μπορεί επίσης να περιγραφεί και η λειτουργία του, καθώς και η διαδικασία για την κατασκευή ή τη χρήση του.

α) Περιγραφή της λειτουργίας ενός αντικειμένου

Να διαβάσετε το παρακάτω κείμενο και να δώσετε έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο, για να παρατηρήσετε την οργάνωση της περιγραφής.

Η ανατομία της φωτογραφικής μηχανής

Όλες οι φωτογραφικές μηχανές είναι βασικά όμοιες: αποτελούνται από ένα απλό κουτί με ένα φιλμ στη μια του πλευρά και μια τρύπα στην αντίθετη. Η τρύπα χρησιμεύει για να περνά το φως που θα πέσει πάνω στη χημικά φωτοευαίσθητη επιφάνεια του φιλμ, που θα σχηματίσει έτσι το είδωλο. Όλες οι μηχανές, από την πρωτόγονη ως την πιο πολύπλοκη, λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο: αφήνουν το φως να αποτυπώσει το είδωλο στο φιλμ. Διαφέρουν μόνο στο πόσο εύκολη και επιτυχημένη θα είναι η φωτογράφιση.

Για μια σωστή λειτουργία χρειάζονται ορισμένα μέσα, που απεικονίζονται στο σχέδιο μιας φωτογραφικής μηχανής. Βασικά, υπάρχει ένα σύστημα για τη σκόπευση, ένας οπτικός μηχανισμός, που επιτρέπει στο φως να μπαίνει στο θάλαμο, δηλαδή το διάφραγμα που ρυθμίζεται για να ελέγχει την ποσότητα του φωτός που περνά· ένας φακός που συγκεντρώνει το φως και προβάλλει το είδωλο πάνω στο φιλμ· ένα κινητό προπέτασμα, το κλείστρο, που αποκλείει εντελώς την είσοδο του φωτός στη μηχανή ως τη στιγμή της φωτογράφισης. Όταν πιέσουμε το κουμπί, τότε το κλείστρο ανοίγει για μια στιγμή μόνο, για να επιτρέψει να περάσει τόσο φως, όσο είναι αρκετό για να σχηματίσει ικανοποιητικό είδωλο στο φιλμ. Η μηχανή έχει ακόμα ένα σύστημα για την κίνηση του φιλμ, ώστε έπειτα από κάθε λήψη να υπάρχει ένα νέο τμήμα του απέναντι από το φακό, καθώς και ένα μηχανισμό για την εστίαση, ο οποίος κινεί το φακό μπροστά ή πίσω, ως τη στιγμή που το είδωλο θα είναι εντελώς καθαρό.

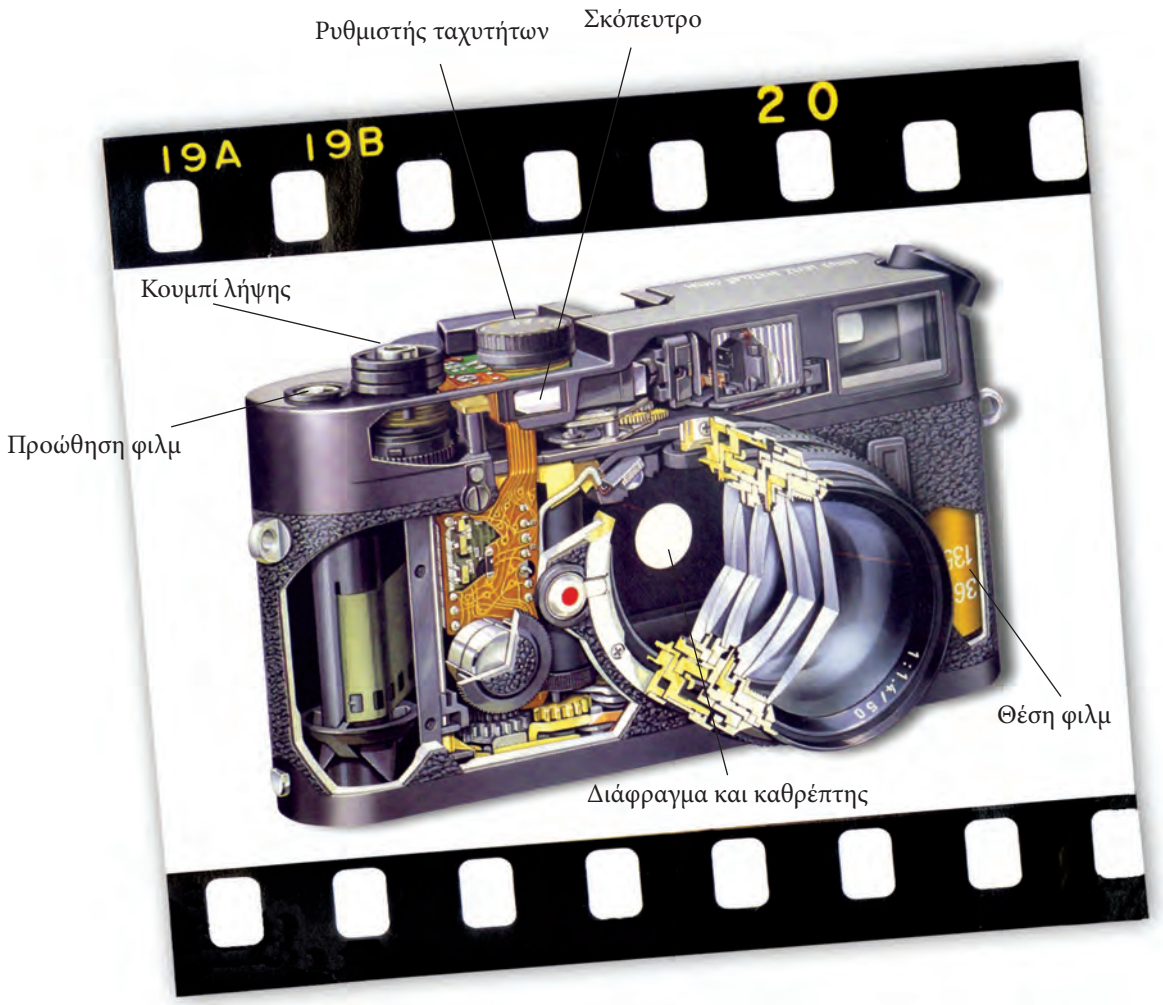


ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Όλες οι μηχανές, εκτός από τις πιο φτηνές, είναι εφοδιασμένες με τα συστήματα που αναφέραμε. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία από μηχανές. Κι αυτό γιατί η καθεμιά τους ανταποκρίνεται σε ειδικές απαιτήσεις. Έτσι η ογκώδης μηχανή – στούντιο είναι μοναδική για αρχιτεκτονικά σχέδια, μια μικρότερη είναι ιδανική για απλές φωτογραφίες ανθρώπων σ᾽ ένα δρόμο με μεγάλη κίνηση.

Εκατοντάδες είναι τα είδη των μηχανών, βασικά όμως κατατάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες, ανάλογα με το σύστημα που έχουν για τη σκόπευση. Οι μηχανές με σκόπευτρο και οι μικρές μονοοπτικές ρεφλέξ μηχανές φωτογραφίζουν από το ύψος του ματιού και σκοπεύουν το θέμα σαν να ήταν η προέκτασή του. Όταν φωτογραφίζουμε με διοπτικές ρεφλέξ μηχανές, κοιτάζουμε το θέμα μέσα στο θαμπόγυαλο. Οι μηχανές – στούντιο έχουν τη μεγαλύτερη ακρίβεια στο σύστημα για τη σκόπευση και για τη σύνθεση της φωτογραφίας...

Η φωτογραφία και η τεχνική της (Άρθρο στο περιοδικό «Life»)



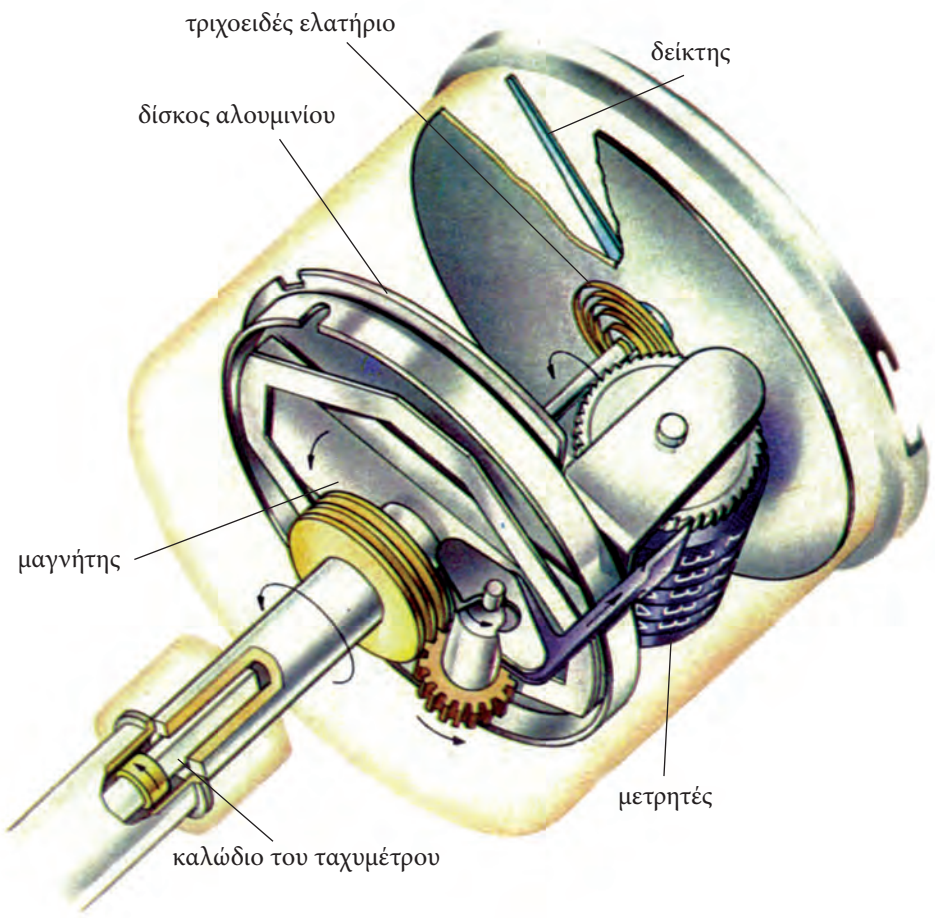
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Προσπάθησε να περιγράψεις τη λειτουργία μιας μηχανής ή ενός οργάνου που ξέρεις να χειρίζεσαι. Προσδιόρισε σε ποιους απευθύνεται η περιγραφή σου, για να προσαρμόσεις ανάλογα και το ύφος του κειμένου. Η παρακάτω περιγραφή του ταχύμετρου μπορεί να χρησιμεύσει ως παράδειγμα.

Το ταχύμετρο

Το ταχύμετρο (ή κοντέρ) είναι όργανο που μετράει την ταχύτητα των αυτοκινήτων. Αποτελείται από ένα δίσκο αλουμινίου, πάνω στον οποίο είναι στερεωμένος ο δείκτης ταχυτήτων, και από ένα μαγνήτη που παίρνει κίνηση από τον άξονα των τροχών του αυτοκινήτου. Καθώς περιστρέφεται ο μαγνήτης, δημιουργούνται επαγωγικά ρεύματα στο δίσκο, τα οποία αναγκάζουν το δίσκο να στραφεί. Όσο πιο γρήγορα περιστρέφεται ο μαγνήτης, τόσο ισχυρότερα ρεύματα αναπτύσσονται και τόσο περισσότερο στρέφεται ο δίσκος. Ένα ελατήριο κατάλληλα στερεωμένο, συγκρατεί το δίσκο και τον επαναφέρει στην αρχική του θέση. Με τον τρόπο αυτό μετράει την ταχύτητα των αυτοκινήτων...

Φυσική Γ΄ Γυμνασίου, εκδ. ΟΕΔΒ 1984 σελ. 143-144



β) Περιγραφή της διαδικασίας για την κατασκευή ή τη χρήση ενός αντικειμένου

Η περιγραφή μιας ορισμένης διαδικασίας (οδηγίες για κάποιο συγκεκριμένο σκοπό, πρώτες βοήθειες κτλ.) μπορεί να αρχίζει με μια συνοπτική παρουσίαση της διαδικασίας αυτής ή να ορίζει κατά κάποιο τρόπο το σκοπό και τη σημασία της. Στο παρακάτω κείμενο δίνονται οδηγίες για την κατασκευή μιας μάσκας.

Πώς να φτιάξετε μια απλή μάσκα

Θα χρειαστείτε: βαζελίνη, γυψόγαζα (την οποία μπορείτε να τη βρείτε στα περισσότερα φαρμακεία), δοχείο και νερό.





1) Κόψτε αρκετά τετράγωνα κομμάτια γάζας, επιφάνειας 3 τετραγωνικών εκατοστών.
2) Καλύψτε εντελώς το πρόσωπο / πρότυπο για την εκτύπωση της μάσκας με άφθονη βαζελίνη· μην την τρίβετε, αλλά αφήστε τη στην επιφάνεια του δέρματος. Βάλτε ένα παχύ στρώμα πάνω στα φρύδια, αλλά αφήστε ανέπαφα τα μάτια, τα ρουθούνια και το στόμα.
3) Βυθίστε ένα κομμάτι γάζας στο νερό για μερικά δευτερόλεπτα μόνο· θα μαλακώσει.
4) Απλώστε τα κομμάτια της γάζας, αρχίζοντας από το πάνω μέρος του μετώπου.
5) Συνεχίστε να καλύπτετε το πρόσωπο, προχωρώντας προς τα κάτω, αφήνοντας με μεγάλη προσοχή ανέπαφα τα μάτια, τα ρουθούνια και τα χείλη.
6) Ύστερα από 10-15 λεπτά η μάσκα θα έχει σχηματιστεί.

   Με μερικές μικρές κινήσεις του προσώπου θα αρχίσει να ξεχωρίζει από το δέρμα. Τραβήξτε την απαλά από τις άκρες και θα βγει μονοκόμματη.





Με αυτό τον τρόπο έχετε μια απλή αλλά εντυπωσιακή μάσκα. Μπορείτε να την κρεμάσετε στον τοίχο, άσπρη ή βαμμένη / ζωγραφισμένη, αλλά δεν πρέπει να τη φορέσετε, γιατί είναι πολύ εύθραυστη.





Πώς θα φτιάξετε μια περισσότερο συμπαγή / ανθεκτική μάσκα που να φοριέται.

1) Καλύψτε τη γύψινη μάσκα με βαζελίνη.
2) Σε μια μικρή λεκάνη κάνετε ένα μίγμα: 1:1 από νερό και ATLACOLL.
3) Κόψτε μικρά τετράγωνα κομμάτια από εφημερίδα (2 εκ. Χ 3 εκ.), βυθίστε τα στο μείγμα της κόλλας, και απλώστε τα πάνω στη γύψινη μάσκα. Καλύψτε την τουλάχιστον με 3 στρώματα από χαρτιά.
4) Ύστερα από 12-16 λεπτά σε θερμή ατμόσφαιρα, η χάρτινη μάσκα θα είναι σκληρή, ξερή και θα ξεχωρίζει από τη γύψινη.

Αυτή τη μάσκα μπορείτε να τη φορέσετε στερεώνοντάς τη στο πρόσωπό σας με κάποια ελαστική ταινία, κορδόνι, κτλ.

Παρατηρήστε τη χρήση της προστακτικής στις παραπάνω οδηγίες. Τι νομίζετε πως εκφράζει η προστακτική στην περίπτωση αυτή (προσταγή, προτροπή, ευχή, παράκληση);

– Προσπαθήστε να αντικαταστήσετε την προστακτική του β΄ πληθυντικού προσώπου των ρημάτων με την υποτακτική του β΄ πληθυντικού ή με την οριστική του α΄ πληθυντικού προσώπου. Πώς διαφοροποιείται το ύφος του κειμένου;

– Σε ποιο πρόσωπο και σε ποια έγκλιση προτιμάτε να δίνονται οι οδηγίες για τη χρήση ή την κατασκευή κάποιου αντικειμένου;

Να δώσεις γραπτές οδηγίες για τους κανόνες ενός ομαδικού παιχνιδιού σε κάποιον που δεν ξέρει τίποτε γι᾽ αυτό. Χρησιμοποίησε την έγκλιση και το πρόσωπο που νομίζεις ότι ταιριάζουν στο ύφος του κειμένου σου. Πιστεύεις ότι οι οδηγίες θα γίνονταν καλύτερα κατανοητές, αν τις παρουσίαζες προφορικά;

ΙΙΙ. ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ

Θέματα σχετικά με την ενδυμασία και τη μόδα

Υπάρχει η άποψη ότι η ενδυμασία και το ένδυμα είναι ένα είδος γλώσσας και ομιλίας. «Μιλούμε» και με τον τρόπο με τον οποίο ντυνόμαστε. Διαβάστε σχετικά τα παρακάτω κείμενα και σχολιάστε τα.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΕΝΟΣ ΠΕΡΙΖΩΜΑΤΟΣ: Ο ΓΚΑΝΤΙ, Η ΕΝΔΥΣΗ ΚΑΙ Ο ΙΝΔΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ



Η εικόνα του Μαχάτμα Γκάντι να φοράει ένα απλό βαμβακερό περίζωμα είναι σήμερα τόσο οικεία ώστε είναι πολύ εύκολο να ξεχάσουμε ότι τρεις δεκαετίες νωρίτερα τον συναντούσαμε να φοράει κοστούμια ραμμένα επί παραγγελία και γραβάτες. Η αντίθεση αυτή μας υπενθυμίζει ότι δεν ήταν καθόλου φυσικό μια από τις ηγετικές φυσιογνωμίες της Ινδίας να φοράει ένα απλό περίζωμα από χειροποίητο νήμα και ύφασμα. Πράγματι, η υιοθέτηση από πλευράς του τέτοιας ένδυσης, η οποία προκάλεσε αρκετή αμηχανία μεταξύ προσκείμενων σε αυτόν Ινδών εθνικιστών εκείνη την εποχή, ήταν η αποκορύφωση χρόνων πειραματισμού με τον πολιτικό συμβολισμό των ρούχων. Αλλά εάν ο Γκάντι αναγνώρισε τη δυνατότητα της ένδυσης ως μέσου επικοινωνίας σε μια χώρα όπου η πλειονότητα του πληθυσμού της ήταν αναλφάβητοι, έπεσε επίσης θύμα των επικοινωνιακών της περιορισμών, όπως αποδεικνύουν τελικά οι παρερμηνείες του περιζώματός του. Για να κατανοήσουμε το νόημα του περιζώματος του Γκάντι, πρέπει πρώτα να αποδεχτούμε το ενδυματολογικό δίλημμα που έθεσε η αποικιοκρατία στην ινδική ελίτ εκείνης της περιόδου. Στα τέλη του 19ου αιώνα η υιοθέτηση του ευρωπαϊκού τρόπου ένδυσης, στο σύνολό της ή εν μέρει, είχε γίνει η αποδεκτή νόρμα** για τους μορφωμένους άνδρες της ινδικής αστικής ελίτ. Τέτοιου είδους ενδύματα αποτελούσαν βασι-*

* περίζωμα, το: κομμάτι από ύφασμα ή δέρμα που καλύπτει την περιοχή από τη μέση ως τα γόνατα.
** νόρμα: κανόνας, πρότυπο



*κό μέρος του αποικιακού συνόλου, που ήταν γνωστό ως δυτικός πολιτισμός. Σήμαιναν όχι μόνο εγγύτητα στα ευρωπαϊκά πρότυπα προόδου, αλλά ταυτόχρονα και πνευματική και σωματική αποστασιοποίηση από τους ινδικούς τρόπους ένδυσης, που θεωρούνταν πρωτόγονοι και ιδιαίτερα χαρακτηριστικοί των παραδόσεων όσον αφορά την κάστα,*** τη θρησκεία και την περιοχή. Ωστόσο, την υιοθέτηση των ευρωπαϊκών ενδυμάτων συνόδευσε ένας αριθμός ανησυχητικών ερωτημάτων. Αποτελούσε ο δυτικός τρόπος ένδυσης πραγματικά ένα δείγμα της χειραφέτησης από την υποτέλεια στην παράδοση ή αντιπροσώπευε μια νέα μορφή υποτέλειας στη Δύση; Ήταν πράγματι ένα αναπόφευκτο βήμα προς την πρόοδο ή η τελική απόδειξη της αυτο-αλλοτρίωσης;*

Το 1919 ο Γκάντι καλούσε όλους τους Ινδούς να φορούν ενδύματα φτιαγμένα από αυτό που ο ίδιος αποκαλούσε «αγνό khadi», δηλαδή χειροποίητο ύφασμα από νήμα αποκλειστικά κλωσμένο στο χέρι. Εκμεταλλευόμενος τις ανησυχίες σχετικά με τις πιθανές αποξενωτικές επιδράσεις του ευρωπαϊκού τρόπου ένδυσης, κάλεσε τους ανθρώπους σε όλη τη χώρα να κάψουν τα ξένα υφάσματα και ρούχα τους, που, όπως υποστήριζε, αποτελούσαν «ρύπους», «μίασμα», σύμβολα της υποτέλειας της Ινδίας στη Δύση. Ο λόγος του είχε κύρος, επειδή μιλούσε όχι ως συντηρητικός υπέρμαχος της παράδοσης ο οποίος επετίθετο στην αλλαγή, αλλά ως νεωτεριστής που φορούσε ευρωπαϊκά ρούχα για πάνω από είκοσι χρόνια προτού επιλέξει να τα απορρίψει. Κάλεσε το λαό να «εξαγνιστεί» φορώντας khadi, το οποίο ισχυριζόταν ότι αντιπροσώπευε την καθαρότητα, την εθνική ακεραιότητα, την οικονομική αυτάρκεια, την πνευματική αναγέννηση και την κοινωνία μεταξύ πλούσιων και φτωχών, αλλά και μεταξύ ανδρών, γυναικών και παιδιών. Ενώ το κλώσιμο θα βοηθούσε, όπως έλεγε, τους Ινδούς να ανακτήσουν την αυτονομία

*** κάστα: κοινωνική τάξη των Ινδών

τους, η ένδυση με khadi θα συμβόλιζε όχι μόνο τον αγώνα για ανεξαρτησία αλλά επίσης το καθεστώς τού να είναι κανείς ανεξάρτητος.

Emma Tarlo, Ανθρωπολόγος (μετάφραση: Ελένη Οικονόμου),
Περιοδικό Αρχαιολογία, τεύχος 85Α, Δεκ. 2002 (διασκευή)

Πώς φαίνεται στην περίπτωση του Γκάντι η σημασία της ένδυσης ως μέσου επιδίωξης πολιτικών στόχων;









ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Η διάδοση της δυτικής ενδυμασίας στην Ελλάδα

Τα πρώτα βήματα της διάδοσης της δυτικής αστικής ενδυμασίας στην Ελλάδα.

Πριν από την Επανάσταση οι Έλληνες, που κατοικούσαν στο χώρο που επρόκειτο να αποτελέσει το ελεύθερο ελληνικό βασίλειο, είχαν τις δικές τους ενδυματολογικές συνήθειες. Ως επί το πλείστον, οι ενδυματολογικές συνήθειες των αστών ήταν επηρεασμένες από τα πρότυπα της Ανατολής ενώ, παράλληλα, οι κατά τόπους περιοχές του ελλαδικού χώρου είχαν διατηρήσει και διαμορφώσει μία τοπική ενδυμασία, η οποία αναγνωρίζεται σήμερα ως λαϊκή ενδυμασία.

Η ύπαρξη διαφορετικού ενδυματολογικού τύπου στη Δύση σαφώς ήταν γνωστή σε όσους Ελλαδίτες είχαν προσωπική εμπειρία του δυτικού πολιτισμού μέσω του εμπορίου ή έρχονταν σε επαφή με τους ομογενείς του εξωτερικού ή τους ξένους περιηγητές. Όμως, πέρα από αυτό, η δυτική ενδυμασία δεν ήταν διαδεδομένη στην Ελλάδα.

Τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυση του κράτους, την ευρωπαϊκή ενδυμασία έφεραν λίγα άτομα σε σύγκριση με την τοπική. Δεν υπάρχει πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα των ενδυματολογικών συνηθειών που επικρατούσαν στη χώρα από την εικόνα που δίνουν τα μέλη της Δημογεροντίας στην Εθνοσυνέλευση του 1832 στην Πρόνοια (Ναύπλιο): Γράφει σχετικά ο Λούντβιχ Ρος στο βιβλίο του, «Αναμνήσεις και ανακοινώσεις από την Ελλάδα» (1832-1833):

*Η εξωτερική εμφάνιση της Εθνοσυνέλευσης είναι αρκετά ποικίλη και γραφική. Τέσσερα κυρίως είδη φορεσιάς μπορεί κανείς να διακρίνει σ' αυτήν: Τη φορεσιά των Νησιωτών, τη φορεσιά των Πελοποννησίων, των Ρουμελιωτών, τη φράγκικη (ευρωπαϊκή) φορεσιά που τη φοράει το ένα όγδοο των πληρεξουσίων και, τέλος, είναι μερικοί που φοράνε τούρκικα καφτάνια.**

Ένα δεύτερο και πιο σημαντικό βήμα έγινε με την εισαγωγή δυτικών ηθών και εθίμων από τις ομάδες που διαμόρφωσαν την πρώτη «αστική» τάξη στην Αθήνα του Όθωνα: την ακολουθία του βαυαρού βασιλέως καθώς και τους ομογενείς ή τους ξένους που εγκαταστάθηκαν στη χώρα προερχόμενοι από κάποιο αστικό κέντρο του εξωτερικού είτε για να εκπληρώσουν το όραμα της στελέχωσης του νεοσύστατου κράτους είτε για να αναπτύξουν επιχειρηματικές δραστηριότητες. Όλοι αυτοί ενδυνάμωσαν την αίγλη της ευρωπαϊκής ενδυμασίας.

Και αυτή η προσπάθεια γνώρισε κάποια αντίσταση, καθώς δεν ήταν λίγοι εκείνοι που θεωρούσαν το δυτικό παντελόνι, τα «στενά των Φράγκων» όπως αποκαλούνταν, ανάρμοστο για τους άνδρες. Η αντίδραση

---

* καφτάνι, το: (τούρκικη λέξη) πολυτελής μανδύας ποδήρης, με μακριά μανίκια, που στηρίζονταν στη μέση με ζώνη.







όμως ήταν περιορισμένη μεταξύ των ναυτικών, ενώ οι άνδρες του στρατού ξηράς μοιάζει να έδειξαν μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα.

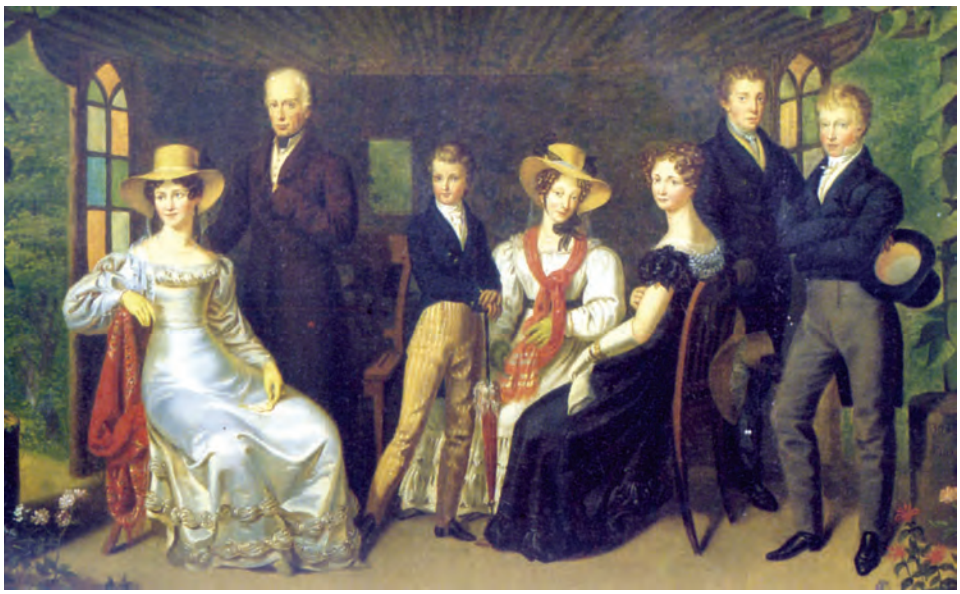
Βέβαια, παρ' όλη τη διάδοσή της, η υιοθέτηση της ευρωπαϊκής ενδυμασίας δεν ήταν καθολική. Υπήρχαν εξαιρέσεις που παρατηρούνται καθ' όλο το 19ο αιώνα μέχρι τον 20ο.

Η ευρωπαϊκή ενδυμασία διαδόθηκε κυρίως στα αστικά κέντρα, ενώ τις τοπικές ενδυματολογικές συνήθειες διατηρούσαν όσοι κατοικούσαν στην επαρχία. Επίσης, υπήρχαν οι περιπτώσεις των ευπατριδών με συμβολή στην ιστορία του τόπου, οι οποίοι συνειδητά διατηρούσαν την παράδοση. Μεταξύ αυτών χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούσαν τα «παλικάρια», οι παλιοί αγωνιστές του 1821, που διαμόρφωναν τώρα τα μέλη των ενόπλων σωμάτων και οι οποίοι διατήρησαν την ενδυμασία τους, τη φουστανέλα, μαζί με μία αυστηρή παραδοσιακή ιδεολογία.

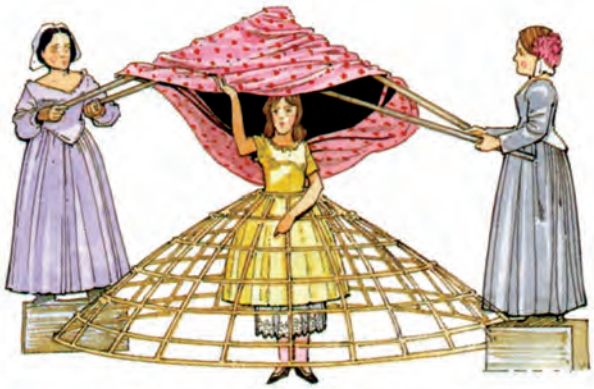
Τέλος, αρκετοί ήταν αυτοί που προσπαθούσαν να βρουν κάποια ισορροπία μεταξύ των δύο ταυτοτήτων τους, της ελληνικής και της ευρωπαϊκής, συνδυάζοντας στην ενδυμασία τους στοιχεία και από τους δυο πολιτισμούς. Δύο χαρακτηριστικά δείγματα θα πρέπει να αναφερθούν: Πρώτον, ένας τύπος του φράκου (στην ελληνική βιβλιογραφία απαντάται και ως ρεντιγκότα), ο οποίος φορέθηκε από άνδρες και γυναίκες ως επανωφόρι σε συνδυασμό με την τοπική ενδυμασία. Δεύτερον, η ανδρική πουκαμίσα ή καναβίτσα, ένα ανδρικό ένδυμα του οποίου το κάτω μέρος επεκτείνεται και καταλήγει σε φούστα, παρόμοια με της φουστανέλας, και το οποίο φορέθηκε σε συνδυασμό με το «φράγκικο» παντελόνι.

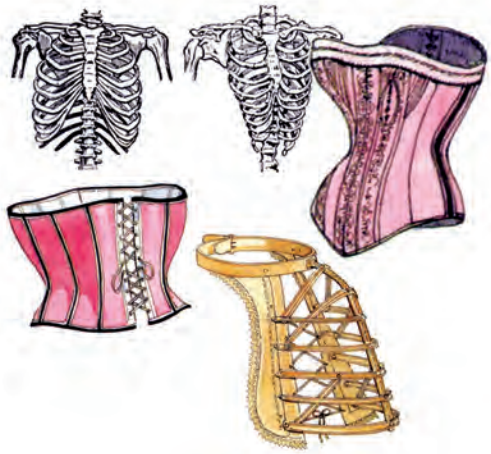
Η προσπάθεια μεταρρύθμισης της γυναικείας ενδυμασίας στην Ευρώπη

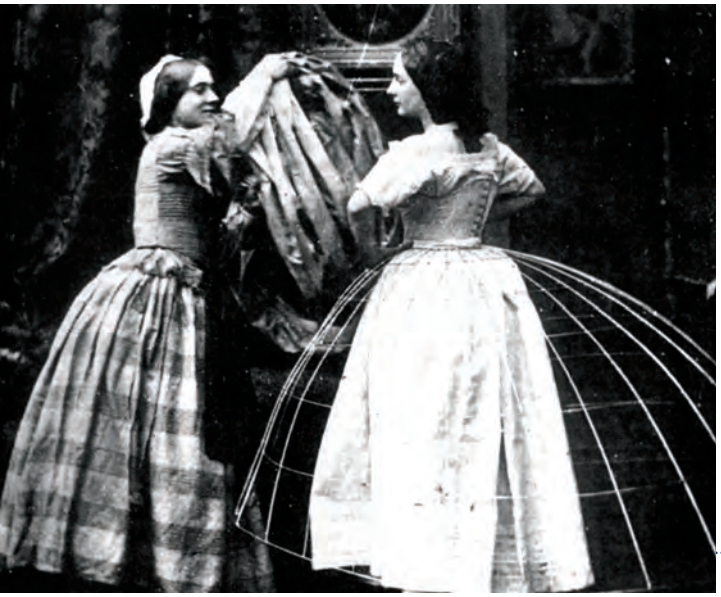
Ένα αίτημα που συνέβαλε στη μεταρρύθμιση της γυναικείας ενδυμασίας αφορούσε ζητήματα υγιεινής. Σε διαφορετικές περιόδους στην ιστορία της ανθρωπότητας τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες ταύτισαν την καλαισθησία με τη διαστρέβλωση της φιγούρας τους. Στην περίπτωση, όμως, των γυναικών συχνά οι υπερβολές αυτές είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία τους. Η αντίφαση αυτή ήταν ιδιαίτερα εμφανής κατά το 19ο αιώνα, καθώς, ενώ η κοινωνία έμοιαζε, κατά τα άλλα, να εξελίσσεται με βάση μία νέα ορθολο-











γιστική αντίληψη, η γυναίκα αρχικά αποδέχθηκε τους ρόλους της εύθραυστης και ρομαντικής προσωπικότητας, που οι μόνες της δραστηριότητες αφορούσαν αγαθοεργίες, ποίηση, εργόχειρο και νοικοκυριό. Με την περίτεχνη αριστοκρατική της ενδυμασία στεκόταν δίπλα στον άνδρα επιχειρηματία ως απόδειξη της οικονομικής του επιτυχίας και της κοινωνικής του θέσης. Το γυναικείο σώμα γνώρισε, στο όνομα της μόδας και της κοινωνικής προβολής, πολλά δεινά: οι γυναίκες υποχρεώνονταν να φορούν μέτρα ύφασμα συναγωνιζόμενες σε ποσότητα και αισθητική τα υφαντά που χρησιμοποιούσαν για την εσωτερική διακόσμηση.

Συνεχής ήταν η δημοτικότητα του εφαρμοστού μπούστου και της στενής μέσης, που απαιτούσαν κορσέ, ο οποίος πίεζε τα εσωτερικά όργανα. Υπήρχαν δε μάλιστα και περιπτώσεις που οι κάτω πλευρές αφαιρούνταν, ούτως ώστε ο κορσές να μπορεί να πιέζει «ανεμπόδιστος», ή παραμορφώνονταν από τη συνεχή χρήση του κορσέ με την πάροδο των χρόνων.

Ομοίως, η φούστα μπορεί να άλλαζε όψη ανάλογα με τη μόδα, πάντοτε όμως υπήρχε μία αίσθηση μανιεριστικής υπερβολής. Αρχικά, στα 1840, υποστηριζόταν από το κρινολίνο, το οποίο είχε μορφή εσωτερικής φούστας από ύφασμα που κατασκευαζόταν με τρίχες αλόγου (γαλλικά crin). Στα 1860 όταν η διάμετρος της φούστας έφτασε έως και δύο μέτρα, το κρινολίνο αντικαταστάθηκε από υποστήριγμα – πλαίσιο από σίδερο, καλάμι ή κόκαλα φάλαινας. Στα 1870 όλο το ύφασμα μαζεύτηκε στα οπίσθια και υποστηρίχθηκε από ανάλογο πλαίσιο.*

Σε κάθε περίπτωση, πλήθος μικροβίων συγκεντρωνόταν στον εσωτερικό αυτό κώνο, όταν η γυναίκα περπατούσε και η φούστα σερνόταν στο δρόμο. Επιπλέον, η μεγάλη ποσότητα υφάσματος περιόριζε τις κινήσεις της γυναίκας και, σε συνδυασμό με το σφιχτό κορσέ, την καθιστούσε νωθρή και αδύναμη, με συχνές λιποθυμίες.

---

* μανιερισμός: επιτηδευμένο και επίπλαστο ύφος/στιλ





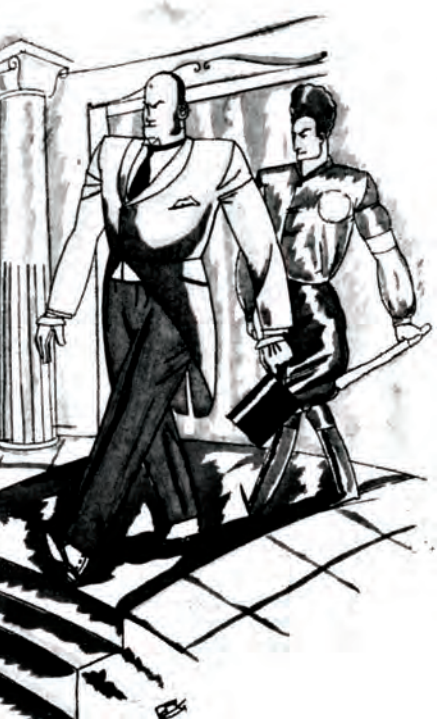


Η επίδραση των ευρωπαϊκών μεταρρυθμιστικών ιδεών στην Ελλάδα

Αναμφισβήτητα, η επίδραση που ασκούσε ο ευρωπαϊκός πολιτισμός στην Ελλάδα έπαιξε πολύ μεγάλο ρόλο στη διάδοση των μεταρρυθμιστικών κινημάτων στη χώρα. Παράδειγμα αποτελεί η σποραδική, όμως σημαντική, αναφορά στον ελληνικό τύπο στις γυναίκες του εξωτερικού που αποπειράθηκαν να υιοθετήσουν το ανδρικό παντελόνι. Μπορεί αυτή η ιδέα να είχε κριθεί ως ριζοσπαστική, όμως, μία πρώτη εφαρμογή του παντελονιού, οι σκελέες, δεν σόκαραν πλέον τις Ελληνίδες, στις αρχές του 20ού αιώνα, καθώς η πρακτικότητα της χρήσης τους είχε περάσει στη χώρα μας μέσα από το πρότυπο της αθλούμενης γυναίκας, της ποδηλάτισσας, που είχε δημιουργηθεί στη Δύση από τα τέλη του 19ου αιώνα.

Υπέρ της υγιεινής μάχονταν άντρες και γυναίκες. Προσωπικότητες της εποχής, όπως ο Περικλής Γιαννόπουλος και ο Ίων Δραγούμης, αντιδρούσαν στην ευρωπαϊκή επίδραση στο ανδρικό ένδυμα με την αιτιολογία ότι το κλίμα της Ελλάδας δεν επέτρεπε ενδυμασία που είχε σχεδιαστεί για το ψυχρό κλίμα των βορειο-ευρωπαϊκών χωρών. Για παράδειγμα, ο Ίων Δραγούμης κατέκρινε την κυριαρχία της βρετανικής μόδας στην Ελλάδα και αντιδρούσε στα μαύρα υφάσματα, τα σκληρά κολάρα, τα ημίψηλα καπέλα, και τα παπούτσια από σκληρό δέρμα.

Όσον αφορά τη γυναικεία ενδυμασία, ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς έλεγε: «οι γυναίκες μας, όταν εξέρχωνται εις περίπατον, οπλίζονται από κεφαλής μέχρι ποδών ως αστακοί και ως σιδηρόφρακτοι του Μεσαίωνος ιππόται. Αλλοίμονον και να τας ίδη και άπαξ ακτίς ηλίου!». Ο γιατρός Αλέξανδρος Ι.











Γεωργιάδης διαμαρτυρόταν για τις πιέσεις του ενδύματος στον τράχηλο, από τον οποίο «διέρχονται σπουδαιότατα αιμοφόρα αγγεία εξυπηρετούντα την κυκλοφορίαν του εγκεφάλου» καθώς και για τον κορσέ, «τον τύραννον των σπλάχνων», στον οποίον αφιερώνει μία σελίδα περιγράφοντας επιβλαβείς επιπτώσεις.

Επιπλέον, τέθηκε και το ζήτημα κατά πόσο η ευρωπαϊκή αισθητική μπορούσε να εκφράσει την Ελλάδα. Ο Γιαννόπουλος επανειλημμένα εκφράστηκε κατά των σκούρων χρωμάτων των βορειο-ευρωπαίων, τα οποία δεν άρμοζαν στο λαμπερό ήλιο της Αττικής. Σαρκαστικά παρομοιάζει τις «ουρές» στο επίσημο φράκο με τις ουρές που σχηματίζουν τα φτερά στα κοράκια.

Ευφροσύνη Ρούπα,
περιοδικό «Θεσσαλονικέων Πόλις»,
σελ. 137-166 (αποσπάσματα σε διασκευή)

1. Πώς, κατά τη γνώμη σας, εξηγείται η τελική επικράτηση της δυτικής ευρωπαϊκής ενδυμασίας;

2. Πόσο σημαντική θεωρείτε την πλευρά της υγιεινής στις ενδυματολογικές συνήθειες;

Ομαδική εργασία

Να σχηματίσετε στην τάξη έναν κατάλογο από ενδυμασίες που χαρακτηρίζουν ομάδες ατόμων (κοινωνικές, επαγγελματικές, υπηρεσιακές κ.ά.) π.χ. νοσοκόμων, δημοτικής αστυνομίας.

Στη συνέχεια να χωριστείτε σε ομάδες και να επιλέξετε μια ενδυμασία για να την περιγράψετε με λόγο (ή και με σχέδιο) και να τη σχολιάσετε.

Διαβάστε το παρακάτω κείμενο, στο οποίο υποστηρίζεται ότι με την τοπική φορεσιά μπορεί κανείς να «διαβάσει» την ιστορία και τις τοπικές συνήθειες μιας περιοχής.

Μπορεί κανείς να «διαβάσει» σε μια φορεσιά την ιστορία και τις τοπικές συνθήκες ενός χώρου, τη διάρθρωση και τις αξίες μιας κοινωνίας, τη θέση και την προσωπικότητα ενός ατόμου [...]. Η φορεσιά δείχνει σαφώς την εθνολογική ομάδα (π.χ. Βλάχα, Σαρακατσάνα, Καραγκούνα κτλ.), λειτουργώντας έτσι σαν ανασταλτικό της επιμειξίας. Στο εσωτερικό της ομάδας αυτής πρέπει να ξεχωρίζει το κάθε χωριό. Το χωριό, σαν κοινωνία με σαφή όρια, είναι υποχρεωμένο να περιφρουρήσει την ταυτότητά του [...]. Τονίζει τις διαφορές

του (από τα άλλα χωριά) δημιουργώντας μιαν ασπίδα κατά της αφομοίωσης. Γι' αυτό, όταν οι φορεσιές είναι βασικά ίδιες, φροντίζει να δημιουργήσει μερικές χαρακτηριστικές διαφορές...

Άλκης Ράφτης, Ο κόσμος του ελληνικού χορού,
εκδ. Πολύτυπο, Αθ. 1985, σ. 53, 54

Να διαβάσετε το παρακάτω κείμενο και να σχολιάσετε την άποψη του Ε. Π. Παπανούτσου ότι η αμφίεση «αποτελειώνει και επισφραγίζει το πρόσωπό μας, το συμπληρώνει και το παρουσιάζει».



Ο άνθρωπος και το φόρεμα

... Το φόρεμα (ανθρώπινη επινόηση και φροντίδα) ως προστασία και στολισμός αποτελειώνει και επισφραγίζει το «πρόσωπό» μας, το συμπληρώνει και το παρουσιάζει. Το πώς ντύνομε το σώμα μας (από την κεφαλή έως τα πόδια), με τι υλικά και με ποιο τρόπο, δεν είναι καθόλου ασήμαντο ή τυχαίο γεγονός για την υπόστασή μας, τη «δημόσια» και την «ιδιωτική». Αποτελεί μέρος του εαυτού μας, την προβολή του προς τα έξω, και εκφράζει την προσωπική μας υφή: το πώς θέλουμε να μας βλέπουν οι άλλοι και τα δικά μας μάτια. Γδύνετε έναν άνθρωπο (στο ιατρείο, στο στρατόπεδο, στη φυλακή) και χάνει αμέσως την αυτοπεποίθηση, τη δύναμη, το γόητρό του. Έχει την εντύπωση ότι του αφαιρέσατε και κρατάτε στα χέρια σας όχι απλώς το περίβλημα, αλλά ένα μεγάλο μέρος από τη ουσία του. Ότι τον ακρωτηριάσατε. Φαντάζεστε ότι μπορεί να επιβληθεί, να έχει συνείδηση του εαυτού του «πλήρη», να ασκήσει την εξουσία ή την αποστολή του ένας αξιωματικός χωρίς στολή, ένας παπάς, δίχως ράσο, ένας δικαστής ντυμένος όπως ο κατηγορούμενος;...

Ε. Π. Παπανούτσος,
Πρακτική Φιλοσοφία, εκδ. Δωδώνη,
Αθήνα, 1984, σ. 206

Διαβάστε τώρα ένα άλλο απόσπασμα από το ίδιο βιβλίο του Ε. Π. Παπανούτσου. Συμφωνείτε με την άποψη του συγγραφέα ότι μπορούμε πιθανόν να μαντέψουμε τον εσωτερικό κόσμο ενός ατόμου από την εξωτερική του εμφάνιση; Αν συμφωνείτε, περιγράψτε την αμφίεση που θα χαρακτήριζε κάποιον από τους τύπους που αναφέρονται στο απόσπασμα ή κάποιον άλλο τύπο, π.χ. έναν ακατάστατο, ματαιόδοξο, φιλάρεσκο, σχολαστικό, προσεκτικό.

... Και ένα οξύ βλέμμα μπορεί από την αμφίεση και μόνο να ξεχωρίσει τον φιλάρεσκο από τον αδιάφορο· τον ματαιόδοξο από τον ταπεινό· τον επιτηδευμένο και περίπλοκο από τον αφελή και απλό· κείνον που ζητεί να πάρει από τους άλλους σημασία, απ᾽ αυτόν που γνωρίζει ότι την έχει· τον ασταθή και αβέβαιο από τον ήσυχο και σίγουρο· τον άνθρωπο με θολό και βάναυσο από τον άνθρωπο με λεπτό και καθαρό αισθηματικό κόσμο· τον επιτήδειο, αλλά και επικίνδυνο από τον αδέξιο και αγαθό· τον ονειροπόλο από τον πρακτικό· τον άνθρωπο της άμεσης και γρήγορης εντύπωσης από εκείνον που ξέρει και προτιμά να περιμένει· αυτόν που δεν εννοεί να παραιτηθεί και επιμένει στις χαρές της ζωής, απ᾽ αυτόν που αποφάσισε ή προσποιείται ότι θέλει να συνθηκολογήσει με τον κάματο, τις απογοητεύσεις ή την ευπρέπεια και ούτω καθεξής...

(ό.π. σελ. 208)



Να διαβάσετε προσεκτικά το ποίημα του Καβάφη που ακολουθεί και να ερμηνεύσετε τους λόγους για τους οποίους ο Αριστομένης υιοθετεί μια συμπεριφορά ξένη προς το χαρακτήρα του. Με ποιο τίμημα πληρώνει «την καλούτσικην εντύπωση» που δημιουργεί η συμπεριφορά αυτή; Αν πιστεύετε ότι το ποίημα του Καβάφη έχει διαχρονική αξία, δοκιμάστε να περιγράψετε έναν παρόμοιο τύπο. Μπορείτε να διατηρήσετε το ειρωνικό ύφος του ποιητή;

ΗΓΕΜΩΝ ΕΚ ΔΥΤΙΚΗΣ ΛΙΒΥΗΣ

Άρεσε γενικώς στην Αλεξάνδρεια,
τες δέκα μέρες που διέμεινεν αυτού,
ο ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης[1]
Αριστομένης[2]*, υιός του Μενελάου.*
Ως τ᾽ όνομά του, κ᾽ η περιβολή, κοσμίως, ελληνική.
Δέχονταν ευχαρίστως τες τιμές, αλλά
δεν τες επιζητούσεν· ήταν μετριόφρων.
Αγόραζε βιβλία ελληνικά,
ιδίως ιστορικά και φιλοσοφικά.
Προ πάντων δε άνθρωπος λιγομίλητος.
Θάταν βαθύς στες σκέψεις, διεδίδετο,
κ᾽ οι τέτοιοι τόχουν φυσικό να μη μιλούν πολλά.

Μήτε βαθύς στες σκέψεις ήταν, μήτε τίποτε.
Ένας τυχαίος, αστείος άνθρωπος.
Πήρε όνομα ελληνικό, ντύθηκε σαν τους Έλληνας,
έμαθ᾽ επάνω κάτω σαν τους Έλληνας να φέρεται·
κ᾽ έτρεμεν η ψυχή του μη τυχόν
χαλάσει την καλούτσικην εντύπωσι
μιλώντας με βαρβαρισμούς[3] *δεινούς τα ελληνικά,*
κ᾽ οι Αλεξανδρινοί τον πάρουν στο ψιλό,
ως είναι το συνήθειο τους, οι απαίσιοι.

Γι᾽ αυτό και περιορίζονταν σε λίγες λέξεις,
προσέχοντας με δέος τες κλίσεις και την προφορά·
κ᾽ έπληττεν ουκ ολίγον έχοντας
κουβέντες στοιβαγμένες μέσα του.

(1928)

1 Λιβύη ήταν η ελληνική ονομασία της Αφρικής.

2 Πρόσωπο φανταστικό.

3 Βαρβαρισμοί· λάθη γραμματικά (τα συντακτικά λάθη ονομάζονται σολοικισμοί).

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Το παρακάτω κείμενο αναφέρεται σε κάποιες ομάδες νέων που επιλέγουν έναν τελείως διαφορετικό τρόπο ντυσίματος από άλλους ανθρώπους.

Τα πιο ασήμαντα και ακατάλληλα αντικείμενα – μια καρφίτσα, ένα μανταλάκι, ένα εξάρτημα τηλεόρασης, – μπορούσαν να μπουν μέσα στη σφαίρα της (μη) μόδας των Πανκς. Καθετί, λογικό ή παράλογο, γινόταν «στολή αντιμετώπισης» (ο κανόνας φαίνεται να ήταν: «Αν το καπέλο δεν ταιριάζει, φόρα το!»).

«Φτηνά» ευτελή υλικά σε χυδαία σχέδια (απομίμηση δέρματος λεοπάρδαλης) και «άταχτα» χρώματα, που από καιρό είχαν απορριφθεί από τη βιομηχανία υψηλής μόδας σαν τελείως κακόγουστα, διασώθηκαν από τους Πανκς και μετατράπηκαν σε ρούχα (στενά σωληνωτά παντελόνια, μίνι φούστες) που από μόνα τους σχολίαζαν συνειδητά τις έννοιες του μοντέρνου και του γούστου. Οι συμβατικές ιδέες ομορφιάς απορρίφθηκαν μαζί με την παραδοσιακή γυναικεία πείρα των καλλυντικών. Αντίθετα με τις συμβουλές κάθε γυναικείου περιοδικού, το μακιγιάζ σ' αγόρια και κορίτσια γινόταν για να φαίνεται. Τα πρόσωπα έγιναν αφηρημένα πορτρέτα: μελέτες της αποξένωσης, έπειτα από προσεχτική παρατήρηση και άψογη εκτέλεση. Τα μαλλιά ήταν ολοφάνερα βαμμένα (αχυρένια, κορακί ή έντονο πορτοκαλί, με πράσινες τούφες) και τα μπλουζάκια με τα παντελόνια διηγούνταν την ιστορία της κατασκευής τους με πολλαπλά φερμουάρ και εμφανείς εξωτερικές ραφές.

(Dick Hebdige, Υποκουλτούρα: το νόημα του στιλ, εκδ. «Γνώση», Αθήνα 1981, σ. 145-146, διασκευή)

Δοκιμάστε να περιγράψετε κι εσείς ένα νέο ή μια νέα με ιδιαίτερο ντύσιμο και προσπαθήστε να ερμηνεύσετε τη συμπεριφορά του.









Δοκιμάστε να περιγράψετε τον ήρωα ενός λογοτεχνικού έργου από το σχολικό βιβλίο της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Στην αρχή συγκεντρώστε όλα τα στοιχεία που δίνονται από τον συγγραφέα για την εξωτερική εμφάνιση και για το χαρακτήρα του ήρωα. Στη συνέχεια, συζητήστε αν τα στοιχεία αυτά είναι επαρκή για να σχηματίσετε μια ολοκληρωμένη εικόνα του ήρωα. Αν δεν είναι επαρκή, προσθέστε όσα θεωρείτε απαραίτητα.



Διαβάστε το παρακάτω κείμενο για το ρόλο του σκηνοθέτη και του ενδυματολόγου σε μια θεατρική παράσταση.

Στη συνέχεια να περιγράψετε και να σχολιάσετε το σκηνικό και κάποια από τα κοστούμια των ηρώων μιας θεατρικής παράστασης που παρακολουθήσατε ή είδατε από την τηλεόραση.

> *... Το έργο του σκηνογράφου και του ενδυματολόγου έχει στόχο να υπογραμμίσει και να κάνει πιο ευανάγνωστο το νόημα ενός θεατρικού έργου μέσα από οπτικά σύμβολα. Τα σύμβολα αυτά μπορεί να μην έχουν καμιά σχέση με τη ρεαλιστική πραγματικότητα ή με την εποχή που περιγράφει το έργο. Ωστόσο, ακόμα κι όταν τα κοστούμια ενός έργου είναι ρεαλιστικά και πιστά στη μόδα της εποχής, ο σκοπός του ενδυματολόγου δεν είναι να ντύσει τον ηθοποιό μ' ένα ρούχο που «του πάει», αλλά να τονίσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (θετικά ή αρνητικά) που αυτός εκπροσωπεί, προκειμένου να γίνει πιο ανάγλυφος ο ρόλος του μέσα στο έργο, και πιο ευανάγνωστη η ιδέα που θέλει να μεταδώσει το έργο.*
>
> *Παράλληλα, τόσο ο σκηνογράφος όσο και ο ενδυματολόγος φροντίζουν να υπάρχει συνεχώς πάνω στη σκηνή ένα ολοκληρωμένο αισθητικό σύνολο, υπολογίζοντας το οπτικό βάρος του κάθε στοιχείου, την υφή, το χρώμα, και την ποιότητα των υλικών, την ένταση των χρωμάτων και των τόνων κτλ. Έτσι αιχμαλωτίζεται το μάτι του θεατή στα σημεία που ο σκηνογράφος ή ο ενδυματολόγος θέλει να τονίσει...*
>
> Ι. Μανωλεδάκης, σκηνογράφος – ενδυματολόγος

Ομαδική εργασία



Να εργαστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα να επιλέξει ένα θεατρικό έργο που διάβασε· στη συνέχεια, να προσπαθήσει να σχεδιάσει τα κοστούμια ορισμένων προσώπων του έργου και το σκηνικό μιας συγκεκριμένης πράξης και να τα περιγράψει προφορικά στους μαθητές των άλλων ομάδων.

Χρήσιμες πληροφορίες

1. Μελετήστε προσεκτικά το έργο και συγκεντρώστε πληροφορίες
   α) για τα πρόσωπα (φύλο, ηλικία, εξωτερικά χαρακτηριστικά, ένδυμα, χαρακτήρα κτλ.)
   β) για την εποχή που διαδραματίζονται τα γεγονότα.
2. Μπορείτε να ντύσετε τα πρόσωπα με ρούχα εποχής, οπότε είναι απαραίτητη κάποια έρευνα (σε εγκυκλοπαίδειες, βιβλία ιστορίας κτλ.) για τις ενδυμασίες της εποχής του έργου.

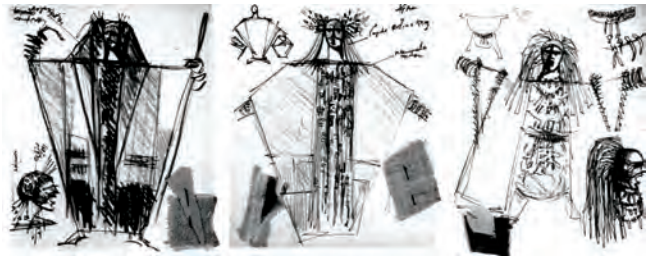
Διαφορετικά, μπορείτε να αυτοσχεδιάσετε, ντύνοντας τους ήρωες με οποιαδήποτε ρούχα νομίζετε ότι τους ταιριάζουν (σύγχρονο ντύσιμο, φανταστικό, εξωπραγματικό κτλ.), αρκεί αυτά να εναρμονίζονται με το γενικό κλίμα του έργου, όπως το έχετε συλλάβει. Το ίδιο ισχύει και για τα σκηνικά. Κοιτάξτε για παράδειγμα τις παρακάτω φωτογραφίες από σκηνογραφικές και ενδυματολογικές λύσεις που έδωσαν κατά καιρούς διαφορετικοί καλλιτέχνες για το ίδιο έργο.

ΜΗΔΕΙΑ

ΔΗΠΕΘΕ Ρούμελης. 2003

Σκηνοθεσία: Δημήτρης Παπαγεωργίου
Χορογραφία: Μαρία Αλβανού
Μουσική: Βασίλης Δημητρίου
Σκηνικά, κουστούμια: Μέντης Μποσταντζόγλου (όπως τα είχε σχεδιάσει πριν από δέκα χρόνια)



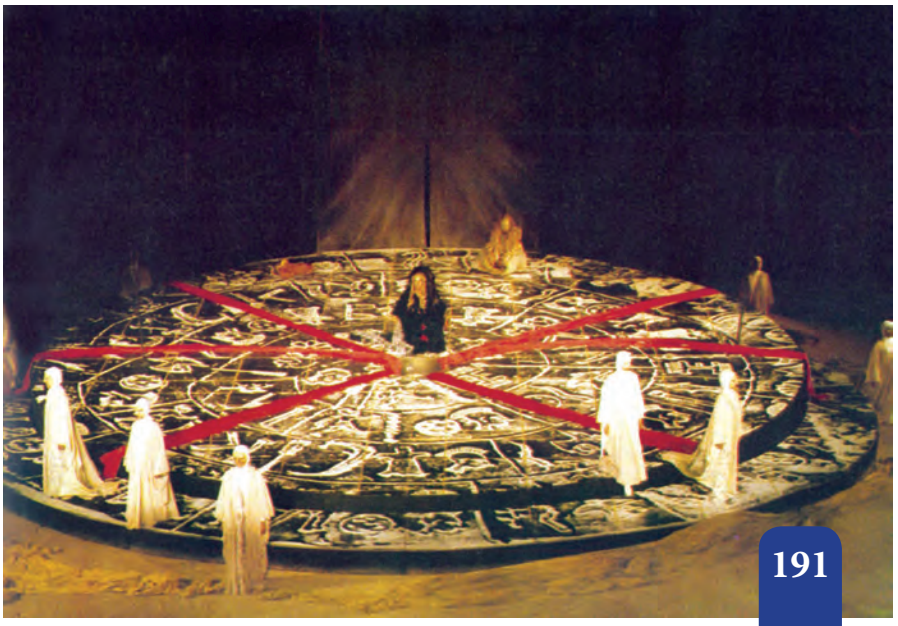


ΜΗΔΕΙΑ

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΥΠΡΟΥ. 1984

Χορογραφία: Ε. Πήττα
Μουσική: Μ. Χριστοδουλίδης
Σκηνικά, κουστούμια: Διονύσης Φωτόπουλος
Μάσκες: Β. Κυριαζής









ΒΑΚΧΕΣ

ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ. 1977

Σκηνοθεσία: Κάρολος Κουν
Μουσική: Χ. Λεοντής
Σκηνικά, κουστούμια: Διονύσης Φωτόπουλος











ΒΑΚΧΕΣ

ΘΕΑΤΡΟΚΙΝΗΣΗ. 2003

Χορογραφία: Κ. Κοσμίδης
Μουσική: Γ. Μεταλλινός
Σκηνικά: Γ. Κατρανίτσας
Κουστούμια: Στ. Αντωνόπουλος

Δραματοποίηση

Υποθέστε ότι οργανώνετε για την τηλεόραση μια συζήτηση με θέμα: «Το ρούχο ως μέσο επικοινωνίας, αλλά και ταξινόμησης των ανθρώπων σε κοινωνικές ομάδες». Ο κάθε ομιλητής να παρουσιάσει με επιχειρήματα, από τη δική του οπτική γωνία, τις απόψεις του για το θέμα.

Οι ρόλοι που μπορείτε να υποδυθείτε είναι οι ακόλουθοι: ένας / μία κοινωνιολόγος, ένας σχεδιαστής ή μια σχεδιάστρια μόδας, μια οικοκυρά, ένας έμπορος, μια εκπρόσωπος φεμινιστικού κινήματος.

IV. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Παράγραφος
Ανάπτυξη μιας παραγράφου με αναλογία

Μερικές φορές στην περιγραφή, για να γίνουν πιο κατανοητά ορισμένα στοιχεία του περιγραφόμενου αντικειμένου, δίνονται κάποια ανάλογα παραδείγματα από άλλους χώρους που είναι πιο οικείοι στον αναγνώστη / δέκτη. Με αυτό τον τρόπο προβάλλεται μια λανθάνουσα ομοιότητα ανάμεσα σε δύο αντικείμενα, που φαινομενικά είναι εντελώς διαφορετικά.

Στη μέθοδο αυτή, που είναι γνωστή με τον όρο αναλογία, υπάρχουν δύο μέρη / σκέλη· το ένα μέρος αναφέρεται στο περιγραφόμενο αντικείμενο, ενώ το άλλο σε ένα αντικείμενο που παρουσιάζει αναλογίες / ομοιότητες προς αυτό.

Η αναλογία, όπως ορίστηκε πιο πάνω, είναι ένας από τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται μία παράγραφος.

Να διαβάσετε την παρακάτω παράγραφο και να εντοπίσετε τα μέρη / σκέλη της αναλογίας:

> *Ο οργανισμός καταναλώνει ενέργεια όπως και μία μηχανή. Το αυτοκίνητο λ.χ. ή η θεριζοαλωνιστική μηχανή εξασφαλίζουν την αναγκαία για τη λειτουργία τους (κίνηση κτλ.) ενέργεια καίγοντας βενζίνη. Το ηλεκτρικό ψυγείο ή ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, δύο άλλες μηχανές, χρησιμοποιούν ηλεκτρική ενέργεια, ηλεκτρικό ρεύμα. Κι ο οργανισμός βρίσκει την αναγκαία για τις λειτουργίες τους ενέργεια με ανάλογο τρόπο, καίγοντας ή διασπώντας χημικές ενώσεις. Ο μηχανισμός αυτός της παραγωγής ενέργειας λέγεται κ α τ α β ο λ ι σ μ ό ς . Είναι φανερό πως ο καταβολισμός είναι φαινόμενο κοινό και για τους οργανισμούς και για ορισμένες μηχανές, αφού και στις δύο περιπτώσεις για τη λειτουργία τους καταναλώνεται ενέργεια που παράγεται από τη διάσπαση χημικών ενώσεων ...*
>
> Κ. Κριμπά, Ι. Καλοπίση, Μαθήματα Γενικής Βιολογίας, Β΄ Λυκείου, σ. 8

Να παρατηρήσετε τη δομή και την οργάνωση της πιο πάνω παραγράφου και να εντοπίσετε:

α) το τμήμα στο οποίο εισάγεται η αναλογία

β) πώς διαρθρώνεται το κύριο μέρος της παραγράφου στο οποίο αναπτύσσεται η αναλογία. Προσπαθήστε να αναπτύξετε την αναλογία, διαρθρώνοντας διαφορετικά την παραπάνω παράγραφο και επιφέροντας τις αναγκαίες αλλαγές, όπου χρειάζεται.

Στο παρακάτω λογοτεχνικό κείμενο να επισημάνετε και να σχολιάσετε τις αναλογικές συσχετίσεις που χρησιμοποιεί η λογοτέχνιδα. Τι επιτυγχάνεται με την αναφορά των αναλογιών;

... Ζω με τα χέρια μου. Μου είναι γνώριμα. Είναι στιγμές που μπορώ να τα κοιτάζω με απάθεια, όχι σαν όργανα ή προεκτάσεις του σώματός μου, αλλά σαν αλλόκοτα, τυφλά μα πολύξερα ζώα που χώνονται εδώ κι εκεί, κλείνουν, τεντώνονται, μηρυκάζουν. Μοιάζουν να συνεχίζουν αυτό που λέμε ζωή, ενώ απουσιάζω. Τα εμπιστεύομαι. Είναι ζωντανά, άσχετα τι κάνω εγώ.

Όταν ήμουν παιδί έπαιζα μαζί τους σαν να ήταν κούκλες. Κάθε χέρι ήταν ένα σύμπλεγμα από πέντε κούκλες, άρρηκτα ενωμένες. Τις μεταμόρφωνα με το νου μου σε οικογένεια – τι πιο φυσικό. Ο μέσος ήταν η μητέρα και ο δείχτης ο πατέρας. Δυσκολεύτηκα λίγο να αποφασίσω τους ρόλους. Στην αρχή φαινόταν ότι ο μέσος έπρεπε να είναι ο πατέρας, αφού ήταν μακρύτερος και οι πατεράδες πρέπει να είναι ψηλοί και επιβλητικοί, αν πρέπει να είναι κάτι. Υπάρχει όμως μια κομψότητα και μια χάρη στο μεσαίο δάχτυλο, που τελικά με έπεισε να το χρησιμοποιήσω ως μητέρα.

Ο πατέρας θα ᾽πρεπε λοιπόν αναγκαστικά να είναι ο δείχτης, κοντύτερος από τη μητέρα, αλλά αναπληρώνοντας το ύψος με το γερό δέσιμο και τη στερεότητα. Ο δείχτης ασφαλώς διέθετε κύρος· είναι το δάχτυλο που χρησιμοποιείς για να διατάζεις, να παρακινείς, να δείχνεις, να εξετάζεις: το πιο δραστήριο δάχτυλο απ᾽ όλα. Το τέταρτο και το πέμπτο δάχτυλο ήταν οι κόρες· μάλλον όμοιες, χλομές απομιμήσεις της μητέρας τους, λεπτές και ονειροπόλες, με τα κάπως μυτερά τους κεφάλια. Ίσως η μικρότερη αδερφή να μην ήταν τόσο άχρωμη όσο η αδερφή της· είχε πάνω της έναν αέρα σκανδαλιάς και μία τάση κινητικότητας [...]. Ο αντίχειρας ήταν φυσικά ο γιος, ο μόνος γιος (ο αδελφός που δεν είχα ποτέ). Στεκόταν μια ιδέα απόμερα, αλλά δίπλα στον πατέρα. Ανήκαν φανερά στο ίδιο είδος. Αντιλαμβάνομαι τώρα πόσο άκαμπτα, πόσο ανέκκλητα διαχωρισμένα και διάφορα μεταξύ



τους ήταν τα δύο φύλα στο μυαλό μου στην ηλικία που βρισκόμουν. Ακόμα ο γιος ήταν μάλλον κοντός και άσχημος, αλλά πολύ σίγουρος για τον εαυτό του, πεισματάρης και ζωηρός. Μπορούσες να το δεις στον τρόπο που στεκόταν, με το κεφάλι ριγμένο πίσω, το στομάχι να προεξέχει και τα πόδια φυτεμένα σταθερά στο έδαφος. (Ο αντίχειρας μοιάζει να είναι προσκολλημένος στο χέρι με μεγαλύτερη ασφάλεια από τα άλλα δάχτυλα. Είναι επίσης πιο ευλύγιστος). Ο γιος μπορούσε να κάμπτεται και να γέρνει υπερβολικά προς τα πίσω, να πηδάει πάνω κάτω και να κάνει όλων των ειδών τα πράγματα που δεν μπορούν να κάνουν τα κορίτσια...

Καίη Τσιτσέλη, Το Χαμένο Πάτωμα, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1984, σ. 71-72

Η αναλογία –που αποτελεί μια μορφή αναπτυγμένης παρομοίωσης– άλλοτε είναι φανερή και άλλοτε εύρημα / έμπνευση του συγγραφέα για να διατυπώσει με μεγαλύτερη ενάργεια τη σκέψη του.

Να επισημάνετε στο παρακάτω κείμενο ποια πράγματα συσχετίζονται αναλογικά και με ποια κοινή ιδιότητα.

... Οι στίχοι ενός δημοτικού τραγουδιού μοιάζουν, θα μπορούσε να πει κανείς, με τους λιθόπλινθους ενός αρχαίου ισοδομικού τοίχου, που μπορούν να κάθονται και μόνο με το βάρος τους, χωρίς να υπάρχει συνδετική ύλη μεταξύ τους. Αν αφαιρεθούν μερικοί λιθόπλινοι, ο τοίχος εξακολουθεί να διατη-



ρεί τη συνοχή και την αντοχή του. Έτσι και οι στίχοι του δημοτικού τραγουδιού· είναι αυτοτελείς και κάποιοι από αυτούς μπορούν να λείψουν από το τραγούδι, χωρίς συνέπειες για τη νοηματική ενότητά του. Αυτή η αυτοτέλεια των στίχων των δημοτικών τραγουδιών βοήθησε σημαντικά στη μεταφορά στίχων από ένα δημοτικό τραγούδι σ᾽ ένα άλλο, στην αξιοποίησή τους για τη δημιουργία νέων τραγουδιών ή και στην απόσπαση από δημοτικά τραγούδια χαρακτηριστικών στίχων που εκφράζουν σε δύο συνήθως στίχους μια πετυχημένη παρομοίωση, ένα χαρακτηρισμό ή μια γνώμη.

Η διδασκαλία του δημοτικού τραγουδιού στη Μέση Εκπαίδευση και στο Πανεπιστήμιο, Φιλόλογος 21, Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 1980, σ. 119

Με βάση την αναλογία που υπάρχει ανάμεσα σε μια πυρκαγιά που εξαπλώνεται και σε μια επιδημική ασθένεια, γράψτε μία παράγραφο γύρω στις δέκα σειρές (100-130 λέξεις). Θεωρήστε περιγραφόμενο αντικείμενο (αυτό που χρειάζεται επεξήγηση) την πορεία της επιδημικής ασθένειας και οργανώστε την περιγραφή σας έτσι, ώστε να εξυπηρετεί αποτελεσματικά το σκοπό σας.

– Μπορείς να χρησιμοποιήσεις κοινές ή παρόμοιες ρηματικές φράσεις και στα δύο σκέλη, π.χ. πυρκαγιά - επιδημική ασθένεια

– στην αρχή δε γίνεται εύκολα αντιληπτή
– εξαπλώνεται γρήγορα κτλ.

Διαβάστε το παρακάτω κείμενο και συζητήστε το νόημά του. Ποιες αναλογικές σχέσεις υποκρύπτονται;

ΔΙΗΓΗΣΗ

Η παραβολή του αετού



Μια φορά κι έναν καιρό ένας άνθρωπος πήγε στο δάσος κι έψαχνε να βρει κανένα πουλί της προκοπής. Τελικά έπιασε ένα αετόπουλο. Το πήρε στο σπίτι του και το ᾽βαλε ανάμεσα στις κότες, στις πάπιες, στα γαλόπουλα, και μόλο που ήταν αετόπουλο το τάιζε με το ίδιο φαΐ που τάιζε και τ᾽ άλλα πουλιά.

Περάσανε πέντε χρόνια. Μια μέρα τον επισκέφθηκε ένας φυσιοδίφης. Εκεί που περπατούσαν στον κήπο του είπε: «Αυτό το πουλί δεν είναι κοτόπουλο. Αετός είναι». «Το ξέρω, απάντησε ο ιδιοκτήτης του αετού, αλλά τον έχω εξασκήσει να συμπεριφέρεται σαν κοτόπουλο. Δεν είναι πια αετός. Έγινε κοτόπουλο, αν και οι φτερούγες του από τη μια άκρη στην άλλη έχουν μήκος τέσσερα μέτρα».

«Όχι, του λέει ο φυσιοδίφης, εξακολουθεί να είναι αετός, έχει την καρδιά ενός αετού και θα τον κάνω να πετάξει στον ουρανό».

«Είναι κοτόπουλο και δε θα πετάξει ποτέ» ξαναλέει ο ιδιοκτήτης του.

Συμφώνησαν τότε να κάνουν ένα πείραμα. Ο φυσιοδίφης πήρε τον αετό, τον σήκωσε ψηλά, του είπε επιταχτικά:

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

«Αετέ, είσαι αετός, ανήκεις στον ουρανό, δεν ανήκεις σ᾽ αυτή τη γη, άνοιξε τα φτερά σου, πέταξε».

Ο αετός γύρισε από δω, γύρισε από κει και ύστερα βλέποντας τις κότες που τρώγανε πήδηξε κάτω. Και ο ιδιοκτήτης:

«Δε σου ᾽λεγα πως είναι κοτόπουλο;

«Όχι, επέμενε ο φυσιοδίφης, είναι αετός. Δώσ᾽ του ακόμη μια ευκαιρία αύριο»...

Την άλλη μέρα σηκώθηκε νωρίς και πήρε τον αετό έξω από την πόλη, μακριά από τα σπίτια, στα ριζά ενός ψηλού βουνού. Ο ήλιος, που μόλις γεννιότανε, έβαφε χρυσαφιά την κορφή του βουνού κι έκανε όλα τα βράχια να λάμπουνε μέσα σ᾽ εκείνο τ᾽ όμορφο πρωινό.



Ο φυσιοδίφης σήκωσε τον αετό και του είπε:

«Αετέ, είσαι αετός, ανήκεις στον ουρανό, δεν ανήκεις σ' αυτή τη γη, άνοιξε τα φτερά σου, πέταξε».

Ο αετός κοίταξε γύρω και τρεμούλιασε, λες κι έμπαινε μέσα του καινούρια ζωή. Δεν πέταξε όμως. Ο φυσιοδίφης τον έκανε να κοιτάξει κατά τον ήλιο. Ξαφνικά άπλωσε τα φτερά του και με μια αετίσια κραυγή πέταξε πάρα πολύ ψηλά και δεν ξαναγύρισε πια. Έμεινε ένας αετός, μόλο που θελήσανε να τον υποτάξουνε και να τον κάνουνε κοτόπουλο.

Λαέ μου της Αφρικής, πλαστήκαμε κατ' εικόνα του Θεού, οι άνθρωποι όμως θέλησαν να μας κάνουν να πιστεύουμε πως είμαστε κοτόπουλα, και το πιστεύουμε ακόμα. Όμως είμαστε αετοί. Απλώστε τα φτερά σας και πετάξτε! Μην ευχαριστιέστε με το φαΐ που δίνουν στα κοτόπουλα.

Τζέιμς Άγκρεϊ, Αφρικανικές ιστορίες.



Το κείμενο είναι παραβολικό/αλληγορικό. Η αλληγορία/παραβολή είναι μια μεταφορική έκφραση, η οποία κρύβει νοήματα διαφορετικά από εκείνα που φανερώνουν οι λέξεις της. Ποιες ομοιότητες και διαφορές διακρίνετε ανάμεσα σε μια παρομοίωση, μια αλληγορία και μια παραβολή, α) ως προς τον τρόπο που εκφέρονται, β) ως προς την έκταση και γ) ως προς τον σκοπό που εξυπηρετούν;

(βλέπε και ΝΕ.Σ. σελ. 180).

Προσπαθήστε να γράψετε κι εσείς ένα κείμενο με παραβολικό/αλληγορικό χαρακτήρα (Μπορείτε να βοηθηθείτε εκτός από άλλα κείμενα από την ανάγνωση ορισμένων ομηρικών παρομοιώσεων, από τους Αισώπειους μύθους και από ευαγγελικές παραβολές).



Αφήγηση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΑΦΗΓΗΣΗ 202

1. Ορισμός της αφήγησης 202
2. Αφηγηματικό περιεχόμενο και αφηγηματική πράξη 204
3. Αφηγηματικά είδη, το ύφος και ο σκοπός τους 206

Λεξιλόγιο 216

4. Ποιος αφηγείται 219
5. Η οπτική γωνία στην αφήγηση 221
6. Αφηγηματικοί τρόποι 231
7. Αφηγηματικός χρόνος 232

Λεξιλόγιο 243

Θέματα για συζήτηση ή έκφραση/έκθεση 244

II. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ 251

α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση 251

β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση 252

Λεξιλόγιο 254

Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση (το κωμικό και η σημασία του γέλιου) 256

III. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ 264

Συνοχή κειμένου 264

Συνοχή σε αφηγηματικό κείμενο 266

Ι. ΑΦΗΓΗΣΗ



1. Ορισμός της αφήγησης

Αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας με την οποία παρουσιάζεται προφορικά ή γραπτά μια σειρά πραγματικών ή πλασματικών (επινοημένων) γεγονότων. Επομένως κάθε αφήγηση, ως πράξη επικοινωνίας, προϋποθέτει τουλάχιστον δύο πρόσωπα: ένα πομπό –τον αφηγητή– και κάποιον στον οποίο απευθύνεται ο αφηγητής –τον αποδέκτη– της αφήγησης. Ο αφηγητής φροντίζει να δώσει στον αποδέκτη τις απαραίτητες πληροφορίες για τον τόπο, το χρόνο, τα πρόσωπα και τα πιθανά αίτια ενός συμβάντος. Η έκταση της αφήγησης ποικίλλει· μπορεί η αφήγηση να είναι πολύ εκτεταμένη ή να περιορίζεται σε μια μόνο φράση. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ρήση του Καίσαρα «Veni, Vidi, Vici» («ήρθα, είδα, νίκησα»), που θεωρείται η συντομότερη αφήγηση. Δείτε και τις παρακάτω αστυνομικές αναφορές. Στην πρώτη (1) γίνεται μια τηλεγραφική αναφορά ενός περιστατικού (εξαφάνιση προσώπου), ενώ στη δεύτερη (2) το περιστατικό (σύλληψη παραβάτη του Β.Δ.* 29/71) παρουσιάζεται πιο αναλυτικά.

* Β(ασιλικό) Δ(ιάταγμα).

(1)

18.3.1986
ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΠΡΟΣΩΠΟΥ
***ΧΡΟΝΟΣ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗΣ**: 15.3.1986 ΩΡΑ: 17.30*
***ΤΟΠΟΣ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗΣ**: ΘΕΣ/ΝΙΚΗ*
***ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΑΥΤ. ΕΞΑΦΑΝΙΣΘΕΙΣΗΣ**: Κ.Μ. ΤΟΥ Γ. ΚΑΙ ΤΗΣ Κ., ΓΕΝ. 1970 ΣΤΗ..... ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ.... ΕΡΓΑΤΡΙΑ*
***ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ**: ΑΝΑΣΤΗΜΑ 1.70 – ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΠΛΑΣΗ ΛΕΠΤΗ – ΧΡ. ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΛΕΥΚΟ – ΜΑΛΛΙΑ ΜΑΥΡΑ – ΜΑΤΙΑ ΚΑΣΤΑΝΑ – ΠΡΟΣΩΠΟ ΩΟΕΙΔΕΣ – ΜΥΤΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ.*
***ΕΝΔΥΜΑΤΑ**: ΜΑΥΡΗ ΦΟΥΣΤΑ, ΦΑΝΕΛΑ ΑΣΠΡΗ, ΜΑΥΡΟ ΠΕΤΣΙΝΟ ΜΠΟΥΦΑΝ.*
***ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ**:*
Α) ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗΣ: ΠΗΓΕ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΠ' ΟΠΟΥ ΕΞΑΦΑΝΙΣΤΗΚΕ
Β) ΑΙΤΙΑ: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ
Γ) ΠΙΘΑΝΟΙ ΤΟΠΟΙ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ: ΔΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΟΛΗΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ
***Ο ΔΗΛΩΣΑΣ** ΤΗΝ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ**: ΠΑΤΕΡΑΣ*

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ
Κ. Γ., ΥΠΑΣΤΥΝΟΜΟΣ

Ο ΔΙΑΒΙΒΑΣΑΣ
Σ. Μ., ΑΡΧΙΦΥΛΑΚΑΣ

(2)

Προς ...

Αναφέρω ότι:

Στις 26-11-1986 και ώρα 20.00 συνελήφθη ο Τ. Π. του Ι. και της Μ., γεννηθείς το 1960 στη Λάρισα και κάτοικος Θεσ/νίκης, καταστηματάρχης, άγαμος, Έλληνας, Χ. Ο., κατηγορούμενος για παράβαση του Β. Δ. 29/71, διότι: στο ιδιόκτητο κατάστημά του ηλεκτρονικών παιχνιδιών, οδός... επέτρεψε σε δυο ανήλικους που δε συμπλήρωσαν το 18ο έτος της ηλικίας τους την είσοδο, παραμονή και συμμετοχή στα διενεργούμενα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τους: α) Α. Μ. του Κ. και της Σ., κάτοικον Θεσ/νίκης, γεννηθέντα στις 5.8.70 και β) Β. Κ. του Γ. και της Ε., κάτοικον Θεσ/νίκης, γεννηθέντα στις 9.5.70.

Θεσ/νίκη, 28-11-86
Κ.Μ.
Αρχιφύλακας

Προσπαθήστε να αποδώσετε με αναλυτικό τρόπο την τηλεγραφική αστυνομική αναφορά.

** Ορισμένοι από τους όρους και τις εκφράσεις που συναντούμε στις δύο αστυνομικές αναφορές είναι κατάλοιπα της λόγιας γλωσσικής ποικιλίας η οποία χρησιμοποιούνταν παλαιότερα στη διοίκηση.

2. Αφηγηματικό περιεχόμενο και αφηγηματική πράξη

Σε κάθε αφήγηση διακρίνουμε το αφηγηματικό περιεχόμενο (γεγονότα – πράξεις προσώπων που συνιστούν μια ιστορία) και την αφηγηματική πράξη (τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται τα γεγονότα από τον αφηγητή). Έτσι μπορούμε να έχουμε δύο αφηγήσεις με κοινό αφηγηματικό περιεχόμενο, στις οποίες όμως τα γεγονότα παρουσιάζονται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Με άλλον τρόπο π.χ. έχει συνταχτεί η υπηρεσιακή έκθεση/αναφορά ενός αστυνομικού για ένα φόνο και με άλλον τρόπο είναι γραμμένο το διήγημα που εμπνεύστηκε ένας συγγραφέας με αφορμή το ίδιο περιστατικό. Φυσικά κάθε αφήγηση χρησιμοποιεί και γλωσσική ποικιλία ανάλογη με τον αφηγητή και το κοινό (δέκτη/δέκτες) στο οποίο απευθύνεται.

Να διαβάσετε το ακόλουθο απόσπασμα από ένα αστυνομικό μυθιστόρημα. Ύστερα, λαμβάνοντας υπόψη την προηγούμενη αναλυτική αστυνομική αναφορά (2), να συντάξετε, ως αστυνομικός της Εγκληματολογικής Υπηρεσίας/Δίωξης Κοινού Εγκλήματος, μια αναφορά που θα απευθύνεται στον επιθεωρητή Λιζέν.

Χρήσιμη πληροφορία

Στις αφηγήσεις που καλύπτουν καθημερινές ανάγκες, και μάλιστα σ᾽ αυτές που έχουν έναν επίσημο χαρακτήρα, όπως είναι π.χ. η κατάθεση μάρτυρα, η υπηρεσιακή αναφορά κτλ., ο συντάκτης κάνει συνήθως μία σύντομη και όσο γίνεται πιο αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων σε χρονολογική σειρά, αποφεύγοντας να εκφράσει τα προσωπικά του αισθήματα.



Αγαπητέ επιθεωρητά Λιζέν,

Θα θυμάστε ασφαλώς ότι μου ζητήσατε, σε περίπτωση που θα τύχει να συναντήσω τον άνθρωπο εκείνο που ακολούθησε τον πατέρα - Γιορμά τη βραδιά της δολοφονίας του, να επικοινωνήσω μαζί σας. Από τότε είχα διαρκώς το νου μου και πρόσεχα τους πάντες και τα πάντα, χωρίς, δυστυχώς, αποτέλεσμα.

Χτες, όμως, για καλή μου τύχη, βρέθηκα σε κάποια φιλανθρωπική γιορτή, σ' ένα χωριό, κάπου τριάντα χιλιόμετρα έξω από το Λονδίνο, γιατί είχα πληροφορηθεί πως η κ. Όλιβερ, η διάσημη συγγραφέας, θα ήταν εκεί, για να υπογράψει τα βιβλία της.

Και ξαφνικά, εκεί που δεν το περίμενα, τι φαντάζεστε πως είδα ανάμεσα στο πλήθος που πηγαινοερχόταν αδιάκοπα; Μάλιστα! τον άνθρωπό μας, τον άνθρωπο που σας περιέγραψα την ημέρα που με επισκεφτήκατε. Φαίνεται, όμως, πως στο μεταξύ έπαθε κάποιο ατύχημα, γιατί περιφερόταν πάνω σε αναπηρικό καροτσάκι. Φρόντισα ωστόσο να πληροφορηθώ ορισμένα πράγματα γι' αυτόν, κι έτσι έμαθα πως τον λένε Βέναμπλ και μένει σε κάποιον πύργο της περιοχής, το Πράιορς Κορτ. Επιπλέον, χαίρει εκτιμήσεως και σεβασμού. Ελπίζω οι πληροφορίες που σας διαβιβάζω να σας βοηθήσουν στο έργο σας.

Φιλικότατα
Ζαχαρίας Όσμπορν

Αγκάθα Κρίστι, Φόνοι υπό εχεμύθειαν, εκδ. Λυχνάρι σ. 88, μετ. Τάσου Λαζαρίδη

Το παρακάτω κείμενο* είναι κατάθεση αυτόπτη μάρτυρα σε τροχαίο ατύχημα.

Στις 20 Μαΐου και ώρα 18.15, ενώ βρισκόμουν στο κατάστημά μου στην οδό Αγίου Δημητρίου 41, στη Θεσσαλονίκη, είδα το ΛΑ 9857 ΙΧ αυτοκίνητο οδηγούμενο από τον εναγόμενο Δημήτριο Χατζηστεφάνου στην οδό Αγίου Δημητρίου, με κατεύθυνση προς την έξοδο της πόλης, και κινούμενο στην εσωτερική λωρίδα κυκλοφορίας, να προσκρούει, όταν έφθασε στο ύψος του Καυταντζογλείου σταδίου, λόγω απότομης μετακίνησής του προς τη δεξιά λωρίδα κυκλοφορίας, από απροσεξία και αδεξιότητα του οδηγού, στο πίσω αριστερό μέρος του ΔΖ 4985 ΙΧ αυτοκινήτου του ενάγοντος που κινούνταν κανονικά, προηγούμενο, στη δεξιά λωρίδα κυκλοφορίας.

* Διατηρήθηκαν το ύφος και η στίξη του κειμένου.

Υποθέστε ότι είστε ο αυτόπτης μάρτυρας του ατυχήματος και διηγείστε το περιστατικό στους φίλους σας. Προσπαθήστε να ζωντανέψετε την αφήγησή σας εκφράζοντας τα προσωπικά σας συναισθήματα και προσθέτοντας σχόλια δικά σας και των παρευρισκομένων, καθώς και χαρακτηριστικές λεπτομέρειες για το ατύχημα. Να έχετε υπόψη σας ότι σκοπός σας δεν είναι να δώσετε τις απαραίτητες πληροφορίες για την εκδίκαση της υποθέσεως, αλλά να μεταδώσετε τις εντυπώσεις και τις εμπειρίες σας. Συμβουλευτείτε το παρακάτω λεξιλόγιο, όπως και το λεξιλόγιο της σ. 216.

- *ανησυχία, αγωνία, καρδιοχτύπι, συγκρατημένη αναπνοή, ταραχή, αναστάτωση, πιάνεται η ψυχή μου, αναστατώνομαι, γίνομαι άνω κάτω, με περιλούζει κρύος ιδρώτας, μου κόβονται τα ήπατα, έκπληξη, ξάφνιασμα, σοκάρισμα, σάστισμα, αισθάνομαι έκπληξη, παγώνω, αναπηδώ, μένω με ανοιχτό το στόμα, κοκαλώνω, κερώνω.*
- *απρόσεχτος οδηγός, αφηρημένος -, επιπόλαιος -, ατζαμής -, αδέξιος -.*
- *επιταχύνω, αναπτύσσω ταχύτητα, φορτσάρω, επιβραδύνω την κίνηση, μειώνω την ταχύτητα, φρενάρω, πέφτω επάνω, τρακάρω.*
- *βίαιη σύγκρουση, σφοδρή -, άγρια -, απότομη μετακίνηση, ξαφνική -, απρόβλεπτη -.*

3. Αφηγηματικά είδη, το ύφος και ο σκοπός τους

Είναι γνωστό ότι υπάρχουν διάφορα είδη αφήγησης που αποβλέπουν το καθένα σε ένα διαφορετικό σκοπό. Η λογοτεχνική και η ιστορική αφήγηση εξυπηρετούν η καθεμιά τους γενικότερους στόχους της λογοτεχνίας και της ιστορίας αντίστοιχα, ενώ υπάρχουν ορισμένα είδη αφηγήσεων που καλύπτουν τις καθημερινές ανάγκες της ζωής, όπως είναι π.χ. η δημοσιογραφική είδηση, το ημερολόγιο, το (αυτο)βιογραφικό σημείωμα, η υπηρεσιακή αναφορά, η μαρτυρική κατάθεση κτλ.

Τα αφηγηματικά είδη μπορούν να ενταχθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: στις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων και στις αφηγήσεις πλασματικών γεγονότων.

Προσπαθήστε να κατατάξετε στην κατάλληλη κατηγορία τα παρακάτω είδη: ιστοριογραφία, (αυτο)βιογραφία, μυθιστορηματική βιογραφία, ημερολόγιο, απομνημονεύματα, υπηρεσιακή αναφορά, επιστολή, μυθιστόρημα, ιστορικό μυθιστόρημα. Στην κατηγοριοποίηση αυτή δε θα συμπεριλάβετε όσα είδη ανήκουν σε μια ενδιάμεση κατηγορία, εφόσον περιέχουν και πραγματικά και πλασματικά στοιχεία.

Να διαβάσετε τα παρακάτω κείμενα και να προσδιορίσετε το είδος τους (π.χ. επιστημονική ανακοίνωση, υπηρεσιακή αναφορά, πρακτικά συνεδρίασης κτλ.), έχοντας ως κριτήριο το περιεχόμενό τους και το σκοπό για τον οποίο γράφτηκαν. Προσπαθήστε ακόμη να χαρακτηρίσετε το ύφος τους (επίσημο, οικείο, λογοτεχνικό, επιστημονικό)

και να καθορίσετε τους παράγοντες που συντελούν στη διαμόρφωσή του. Να έχετε υπόψη σας ότι το ύφος ενός κειμένου επιδέχεται περισσότερους από έναν χαρακτηρισμούς, π.χ. επίσημο και επιστημονικό.

(1)

Πράξις ιη΄

Ὁ σύλλογος ἀποβάλλει διά παντός τοῦ γυμνασίου τόν μαθητήν τῆς πέμπτης τάξεως Χριστοδούλου Χρῖστον, διότι οὗτος, καθ᾽ ὃν χρόνον τῇ 16ῃ τρέχοντος ὁ καθηγητής κ. Ιωάννης Μπίμπας ἐνουθέτει τήν τάξιν, ἀνεφώνησε τήν ὑβριστικήν φράσιν: «καλέ άντες!» ὑβρίζων ἅμα οὕτω τα ἔσχατα καί τόν σύλλογον ὅλον.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 19 Δεκεμβρίου 1915

Ὁ Γυμνασιάρχης *Οι Καθηγηταί*

(2)

Θεσ/νίκη, 10-6-1987

Προς
το... Γραφείο Β/θμιας Εκπ/σης
Θεσ/νίκης
Ενταύθα

***Θέμα**: Πολιτιστικές δραστηριότητες του σχολείου μας.*

Σας αναφέρουμε ότι κατά τη διάρκεια του σχολ. έτους 1986-87 το σχολείο μας, αντί των ημερησίων περιπάτων, πραγματοποίησε τις παρακάτω πολιτιστικές δραστηριότητες:

1) επίσκεψη στη Δημοτική Πινακοθήκη (6-10-86) και ξενάγηση στην έκθεση ζωγραφικής με έργα Ελλήνων ζωγράφων, κυρίως Θεσσαλονικέων, του 19ου και 20ού αιώνα.

2) καλλιτεχνική εκδήλωση στο σχολείο (10-12-1986), που οργανώθηκε από το 15/μελές συμβούλιο. Η εκδήλωση περιλάμβανε: έκθεση ζωγραφικής με έργα μαθητών, έκθεση βιβλίου, συναυλία από μαθητικά συγκροτήματα, ελληνικούς χορούς από ομάδα μαθητών του σχολείου.

3) [...]

Η διευθύντρια



(3)

Σπέτσες, 23-6-1911

Και στην Αθήνα ακόμη δεν είχα την ηρεμία που γύρευα· έμεινα εκεί ως 20 ημέρες, κανόνισα ό,τι έπρεπε να κανονίσω και μ' όλες τις παρακλήσεις των δικών μας ήρθα στο ωραίο νησί όπου θα μείνω ως το τέλος Σεπτεμβρίου. Τις Σπέτσες δεν τις ξέρετε· μοσχοβολούν από θυμάρι και πεύκο και η ανοιχτή θάλασσα, είτε γαληνή είτε αγριεμένη, είναι τόσο ωραία που μορφαίνει και την πέτρα ακόμη. Εδώ τώρα μόνος και απείραχτος από τους γύρω συγκεντρώνω σιγά σιγά τον εαυτό μου και την εργασία που πρέπει να ιδή το φως. Το σχολείο έκλεισε και ούτε θα ξανανοίξη πια. Λυπήθηκα μόνο τα παιδιά μου που το περίμεναν όπως τα λουλούδια τον ήλιο· μα η ιδέα δεν έχασε καθόλου, ίσα ίσα μπορεί να ειπή κανείς πως στυλώθηκε πιο δυνατή και πιο χτυπητή στο διωγμό που της έγινε.*

Στο μεγάλο και κουρασμένο γράμμα που Σας είχα στείλει από το Βόλο προσθέσετε ακόμη και ένα μικρό επεισόδιο: 5-6 δημοδιδάσκαλοι προετοιμασμένοι από το χειμώνα με τα μαθήματα, που κάναμε μαζί τους κάθε Σάββατο, φανατίστηκαν τόσο πολύ τελευταία με τον κατατρεγμό, ώστε έρχονταν κάθε μέρα σπίτι και συχνά βγαίναμε μαζί περίπατο. Ο σύλλογος των δημοδιδασκάλων έστειλε στον επιθεωρητή των δημ. σχολείων δυο αντιπροσώπους τους και του ζήτησε ν' απαγορεύση στους δημοδιδασκάλους να έρχωνται μαζί μου και αν δεν υπακούσουν, να τους τιμωρήση! Ευτυχώς ο επιθεωρητής τους μίλησε όπως έπρεπε –είναι Κεφαλωνίτης– και το επεισόδιο έληξε έτσι...

Με υπόληψη
Αλ. Δελμούζος

---

* Το σχολείο στο οποίο αναφέρεται ο Δελμούζος, είναι το Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο του Βόλου το οποίο έκλεισε το 1911 μέσα σε θύελλα αντιδράσεων που ξεσήκωσε εναντίον του ο επίσκοπος Δημητριάδος. Ως διευθυντής του σχολείου ο Δελμούζος επιχείρησε να εφαρμόσει κάποιες από τις αρχές του Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού. Η άγονη όμως συντήρηση της εποχής τον πολέμησε. Το σχολείο έκλεισε, ο Δελμούζος διώχθηκε και κουρασμένος από την περιπέτεια πηγαίνει στις Σπέτσες.



(4)

ΘΕΜΑ ΓΙΑ ΔΙΗΓΗΜΑ

Τέσσερα ξυπόλυτα παιδιά
ήρθαν να δουν τη μητέρα τους στο Νοσοκομείο.
Είναι γύρω απ᾽ το κρεβάτι της.
Και δε μιλούν.
Τι να πουν; Δεν ξέρουν τι να πουν.
Μιλά εκείνη. Μιλά διαρκώς εκείνη.
Και τα ρωτά και τα ρωτά
χωρίς να περιμένει απάντηση
και τους πασπατεύει τα κεφάλια.
Έπειτα τους δίνει τέσσερις καραμέλες
που της τις πρόσφερε χτες μια άλλη άρρωστη
και τις φύλαξε
(Της είχε πει: «Μπορώ να πάρω τέσσερις;»)
Όταν χτύπησε το κουδούνι τα παιδιά έφυγαν,
τα δυο μεγάλα έσερναν τα δυο μικρά κ᾽ έφυγαν.
Ξυπόλυτα καθώς ήταν, σιωπηλά καθώς ήταν,
έφυγαν σα γατάκια.
Μα δεν έφυγαν αμέσως απ᾽ το Νοσοκομείο,
έμειναν πολλή ώρα ακόμα στην αυλή.
Κι η μητέρα όλο και ρωτά τις νοσοκόμες
αν τα βλέπουν απ᾽ το μπαλκόνι,
όλο και ρωτά.

Κ. Μόντης



(5)

25. 8. 43

...Η Άννυ, όταν με είδε άξαφνα, έλαμπε από χαρά (Μια μέρα πριν φύγω για πάνω, που συναντηθήκαμε τυχαία).

Κρύβομαι απ' όλους τους γνωστούς εδώ και τρεις μέρες. Όλοι, καθώς κι η Μητέρα μου κι ο Πατριός μου, πρέπει να νομίζουν πως έφυγα για το Άγιο Όρος, σε κάποια τάχα μυστική αποστολή του Υπουργείου μου. (Έχω κάνει επίτηδες ένα τέτοιο ψεύτικο έγγραφο).

Χτες, όμως, στη μικρή Άννυ, που είναι η μόνη που ξέρει την αλήθεια (παρ' όλη τη μικρή ηλικία της, της έχω απόλυτη εμπιστοσύνη και ξέρω πως δε θα μιλήσει), άφησα ένα γράμμα:

«Αύριο φεύγω πια ορισμένως. Δεν μπορείς να φανταστείς την πίκρα μου όταν ήρθα και είδα έρημο από σένα το δωμάτιό μας. Έτσι, φαίνεται, είναι η μοίρα μου – όταν φεύγω για τον πόλεμο, να φεύγω από έρημα, άδεια σπίτια.

Όταν ανέβηκες επάνω, στης Μητέρας μου, απόψε, εγώ έκανα όλους τους γύρους από κάτω, στο δρόμο, έτσι όπως είχαμε συμφωνήσει – κοίταζα συνεχώς επάνω στη βεράντα για να σε δω' στεκόμανε επίτηδες, για να με διακρίνεις κι εσύ, μπροστά στα φώτα των στραγαλατζήδων του Πάρκου – και μια φορά που μου φάνηκε, μες στο μισοσκόταδο πως σε είδα, σου κούνησα ακόμη μια φορά, αποχαιρετιστικά, το χέρι.

Γεια σου, καλό μου παιδί. Καλή και γρήγορη αντάμωση μέσα στην τελειωτική πια ΝΙΚΗ».

(Τρίτη βράδυ. Ώρα δώδεκα και μισή. 24 Αυγούστου 1943).

Γιάννη Μπεράτη, Μια ματιά στο εργαστήρι του Γ. Μπεράτη,
Το Πλατύ ποτάμι, εκδ, Ερμής, Αθήνα, 1973, σ. 467-468



(6)

Συνεδρία της Οφθ/κής Κλινικής του Γ. Κεντρικού Νοσ/μείου Θεσ/νίκης, 14/3/81, Χ. Χαραλαμπίδης – Σ. Μαυροπούλου – Κολοκυθά – Δ. Ναούμ – Α. Αργαλιάς.

Ασυνήθιστη περίπτωση τραύματος του κόγχου

Α *Το περιστατικό που αναφέρεται συνέβη το περασμένο καλοκαίρι. Η εννιάχρονη μικρούλα Α. Μ. έπαιζε στην αμμουδιά κάποιου παραθαλάσσιου θερέτρου της Χαλκιδικής, ενώ εκεί κοντά κάποιος ενήλικας συγγενής της ετοίμαζε σύνεργα υποβρύχιου ψαρέματος. Είχε οπλίσει το ψαροντούφεκό του, ενώ βρισκόταν ακόμη έξω από το νερό, και, όταν τυχαία πιέστηκε η σκανδάλη, η τρίαινα, μήκους 10 εκ. περίπου, με το κεντρικό στέλεχος 110 εκ., εκτοξεύτηκε προς το κοριτσάκι που βρισκόταν σε απόσταση 2 μέτρων. Αποτέλεσμα ήταν η τρίαινα να καρφωθεί στο σπλαχνικό κρανίο της μικρής.*

Β *Οι παρευρισκόμενοι μετέφεραν αμέσως το παιδί στη Θεσσαλονίκη – ας σημειωθεί, χωρίς να ξεβιδώσουν την τρίαινα από το κεντρικό της στέλεχος. Νευροχειρουργός που το εξέτασε, από την όλη του κατάσταση και τις ακτινογραφίες που είχαν ληφθεί, αποφάνθηκε ότι δεν είχε τρωθεί η εγκεφαλική κοιλότητα. Έπειτα από αυτά το κοριτσάκι οδηγήθηκε στο χειρουργείο.*

Η προσπάθεια αφαιρέσεως της τρίαινας είχε κάτι το ιδιαίτερο. Όπως είναι γνωστό, τα άκρα των σκελών είναι αγκιστροειδή, έτσι ώστε τα εμπεπαρμένα



Γ *τμήματα δεν μπορούσαν να αφαιρεθούν ελκόμενα προς τα πίσω, διότι εμποδίζονταν από τους ιστούς και υπήρχε πιθανότητα προκλήσεως μεγαλύτερων βλαβών. Έπρεπε, λοιπόν, τα σκέλη της τρίαινας να κοπούν, και εδώ φάνηκε η αδυναμία όλων των χειρουργικών εργαλείων του νοσοκομείου να κόψουν τα ισχυρά σκέλη της τρίαινας. Οι τεχνικοί του νοσοκομείου δεν μπόρεσαν με τα εργαλεία τους να βοηθήσουν. Δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σιδηροπρίονο, διότι με τους κραδασμούς της κοπής θα επιδεινωνόταν η κατάσταση της ασθενούς. Εκλήθησαν λοιπόν τεχνικές υπηρεσίες της ΔΕΗ, του ΟΤΕ και τελικά μόνο το τεχνικό τμήμα των δυνάμεων καταδρομών του Γ΄ Σ.Σ. έφερε μια μεγάλη ψαλίδα κοπής ατσάλινων βεργών, με την οποία κατορθώθηκε η κοπή των σκελών της τρίαινας. Αμέσως μετά, τα εμπεπαρμένα σκέλη τραβήχτηκαν από την έμπαρσή* τους στα οστά και αφαιρέθηκαν κατά τη φορά*

Δ *της εισδύσεως. Τότε μόνο έγινε δυνατό να ελεγχθεί η κατάσταση των οφθαλμών. Ο αριστερός οφθαλμός ήταν διερρηγμένος σχεδόν πλήρως στο ύψος του ισημερινού, ενώ ο δεξιός, παρά τη βίαιη μετατόπισή του από το άλλο σκέλος της τρίαινας, διαπιστώθηκε ότι ήταν υγιής.*

Το παιδάκι υποβλήθηκε σε θεραπεία με αντιβίωση και ύστερα από αρκετές ημέρες βγήκε από την κλινική με απολύτως υγιή τον δεξιό οφθαλμό και τον αριστερό οφθαλμό ήρεμο, αλλά κάπως μικρότερο στο μέγεθος.

Το κείμενο δημοσιεύτηκε στα αρχεία της Οφθαλμολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος, τ. 1981. Εδώ δημοσιεύεται σε μικρή διασκευή

Παρατηρήστε τώρα όσα κείμενα έχουν επίσημο ή και επιστημονικό ύφος και συζητήστε πώς το ύφος αυτό διαφοροποιείται από το οικείο σε σχέση με το είδος της σύνταξης, το ρηματικό πρόσωπο, το είδος του λεξιλογίου.

Το παρακάτω κείμενο είναι μια μήνυση των φοιτητών της Φιλοσοφικής Σχολής εναντίον ενός ταξιδιωτικού πράκτορα. Σε τι αποσκοπεί μια τέτοια εκτεταμένη και λεπτομερής αφήγηση των γεγονότων; Νομίζετε ότι είναι βάσιμες και πειστικές οι κατηγορίες των μηνυτών; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

*Είμαστε τελειόφοιτοι της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.** Τον Απρίλιο του 1985 συνήψαμε σύμβαση με το μηνυόμενο, ο οποίος ανέλαβε να μας μεταφέρει στη Σοβιετική Ένωση, όπου θα πραγματοποιούσαμε εκπαιδευτική εκδρομή εγκεκριμένη από τη Σχολή μας.*

Στις 9-4-85 καταβάλαμε στο μηνυόμενο 400.000 δρχ., στις 18-4 άλλες 300.000 δρχ., στις 25-5 300.000 δρχ., και στις 24-6 1.000.000 δρχ. Ώστε συνολικά καταβάλαμε στο μηνυόμενο 2.000.000 δρχ.

* Έμπαρση: διατρύπηση, πέρασμα (από το ρ. εμπείρω-εμβάλλω, μπήγω, σουβλίζω μτχ. παθ. παρακειμένου: εμπεπαρμένος)

** Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΦΗΓΗΣΗ

Στις αρχές Ιουλίου πληροφορηθήκαμε τυχαία από κάποια συνάδελφό μας που δε συμμετείχε στην εκδρομή ότι η εκδρομή δεν επρόκειτο να γίνει, διότι ο μηνυόμενος δεν είχε κάνει τις αναγκαίες προεργασίες για τη διοργάνωσή της. Απευθυνθήκαμε στο μηνυόμενο, για να μας δώσει εξηγήσεις. Αυτός στην αρχή προσπάθησε να μας διαβεβαιώσει ότι όλα ήταν εντάξει. Τελικά όμως ομολόγησε ότι δεν μπορούσε να κάνει την εκδρομή στις 20 Ιουλίου. Στη συνέχεια υποσχέθηκε ότι θα έκανε την εκδρομή μέσω του πρακτορείου [...] με διήμερη καθυστέρηση, υπέγραψε μάλιστα ενώπιόν μας συμφωνητικό με το πρακτορείο αυτό. Φαίνεται όμως ότι ο μηνυόμενος ενήργησε έτσι μόνο για να μας παραπλανήσει, δεδομένου ότι του ζητούσαμε ήδη την επιστροφή των χρημάτων μας. Διότι έξι μέρες αργότερα ο μηνυόμενος ακύρωσε ο ίδιος την εκδρομή, χωρίς να μας ενημερώσει, προφανώς επειδή όφειλε να καταβάλει στο πρακτορείο το ποσό του 1.000.000 για το κλείσιμο της εκδρομής. Έκτοτε ζητήσαμε επίμονα και επανειλημμένα από το μηνυόμενο να μας επιστρέψει το ποσό των 2.000.000 δρχ., εκείνος όμως αρνιόταν δόλια, άλλοτε ισχυριζόμενος ότι «αποτελεί αρχή του πρακτορείου του να μην επιστρέφει χρήματα, αλλά να διενεργεί εκδρομές» και ότι «κρατάει τα χρήματα, για να μας πάει στη Σκανδιναβία», και άλλοτε αποφεύγοντάς μας.

Η άρνηση του μηνυόμενου να μας αποδώσει τα χρήματα που βρίσκονται στην κατοχή του, ενώ ανήκουν σε μας, γίνεται με πρόθεση να τα ιδιοποιηθεί παράνομα, και επομένως συνιστά υπεξαίρεση και μάλιστα ιδιαιτέρως μεγάλης αξίας (2.000.000). Η δόλια πρόθεσή του προκύπτει από τα απατηλά μέσα που μετήλθε από την αρχή, για να αποφύγει να μας επιστρέψει τα προκαταβληθέντα. Για τους λόγους αυτούς ζητούμε την ποινική του δίωξη και κολασμό, δηλώνουμε παράσταση πολιτικής αγωγής για την ηθική μας βλάβη και προτείνουμε μάρτυρες προς απόδειξη των ισχυρισμών μας τους...

Μια αφήγηση μπορεί να έχει ως στόχο: να πληροφορήσει την κοινή γνώμη για κάτι, να μεταδώσει προσωπικές εμπειρίες, να προκαλέσει ορισμένες επιθυμητές αντιδράσεις / ενέργειες.

Διαβάστε την παρακάτω επιστολή διαμαρτυρίας που δημοσιεύτηκε σε εφημερίδα.

– Ποιο είναι το θέμα της επιστολής;

– Με ποιο τρόπο αναπτύσσεται; Με επιχειρήματα, με παραδείγματα;

– Εντοπίστε σημεία του κειμένου όπου χρησιμοποιείται η ειρωνεία.

– Σχολιάστε το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουν οι συντάκτριες.

– Είναι αποτελεσματικό το κείμενο; Πετυχαίνει το στόχο του;

– Στην επιστολή διαμαρτυρίας υπάρχει το θέμα για το οποίο διαμαρτύρονται οι συντάκτριες αλλά και οι προτάσεις τους. Είναι υποχρεωτικό να υπάρχουν προτάσεις σε μια επιστολή διαμαρτυρίας; Είναι χρήσιμο;



Τουρίστες β΄ κατηγορίας

Κύριε Διευθυντά,

Είχαμε κι εμείς, όπως τόσοι άλλοι έλληνες τουρίστες, την ατυχή έμπνευση να θελήσουμε να περάσουμε ένα Σαββατοκύριακο στο κοντινό νησί. Φρούδες ελπίδες... Γιατί, από τη στιγμή που πατήσαμε το πόδι μας στο νησί, βρεθήκαμε αντιμέτωπες με... το ρατσισμό που επικρατεί απέναντι στους Έλληνες.

Δωμάτιο: Πού τέτοια τύχη!... Στο ξενοδοχείο η απάντηση ήταν καταφατική (ή, τουλάχιστον, έτσι νομίσαμε), διότι το δωμάτιο που υπήρχε έπρεπε να είναι ελεύθερο το άλλο πρωί στις 10, εφόσον θα ερχόταν το γκρουπ με τους ξένους. Το ίδιο συνέβαινε και σε κάθε «πολιτισμένο» ξενοδοχείο του νησιού που ρωτήσαμε... στα ελληνικά. Όσο για τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, καλύτερα ας μη μιλάμε γι᾽ αυτά: τουαλέτες στο διάδρομο, ντους στην αυλή, μπάνιο... στο πλυσταριό, και οι τιμές,... τιμές και «με τη βούλα» του ΕΟΤ!

Πώς μας ήρθε η επιφοίτηση και απευθυνθήκαμε αγγλικά στον μπακάλη του χωρίου, ο οποίος μας πρόσφερε δωμάτιο, που βέβαια δεν είχε ζεστό νερό («το βλέπει ο ήλιος»!!!). Κατόπιν αυτού, μας παρέπεμψε σε ξενοδοχείο Ε΄ κατηγορίας. Εκεί, πάντοτε μιλώντας αγγλικά, βρήκαμε –ω του θαύματος– δωμάτιο, ή καλύτερα κοτέτσι, αλλά βέβαια δεν ξέραμε τι επρόκειτο να επακολουθήσει.

Οι διαστάσεις του δωματίου ήταν 2x2 ακριβώς, και βρίσκονταν εκεί μέσα στριμωγμένα κρεβάτια με σχισμένα στρώματα, κομοδίνο, τραπέζι, ντουλάπα, καρέκλες. Το μπάνιο, με ετοιμόρροπο καζανάκι, «πεντακάθαρο». Έπειτα από αρκετή ώρα, έφθασε μια κοπέλα –η καθαρίστρια, Αγγλίς!– η οποία, αφού μας πέταξε τα σεντόνια, μας συνέστησε να... στρώσουμε μόνες μας τα

κρεβάτια και να περιμένουμε καθαρές πετσέτες το άλλο πρωί, γιατί «έβρεχε», λέει, «και δε στέγνωναν». Βέβαια, ύστερα από τρεις ημέρες περιμέναμε ακόμα τις πετσέτες... Άραγε, είχε πραγματικά περάσει το «HOTEL» αυτό από τον έλεγχο του τουρισμού, όπως έγραφε το σχετικό χαρτί πίσω από την πόρτα, με ημερομηνία ελέγχου Φεβρουάριος '87;

Στο εστιατόριο, φυσικά, όταν μιλήσαμε ελληνικά, γίναμε πελάτες β΄ κατηγορίας και δεν είχαμε δικαίωμα ούτε καν στην ευγενική συμπεριφορά του σερβιτόρου - ας μη μιλήσουμε για την «ταχύτητα» με την οποία σερβιριστήκαμε, σε σχέση με τις παρέες των ξένων. Από τη στιγμή, βεβαίως, που μας είδαν με... ξενόγλωσσο έντυπο στο χέρι, η τύχη μας γύρισε!... Η εξυπηρέτηση που απολαμβάνει κανείς στην περίπτωση αυτή τείνει στη δουλοπρέπεια: όλοι μιλούν τη γλώσσα του!!!

Ηθικόν δίδαγμα: στην ίδια σου τη χώρα αναγκάζεσαι να προσποιείσαι τον ξένο, αν θέλεις να έχεις δικαίωμα σε στοιχειώδη εξυπηρέτηση. Να ένας ακόμα λόγος για να μαθαίνει κανείς ξένες γλώσσες: να κάνει τουρισμό στον ελλαδικό χώρο!..

Μετά τιμής, Ν. Μ. φιλόλογος, Ε. Τ. φοιτήτρια.

Βασιστείτε στην παρακάτω είδηση, για να γράψετε μια επιστολή διαμαρτυρίας που θα στείλετε για δημοσίευση σε κάποια εφημερίδα. Αφηγηθείτε το περιστατικό και φροντίστε να είστε αποτελεσματικοί με το κατάλληλο ύφος, με την πειστικότητα των επιχειρημάτων σας κτλ.

Χτες, 11.8.86, στη 1 το μεσημέρι, τραυματίστηκε βαριά ο Π. Χ., 9 ετών, Τσιγγάνος, στη συμβολή των οδών... και... Ο μικρός Π. Χ., μαζί με δύο μικρότερα αδέλφια του, είχε «στέκι» τα φανάρια της διασταύρωσης και καθάριζε τζάμια αυτοκινήτων. Την ώρα του ατυχήματος, ενώ είχε ανάψει πράσινο, επέμεινε να καθαρίσει τα τζάμια ΙΧ αυτοκινήτου και, μέσα σε ένα πανδαιμόνιο από κορναρίσματα, μία μοτοσικλέτα, οδηγούμενη από τον Κ. Π., 22 ετών, τον παρέσυρε και τον τραυμάτισε. Ο Κ. Π. δήλωσε ότι είχε ήδη ξεκινήσει και δεν μπόρεσε να κόψει ταχύτητα, όταν αντιλήφθηκε το μικρό Π. Χ. Ο μικρός Τσιγγάνος μεταφέρθηκε στο Ιπποκράτειο Νοσοκομείο.

από τον ημερήσιο Τύπο

Οδηγία

Μπορείτε να συμβουλευτείτε και να αξιοποιήσετε το παρακάτω λεξιλόγιο στην αφήγησή σας:

- *ευθύνη ηθική, - νομική, - προσωπική, επίγνωση ευθυνών, συναίσθηση -, καταλογισμός -, ανάληψη -, είμαι υπεύθυνος, έχω ευθύνη, φέρω το βάρος της ευθύνης, καθιστώ υπεύθυνο.*
- *προστασία, προάσπιση, προφύλαξη, περιφρούρηση, προστατεύω, παραστέκομαι, παρέχω προστασία, «έχω υπό την προστασία μου», θέτω -, επαγρυπνώ, εγκαταλείπω, φροντίδα, περιποίηση, περίθαλψη, μέριμνα, κοινωνική μέριμνα, - πρόνοια.*
- *δικαίωμα νόμιμο, αναμφισβήτητο -, αναφαίρετο -, αναγνωρισμένο -, κεκτημένο -, είναι δικαίωμά μου, έχω το δικαίωμα, δικαιούμαι, διεκδικώ.*
- *υποχρέωση, καθήκον, δέσμευση, επιβεβλημένη ανάγκη, επιτακτική -, κοινωνική -, αδικία, έλλειψη δικαιοσύνης, μεροληψία, «το δίκαιο του ισχυροτέρου».*

Λεξιλόγιο σχετικό με τα κείμενα της ενότητας



Προσπαθήστε να συσχετίσετε τις παρακάτω ομάδες λέξεων με τα κείμενα που διαβάσατε προηγουμένως.

- *αναφέρω, γνωστοποιώ, πληροφορώ, παρέχω πληροφορίες, ενημερώνω, καθιστώ κάποιον ενήμερο, κατατοπίζω, κοινοποιώ, φέρω στη δημοσιότητα, διακηρύσσω, αποκαλύπτω, αναφορά, ενημέρωση, διάγγελμα, ανακοίνωση, γνωστοποίηση, υπόμνημα, εγκύκλιος, ειδοποιητήριο.*
- *εντοπίζω, ορίζω, καθορίζω, διαγράφω τα όρια, προσδιορίζω, διακρίνω, αντιλαμβάνομαι, ξεχωρίζω, επισημαίνω, παρατηρώ, βλέπω, εξετάζω, περιεργάζομαι, κοιτάζω, ρίχνω ένα βλέμμα, συσχετίζω, συνδυάζω, αλληλεξαρτώ, συγκρίνω, αντιπαραθέτω, αντιπαραβάλλω, προσέχω, προσηλώνομαι, παρακολουθώ, παραφυλάγω, αποσπάται η προσοχή μου, διασπάται -, χαλαρώνεται -, αφαιρούμαι, αποξεχνιέμαι.*
- *ατύχημα, δυστύχημα, τραγικό συμβάν, δράμα, τραγωδία, θλιβερό συμβάν, συγκλονιστικό -, συνταρακτικό -, τραγικό -, αναπότρεπτο -, καταστροφικό -, κάκωση, σωματική κάκωση, σωματική βλάβη, προσκρούω, χτυπώ, συγκρούομαι, τρακάρω, μετακίνηση, μετατόπιση, προώθηση, οπισθοδρόμηση, επιταχυνόμενη κίνηση, επιβραδυνόμενη -, ταχεία -, πυρετώδης -, μεταφέρω, διακομίζω, κουβαλώ, φέρω, μεταφέρομαι, μεταβιβάζομαι, διακομίζομαι, παραπέμπω, συνοδεύω, «υπό συνοδείαν», με συνοδεία, (με συντροφιά).*
- *διοργανώνω, καταρτίζω πρόγραμμα, καταστρώνω -, προγραμματίζω, εφαρμόζω, συγκροτώ, συστηματοποιώ, εργάζομαι μεθοδικά, αποσυνθέτω, εξαρθρώνω, εργάζομαι ερασιτεχνικά, - απρογραμμάτιστα, - τσαπατσούλικα, αξιολογώ, εκτιμώ, ζυγίζω, ζυγιάζω, λογαριάζω, υποτιμώ, παραγνωρίζω, υπερτιμώ.*
- *νουθετώ, συμβουλεύω, δίνω συμβουλή, παρέχω -, συνιστώ, κάνω συστάσεις, νουθεσία, παραίνεση, σύσταση, συμβουλή.*
- *(υ)βρίζω, θίγω, προσβάλλω, πειράζω, προσβάλλω την τιμή, - την υπόληψη, πληγώνω, ψάλλω/σύρω τα «εξ αμάξης», σέρνω όσα σέρνει η σκούπα.*
- *κατηγορώ, μέμφομαι, διατυπώνω κατηγορία, απαγγέλλω -, ψέγω, καταγγέλλω, εκτοξεύω κατηγορίες, καταμαρτυρώ, ενοχοποιώ.*
- *τιμωρώ, καταδικάζω, επιβάλλω ποινή, σωφρονίζω, παραδειγματίζω, δίνω ένα μάθημα, βάζω γνώση.*
- *παρανομία, αδίκημα, πταίσμα, αδίκημα «εξ αμελείας», - «εκ προθέσεως», επιλήψιμη πράξη, αξιόποινη -, κλοπή, κλεψιά, κατακλέβω, ληστεύω, γδέρνω, ξαφρίζω, σουφρώνω.*

1. Με τα ρήματα **κοινοποιώ**, **ενημερώνω**, **φέρω στη δημοσιότητα** να σχηματίσετε φράσεις που να δηλώνουν την ακριβή σημασία των λέξεων.

2. Έχοντας υπόψη σας τους ακόλουθους ορισμούς των λέξεων **εγκύκλιος**, **κοινοποίηση**, **υπόμνημα**, **διάγγελμα**, να σχηματίσετε φράσεις συνδυάζοντας τις λέξεις αυτές (ΟΣ-αντικείμενα): με τα κατάλληλα ρήματα, με ΟΣ-υποκείμενα και με εμπρόθετους προσδιορισμούς από τον ακόλουθο πίνακα.

ΟΣ – Υποκείμενα	Ρήματα	ΟΣ – Αντικείμενα	Επιρρηματικά σύνολα
Ο υπουργός	έστειλε	διάγγελμα	προς όλα τα σχολεία
Ο πρωθυπουργός	υπέβαλε	κοινοποίηση	προς το Υπουργείο Εργασίας
Η συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων που εκλέχτηκε πρόσφατα	κοινοποίησε	εγκύκλιο	προς τον ελληνικό λαό
Ο δικαστικός υπάλληλος	επέδωσε	υπόμνημα	αγωγής εξώσεως στον ένοικο του διαμερίσματος

- **εγκύκλιος** *(διαταγή, οδηγία, αναγγελία κτλ.) που κοινοποιείται συγχρόνως σε πολλές αρχές ή πρόσωπα.*
- **κοινοποίηση**: *επίδοση δημοσίου εγγράφου ή δικογράφου.**
- **υπόμνημα**: *έγγραφη έκθεση σχετικά με κάποια υπόθεση. Στη νομική ορολογία είναι το έγγραφο από το οποίο διαπιστώνεται ότι κάποια πράξη έγινε στο παρελθόν.*
- **διάγγελμα**: *προκήρυξη που εκδίδεται από τον ανώτατο άρχοντα ή την κυβέρνηση μιας χώρας, καθώς και από τους αρχηγούς των πολιτικών κομμάτων ή άλλων οργανώσεων, και το οποίο απευθύνεται προς το σύνολο του λαού και του γνωστοποιεί διαταγές, αποφάσεις κτλ. για ζητήματα μεγάλου ενδιαφέροντος.*



* Δικόγραφο: δικαστικό έγγραφο

3. προώθηση, οπισθοδρόμηση: να σχηματίσετε φράσεις με τις λέξεις στην κυριολεκτική (δηλωτική) και στη μεταφορική (συνυποδηλωτική) σημασία τους.

4. Να επιλέξετε τις κατάλληλες λέξεις από το παρακάτω λεξιλόγιο και να συμπληρώσετε τα κενά στο κείμενο που ακολουθεί:

αδίκημα, εκδίκηση, ποινή, παραδειγματισμός, ενεργεί, αποτρέπεται, σωφρονισμός, επιβάλλεται, επισείεται, δράστη, συνειρμός, αποτρεπτικό, αξιόποινες, αναθεωρούν, ποινική.

... Από διάφορες πλευρές (λ.χ. από την Αγγλία, την Ιταλία) ακούονταν διαμαρτυρίες για την κακή κατάσταση των φυλακών και την απάνθρωπη μεταχείριση των κρατουμένων. Ο Ιταλός Τσέζαρε Μπεκαρία (CESARE BECCARIA) δημοσίευσε στο Μιλάνο ένα «Δοκίμιο περί Εγκλημάτων και Ποινών» και διατύπωσε τρεις θεμελιακές αρχές για το νόημα της ποινής και της απονομής δικαιοσύνης. Υποστήριξε ότι:

(1) Σκοπός της ποινής δεν είναι η..... αλλά ο ..... εκείνου που διέπραξε ..... και ο ..... των άλλων· άρα, σωστό είναι να επιλέγεται όχι η πιο εξοντωτική ..... αλλά εκείνη που θα έχει το διαρκέστερο αποτέλεσμα στη σκέψη και στη βούληση του ..... και των άλλων.

(2) Η δικαιοσύνη πρέπει να ..... άμεσα, σύντομα· γιατί όσο πιο σύντομα έλθει η ποινή τόσο πιο στενός θα είναι ο ..... των δύο (αδικήματος - ποινής) στη σκέψη όλων, ώστε να αποφεύγουν ..... πράξεις.

(3) Το αδίκημα ..... πιο αποτελεσματικά μάλλον όταν υπάρχει η βεβαιότητα κάποιας ποινής παρά όταν ..... η αυστηρότητα αβέβαιης τιμωρίας· η βεβαιότητα μιας μικρής ποινής ενεργεί ..... πιο πολύ από μια μεγάλη ποινή που θεωρείται πιθανή μόνο. Σε πολλές χώρες άρχισαν να ..... την..... νομοθεσία προς το ανθρωπινότερο (βελτίωση όρων ζωής στις φυλακές, ελαφρότερες ποινές κτλ.)

Θέματα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας,
Γ΄ Λυκείου, τ. Α΄, σ. 19

5. Σε ένα σύντομο κείμενο, 200-250 λέξεων να διατυπώσετε τις προσωπικές σας απόψεις για το νόημα της ποινής και ειδικά για τις ποινές που επιβάλλονται στο σχολείο, καθώς και στους ανηλίκους από τα αρμόδια δικαστήρια (δικαστήρια ανηλίκων). Διαβάστε και το σχετικό κεφ. ΙΓ΄ από τον Πρωταγόρα που αναφέρεται στο νόημα της ποινής. Φροντίστε να αξιοποιήσετε το προηγούμενο λεξιλόγιο.

6. Σχηματίστε φράσεις με τρεις από τις παρακάτω λέξεις. Πώς θα αποδίδατε το νόημα των φράσεων αυτών χρησιμοποιώντας πιο επίσημο ύφος; Δείτε και το παράδειγμα:

– Ο συνεταίρος του με διάφορες κομπίνες τον έγδερνε συστηματικά. Ο συνεταίρος του απομυζούσε συστηματικά το κεφάλαιο της εταιρείας.

γδέρνω (μτφ), ξαφρίζω, εργάζομαι τσαπατσούλικα, ξεχαρβαλώνω, συμβουλεύω/ορμηνεύω, ζυγιάζω, αστόχαστος, φροντίδα.

7. Να αντικαταστήσετε τις ακόλουθες ιδιωματικές φράσεις με μια ισοδύναμη λέξη/έκφραση και να τις εντάξετε στο κατάλληλο γλωσσικό πλαίσιο:
   - *«του έσυρα/του έψαλα τα εξ αμάξης»*
   - *μου έσυρε «όσα σέρνει η σκούπα»*
   - *«του βάζω γνώση»*
   - *«τα προς το ζην»*
   - *«θέλω σώνει και καλά»*
   - *«του δίνω ένα μάθημα»*

8. Με τα ουσιαστικά **κλοπή**, **ληστεία**, **κατάχρηση**, **οικειοποίηση** ή τα αντίστοιχα ρήματα να σχηματίσετε φράσεις που να δηλώνουν την ακριβή σημασία των λέξεων.

4. Ποιος αφηγείται;

Στις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων συνήθως είναι φανερό ποιος αφηγείται. Σε μια μαρτυρική κατάθεση π.χ. ο αφηγητής είναι το ίδιο πρόσωπο που καταθέτει προφορικά ή γραπτά τη μαρτυρία του. Στην περίπτωση της λογοτεχνίας όμως τα πράγματα είναι πιο σύνθετα. Ο αφηγητής και ο συγγραφέας είναι δύο διαφορετικά πρόσωπα που δεν πρέπει να συγχέονται. Ο συγγραφέας είναι ένα πραγματικό πρόσωπο με αληθινή ζωή· υπάρχει έξω από το κείμενο. Αντίθετα, ο αφηγητής είναι ένα πρόσωπο του κειμένου που υπάρχει μόνο μέσα στο πλαίσιο του πλασματικού λόγου, είναι δηλαδή ένα κατασκεύασμα από λέξεις. Φυσικά, αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα μπορεί να υπάρχουν στον αφηγητή, όπως εξάλλου και σε όλα τα πρόσωπα του έργου.

Και στις δύο περιπτώσεις πάντως μπορούμε να διακρίνουμε δύο τύπους αφηγητή, ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής του στα γεγονότα που αφηγείται: α) ο αφηγητής συμμετέχει στα γεγονότα είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως αυτόπτης μάρτυρας, π.χ. ο αφηγητής σε μια αυτοβιογραφία ή σε απομνημονεύματα, οπότε στο κείμενο επικρατεί το πρώτο ρηματικό πρόσωπο, και β) ο αφηγητής δε μετέχει καθόλου στα γεγονότα, π.χ. ο ιστορικός, ο δημοσιογράφος, ο αφηγητής στο ιστορικό μυθιστόρημα κτλ., οπότε επικρατεί συνήθως το τρίτο ρηματικό πρόσωπο.



Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από λογοτεχνικό κείμενο και προσπαθήστε να αντλήσετε στοιχεία για τον αφηγητή.

... Βγήκα το πρωί να πάω στην τράπεζα και είδα ένα γάτο εκεί στη γωνία. Δεν νομίζω ότι ήταν χτυπημένος, δεν φαινόντουσαν αίματα, πάντως ξεψυχούσε. Σκέφτηκα να ζητήσω κάποιον, να του κάνει μια ένεση, όπως γίνεται στην Ευρώπη. Στην Αγγλία όπου πατάνε μια ένεση στα ζώα και τα λυτρώνουν. Ήταν φοβερό, αυτή η ατέλειωτη διαδικασία. Μετά πήγα στην τράπεζα και ξαναγύρισα, γιατί φυσικό είχα όλη την ώρα το γάτο στο νου μου. Είχα πάρα πολύ ενοχληθεί. Ήταν περίεργο, ξεψυχούσε και είχε ανοίξει το στόμα και έβαζε τα πόδια μπροστά στα μάτια του. Είχαν μαζευτεί μερικά παιδιά γύρω και φώναζαν, ανοιχτά τα μάτια του ανοιχτά τα μάτια του. Τους λέω αφήστε τον ήσυχο, μην τον ενοχλείτε αυτόν το γάτο. Γιατί βέβαια δεν μπορούσαν να καταλάβουν ότι δεν το έκανε από κέφι. Ευτυχώς μετά πέθανε. Έφυγα και συνέχεια ως το μεσημέρι με ενοχλούσε αυτή η εικόνα. Ήθελα να τον πάρω στην αγκαλιά εκείνη την ώρα, σα να τον νανουρίζω, αλλά δε γινότανε. Δεν είχα το κουράγιο. Ήμουνα σε τέτοια ψυχική κατάσταση που δεν θα μπορούσα ούτε να τον σηκώσω, θα σωριαζόμουν στη μέση του δρόμου και θα γινόμουν ρεζίλι, θα άρχιζα να κλαίω πάνω στο γάτο, που όλος ο δρόμος θα σταματούσε και θα έλεγε ότι είμαι τρελή. Οπότε, όπως είναι εκεί η γειτονιά, πώς να τους εξηγούσα ότι είμαι λίγο τρελή. Αυτά δεν είναι ευαισθησίες, είναι νευρώσεις. Σ' αυτό τον ωκεανό που ζούμε, από ενθύμια, από φωτογραφίες και τα λοιπά, όλα αυτά άμα κουνηθούν είναι άσχημα. Ίσως είναι ζήτημα ηλικίας...

Θανάση Βαλτινού, Μπλε βαθύ σχεδόν μαύρο,
εκδ. Στιγμή, Αθήνα 1985, σελ. 19-21

5. Η οπτική γωνία στην αφήγηση

Σε μια αφήγηση δεν μπορούμε να συμπεριλάβουμε όλα τα γεγονότα που συνέβησαν. Αναγκαστικά γίνεται μία επιλογή γεγονότων, όπως στην περιγραφή γίνεται επιλογή λεπτομερειών. Η επιλογή αυτή εξαρτάται από την οπτική γωνία του προσώπου που κάνει την αφήγηση, δηλαδή είναι ανάλογη με τη γνώση του για τα γεγονότα (άμεση ή έμμεση), τη συναισθηματική του φόρτιση, τον τρόπο που σκέφτεται, το αποτέλεσμα που επιδιώκει κτλ.



Πίνακας του Paul Zwolak

Διαβάστε τα παρακάτω κείμενα και δείτε πώς παρουσιάζεται το ίδιο περιστατικό από διαφορετική οπτική γωνία (της καθηγήτριας και των μαθητών).

– Πώς γίνεται η ιεράρχηση των πληροφοριών στο κάθε κείμενο; Ειδικότερα, ποια πληροφορία, σημαντική για την όλη εξέλιξη της υποθέσεως, παραλείπεται στην αναφορά του περιστατικού από την καθηγήτρια, ενώ προβάλλεται στην αναφορά των μαθητών;
– Ποια σχόλια εντοπίζετε στην κάθε αφήγηση και ποιο σκοπό εξυπηρετούν;
– Ποιος είναι ο τόνος (νηφάλιος, επιθετικός) της αφήγησης κάθε φορά;

Προς
τον κ. Γυμνασιάρχη του - Γυμνασίου Θεσ/νίκης
Ενταύθα

Αναφορά της καθηγητρίας του - Γυμνασίου Θεσ/νίκης
.....
.....
κλάδου Α2 σχετική με επεισόδιο που συνέβη στο Β2 τμήμα

Θεσ/νίκη, 2/4/1980

Την τελευταία (6η) ώρα του χτεσινού προγράμματος είχα μάθημα στο Β2 τμήμα, η αίθουσα του οποίου βρίσκεται στο 2ο όροφο.

Όταν χτύπησε το κουδούνι, ανέβηκα στο 2ο όροφο και κατευθύνθηκα προς την τάξη. Τα υπόλοιπα τμήματα του 2ου ορόφου είχαν σχολάσει και ήταν αναμμένα τα φώτα μόνο του διαδρόμου και της αίθουσας όπου είχα μάθημα. Επικρατούσε απόλυτη ησυχία, γεγονός που με παραξένευε όσο πλησίαζα προς την αίθουσα Β2, γιατί πρόκειται για άτακτο τμήμα. Μπήκα στην αίθουσα. Ήταν άδεια. Σκέφτηκα ότι θα έκαναν ομαδική αποχή. Έσβησα το φως και συγχυσμένη κατέβηκα στον 1ο όροφο και κατευθυνόμουν προς το γραφείο σας, για να σας αναφέρω το περιστατικό. Λίγο πριν φτάσω στο γραφείο σας, συνάντησα τον επιστάτη και του διηγήθηκα τι έγινε. Αποφασίσαμε να ανεβούμε πάλι στο 2ο όροφο να ρίξουμε μια ματιά. Είδα μ᾽ έκπληξη από μακριά το φως της αίθουσας του Β2 τμήματος αναμμένο, ενώ εγώ το είχα σβήσει. Η ησυχία ήταν πάλι απόλυτη. Μπήκαμε με τον επιστάτη στην αίθουσα και όλοι οι μαθητές ήταν εκεί καθισμένοι φρόνιμα φρόνιμα στα θρανία τους. Τους ρώτησα πού ήταν πριν και τι είναι αυτά που κάνουν. Τότε σηκώνεται ο Γ. Π. και με προσποιητή απορία μου είπε: «Εμείς εδώ ήμασταν. Σας είδαμε μάλιστα που μπήκατε πριν, μας κοιτάξατε, σβήσατε το φως και φύγατε».

Επειδή θεωρώ τη συμπεριφορά τους απαράδεκτη και προσβλητική κι επειδή ο Γ. Π. συμπεριφέρθηκε κι άλλες φορές με παρόμοιο τρόπο, ζητώ από σας να συγκαλέσετε σε συνεδρίαση το Σύλλογο των Καθηγητών, για να επιληφθεί του θέματος.

Η καθηγήτρια
(υπογραφή)

Κε Γυμνασιάρχη,

Σχετικά με το χτεσινό επεισόδιο πρέπει να πούμε ότι δεν είχαμε σκοπό ούτε να προσβάλουμε την καθηγήτρια ούτε να χάσουμε το μάθημα. Επειδή ήταν Πρωταπριλιά και συνηθίζεται στα σχολεία να κάνουν οι μαθητές κάποια αστεία, σκεφτήκαμε να φύγουμε από την αίθουσα μόνο για λίγο. Πήγαμε στη διπλανή αίθουσα και κάναμε ησυχία. Η καθηγήτρια μπήκε στην αίθουσά μας, δε μας βρήκε και έφυγε. Τότε γυρίσαμε γρήγορα γρήγορα, ανάψαμε το φως και καθίσαμε στα θρανία μας. Αποφασίσαμε να πάει ο Γ. Π. να φωνάξει την καθηγήτρια και να της πει ότι κάναμε ένα πρωταπριλιάτικο αστείο. Πριν να προλάβουμε όμως, εμφανίστηκε η καθηγήτριά μας και μας ρώτησε πού είχαμε πάει. Τότε ο Γ. Π. που έχει χιούμορ της απάντησε αυτό που σας ανέφερε η καθηγήτρια. Εκείνη όμως θύμωσε. Εμείς προσπαθήσαμε να της εξηγήσουμε ότι ήταν απλώς ένα πρωταπριλιάτικο αστείο και της ζητήσαμε συγγνώμη που άθελά μας τη στενοχωρήσαμε. Η καθηγήτρια όμως δε δέχτηκε τις δικαιολογίες και τη μεταμέλειά μας.
Λυπούμαστε πολύ που το αστείο μας έγινε αιτία να στεναχωρεθεί, αλλά σας επαναλαμβάνουμε ότι δεν είχαμε την πρόθεση να την προσβάλουμε.

Ο πρόεδρος του B_2

Δραματοποίηση

Εργαστείτε σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και προσπαθήστε να επινοήσετε σε 10΄ μια φανταστική ιστορία κλοπής, στην οποία ο δράστης τελικά συλλαμβάνεται και δικάζεται. Σκηνοθετήστε την υπόθεση καθορίζοντας τα αίτια/κίνητρα που οδήγησαν το δράστη στην κλοπή, τις συνθήκες της σύλληψής του, τη στάση του θύματος και του αυτόπτη μάρτυρα, και την απόφαση του δικαστή. Παρουσιάστε την ιστορία σας αυτοσχεδιάζοντας, αφού κάνετε την κατανομή των ρόλων: δράστης, θύμα, αυτόπτης μάρτυρας, δικαστής.

Εργαστείτε τώρα για να γράψετε τρεις ξεχωριστές αφηγήσεις που υποτίθεται ότι είναι οι γραπτές καταθέσεις: α) του δράστη, β) του θύματος, γ) του αυτόπτη μάρτυρα. Προσέξτε ότι το κάθε πρόσωπο παρουσιάζει την υπόθεση από τη δική του οπτική γωνία και επομένως επιλέγει και προβάλλει τα γεγονότα ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει (συμφέρον, αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων), τη συναισθηματική του φόρτιση, και γενικότερα την προσωπική του στάση απέναντι στη συγκεκριμένη υπόθεση.

Φροντίστε ακόμη να αξιοποιήσετε το παρακάτω λεξιλόγιο:

τυχαία, συμπτωματικά,
έχω τη γνώμη, - την υπόνοια, - την υποψία, νομίζω, θεωρώ, πιστεύω, πρεσβεύω, φαντάζομαι,
παρανομία, αδίκημα, παράβαση του νόμου, αξιόποινη -, επιλήψιμη -, κολάσιμη πράξη
μηνύω, κατηγορώ, διατυπώνω κατηγορία, καταγγέλλω, ψέγω, καταμαρτυρώ, ενοχοποιώ, ζητώ την τιμωρία,
ποινή, τιμωρία, κολασμός, κύρωση, καταδίκη, σωφρονισμός, τιμωρία/ποινή
- ελαφρή, - αυστηρή, - παραδειγματική, - σκληρή, - άμεση
ανακαλύπτομαι, συλλαμβάνομαι, πιάνομαι επ᾽ αυτοφώρω,
κλοπή, σφετερισμός,
οικειοποίηση, κατάχρηση, υπεξαίρεση,
ληστεία, ιδιοποιούμαι, οικειοποιούμαι,
ανάγκη μεγάλη, - εξαιρετική, - επιτακτική, - επείγουσα, - σκληρή,
αμείλικτη -, άμεση -,
χρεία, βιοτικές ανάγκες, τα αναγκαία, τα απολύτως αναγκαία, τα προς το ζην, πόροι,
ζητώ, αιτώ, επιζητώ, επιδιώκω, απαιτώ, επιθυμώ.



Το παρακάτω κείμενο είναι μια δημοσιογραφική είδηση που σκοπό έχει να παρουσιάσει την «καταναλωτική υστερία» των Αθηναίων, όταν έγινε γνωστό το πυρηνικό ατύχημα του Τσερνομπίλ.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ, 7 – Πρωτοφανής καταναλωτική υστερία κατέλαβε τους Αθηναίους προκειμένου να προμηθευτούν γαλακτοκομικά προϊόντα, εμφιαλωμένο νερό και τρόφιμα, που είχαν παραχθεί πριν από το Πάσχα. Η αναταραχή που επικράτησε ήταν τόση, ώστε χρησιμοποιήθηκε και αστυνομική δύναμη, για να καθησυχάσει τους πανικόβλητους πολίτες.

Από τις 6 το πρωί ατέλειωτες ουρές καταναλωτών είχαν παραταχθεί έξω από τα «σούπερ μάρκετ». Είχαν φέρει ακόμα και φορτηγάκια κι ό,τι μεταφορικό μέσο διέθεταν για να φορτώνουν τις προμήθειες!

Όταν στις 8 άνοιξαν οι πόρτες, τα πλήθη έκαναν κυριολεκτικά έφοδο και μέσα σε λίγα λεπτά άδειασαν τα ράφια με παστεριωμένο και κονσερβοποιημένο γάλα και εμφιαλωμένο νερό, δυσπιστώντας, όπως φαίνεται, στις δηλώσεις των αρμοδίων ότι το γάλα που εισάγεται ελέγχεται δειγματοληπτικά, και δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος από το νερό της εταιρείας ύδρευσης. Άλλοι αγόραζαν κονσέρβες με κηπευτικά και κομπόστες, τυριά, βούτυρα και κατεψυγμένα λαχανικά.

Ο συνωστισμός και η αναταραχή που δημιουργήθηκε ήταν τέτοια, που σε ορισμένα «σούπερ μάρκετ» δόθηκε εντολή να κλείσουν οι πόρτες! Σημειώθηκαν και μικροεπεισόδια μεταξύ καταναλωτών για την προτεραιότητα στην «ουρά» και μεταξύ καταναλωτών και υπευθύνων των «σούπερ μάρκετ».

Σε λίγες ώρες είχαν εξαντληθεί τα αποθέματα στα ράφια και τις αποθήκες των «σούπερ μάρκετ». Στις 11.30 το πρωί δεν υπήρχε ούτε ένα κουτί με γάλα σε κανένα «σούπερ μάρκετ» της Αθήνας!

Στο μεταξύ έφτασαν φορτηγά με τα αποθέματα από κεντρικές αποθήκες των πολυκαταστημάτων τα οποία περικύκλωσαν οι αγοραστές και άρχισαν να κατεβάζουν με τις κούτες τα γάλατα και τα νερά και να τα φορτώνουν. Σ' ένα «σούπερ μάρκετ» βιαστικός αγοραστής έπεσε πάνω στην εξωτερική τζαμαρία του «σούπερ μάρκετ», με αποτέλεσμα εκείνη να γίνει θρύψαλα, χωρίς, ευτυχώς, ο ίδιος να τραυματιστεί.

Όπως δήλωσε χαρακτηριστικά ο ιδιοκτήτης των γνωστών «σούπερ μάρκετ» Σ..., σημειώθηκε σ' όλα τα υποκαταστήματα πρωτοφανής κίνηση, εξαπλάσια απ' ό,τι συνήθως.

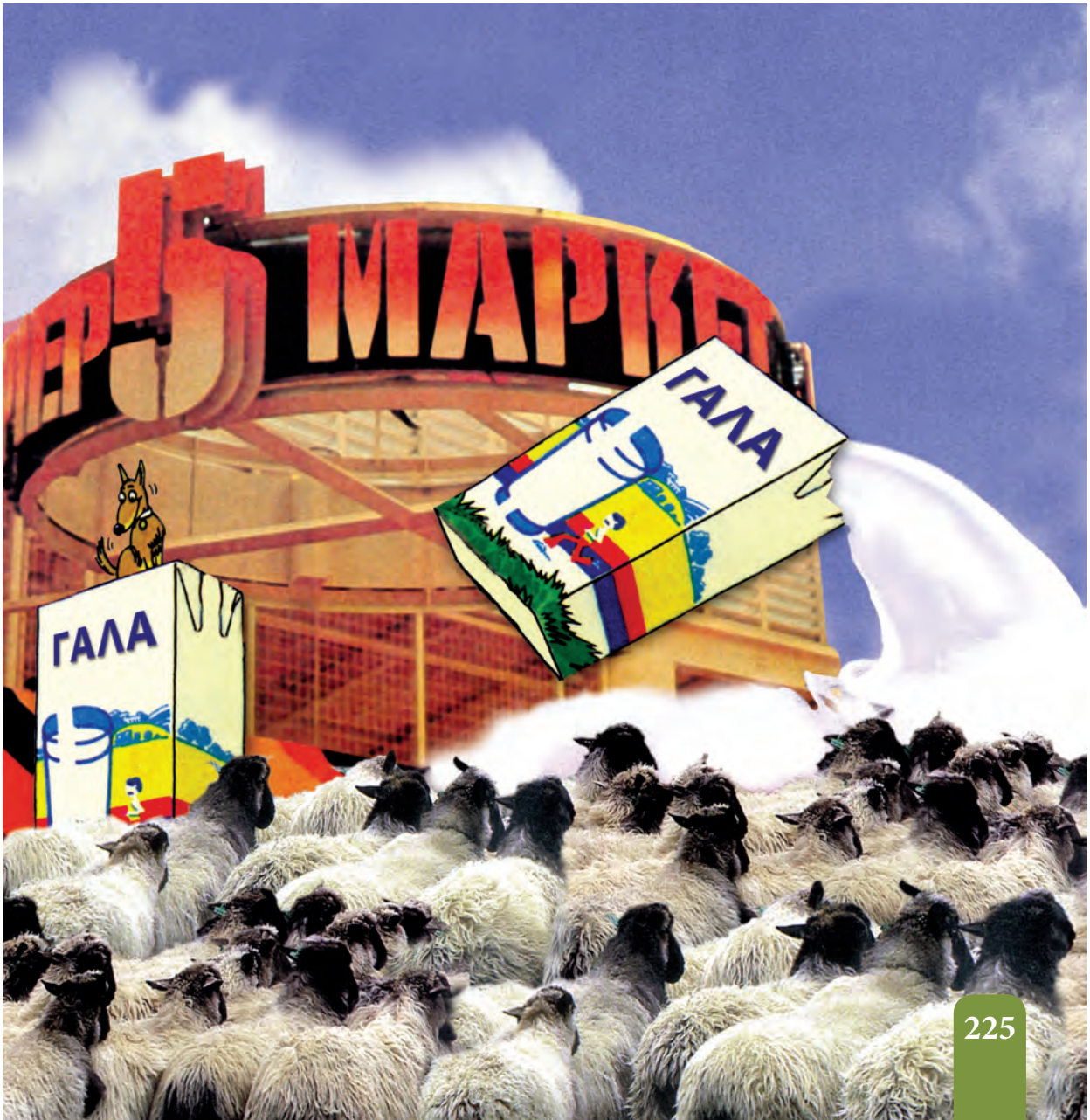
– Είναι αδικαιολόγητη αυτή η υστερία, τόνισε, αφού τα τρόφιμα που υπάρχουν στις αποθήκες κι αυτά που περιμένουμε να εκτελωνιστούν επαρκούν τουλάχιστον για ένα τρίμηνο.

Η ίδια κατάσταση επικράτησε και στα καταστήματα γαλακτοκομικών προϊόντων. Μέχρι το μεσημέρι είχαν πουληθεί όλα τα αποθέματα των ψυγείων σε νωπό γάλα, βούτυρο, τυριά και γιαούρτια παραγωγής των τελευταίων ημερών πριν από το Πάσχα. Οι πωλήσεις των προϊόντων αυτών σημείωσαν κα-

τακόρυφη άνοδο, που έφτασε σε ορισμένες περιπτώσεις το 90% στο κέντρο της Αθήνας.

Αντίθετα, στην κεντρική λαχαναγορά η κίνηση ήταν ελάχιστη. Οι μικρές ποσότητες φρούτων και λαχανικών παρέμειναν απούλητες. Οι καταναλωτές περιδιάβαιναν τους πάγκους δύσπιστοι και διστακτικοί και δεν αγόραζαν, παρόλο που σε μερικά προϊόντα υπήρχαν ταμπέλες που έγραφαν ότι συλλέχθηκαν πριν από το Πάσχα. Για πρώτη φορά εξάλλου, έπειτα από πολλά χρόνια δεν υπήρχαν στην Αθήνα πλανόδιοι οπωροπώλες.

Πώς θα αφηγούνταν στην οικογένειά του την επίσκεψή του στο σούπερ μάρκετ ο βιαστικός αγοραστής που έπεσε πάνω στην τζαμαρία; Σ᾽ αυτή την περίπτωση να πάρετε βέβαια υπόψη σας ότι το συγκεκριμένο γεγονός, που αποτελεί μια μόνο λεπτομέρεια της «καταναλωτικής υστερίας» στο δημοσιογραφικό κείμενο, θα προβληθεί ως κεντρικό γεγονός, επειδή η ιεράρχηση των γεγονότων γίνεται από διαφορετική οπτική γωνία (του δημοσιογράφου στην πρώτη περίπτωση και του παθόντα αγοραστή στη δεύτερη) και με διαφορετικό σκοπό.



Στο παρακάτω απόσπασμα ο Ηρόδοτος αφηγείται ένα περιστατικό από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

> *87. Για τους άλλους, τούτους ή εκείνους, δεν μπορώ να πω με ακρίβεια πώς αγωνίζονταν ο καθένας από τους βαρβάρους ή τους Έλληνες. Με την Αρτεμισία όμως έγινε τούτο, που έκανε να την εκτιμήσει ακόμα περισσότερο ο βασιλιάς. Όταν η παράταξη του βασιλιά έφτασε σε μεγάλη σύγχυση, αυτή την ώρα το πλοίο της Αρτεμισίας το κυνηγούσε ένα αττικό. Μην μπορώντας να ξεφύγει –γιατί μπροστά της ήταν άλλα φιλικά πλοία, ενώ η ίδια ήταν προς το μέρος των εχθρών– αποφάσισε να κάνει το εξής που το έκανε και της βγήκε σε καλό: καθώς την κυνηγούσε το αττικό πλοίο, εμβολίζει ορμητικά ένα φιλικό πλοίο καλυνδίτικο, που ήταν μέσα κι ο βασιλιάς των Καλυνδίων Δαμασίθυμος. Είχε φιλονικήσει μαζί του, όταν ήταν στον Ελλήσποντο; Δεν μπορώ να πω. Ούτε αν έπραξε έτσι από προμελέτη ούτε αν ήταν συγκυρία που βρέθηκε το πλοίο κατά τύχη μπροστά της. Κι όταν το εμβόλισε και το βούλιαξε, με την καλή της τύχη πέτυχε διπλό κέρδος· ο τριήραρχος του αθηναϊκού πλοίου, επειδή την είδε να εμβολίζει το πλοίο με βαρβάρους, νομίζοντας πως το πλοίο της Αρτεμισίας ήταν ελληνικό ή πλοίο που αυτομόλησε από τους βαρβάρους και τώρα τους χτυπούσε, την παράτησε και στράφηκε σ' άλλα.*
>
> *88. Με τέτοιο τρόπο από το ένα μέρος τής έτυχε να μπορέσει να διαφύγει και να μη χαθεί κι από το άλλο έγινε μ' αυτήν τούτο· ενώ προξένησε ζημία, από αυτή τη ζημία κέρδισε μεγαλύτερη εκτίμηση από τον Ξέρξη. Λένε δηλαδή ότι ο βασιλιάς που κοίταζε πρόσεξε το πλοίο που έκανε τον εμβολισμό και κάποιος από τους παρόντες του είπε· Κύριε, βλέπεις πόσο σπουδαία αγωνίζεται η Αρτεμισία, ώστε βούλιαξε κι εχθρικό πλοίο; Ο βασιλιάς ρώτησε αν το κατόρθωμα ήταν αληθινά της Αρτεμισίας κι αυτοί του το βεβαίωσαν, επειδή ήξεραν πολύ καλά το σήμα του πλοίου της και ότι το πλοίο που βυθίστηκε ήταν εχθρικό. Και όλα τα άλλα, όπως είπαμε, της βγήκαν σε καλό, καθώς επίσης και το ότι από το καλυνδίτικο πλοίο δε σώθηκε κανένας, για να την κατηγορήσει. Όταν τ' άκουσε αυτά ο Ξέρξης, λένε πως είπε· «Οι άντρες μου έγιναν γυναίκες και οι γυναίκες άντρες». Αυτά λένε πως είπε ο Ξέρξης.*
>
> Ηροδότου Ιστορία, μετάφραση Ιγν. Σακαλή,
> Α΄ γυμνασίου, βιβλ. Η΄, παράγρ. 87-88, σ. 151-152

Προσπαθήστε να αποδώσετε το ίδιο περιστατικό με αφηγητή α) την Αρτεμισία, β) τον Ξέρξη και γ) έναν απλό ναύτη του καλυνδίτικου πλοίου, ο οποίος υποτίθεται ότι σώθηκε.

Διαβάστε την παρακάτω αφήγηση – μαρτυρία για τις περιπέτειες των προσφύγων από τη Μικρά Ασία και προσέξτε τη δύναμη που έχει η αφήγηση, όταν στηρίζεται στα βιώματα του αφηγητή. Αν έχετε κι εσείς κάποια συγκλονιστική εμπειρία, καταθέστε τη μαρτυρία σας στην τάξη.



Όλη τη νύχτα ακούαμε το κανόνι και το κακό που έπεφτε. Εκεί ήρθε κι ένας από τα Βουρλά.

– Τι είδες, Μάρκο, στα Βουρλά;

– Τι να δω, φωτιά και μαχαίρι.

Το πρωί παίρνουμε το δρόμο για τ' Αλάτσατα. Εγώ είχα την κόρη κρεμασμένη στην πλάτη κι ένα μποξά στο χέρι· η συχωρεμένη η μαμά μου κουβάλησε μια στάμνα νερό για τα παιδιά.

Το βράδυ μείναμε στ' Αλάτσατα, σ' ένα συγγενή μας. Όλη νύχτα κι εκεί το κανόνι δε σταμάτησε. Το πρωί περνούσανε στρατιώτες, μας είπανε πως οι Τούρκοι φθάσανε στο Πυργί. Τα μαζέψαμε κι από τ' Αλάτσατα και πήγαμε στα Λίτζια, στου Βίτελ τα λουτρά· εκεί είχε καΐκια πολλά.

Μπήκαμε σ' ένα καΐκι, μαζί και λίγοι χωριανοί, και βγήκαμε στη Χίο. Στην αρχή μείναμε στο λιμάνι. Χάμω στα χώματα κοιμόμαστε.

Μια μέρα ο άντρας μου μού λέει: «Μαρία, να σηκωθούμε να φύγουμε, βλέπω τους αξιωματικούς χωρίς εξαρτήσεις, φοβάμαι μη γίνει κανένα κίνημα».

Νύχτα μας εσήκωσε. Παίρνουμε πάλι τα έχοντά μας στον ώμο και τραβούμε νότια και πάμε σ' ένα περιβόλι. Ο νοικοκύρης μάς διώχνει, φοβήθηκε μη φάμε τα μανταρίνια. Πάμε σ' ένα ελαιώνα. Μας διώχνουν κι από κει. Εμείς δε φύγαμε. Του λέει ο άντρας μου «εμείς είμαστε διωγμένοι, πού θες να πάμε; Κάναμε σπιτάκια με τσι πέτρες, σαν να παιδιά, και κάτσαμε. Πήγαμε σ' ένα σπίτι, κάτω από τα σκαλοπάτια. Το πρωί, ανοίγει ο νοικοκύρης την πόρτα, μας βλέπει, την ξανακλείνει. Σε λιγάκι ξαναβγαίνει, κρατούσε τρεις φέτες ψωμί και τυρί για τα παιδιά. «Εμείς» του

είπαμε «ήρθαμε για να προφυλαχτούμε, δεν ήρθαμε για ελεημοσύνη».

Ένα μήνα μείναμε στη Χίο, ούτε παράθυρο ούτε πόρτα χιώτικη είδαμε ανοιχτή.

Μετά σπάσαμε μια αποθήκη και πήγαμε και καθίσαμε. Από κει δα ξεκινήσαμε και φύγαμε. Πρώτη του Σεπτέμβρη πήγαμε στη Χίο, δύο του Οκτώβρη ήμαστε στην Κρήτη, στα Χανιά. Εκεί ήρθε ένας και μας πήρε να μαζέψουμε ελιές στην Παλιοχώρα. Ένα μερόνυχτο και μια μέρα κάναμε, για να φθάσουμε. Ανάμεσα στα βουνά και στα λαγκάδια περπατούσαμε.

Σα φθάσαμε στο χωριό, ήθελε να μας βάλει σ' ένα κουμάσι να κοιμηθούμε. «Εγώ» του λέω «δεν μπαίνω μέσα, άμα ήθελα να μείνω αιχμάλωτη έμενα στη Μικρασία». Ήρθε μετά ο πρόεδρος της κοινότητας και μας έβαλε σ' ένα κελί. Εκεί ήτανε τα μεγάλα, ούτε στρώμα όμως, ούτε πάπλωμα είχαμε να πλαγιάσουμε. Μαζεύτηκε ο κόσμος και μας κοίταζε περίεργα, σα να ήμαστε άλλη φυλή.

– Ξέρετε ελληνικά; μας ρωτούσανε· είχατε εκκλησίες στον τόπο σας;

– Ευρωπαϊκά είναι ντυμένοι, λέγανε.

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Η΄ Έξοδος, τ. 1:
Μαρτυρίες από τις επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικρασίας,
επιμ. Φ. Δ. Αποστολόπουλου, Αθ. 1980, σ. 72-73

Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από μαρτυρίες αγωνιστών της αντίστασης εναντίον των Γερμανών κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Προσπαθήστε να εντοπίσετε στοιχεία του προφορικού λόγου.

[...]

Απόγευμα τσ' ίδιας μέρας, επήρα μια αποστολή, να κατέβω χαμηλά προς το αεροδρόμιο, να κάνω μια αναγνώριση, να δω τι είναι περίπου. Επήρα και μια βέργα και τα ρούχα εκείνα. Τώρα έμοιαζα τσομπάνης αρειμάνιος, τη βέργα 'σα πίσω, αεράτος, κατέβηκα χαμηλά την πλαγιά, κύτταξα εδώ κι εκεί, πλησίασα καλά χαμηλά. Είδα κάτι ανθρώπους να σέρνουν τσ' αίγες των, σαν να 'τανε ειρήνη, δηλαδή. Κίνηση μες στ' αεροδρόμιο. Τίποτα το πολύ ασυνήθιστο δηλαδή ή απροσδόκητο. Κάτι συρματοπλέγματα στ' ανατολικά. Αυτό χρειαζότανε ν' αντιληφθώ. Γύρισα, έδωσα αναφορά. Θυμάμαι μάλιστα σε μια πλάκα τους έκαμα κάτι σχέδια, τι είδα, τι είναι. Και το βράδυ, άμα σκοτείνιασε, δεν θυμάμαι καλά την ώρα, έγινε κάθοδος. Δώδεκα προς δεκατρείς του μηνός. Έγινε ένα πλησίασμα εκεί, αλλά τώρα υπήρχε ένα πράμα απροσδόκητο. Αναρίθμητοι στρατιώτες κινούντανε μες στ' αεροδρόμιο. Βομβαρδισμός γινότανε από τη ΡΑΦ. Πυρσοί στον ουρανό, φωτισμός εδώ, προβολείς από κάτω, φωνές, κακό, σήματα, τουφεκιές. Αυτό να κρατά, να πούμε, ώρες ατελείωτες, ένα πράμα, αδύνατο να μπούμε μέσα. Αδύνατο να γίνει δηλαδή το εγχείρημα. Περιμέναμε τι θα πει ο Μπερζέ. «Πίσω». «Πίσω». Πίσω.*

Την άλλη μέρα, όλη μέρα προσμονή και πάλι κατέβασμα δεκατρείς προς δεκατέσσερις. Η υπόθεση ήταν να χτυπηθεί το αεροδρόμιο δώδεκα προς δεκατρείς, να συνδυαστεί μ' ένα βομβαρδισμό, που έκανε. Γνωστός είναι στο Ηράκλειο ο βομβαρδισμός. Σκοτώθηκε και η μαθήτριά μου η Ανωγειανάκη. Σκοτώθηκε τσι Τρεις Καμάρες. Τέλος πάντων, την επόμενη νύχτα, η κατάσταση ήταν τελείως αλλιώς. Ηρεμία, καμιά περίπολος απ' εκεί, ένας σκύλος να υλακτεί πέρα – δώθε, τίποτα πε-

* Γάλλος συμπολεμιστής των ανταρτών στην Κρήτη

ρισσότερο. Έγινε μια τομή σε κάτι συρματοπλέγματα, είσοδος. Όρθιοι μέσα, γιατί είχε και αποστάσεις, βέβαια, και ντογρού. Εσημειώθηκε ένα πολύ περίεργο, όπου μια περίπολος γερμανική ερχότανε αλλιώς, απ᾽ τα δυτικά προς τ᾽ ανατολικά, και «δεν πειράζει», όμως εκεί η δική τους φάλαγγα ελοξοδρόμησε και ερχόταν εδώ. «Δεν πειράζει». «Μα ήρθε κοντά». «Δεν πειράζει». Άρχισε να φωνάζει ένας Γερμανός αξιωματικός. «Δεν πειράζει». Επλησίασε, είχε κι ένα φανταράκι. Επήγε και το ᾽βαλε στη μούρη του Μπερζέ. «Δεν πειράζει».

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Ο Μπερζέ το έλεγε αυτό;

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Βέβαια!! «Δεν πειράζει!». Εθύμωσε ο Γερμανός αξιωματικός, φώναζε. «Δεν πειράζει!». Έφυγε προς τα δυτικά αυτός και προς τα ανατολικά ο Μπερζέ. Και κείνη τη στιγμή κερδίθηκε η μάχη, δηλαδή. Και μπορούσε να την κερδίσει μόνο ο Μπερζέ, νομίζω. Ο άνθρωπος, ο υπεράνθρωπος, ο οποίος δεν έχασε το ρυθμό του, σε κάθε περίπτωση, δεν τον έχασε. Έγινε διάλυση. Έχουν γράψει αυτοί ένα κόσμο βιβλία για το θέμα. Οι τρεις ήσαν ειδικευμένοι για την τοποθέτηση των ναρκών, οι άλλοι οφείλανε να τους φυλάνε ή να τους υποβαστάζουν εν ανάγκη. Γινόταν αυτή η δουλειά, στη διάρκεια, δυο ώρες παρά τέταρτο. Διάσπαρτα τα αεροπλάνα εδώ, εκεί. Κάτι γιγαντιαία «Γιούγκερς» που έπρεπε να ανέβουνε αυτοί απάνω να τοποθετήσουν το πλαστικό, σε κατάλληλη θέση. Και όπου εκείνα ήταν ρυθμισμένα να λειτουργήσουνε, άλλα μετά μιάμισι ώρα, άλλα μετά μια και τέταρτο, μια και δέκα λεφτά ή τριάντα λεφτά ή είκοσι λεφτά μόνο. Ήταν ένα είδος σαν αυτά τα σακκούλια που βάζομε τ᾽ αλάτι, τέτοιο πιο συμπαγές, και που είχε, σαν κομπολόϊ περίπου είναι, ένα βραδύκαυστο, που έχει όμως διακοπές και τελειώνει σ᾽ ένα μικρό μηχανισμό, που πρέπει να του αφαιρέσεις μια περόνη, το τοποθετείς και εκείνο θα λειτουργήσει στις ώρες του, δηλαδή, όπως είναι ρυθμισμένο. Όχι όλα την ίδια ώρα […]

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Ο ρόλος ο δικός σου ποιος ήτανε σ᾽ αυτήν την τοποθέτηση.

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Ο ρόλος ο δικός μου ήταν η φρούρηση του άλλου, που βγαίνει απάνω. Γιατί ένας πρέπει να κάτσει από κάτω και να τον υποβαστάξει ή να τον φρουρήσει. Τέλος πάντων, δεν πάει μόνος. Λοιπόν, έγινε η έξοδος. Το πρωί μας βρήκε στο μύλο του Σιγανού εκεί στο λημέρι μας, όπου δεν ξαναπήγαμε στο λημέρι μας. Αφήκαμε και κάτι κουβέρτες εκεί.

Η ανατίναξη συντελέστηκε στην καθορισμένη της ώρα. Εμείς τη χαρήκαμε απ᾽ τα Δυο Αοράκια πιο πλάϊ, έτσι πιο ανατολικά. Χαλούσε η γης κι η Οικουμένη, φωτιζότανε η γης και ο κόσμος και δεν τέλειωναν οι εκρήξεις. Αυτοί κινούνταν ήδη μέσα στις λάμψεις, οι Γερμανοί, αλλά ήταν ένα πράμα γι᾽ αυτούς που ήταν ακαθόριστο πράμα. Τους έπεσε έτσι ξαφνικό.

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Πόσα αεροπλάνα είχατε παγιδεύσει τότες;

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Δεν νομίζω ότι εκραγήκανε και όλα. Δεν νομίζω ότι μπορούμε να τ᾽ αριθμήσομε. Δεν νομίζω ότι μπορούσε να είναι τριανταοχτώ που λένε οι εξημμένοι, δεν νομίζω ότι είναι εικοσιοχτώ. Νομίζω ότι είναι γύρω στα δεκαοχτώ. Έτσι νομίζω. Πάντως δεν είχαν και πολλά περισσότερα. Δεν είχανε πλήθος. Δεν πρέπει να σώθηκαν πολλά. Αυτά, τώρα, δεν μετριούνται, είναι και σκοτάδι, είναι κι η ψυχολογία, δεν τα μετράς τα πράγματα όπως μετράς τα δάχτυλα του χεριού σου. Είναι μια άλλη σελίδα της ζωής που δεν τη συλλαμβάνομε, δεν περιγράφεται κι εύκολα.

Αντ. Σανουδάκη, Ιππότες του ονείρου.
Κωστή Πετράκη προς Αντ. Σανουδάκη αφήγηση, εκδ. Κνωσός, Αθήνα 1989

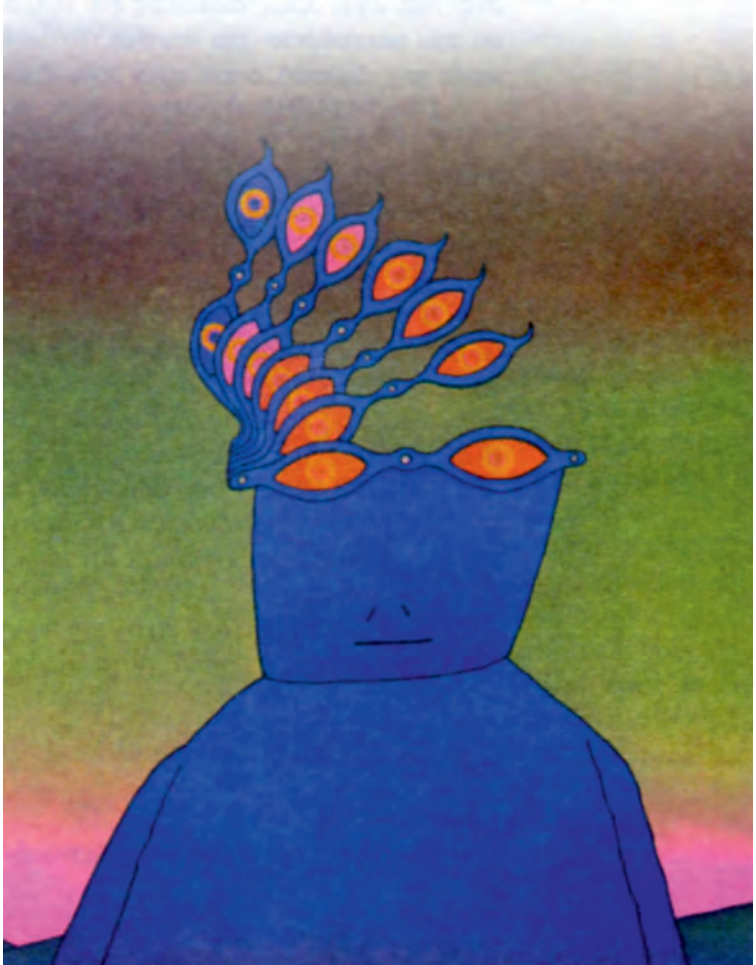
Έρευνα

Χωριστείτε σε ομάδες 4–5 ατόμων. Να συγκεντρώσετε μαγνητοφωνημένες αφηγήσεις – μαρτυρίες, κυρίως ηλικιωμένων ατόμων για ένα πολύ σημαντικό γεγονός που αφορά τον τόπο τους, όπως π.χ. τον πόλεμο του ’40, από ένα σεισμό κτλ. Προσπαθήστε επίσης να συγκεντρώσετε πρόσθετο υλικό (φωτογραφίες, σκίτσα, λογοτεχνικές περιγραφές, ιστορικές αναφορές, παραδόσεις) για το ίδιο γεγονός. Δοκιμάστε να δώσετε μια δική σας αφήγηση συνθέτοντας την εικόνα του γεγονότος με βάση τις μαρτυρίες, χωρίς φυσικά να υπάρχει απαίτηση για ακριβή ιστορική αναπαράσταση.

Αν κατορθώσετε να βρείτε την αναφορά του γεγονότος σε ένα επίσημο ιστορικό κείμενο, μπορείτε να συγκρίνετε την αναφορά αυτή με τις προσωπικές μαρτυρίες των ανθρώπων που μετείχαν στα γεγονότα ως προς:

- το ύφος της αφήγησης (ουδέτερο, επίσημο, καθημερινό, ζωντανό κτλ.)
- το λόγο της αφήγησης (λεξιλόγιο, σύνταξη κτλ.)
- την οπτική γωνία του αφηγητή
- τη συναισθηματική φόρτιση του αφηγητή
- το ρηματικό πρόσωπο της αφήγησης
- την ύπαρξη ή την απουσία σχολίων.

Από το υλικό που θα συγκεντρωθεί (μαρτυρίες, παραδόσεις, φωτογραφίες, δική σας αφήγηση και σύγκριση) μπορείτε να σχηματίσετε ένα λεύκωμα αφιερωμένο στο γεγονός με το οποίο ασχοληθήκατε.



Η οπτική γωνία στη λογοτεχνική αφήγηση



Ειδικά στην ανάλυση μιας λογοτεχνικής αφήγησης αναφερόμαστε συχνά στην οπτική γωνία του αφηγητή, δηλαδή στη σκοπιά/θέση από την οποία ο αφηγητής ή κάποιος ήρωας βλέπει (κυριολεκτικά ή μεταφορικά) τα δρώμενα. Φυσικά τη θέση αυτή την καθορίζει ο συγγραφέας, όπως εξάλλου καθορίζει και τον ίδιο τον αφηγητή, και επομένως, η οπτική γωνία στη λογοτεχνία αποτελεί βασικά μια αφηγηματική τεχνική.

Ο συγγραφέας πάντως επιλέγει συνήθως μία από τις εξής δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς:

α) αφήγηση με **μηδενική εστίαση**: πρόκειται για αφήγηση χωρίς συγκεκριμένη οπτική γωνία από έναν παντογνώστη αφηγητή.

β) αφήγηση με **εσωτερική εστίαση**: πρόκειται για αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου, με περιορισμένη κατά συνέπεια γνώση στα όριά του.

Στην πρώτη περίπτωση ο αφηγητής γνωρίζει τα πάντα για τα πρόσωπα της αφήγησης, ακόμα και τις πιο μύχιες σκέψεις τους. Θα λέγαμε λοιπόν ότι πρόκειται για έναν αφηγητή - Θεό που βλέπει τον κόσμο από παντού, όχι από ένα συγκεκριμένο σημείο, και επομένως η απόλυτη γνώση του ισοδυναμεί με έλλειψη συγκεκριμένης οπτικής γωνίας (εστίαση μηδέν). Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση έχουμε αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου (εσωτερική εστίαση), από έναν «αφηγητή - άνθρωπο», που σε αντίθεση με τον «αφηγητή - Θεό» έχει γνώση περιορισμένη στις ανθρώπινες δυνατότητες.

Πρέπει να τονιστεί πάντως ότι πολύ συχνά ο συγγραφέας αξιοποιεί στο ίδιο έργο και τις δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς, μεταβάλλοντας την οπτική γωνία και τον αφηγητή σε διάφορα μέρη της αφήγησης, ανάλογα με το τι θέλει να μεταδώσει κάθε φορά στον αναγνώστη.



Να διαβάσετε από το βιβλίο Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου τα κείμενα: α) Γ. Θεοτοκά Αργώ, σ. 342-348 β) Σ. Μυριβήλη Η Ζωή εν τάφω (Ζάβαλη μάικω) σ. 274-277. Προσπαθήστε να διακρίνετε: α) σε ποιο από αυτά ο αφηγητής συμμετέχει στα γεγονότα και σε ποιο δε συμμετέχει, β) σε ποιο έχουμε αφήγηση με εσωτερική και σε ποιο αφήγηση με μηδενική εστίαση. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας, παραπέμποντας σε συγκεκριμένα σημεία των κειμένων.

6. Αφηγηματικοί τρόποι

Είδαμε ότι ο συγγραφέας/αφηγητής επιλέγει, ανάλογα με την οπτική του γωνία, τα γεγονότα που θα αποτελέσουν το υλικό της αφήγησής του. Το υλικό αυτό μπορεί να το παρουσιάζει με δυο αφηγηματικούς τρόπους*: την αφήγηση και το διάλογο. Στην αφήγηση διηγείται ο ίδιος τα γεγονότα και μεταδίδει με πλάγιο τρόπο τα λεγόμενα των ηρώων του· στο διάλογο δίνει το λόγο στους ήρωές του, δείχνοντας έτσι τα γεγονότα να συμβαίνουν, όπως εξάλλου κάνει και ο θεατρικός συγγραφέας. Η εναλλαγή και ο συνδυασμός αυτών των δύο αφηγηματικών τρόπων δίνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της κάθε αφήγησης.

* βλ. σχετικά ενότητα Ο Λόγος σ. 112

7. Αφηγηματικός χρόνος

α) Ο χρόνος του πομπού, του δέκτη, των γεγονότων

Βασικό στοιχείο της αφήγησης είναι ο χρόνος. Με βάση το δεδομένο ότι η αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας, στην οποία ο πομπός είναι το πρόσωπο που αφηγείται (ομιλητής ή συγγραφέας), μπορούμε να διακρίνουμε τους εξής χρόνους: **το χρόνο του πομπού** (δηλαδή την εποχή κατά την οποία ζει ο πομπός, και ειδικότερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία στέλνει το μήνυμά του), **το χρόνο του δέκτη** (δηλαδή την εποχή κατά την οποία ζει ο δέκτης, και ιδιαίτερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία δέχεται το μήνυμα) και **το χρόνο των γεγονότων** (την εποχή/χρονική στιγμή κατά την οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα της αφήγησης). Για παράδειγμα· θεωρείται ότι στα ομηρικά έπη ο χρόνος του πομπού είναι ο 8ος αι. π.Χ., και ο χρόνος των γεγονότων ο 12ος αι. π.Χ.· ο χρόνος του δέκτη βέβαια μπορεί να είναι οποιαδήποτε εποχή.

Συζητήστε για τη σχέση ανάμεσα στο χρόνο του πομπού και στο χρόνο του δέκτη στην περίπτωση α) της προφορικής αφήγησης και β) της γραπτής αφήγησης. Σε ποια περίπτωση ταυτίζονται οι δύο χρόνοι και σε ποιαν απέχουν μεταξύ τους; Τεκμηριώστε την άποψή σας με συγκεκριμένα παραδείγματα.

Σε μια αφήγηση πραγματικών γεγονότων ο χρόνος του πομπού είναι πάντοτε μεταγενέστερος από το χρόνο των γεγονότων, δηλαδή πρώτα συμβαίνουν τα γεγονότα και μετά κάποιος τα αφηγείται. Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μπορεί να εκτείνεται σε λίγες στιγμές/ώρες/μέρες, σε μια ολόκληρη ζωή ή ακόμη και σε αιώνες.

Σε ποια από τις παραπάνω περιπτώσεις θα κατατάσσατε την αναμετάδοση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα, την προφορική αφήγηση των αναμνήσεων κάποιου προσώπου, τη γραφή ενός ημερολογίου, μιας αυτοβιογραφίας, ενός ιστορικού έργου;

Σε μια αφήγηση πλαστών γεγονότων ο χρόνος του πομπού μπορεί να είναι και προγενέστερος από το χρόνο των γεγονότων, δηλαδή ο πομπός να αφηγείται τα γεγονότα που θα συμβούν στο μέλλον. Μπορείτε να αναφέρετε κάποια παραδείγματα από αφηγήσεις αυτού του είδους;



β) Ο χρόνος της ιστορίας και ο χρόνος της αφήγησης

Εκτός από τους χρόνους που είδαμε προηγουμένως, και οι οποίοι μπορούν να θεωρηθούν εξωτερικοί/εξωκειμενικοί σε σχέση με την αφήγηση, πρέπει να αναφερθούμε και σε δύο **εσωτερικούς/εσωκειμενικούς** χρόνους, το **χρόνο της ιστορίας** και το **χρόνο της αφήγησης**. Χρόνο της ιστορίας ονομάζουμε το χρόνο μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία (story) της αφήγησης. Με το χρόνο αυτό εννοούμε τη φυσική διαδοχή των γεγονότων. Ο χρόνος της ιστορίας παρουσιάζεται στην αφήγηση με διάφορους τρόπους και έτσι προκύπτει ο χρόνος της αφήγησης. Ο χρόνος της αφήγησης γενικά δε συμπίπτει με το χρόνο της ιστορίας. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στην αφήγηση συνήθως με διαφορετική χρονική σειρά, διάρκεια και συχνότητα απ᾽ ό,τι διαδραματίζονται στην ιστορία.



Αν συγκρίνουμε το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας ως προς τη **χρονική σειρά**, παρατηρούμε ότι, ενώ τα γεγονότα διαδέχονται το ένα το άλλο σε μια χρονική ακολουθία, ο αφηγητής συχνά παραβιάζει τη χρονική σειρά, και προκύπτουν έτσι οι λεγόμενες αναχρονίες. Δηλαδή, άλλοτε κάνει **αναδρομικές αφηγήσεις** (flash back), που αναφέρονται σε γεγονότα προγενέστερα από το σημείο της ιστορίας στο οποίο βρισκόμαστε σε μια δεδομένη στιγμή (βλ. σ. 235, Ανδρέα Καρκαβίτσα, Ναυάγια) και άλλοτε κάνει **πρόδρομες αφηγήσεις**, που αφηγούνται/ανακαλούν εκ των προτέρων γεγονότα τα οποία θα διαδραματιστούν αργότερα (π.χ. «Και τότε ξαφνικά παρουσιάστηκε μπροστά του ο άνθρωπος που τρία χρόνια αργότερα θα τον τραυμάτιζε θανάσιμα με το αυτοκίνητό του σε μια φοβερή μετωπική σύγκρουση»).

Συγκρίνοντας το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας, ως προς τη **διάρκεια**, μπορούμε να διακρίνουμε βασικά τις εξής περιπτώσεις:

α) Ο χ(ρόνος) της αφ(ήγησης) έχει μικρότερη διάρκεια από το χ(ρόνο) της ιστ(ορίας) (χ.αφ.<χ.ιστ.), όταν ο αφηγητής συμπυκνώνει το χρόνο και παρουσιάζει συνοπτικά, ακόμα και σε μια φράση, ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι επιταχύνεται ο ρυθμός της αφήγησης (βλ. σ. 235).

β) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μεγαλύτερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ.>χ.ιστ.), όταν ο αφηγητής απλώνει/παρατείνει το χρόνο και παρουσιάζει αναλυτικά, ορισμένες φορές μάλιστα σε πολλές σελίδες, ένα γεγονός που διαρκεί ελάχιστες στιγμές. Με αυτό τον τρόπο επιβραδύνεται ο ρυθμός της αφήγησης (βλ. σ. 238 το κείμενο του Μ. Προυστ). Εννοείται ότι η συμπύκνωση ή το άπλωμα του χρόνου εξαρτώνται από την ιεράρχηση των γεγονότων και επομένως από το σκοπό της αφήγησης.

γ) Ο χρόνος της αφήγησης έχει την ίδια διάρκεια με το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ. = χ.ιστ.), οπότε έχουμε τη λεγόμενη «σκηνή», που συχνά είναι διαλογική (βλ. σ. 235).

Τέλος, παρατηρούμε ότι ο χρόνος της αφήγησης μπορεί να διαφέρει από τον πραγματικό χρόνο και ως προς τη **συχνότητα**, π.χ. υπάρχει η περίπτωση ένα γεγονός που συνέβη μια φορά να παρουσιάζεται στην αφήγηση περισσότερες από μία φορές. Στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε πανομοιότυπη επανάληψη· παρουσιάζεται επανειλημμένα το ίδιο γεγονός, αφηγημένο όμως κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο, ύφος, προοπτική (βλ. για παράδειγμα τα παρακάτω αποσπάσματα από το *Βαρδιάνο στα Σπόρκα* του Α. Παπαδιαμάντη σ. 240).

Διαβάστε το διήγημα του Καρκαβίτσα «Ναυάγια». Προσπαθήστε να εξηγήσετε τη λειτουργία: α) της αναδρομικής αφήγησης, β) της «σκηνής» και γ) της συνοπτικής αφήγησης.

ΝΑΥΑΓΙΑ

συνοπτική αφήγηση

Μόλις αράξαμε στη Στένη, ο καπετάν Ξυρίχης πήρε τη βάρκα κι έτρεξε στο τηλεγραφείο. Δυο ημέρες τώρα δεν ήβρεσκε ησυχία. Τριάντα μίλια έξω από το Μπουγάζι αντάμωσε τον «Αρχάγγελο», το μπάρκο του, που ήταν μέσα, κυβερνήτης και γραμματικός τα δυο του αδέλφια. Δεν πρόφτασαν να καλοχαιρετηθούν, να ειπούν για τα φορτία και το ναύλο τους, και τους χώρισε ο χιονιάς. Κατόρθωσε τέλος να ορθοπλωρίση το δικό μας και ολάκερο ημερονύχτι θαλασσοδαρθήκαμε στ᾽ ανοιχτά.

αναδρομική αφήγηση

Μα όταν μπήκε στο Βόσπορο, ρώτησε όλους τους βαρκάρηδες, τους πιλότους, ακόμη τους κουμπάρους και τις κουμπάρες· αλλά τίποτε δεν έμαθε για τον «Αρχάγγελο». Τι να έγινε; Φυλάχτηκε πουθενά; Πρόφτασε να ορθοπλωρίση και κείνος ή έπεσε απάνω στους βράχους; Κι αν τσακίστηκε στο μπάρκο, σώθηκαν τουλάχιστον τ᾽ αδέρφια του; Όλο τέτοια συλλογίζεται κι έχει συγνεφωμένο το μέτωπο, τρέμουλο έχει στην καρδιά.

Όταν έφτασε στο τηλεγραφείο, ξέχασε μια στιγμή τον πόνο του εμπρός στον πόνο των αλλονών. Κάτω στην αυλή, απάνω στις σαρακωμένες σκάλες και παραπάνω στ᾽ ασάρωτα πατώματα κόσμος σαν αυτός ανήσυχος· γυναίκες, άντρες, παιδιά πρόσμεναν να μάθουν από το σύρμα την τύχη των δικών τους. Και κείνο σώριαζε με την ταρναριστή φωνή του ακατάπαυτα θλίψη. Ονόμαζε πνιγμούς, μετρούσε θανάτους, έλεγε ναυάγια, περιουσίας, χαμούς, συνέπαιρνε χαρές κι ελπίδες σαν δρόλαπας. Και κάθε λίγο απάνω στα πατώματα, στις σκάλες κάτω και παρακάτω στην αυλή, θρήνοι ακούονταν, κορμιά έπεφταν λιπόθυμα, φωτιά κυλούσε το δάκρυ.

σκηνή

Ο καπετάν Ξυρίχης δεν μπορούσε να υποφέρη περισσότερο το βάσανο. Βιαζότανε να μάθη και τη δική του μοίρα. Έσπρωξε τον κόσμο ζερβόδεξα, ανέβηκε δυο-δυο τα σκαλιά, έφθασε με κόπο στη θυρίδα και ρώτησε με ολότρεμη φωνή:

– Για τον «Αρχάγγελο»… το μπάρκο… μην ακούσατε τίποτα;

– Τίποτα· του απαντά ξερά ο τηλεγραφητής.

– Τίποτα! πώς είναι δυνατόν; ξαναρωτάει.

– «Αρχάγγελο» το λεν· έχει φιγούρα δέλφινα… έχει στο μεσανό κατάρτι κόφα. Σπετσιώτικο χτίσιμο.

Και κολλάει περίεργα τα μάτια στου υπαλλήλου το πρόσωπο, αυτιάζεται τους κρότους που βγάζει ξερούς, συγκρατητούς σαν δοντοχτύπημα κρυωμένου η μηχανή. Τα σωθικά του λαχταρούν, φεύγουν τα σανίδια από τα πόδια του· έτοιμος να λιποθυμήση. Μα δεν την παραιτά τη θέση του. Τέλος, σηκώνει εκείνος τα μάτια, τον καλοκοιτάζει και λέει με φωνή αδιάφορη:

– Ναι… «Αρχάγγελος». Χάθηκε στο τάδε μέρος της Ρούμελης· κόπηκε στα δυο. Η πρύμη του ρίχτηκε στους βράχους με δυο παιδιά μέσα… Τα παιδιά είναι ζωντανά. Ζωντανά! αναστηλώνεται ο καπετάνιος στα πόδια του.

– Τα ονόματα; λέει με φωνή σαν χάδι· δεν μπορούμε τάχα να μάθουμε τα ονόματα;;

– Πέτρος και Γιάννης.

Δόξα σοι ο Θεός! Πέτρος και Γιάννης είναι τ᾽ αδέλφια του. Ζωντανά λοιπόν και τα δυο. Ζωντανά εκείνα, θρύμματα το ολοκαίνουργο σκαφίδι! Πάλι δόξα σοι ο Θεός! Φτιάνουν άλλο μεγαλύτερο κι ομορφότερο. Φιλεύει ανοιχτόκαρδος πέ-

ντε πούρα τον υπάλληλο· δίνει ένα μετζίτι κέρασμα στον υπηρέτη· παρηγορεί γλυκομίλητος τα θλιμμένα πρόσωπα:

– Δεν είνε τίποτα· όλοι καλά είναι· όλα καλά!

– Ποιας ηλικίας τάχα να είναι τα παιδιά; ρωτάει πάλι.

Ο υπάλληλος σκουντουφλιάζει: Μα τον παρασκότισε! Γύρω ακούονται φωνές ανυπόμονες· σπρώχνει ο ένας τον άλλον· θέλουν να τον βγάλουν από τη θυρίδα. Έμαθε πως ζουν τ᾽ αδέρφια του· δεν του φτάνει; Είναι κι άλλοι που λαχταρούν για τους δικούς των. Ας μάθουν και κείνοι κατιτί! Μα εκείνος δεν αφήνει τη θέση του.

– Ποιας ηλικίας τάχα; Ξαναρωτά.

– Δέκα - δώδεκα χρονών.

Πάλι απελπισία. Τ᾽ αδέρφια του δεν είνε τόσο μικρά. Είναι από εικοσιπέντε κι απάνω. Σκουντούφλης, κατεβαίνει τις σκάλες, βγαίνει από την αυλή, παίρνει το βαποράκι και φτάνει στα Θεραπειά. Αποκεί μ᾽ έν᾽ άλογο φτάνει στον Αϊ – Γιώργη, παίρνει την ακρογιαλιά. Τα μάτια του ομπρίζουν. Ο ήλιος παιγνιδίζει ακόμη σε ζαφειρένιο ουρανό. Η θάλασσα λίμνη απλώνεται ως τα ουρανοθέμελα. Η γη ανθοσπαρμένη μοσχοβολά. Μα η ακρογιαλιά μοιάζει με νεκροταφείο. Κάθε βράχος και νεκροκρέβατο. Καράβια κομματιασμένα, βαρκούλες μισοσπασμένες, σχοινιά, κατάρτια, φιγούρες, πανιά, εικονίσματα, παδέλες, πιάτα, λιβανιστήρια, πυξίδες, χρυσόξυλα. Και μαζί χέρια, πόδια, κορμιά δίχως κεφάλια, κεφάλια δίχως κορμιά, άδεια καύκαλα, τρίχες χωμένες στις σκισμάδες, μυαλά στουπιασμένα στην πέτρα.

Ένα τρεχαντηράκι ομορφοφκιασμένο, άγγελος πρόβαινε με πανιά και ξάρτια, λες κι αρμένιζε ανάερα. Και όμως ήταν καρφωμένο στο βράχο, σφιλιασμένο τόσο καλά στην πέτρα, που ουδέ νερό, ουδ᾽ άνεμος μπορούσε να περάση. Κι ένα σκυλί, στην πρύμη δεμένο, γύριζε μάτια φωτιές, δάγκωνε την αλυσίδα του και το νερό κοιτάζοντας αλίχταγε κι αλίχταγε, σαν να το έβριζε που χάλασε τ᾽ ομορφοκάραβο.

Έκαμε ακόμη μερικά βήματα ο καπετάν Ξυρίχης και έξαφνα βρέθηκε μπρος στο μπάρκο του. Έπρεπε να είναι δικό του ξύλο, για να το γνωρίση. Ούτε κατάρτια, ούτε πανιά, ούτε σκαφίδι απόμενε πλια. Μονάχα η πρύμη του, και κείνη ξεσκλισμένη, κρατιότανε σε δυο χάλαρα. Και γύρωθέ της πικρή νεκροπομπή άλλα ξύλα σκορπισμένα, κουπιά και άρμενα, άλλες ποδόσταμα και σωτρόπια και σταύρωσες. Κι ακόμη γύρωθέ της άλλη πικρότερη συνοδιά!

Βλέπει το ναύκληρο νεκρό στο πλάγι· βλέπει τους ναύτες πέρα - δώθε σκορπισμένους, άλλους κολλιτσίδα επάνω στα κοτρόνια, άλλους μισοσκεπασμένους με τον άμμο, άλλους παιχνίδι του νερού, δαρμός και φτύμα του. Κι απάνω στα τουμπανιασμένα κουφάρια, στα πρόσωπα τα χασκογέλαστα, τα όρνια καλοκαθισμένα βύθιζαν το ράμφος στη νεκρή σάρκα και στον κρότο του πέταξαν κράζοντας, σα να διαμαρτύρονταν που τα ενόχλησε στο πλούσιο φαγοπότι.

Αρχίζει τώρα φριχτότερο του καπετάνιου το βάσανο. Εκείνα τα κουφάρια δείχνουν πως κοντά βρίσκονται και τα δικά του. Θέλη να δράμη, να ψάξη ολούθε, μα δεν τολμά. Κάτι μέσα τον κρατεί, τα πόδια του καρφώνει στ᾽ αχνάρια τους. Τέλος πάει και ψαχουλεύει, βρίσκει ασούσουμα και τ᾽ αδέρφια του. Το ένα κείτεται με το κεφάλι συψαλιασμένο, το άλλο έχει και τα δυο πόδια κομμένα στα γόνατα. Αν δεν του το ᾽λεγε η ψυχή, βέβαια δε θα τα γνώριζαν τα μάτια του,

ούτε και το μπάρκο. Αλλά του το είπε και τα καλογνώρισε. Και τότε τα μάτια του στέρεψαν· ούτε δάκρυα βγάζουν, ούτε σπαρταρούν. Τη θάλασσα μόνο κοιτάζουν πεισμωμένα. Άξαφνα ο γρόθος σηκώνεται και πέφτει με ορμή, που λες τρόμαξε και πισωπάτησε κείνη φοβισμένη.

Έπειτα σκύφτει και γλυκοφιλεί τ' αδέρφια του. Χαϊδεύει τους τα χτυπημένα κορμιά ανάλαφρα, σα να φοβάται μην τα ξυπνήση· κάτι τους ψιθυρίζει μυστικά στ' αυτί, θες παρηγοριά, θες μακρινήν υπόσχεση.

Έπειτα με το λάζο αρχίζει και σκάφτει τον τάφο τους. Παιδεύτηκε κάπου μια ώρα στον άμμο. Τον άνοιξε καλά· απίθωσε πρώτα τ' αδέρφια, έπειτα το ναύκληρο, κατόπιν τους ναύτες, κύλησε απάνω πέτρες και χάλαρα. Έπειτα έπιασε πάλι τη στράτα του κι έφτασε στα Θεραπειά. Βρίσκει το βαπόρι, έφτασε πάλι στο μπάρκο του.

– Έτοιμα; ρωτά το γραμματικό.

– Έτοιμα.

– Βίρα άγκουρα!

Ο καπετάν Ξυρίχης, αμίλητος, έπιασε τη θέση του στο κάσαρο κι εξακολουθήσαμε το ταξίδι.

Ανδρ. Καρκαβίτσας, Λόγια της πλώρης, Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου, σ. 98-101



Ανατρέξτε στα διαβάσματά σας και θυμηθείτε μια περίπτωση αφηγηματικού κειμένου με κανονική χρονολογική σειρά και μια με πρόδρομη αφήγηση.

Να συντάξετε το χρονικό μιας εκδήλωσης που έκανε η τάξη ή το σχολείο σας την περασμένη χρονιά (π.χ. μιας θεατρικής παράστασης, μιας έκθεσης ζωγραφικής/βιβλίου, μιας έρευνας κτλ.), παραθέτοντας τα γεγονότα με συντομία και σύμφωνα με την κανονική χρονολογική σειρά. Υποθέστε ότι πρόκειται να παρουσιάσετε το χρονικό στην τοπική αυτοδιοίκηση, για να πετύχετε την επιχορήγηση ανάλογης εκδήλωσης τη φετινή χρονιά.

Επιλέξτε μία από τις παρακάτω οδηγίες, για να χρησιμοποιήσετε την τεχνική της αναδρομικής αφήγησης σε ένα αφήγημα για την εφημερίδα του σχολείου σας:

α) αρχίστε την αφήγησή σας περιγράφοντας την ψυχολογική κατάσταση (ανυπομονησία, απελπισία, ενθουσιασμό κτλ.) του πρωταγωνιστή ή κάποια πράξη του (μία κλοπή, μία πράξη αυτοθυσίας/ηρωισμού κτλ.). Ύστερα με μία αναδρομική αφήγηση φωτίστε τα γεγονότα που τον οδήγησαν στη συγκεκριμένη ψυχολογική κατάσταση ή πράξη (βλ. Α. Καρκαβίτσα, Ναυάγια).

β) αρχίστε από ένα περιστατικό περιγράφοντάς το τη στιγμή που συμβαίνει και ύστερα δώστε πληροφορίες για όσα προηγήθηκαν, π.χ. «Μπαμ. Έγινε σε μια στιγμή. Ένας άνθρωπος κατακρεουργείται από τις βαριές μεταλλικές ρόδες του τραμ. Ήταν ο κύριος Τάδε, μόλις είχε βγει από το σπίτι του και διέσχιζε το δρόμο. Οι περαστικοί κραύγαζαν τρομοκρατημένοι». (U. Eco, Η σημειολογία στην καθημερνή ζωή, εκδ. Μαλλιάρης – Παιδεία, 1983, σ. 49).

γ) αφηγηθείτε με την κανονική χρονολογική σειρά κάποια γεγονότα και έπειτα με αφορμή ένα ερέθισμα οπτικό (κάποια φωτογραφία), ένα ακουστικό (κάποιο τραγούδι) κτλ. μεταφερθείτε συνειρμικά στο παρελθόν (βλ. π.χ. παρακάτω το κείμενο του Μ. Προυστ).

> *... Από πολλά κιόλας χρόνια, δεν επιζούσε πια τίποτε για μένα απ' το Κομπραί, παρά μόνο η σκηνή και το δράμα της ώρας που έπρεπε να πλαγιάσω, όταν, μια χειμωνιάτικη μέρα, μόλις γύρισα στο σπίτι, η μητέρα μου, βλέποντας πως κρύωνα, πρότεινε να μου δώσει, μ' όλο που δεν το συνήθιζα, λίγο τσάι. Στην αρχή αρνήθηκα κι ύστερα, δεν ξέρω γιατί, άλλαξα γνώμη. Έστειλε να φέρουν έν' απ' αυτά τα κοντόχοντρα γλυκά που ονομάζονται μικρές μαντλέν και φαίνονται σα να 'χουν χυθεί στην αυλακωτή φόρμα μιας αχιβάδας. Και σε λίγο, μηχανικά, εξουθενωμένος απ' την πληχτική μέρα και την προοπτική ενός θλιβερού αύριο, έφερνα στα χείλια μου μια κουταλιά τσάι όπου είχα αφήσει να μαλακώσει ένα κομμάτι μαντλέν. Αλλά τη στιγμή που η γουλιά, ανακατεμένη με τα ψίχουλα του γλυκού, άγγιξε τον ουρανίσκο μου, σκίρτησα, προσέχοντας κάτι καταπληκτικό που συνέβαινε μέσα μου. Μια γλυκειά απόλαυση με είχε κυριεύσει, απομονωμένη, χωρίς να ξέρω την αιτία της. Μου είχε ξαφνικά κάνει τις περιπέτειες της ζωής αδιάφορες, ακίνδυνες τις καταστροφές της, ανύπαρκτη τη συντομία της, με τον ίδιο τρόπο που επενεργεί ο έρωτας, πλημμυρίζοντάς με με μια πολύτιμη ουσία: ή μάλλον η ουσία αυτή δεν ήταν μέσα μου, ήμουν εγώ. Είχα πάψει να νιώθω τον εαυτό μου μέτριο, τυχαίο, θνητό. Από πού μπορούσε να μου έρχεται αυτή η έντονη χαρά; Αισθανόμουν πως ήταν συνυφασμένη με τη γεύση του τσαγιού και του γλυκού, αλλά και πως την ξεπερνούσε απεριόριστα, πως δεν μπορούσε να είναι της ίδιας φύσης. Από πού ερχόταν; Τι σήμαινε; Πού θα την συλλάβω; [...]*
>
> *Και ξαφνικά παρουσιάστηκε η ανάμνηση. Αυτή η γεύση ήταν η γεύση του μικρού κομματιού της μαντλέν που την Κυριακή το πρωί στο Κομπραί (τη μέρα εκείνη δεν έβγαινα πριν απ' την ώρα της λειτουργίας) μου πρόσφερε η θεία μου η Λεονί, όταν πήγαινα να της πω καλημέρα στο δωμάτιό της, αφού πρώτα το βουτούσε στο τσάι ή στο φλαμούρι της. Η όψη της μικρής μαντλέν δε μου 'χε θυμίσει τίποτα πριν να τη γευτώ· ίσως γιατί, έχοντας δει συχνά από τότε μικρές μαντλέν, χωρίς όμως να τις δοκιμάσω, πάνω στα ράφια των ζαχαροπλαστείων, η εικόνα τους είχε εγκαταλείψει εκείνες τις μέρες του Κομπραί για να δεθεί μ' άλ-*



λες πιο πρόσφατες· ίσως γιατί, απ᾽ αυτές τις αναμνήσεις τις εγκαταλειμμένες τόσον καιρό έξω απ᾽ τη μνήμη, δεν επιζούσε τίποτα, όλα είχαν διαλυθεί· οι μορφές –κι αυτή ακόμα του μικρού κοχυλιού της ζαχαροπλαστικής, τόσο στρουμπουλά αισθησιακού κάτω απ᾽ τις αυστηρές κι ευλαβικές πτυχές του– είχαν διαλυθεί ή, κοιμισμένες, είχαν χάσει τη δύναμη της επέκτασης, που θα τους επέτρεπε να ξαναδεθούν με τη συνείδηση. Όταν όμως από ένα μακρινό παρελθόν τίποτα δεν επιζεί, αφού πεθάνουν οι άνθρωποι, αφού καταστραφούν τα άψυχα, μόνες, πιο φθαρτές, αλλά πιο μακρόβιες, πιο άυλες, πιο επίμονες, πιο πιστές, η όσφρηση και η γεύση ζουν για καιρό ακόμα, σα τις ψυχές, για να θυμούνται, να περιμένουν, να ελπίζουν, πάνω σ᾽ όλα αυτά τα ερείπια, να βαστούν χωρίς να λυγίζουν, πάνω στη μικρή σχεδόν άυλη σταγόνα τους, το τεράστιο οικοδόμημα της ανάμνησης.

Και μόλις αναγνώρισα τη γεύση του κομματιού της μαντλέν, βουτηγμένο στο φλαμούρι, που μου ᾽δινε η θεία μου (μ᾽ όλο που δεν ήξερα ακόμα τότε και μπόρεσα πολύ αργότερα ν᾽ ανακαλύψω γιατί η ανάμνηση αυτή μ᾽ έκανε τόσο ευτυχισμένο), αμέσως, το παλιό γκρίζο σπίτι πάνω στο δρόμο, όπου βρισκόταν το δωμάτιό της, ήρθε σα σκηνικό θεάτρου να στηθεί μπροστά στο εξοχικό σπιτάκι που ᾽βλεπε στον κήπο και το ᾽χαν χτίσει για τους γονείς μου στο πίσω του μέρος (αυτή την ξεκομμένη επιφάνεια, τη μόνη που είχα ξαναδεί ως τότε)· και, μαζί με το σπίτι, την πόλη, απ᾽ το πρωί ως το βράδυ και μ᾽ οποιοδήποτε καιρό, την Πλατεία όπου μ᾽ έστελναν πριν απ᾽ το γεύμα, τους δρόμους όπου πήγαινα να κάνω θελήματα, τα εξοχικά δρομάκια που παίρναμε όταν ο καιρός ήταν καλός. Και σαν το παιχνίδι που διασκεδάζει τους Ιάπωνες, όταν μουσκεύουν σ᾽ ένα μπωλ πορσελάνης γεμάτο νερό μικρά κομμάτια χαρτί, αξεχώριστα ως τότε, μα που μόλις βραχούν, τεντώνονται, στρίβουν, χρωματίζονται, διαφοροποιούνται, γίνονται λουλούδια, σπίτια, πρόσωπα στέρεα και που τ᾽ αναγνωρίζεις, έτσι και τώρα όλα τα λουλούδια του κήπου μας και του πάρκου του κυρίου Σουάν, και τα νούφαρα της Βιβόν, κι οι καλοί άνθρωποι του χωριού και τα μικρά τους σπίτια, κι η εκκλησία κι όλο το Κομπραί και τα περίχωρά του, όλ᾽ αυτά που παίρνουν μορφή και υλική υπόσταση, βγήκαν, πόλη και κήποι, απ᾽ το φλυτζάνι μου με το τσάι.

Μ. Προυστ, Αναζητώντας το χαμένο χρόνο. (1) Από τη μεριά του Σουάν,
εκδ. Ηριδανός, μετ. Π. Ζάννας, Αθήνα, χ.χ., σελ. 61-65

Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα* (1, 2) από το διήγημα του Α. Παπαδιαμάντη «Βαρδιάνος στα Σπόρκα», όπου το ίδιο γεγονός παρουσιάζεται στην αφήγηση δύο φορές, κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο. Πρόκειται για το διορισμό της γριάς Σκεύως ως βαρδιάνου στα Σπόρκα, δηλαδή ως φύλακα στα πλοία που βρίσκονται σε καραντίνα, επειδή υπάρχει επιδημία χολέρας. Στη σκηνή αυτή ο υγειονόμος, ο επιστάτης του λοιμοκαθαρτηρίου και ο λιμενάρχης εξαπατούνται από τη μεταμφίεσή της και τη διορίζουν βαρδιάνο.

Να συγκρίνετε τις δύο αφηγήσεις, έχοντας υπόψη ότι στο απόσπασμα (1) το περιστατικό παρουσιάζεται από τον αφηγητή, ενώ στο (2) ο αφηγητής δίνει το λόγο στη Σκεύω που αφηγείται το περιστατικό στο γιατρό.

(1)

Την εσπέραν της αυτής ημέρας, ήτις ήτο η 17 Αυγούστου, βραχύσωμον γερόντιον παρουσιάσθη ενώπιον του κυρ-υγειονόμου, του επιστάτου του λοιμοκαθαρτηρίου και του λιμενάρχου, οίτινες είχον συνέλθει εις συμβούλιον εν τω λιμεναρχείω. Εις τον προθάλαμον ευρίσκοντο πέντε ή εξ άλλοι γηραιοί, πρώην ναύται, οίτινες επερίμεναν να μάθωσιν αν έγινε δεκτή η προσφορά των. […]… Το γερόντιον είχε ρυτίδας εις το πρόσωπον και ήτο σπανόν. Εφόρει πλατείαν βράκαν, γελέκον και τσάκαν από ξεθωριασμένον βελούδον. Εφαίνετο ως ζων αναχρονισμός μεταξύ των άλλων ναυτικών, οίτινες εφόρουν συνήθως τας καθημερινάς στενά αμπαδίτικα. Εσηκώθη μετά διστακτικού βήματος και επλησίασεν εις την θύραν του εσωτερικού γραφείου. Ο μπαρμπα-Νίκας τον συνώδευεν εγγύς εκ των όπισθεν.



– Ποιος είναι αυτός πάλι; είπεν ο λιμενάρχης με δύσπιστον βλέμμα. Πρώτην φοράν τον βλέπω! Δεν μου φαίνεται για θαλασσινός.

– Α, εσύ είσαι, μπαρμπα-Σταμάτη Γυρατσίνη! Ανέκραξεν ο υγειονόμος, άμα ιδών το γερόντιον.

– Εγώ είμαι, κυρ-υγειονόμε, απήντησε μετ' αποφάσεως το γερόντιον.

– Δεν μου τον είπες Σταμάτη Γυρατσίνη μπαρμπα-Νίκα, είπεν αποτεινόμενος προς τον υπάλληλόν του ο επιστάτης του λοιμοκαθαρτηρίου. Κάπως αλλοιώς μου τον είπες.

– Ναι… ναι, Σταμάτης Γυρατσίνης ήθελα να πω, κύριε επιστάτη, είπε τραυλίζων ο μπαρμπα-Νίκας· δεν θυμούμουν το όνομα καλά.

Ο επιστάτης επαραξενεύθη.

---

* Η παραπομπή στα συγκεκριμένα αποσπάσματα ως παράδειγμα επαναληπτικής αφήγησης βασίζεται στο σχετικό κεφάλαιο του βιβλίου της Γ. Φαρίνου – Μαλαματάρη Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910, εκδ. Κέδρος (1987)

– Τι συγγενής σου είναι αυτός, οπού δεν θυμάσαι το όνομά του; είπε μετά μικρού καγχασμού.

Ο μπαρμπα-Νίκας ήρχισε να ξύη εν αμηχανία το κρανίον του. Είχε κοιμηθή δύο ώρας μετά το δειλινόν, και όταν εσηκώθη είχε πίει μόνον ένα ρούμι. Ήτο σχετικώς νηφάλιος.

Αίφνης το βλέμμα του έλαμψεν εκ νοημοσύνης. Έκυψε προς τον επιστάτην και του είπε.

– Τον λένε και Καρδαράκη… μα αυτό είναι παρατσούκλι και δεν το δέχεται ο ίδιος… το καθ' αυτό όνομά του είναι Σταμάτης Γυρατσίνης.

– Α! έκαμεν ο επιστάτης όστις επείσθη εντελώς.

Εν τω μεταξύ ο υγειονόμος απηύθυνεν εκ νέου τον λόγον προς τον μικρόσωμον γέροντα.

– Και τι γίνεσαι Γυρατσίνη; Γεράσαμε, μπαρμπα-Σταμάτη, γεράσαμε…

– Γεράσαμε, κύριε υγειονόμε, ετραύλισε το γερόντιον. […]

… Μόνος ο λιμενάρχης, ο γηραιός πλωτάρχης του Β. Ναυτικού, εφαίνετο έχων υποψίας. Εκύτταζε δυσπίστως το γερόντιον, κι έλεγεν: Αυτός μοιάζει σαν γριά ζαρωμένη. Μετά τινας άλλας διατυπώσεις εδόθη το χαρτί του διορισμού εις τον Σταμάτην Γυρατσίνην, ενεχειρίσθη αυτώ προκαταβολή εκ δύο ταλλήρων, και ο νεωστί διορισθείς βαρδιάνος διετάχθη να είναι εις την θέσιν του εντός της ημέρας της επαύριον. […]

(2)

Η Σκεύω εξηκολούθησε. […]

– Το βράδυ-βράδυ πήγα, και ήταν εκεί ο υγειονόμος, κι ο επιστάτης κι ο λιμενάρχης, οι τρεις τους, κλεισμένοι μες στην μέσα κάμαρη… Κι εμάς μας έβαλαν να καρτερούμε στην όξου κάμαρη, για να νυχτώση ακόμα, σαν να τους είχα ορμηνεμένους… Κι άλλοι πέντε' εξ γέροι που καρτερούσαν εκεί, νάρθ' η αράδα τους, να παρουσιαστούν στ' αφεντικά, για να μπουν βαρδιάνοι, μ' επήραν για ξένο, και μ' ερώτησαν κι εγώ τους είπα, πως ήμουν από τα Εικοσιτέσσερα Χωριά. Ύστερα ένας-ένας παρουσιάστηκαν και επήραν το χαρτί τους κι εμβήκαν βαρδιάνοι. Στα υστερινά ήρθεν η αράδα μου να παρουσιαστώ κι εγώ.

– Ε! και τότε;

– Εγώ εμβήκα μέσα τρέμοντας, και λίγο έλειψε να μου φανή ο ουρανός σφοντύλι… Και πιάστηκα από την πόρτα, για να μην πέσω. Κι' όσο να μβω μέσ' απ' την πόρτα, παρακάλεσα την Παναγιά και μούδωσε θάρρος… Κι' ο υγειονόμος άμα με είδε…;

– Α!

– … μου λέει, σαν να τον είχα ορμηνεμένον: «Εσύ είσαι ο Σταμάτης ο Γυρατσίνης;… Τι γίνεσαι, Σταμάτη…; Γηράσαμε, Σταμάτη, γηράσαμε…». Κι εγώ τότε, χωρίς να το συλλογισθώ: «Μάλιστα, λέω, εγώ είμαι ο Σταμάτης ο Γυρατσίνης… Τι κάνεις, κυρ-υγειονόμε; είσαι καλά;…» […]

Ο ιατρός ανεπήδησεν από του στελέχους εφ' ου εκάθητο, διότι σφοδρός γέλως ανετίναξεν όλον το σώμα του, και ησθάνετο την ανάγκην να καγχάση εν ανέσει.

– Ω! ντιάλοε! Ω ντιάλοε… τώρα καταλαβαίνω… σ' επήρε για τον πετάμενο… Κι' εσύ σαν σου ήρτε, σα μπούφος, έτοιμο όνομα, το εντέχτης, και επαρατήτηκες από το άλλο;

– Ναι. […]

– Ω ντιάολο! το στραβούλιακα… Κι εσύ είπες μέσα σου, τι τέλω να γγυρεύω άλλο όνομα, αφού μου ντίνει αυτό ο υγειονόμος; Έτσι;

– Ναι. […]

– Ε! και ύστερα… ντεν ηύρες καμμία ντυσκολία, και οι άλλοι, έκοντας κολαούζο τον υγειονόμο, σ' επαραντέχτηκαν για Σταμάτη Γυρατσίνη και σε ντιώρισαν βαρντιάνο…

– Ο επιστάτης κάτι υποπτεύθηκε, απήντησεν η Σκεύω.

– Α!

– Εγύρισε και είπε του Νίκα: «Μα εσύ αυτόν που τον εσύστησες τον έλεγες Καρδαράκη, τώρα πώς βρίσκεσαι Γυρατσίνης;».

– Α, κι ο Νίκας τι του είπε;



– Ο Νίκας τα εχρειάστηκε… λίγο έλειψε να τα χάση.

– Κι ύστερα πώς μπόρεσε και τα μπάλωσε;

– Τον εφώτισε ο Θεός και του είπε, του επιστάτη:

«Τον λένε και Καρδαράκη, μα αυτό είναι το παρατσούκλι, και του κακοφαίνεται… το καθ' αυτό όνομά του είναι Γυρατσίνης».

Ο κ. Βουνδ εκάγχασε θορυβωδέστερον παρά ποτέ.

– Μπράφο! Μπράφο! χοχ! πραίχτιγ! Φερμάχτ!

Ήναψε το τσιμπούκι του, εισέπνευσε πεντάκις ή εξάκις, πλαταγίζω τα χείλη και επανέλαβε.

– Κι ο επιστάτης εγελάστη μ' αυτό;

– Γελάστηκε.

– Ύστερα, σούντωκαν το καρτί σου, κι ήρτες;…

– Μου τόδωκαν…; Μονάχα ο λιμενάρχης είχε ακόμα κάποια υποψία, κι' έλεε: «Αυτός φαίνεται σα γριά ζαρωμένη!». […]

Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη,
Άπαντα, Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων,
Αθήνα, χ.χ., τομ. Β΄, σ. 448-449, 460-462

Λεξιλόγιο σχετικό με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση που ακολουθούν

1) Να συγκεντρώσετε ονοματικά σύνολα που αναφέρονται σε έναν άνθρωπο μεγάλης ηλικίας, όπως π.χ. πρεσβύτης, θαλερός γέρος. Ποια από αυτά είναι φορτισμένα με θετικό ή αρνητικό σχόλιο;

2) Σχημάτισε φράσεις με τις παρακάτω λέξεις που χαρακτηρίζουν έναν υγιή γέροντα: **θαλερός, ακμαίος, ευσταλής, λεβεντόγερος, καλοστεκούμενος**.

3) Με ποια ρήματα ή ρηματικές εκφράσεις ένας γέροντας θα αναφερόταν στην ηλικία του; π.χ. **γέρασα, με πήραν τα χρόνια**.

4) **Είναι νέος/α**: Με ποια συνώνυμα ουσιαστικά ή εκφράσεις μπορεί να αντικατασταθεί η πρόταση;

5) Προσέξτε τον παρακάτω πίνακα και συνδυάστε τα ρήματα με τα κατάλληλα ονοματικά σύνολα (υποκείμενα) και με τα κατάλληλα προθετικά σύνολα, για να σχηματίσετε φράσεις.

Ρήματα	Ονοματικά σύνολα	Προθετικά σύνολα
πρόκειται		
ενδέχεται	ανασχηματισμός της κυβέρνησης	
προβλέπεται	η ώρα της κρίσης	
επίκειται	να υποφέρει τα πάνδεινα	στο χείλος της καταστροφής
προμηνύεται		
πλησιάζει /ζυγώνει	να ξεσπάσει πόλεμος	στα πρόθυρα της διάλυσης
του μέλλεται	θύελλα	στις παραμονές του πολέμου
προεξοφλείται	η καταστροφή	
επικρέμαται	η αποτυχία του	
ήγγικεν		
βρίσκεται	η ώρα	

6) α) Σχημάτισε ονοματικά σύνολα προσθέτοντας στα ουσιαστικά **μέλλον** και **παρελθόν** τα κατάλληλα επίθετα ή επιθετικές μετοχές π.χ. **αβέβαιο μέλλον, δοξασμένο παρελθόν**.

β) Συγκέντρωσε ρήματα για να σχηματίσεις ρηματικά σύνολα με τα ουσιαστικά μέλλον και **παρελθόν** ως αντικείμενα π.χ. **οραματίζομαι το μέλλον, αναπολώ το παρελθόν**. Σχημάτισε με ορισμένα από αυτά φράσεις.

7) Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω υπογραμμισμένες φράσεις με άλλες ισοδύναμες:
– Για να αναθεωρήσουμε την ιστορία, πρέπει να προηγηθεί **η ανασκόπηση του παρελθόντος**.
– Είναι προσηλωμένος στη μελέτη των ιστορικών κειμένων· τον ελκύει **η αναδίφηση της ιστορίας**.
– Κατανοώ το ενδιαφέρον σου να εξιχνιάσεις το μυστήριο, αλλά θα σε συμβούλευα να **μην ανακινείς λησμονημένες υποθέσεις**.

8) Με επιρρήματα ή επιρρηματικές εκφράσεις που αναφέρονται στο μέλλον συμπλήρωσε τη φράση: **Θα συμβεί, π.χ. Θα συμβεί σύντομα, θα συμβεί στο προσεχές μέλλον**.

Θέματα για συζήτηση ή έκφραση/έκθεση

Γηρατειά και νεότητα
Χθες - Σήμερα - Αύριο
Αφηγήσεις για το παρελθόν και το μέλλον

1) Πώς αντιμετωπίζετε τους ηλικιωμένους; Νομίζετε ότι μπορείτε να ωφεληθείτε από την επικοινωνία σας μ᾽ αυτούς;

2) Ποια εικόνα της ζωής και της συμπεριφοράς των ηλικιωμένων προβάλλουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης; Να αναφέρετε σχετικά παραδείγματα.

3) Σε ορισμένες κοινωνίες τα ηλικιωμένα άτομα κατείχαν μια εξέχουσα θέση και απολάμβαναν ιδιαίτερες τιμές, π.χ. η γερουσία στη Σπάρτη, οι δημογέροντες των κοινοτήτων στην εποχή της τουρκοκρατίας κτλ. Θυμηθείτε και τις παροιμίες «Αν δεν έχεις γέρο, δώσ᾽ κι αγόρασε» και «Πάρε του γέροντος βουλή, του παιδεμένου γνώση». Ποια θέση κατέχουν οι ηλικιωμένοι στην κοινωνία σήμερα; Αν δέχεστε ότι η θέση τους έχει υποβιβαστεί, προσπαθήστε να δώσετε μια εξήγηση στο γεγονός αυτό.





4) Θα έπρεπε οι νέοι να σέβονται τους ηλικιωμένους μόνο και μόνο επειδή είναι μεγαλύτεροι; Τι σημαίνει «σεβασμός» προς ένα ηλικιωμένο άτομο; Διαβάστε σχετικά και το παρακάτω κείμενο:

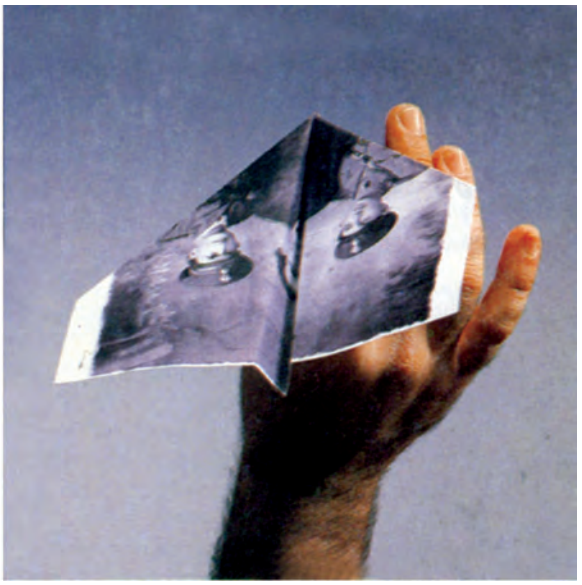
> *... Ο σεβασμός είναι άγραφος νόμος, μια τάξη αναγκαία για την ισορροπία της ζωής, εξασφαλίζει την ομαλή διαδοχή, οργανώνει εσωτερικά τον καινούριο κι ορμητικό φορέα της. Δεν είναι όμως προνόμιο, επιταγή δίχως αντίκρισμα. Η υπεροχή δεν μπορεί να σταθεί σαν κάτι δεδομένο. Πρέπει να έχει τα πειστήριά της πάντοτε έτοιμα, ακόμα κι αν δεν της τα ζητήσει ποτέ κανένας. Διαφορετικά, γίνεται αυθαιρεσία, πρόληψη, ταμπού, ωμό δίκαιο του συμπτωματικά και πρόσκαιρα ισχυρότερου. Ήταν ένας καιρός, πραγματικά, όπου ο σεβασμός αξιωνόταν με το έτσι θέλω, από εκείνον που τύχαινε να έχει ένα χρονικό και μόνο προβάδισμα. Ο κόσμος γνώρισε πρεσβύτερους ανάξιους, που απαιτούσαν το σεβασμό μόνο και μόνο γιατί έτσι τους συνέφερε και γιατί είχαν την εξουσία να τον επιβάλουν. Ο καιρός αυτός, ας το πάρουμε απόφαση, έχει περάσει [...]*
>
> *... Μέσα στα μάτια εμάς των παλαιότερων, που χαμηλώνονταν μπροστά στον οποιονδήποτε πρεσβύτερο με συστολή, έβλεπες την ωραία νεανική σεμνότητα, αλλά έβλεπες συχνά και τη θολή υποκρισία, και τη μωρία. Έβλεπες την παθητική συμμόρφωση με μια σύμβαση. Πολλές φορές τη φοβισμένη υποταγή σε μιαν επικρεμάμενη φοβέρα. Δεν σεβόμασταν πάντα όλους εκείνους που τους δείχναμε σεβασμό. Και συχνά «σεβόμασταν» εκείνους που θα έπρεπε ν' αγαπάμε, να εκτιμούμε ή και να θαυμάζουμε, επειδή μας έπεισαν, επειδή δείχτηκαν άξιοι της αγάπης μας ή του θαυμασμού μας. [...]*
>
> Α. Τερζάκη, Τα παιδιά με τα κλωνάρια



5) Δύο ηλικιωμένα άτομα συζητούν. Ο ένας αφηγείται στον άλλο μια ιστορία που δείχνει έλλειψη σεβασμού προς τους ηλικιωμένους. Υποδυθείτε τους ρόλους.

6) Αρχίζει κανείς να γερνά, όταν οι άλλοι του φέρονται σαν να είναι γέρος. Συζητήστε την άποψη αυτή.





7) «Τι θα γίνει με τον παππού και τη γιαγιά;».

Υπάρχει περίπτωση:

- να συγκατοικήσουν με την υπόλοιπη οικογένεια
- να ζήσουν μόνοι τους, σε ένα δικό τους σπίτι
- να καταφύγουν σε έναν οίκο ευγηρίας.

Υποθέστε ότι συγκαλείται οικογενειακό συμβούλιο στο σπίτι. Τα μέλη της οικογένειας (γονείς, παιδιά, παππούς/γιαγιά) συζητούν τις παραπάνω δυνατότητες. Υποδυθείτε τους ρόλους. Αφηγηθείτε ύστερα τη συζήτηση σε ένα γράμμα που απευθύνεται σε κάποιο φίλο, είτε από την πλευρά/οπτική γωνία ενός παιδιού είτε από την πλευρά/οπτική γωνία του παππού/της γιαγιάς είτε από την πλευρά των γονέων σας.



8) Προσπαθήστε να δώσετε την «εικόνα» του παππού ή της γιαγιάς σας μέσα από την αφήγηση δύο τριών περιστατικών της ζωής τους.



9) Σε μια συνέντευξη που θα πάρετε από τη γιαγιά, τον παππού ή κάποιο άλλο ηλικιωμένο άτομο, ζητήστε να σας περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο διασκέδαζαν οι νέοι στην εποχή τους, και ύστερα να σας αφηγηθούν ένα συγκεκριμένο περιστατικό (π.χ. από μια εκδρομή, από τον πρώτο τους χορό κτλ.). Μαγνητοφωνήστε τη συνέντευξη ή κρατήστε σημειώσεις.

– Περιγράψτε κι εσείς, γραπτά, τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζουν οι νέοι σήμερα και αφηγηθείτε ένα αντίστοιχο περιστατικό.

– Παρουσιάστε το υλικό που συγκεντρώσατε στην τάξη και προσπαθήστε να καταλήξετε σε ορισμένα συμπεράσματα για τον τρόπο με τον οποίο διασκέδαζαν οι νέοι άλλοτε και τώρα.

– Ποιες αλλαγές νομίζετε ότι θα επέλθουν στο μέλλον σχετικά με τον τρόπο που διασκεδάζουν οι νέοι;



10) Ο άνθρωπος δύσκολα αποδέχεται τα γηρατειά, γιατί, όπως λέει και ο Μίμνερμος, «το γήρας είναι άχαρο και άσχημο, ένα βαρύ φορτίο που κάνει τον άνθρωπο αγνώριστο και μισητό στους άλλους». Η βαθιά επιθυμία του ανθρώπου να παραμείνει νέος φαίνεται από το παράδειγμα του Φάουστ που πουλάει την ψυχή του στο Διάβολο, για να κερδίσει τη νιότη («Φάουστ» του Γκαίτε). Ο άνθρωπος αγωνίζεται με τη βοήθεια της επιστήμης για έναν κόσμο χωρίς γηρατειά. Όμως τι είδους κόσμος μπορεί να είναι αυτός; Ο Άλντους Χάξλεϊ π.χ. οραματίστηκε έναν τέτοιο κόσμο και τον παρουσίασε στο βιβλίο του «Θαυμαστός Καινούριος Κόσμος». Πρόκειται για έναν κόσμο μηχανοποιημένο, όπου οι άνθρωποι νίκησαν τα γηρατειά, αλλά έχασαν το συναίσθημα. Δοκιμάστε να γράψετε κι εσείς μια αφήγηση για έναν κόσμο χωρίς γηρατειά.

11) Ωστόσο υπάρχουν ηλικιωμένοι που διατηρούν τη ζωτικότητα και τη «νεανικότητά» τους. Θυμηθείτε π.χ. τη Μις Μαρπλ (της Α. Κρίστι), τη Λωξάντρα (της Μ. Ιορδανίδου), το Ζορμπά (του Ν. Καζαντζάκη), την ίδια τη Μ. Ιορδανίδου, την Ε. Αλεξίου,

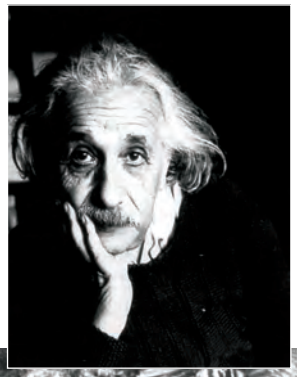
τον Πικάσο, τον Τσάρλι Τσάπλιν κτλ. Ποιες αντιστάσεις μπορούν να προβάλουν οι ίδιοι οι ηλικιωμένοι απέναντι στα γηρατειά, και με ποιους τρόπους μπορεί να τους βοηθήσει η οικογένεια και ο κοινωνικός περίγυρος; Τι μέτρα μπορεί να πάρει η πολιτεία, για να έχουν οι ηλικιωμένοι μια ζωή «γεμάτη» και ενδιαφέρουσα;

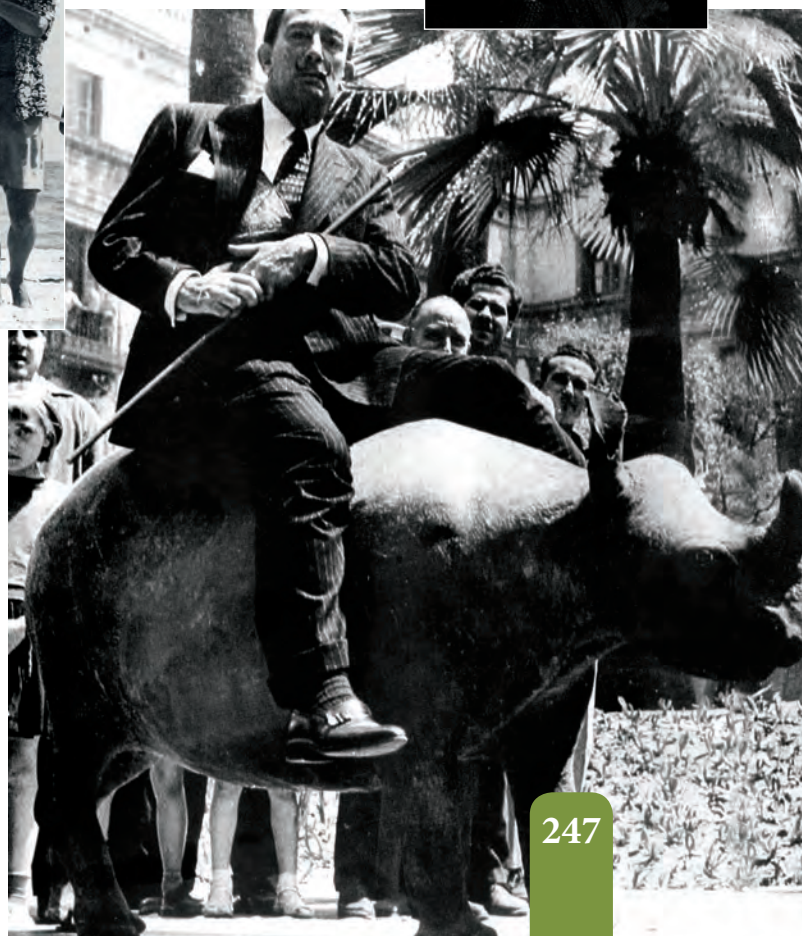
12) «Αν η αφήγηση είναι ένας τρόπος για να ζωντανέψει το χαμένο για πάντα παρελθόν, τότε οι ιστορίες του παππού και της γιαγιάς δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια αντίσταση στο πέρασμα του χρόνου». Συζητήστε την άποψη αυτή.

13) Σήμερα έχει επικρατήσει η μορφή της πυρηνικής (συζυγικής ή μικρής) οικογένειας, η οποία αποτελείται από τους γονείς και όσα παιδιά είναι ακόμη ανήλικα ή και ανύπαντρα και ζουν μαζί με τους γονείς. Άλλοτε η πιο συνηθισμένη μορφή οικογένειας ήταν η πατριαρχική· αυτή αποτελούνταν από ένα πλατύτερο κύκλο προσώπων ή συζυγικών οικογενειών που κατάγονταν από ένα κοινό γενάρχη και ζούσαν μαζί.











Απευθυνθείτε στους γονείς σας και σε πρόσωπα της τρίτης ηλικίας που ανήκουν στο οικογενειακό ή φιλικό σας περιβάλλον και ρωτήστε τους: Ποια μορφή είχε η δική τους οικογένεια; Ποιοι συμβίωναν στο ίδιο σπίτι; Ήταν ευχαριστημένοι από τη συμβίωση; Ποιος θεωρούνταν αρχηγός της οικογένειας και ποιος ήταν ο ρόλος που έπαιζαν τα άλλα μέλη της; Συγκεντρώστε, αν μπορείτε, χαρακτηριστικές φωτογραφίες που να δείχνουν τη σύνθεση της οικογένειας σε κάθε περίπτωση.

- Ποιοι λόγοι συνετέλεσαν, ώστε να αλλάξει η σύνθεση της οικογένειας;
- Πώς φαντάζεστε την οικογένεια στο μέλλον;

14) Πώς εύχεστε να είναι ο κόσμος του μέλλοντος; Υποθέστε ότι ζείτε σε έναν τέτοιο κόσμο και περιγράφετε τα γεγονότα μιας ημέρας στο ημερολόγιό σας.

15) Ο Όργουελ στο βιβλίο του «1984» οραματίστηκε έναν κόσμο εφιαλτικό κάτω από την κυριαρχία ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα:

... Είτε συνέχιζε είτε σταματούσε να γράφει το ημερολόγιο δεν είχε σημασία. Η Αστυνομία Σκέψης θα τον έπιανε έτσι κι αλλιώς. Είχε διαπράξει –θα το είχε διαπράξει ακόμα κι αν δεν είχε πιάσει την πένα στα χέρια του– το βασικό έγκλημα που περιείχε όλα τ' άλλα μέσα του. Έγκλημα της Σκέψης το έλεγαν. Το Έγκλημα της Σκέψης δεν ήταν κάτι που μπορούσε να κρύψει κανείς για πάντα. Μπορούσες να ξεγελάσεις με επιτυχία για λίγο ακόμα και για χρόνια, αλλά αργά ή γρήγορα, θα σ' έπιαναν [...]

Το τι συνέβαινε στον αόρατο λαβύρινθο όπου οδηγούσαν οι αεροσωλήνες, δεν το ήξερε με λεπτομέρειες, αλλά το ήξερε σε γενικές γραμμές. Μόλις μαζεύονταν και γίνονταν η αντιπαραβολή όλων των διορθώσεων που ήταν απαραίτητες για κάθε αριθμό τεύχους των Τάιμς, αυτή η έκδοση ξανατυπωνόταν, η αρχική καταστρεφόταν και στη θέση της τοποθετούσαν στα αρχεία τη διορθωμένη. Αυτή η διαδικασία των συνεχών διορθώσεων δεν αφορούσε μόνο τις εφημερίδες αλλά και τα βιβλία, τα περιοδικά, τα φυλλάδια, τις αφίσες, τα έντυπα, τις ταινίες, τις ηχητικές εγγραφές, τα κινούμενα σχέδια, τις φωτογραφίες. Αφορούσε κάθε είδος λογοτεχνίας ή εγγράφου που θα μπορούσε να έχει πολιτική ή ιδεολογική σημασία. Μέρα με τη μέρα και σχεδόν από λεπτό σε λεπτό το παρελθόν γινόταν παρόν. Έτσι κάθε προφητεία του Κόμματος μπορούσε να παρουσιαστεί σωστή με χειροπιαστές αποδείξεις. Δεν επιτρεπόταν να καταχωρηθεί καμιά πληροφορία, ή γνώμη που ερχόταν σε αντίθεση με τις ανάγκες της στιγμής. Όλη η ιστορία ήταν από δεύτερο χέρι, σβησμένη και ξαναγραμμένη τόσες φορές, όσες κρινόταν απαραίτητο. Από τη στιγμή που γινόταν η αλλαγή, σε καμία περίπτωση δεν μπορούσες ν' αποδείξεις ότι έγινε οποιαδήποτε παραποίηση. [...]

-«Ήδη τώρα καταστρέφουμε τις συνήθειες της σκέψης που έχουν επιζήσει από την προ-Επαναστατική εποχή. Σπάσαμε τα δεσμά που ένωναν τους γονείς με τα παιδιά, τους άνδρες με τους άνδρες και τον άνδρα με τη γυναί-

κα. Κανένας δεν τολμά πια να εμπιστευτεί τη γυναίκα του, το παιδί του ή το φίλο του. [...] Τα παιδιά θα τα παίρνουνε απ' τη μητέρα τους μόλις γεννιώνται, όπως παίρνει κανείς τα αυγά από την κότα [...] Οι νευρολόγοι εργάζονται πάνω σ' αυτό τώρα. Δεν θα υπάρχει πίστη παρά μόνο για το Κόμμα, δε θα υπάρχει αγάπη παρά μόνο για τον Μεγάλο Αδερφό. Δε θα υπάρχει γέλιο, παρά μόνο το γέλιο του θριάμβου για κάποιο νικημένο εχθρό. Δε θα υπάρχει τέχνη, λογοτεχνία, επιστήμη. Όταν θα είμαστε παντοδύναμοι, δε θα την έχουμε πια ανάγκη την επιστήμη. [...] Δε θα υπάρχει πια η περιέργεια ούτε η χαρά της ζωής. Δε θα υπάρχει άμιλλα. Πάντα όμως –αυτό μην το ξεχνάς Ουίνστον– πάντα θα υπάρχει η μέθη της δύναμης, που ολοένα θα μεγαλώνει διαρκώς και ολοένα θα οξύνεται περισσότερο. Πάντα, σε κάθε στιγμή, θα υπάρχει η αγαλλίαση της νίκης, η συγκίνηση να ποδοπατάς έναν ανήμπορο εχθρό. Αν θέλεις μιαν εικόνα του μέλλοντος, φαντάσου μια μπότα να πατάει το πρόσωπο ενός ανθρώπου – για πάντα...

Τζορτζ Όργουελ, 1984, εκδ. Κάκτος,
μετ. Ν. Μπάρτη, Αθήνα 1978, σ. 26, 47, 264

– Υποθέστε ότι είστε ένας νέος που ζει στον εφιαλτικό αυτόν κόσμο και αφηγηθείτε στο ημερολόγιό σας το χρονικό μιας ημέρας.

– Ποια είναι η γνώμη σας για τα λεγόμενα «reality shows» (π.χ. Big brother, Φάρμα, Fame story κ.ά.);

16) Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα και συζητήστε τη σχέση των μυθιστορημάτων επιστημονικής φαντασίας:

- με την επιστήμη
- με τη λογοτεχνία

Όσοι διαβάζετε αφηγήσεις επιστημονικής φαντασίας προσπαθήστε να περιγράψετε:

α) τα βασικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν τα μυθιστορήματα αυτά, και

β) τα κέρδη που αποκομίζετε από την ανάγνωσή τους.

... Όπως και η ίδια η επιστήμη, η τέχνη επιστημονικής φαντασίας είναι καρπός της φαντασίας. Αν σήμερα η επιστήμη μοιάζει να ξεπερνάει τις πιο απίθανες προβλέψεις της επιστημονικής φαντασίας, τόσο η μια όσο και η άλλη θα εξακολουθήσουν να εμπλουτίζονται και να γονιμοποιούνται αμοιβαία.

Στο σημερινό κόσμο, η παρουσία της επιστήμης είναι αισθητή σε κάθε πλευρά της καθημερινής ζωής, στην τέχνη, την εκπαίδευση και την κοινωνική οργάνωση. Το μεγάλο επίτευγμα της λογοτεχνίας επιστημονικής φαντασίας είναι ότι μας προετοίμασε να δεχτούμε αυτή την ισχυρή νέα επιρροή, μας προειδοποίησε για τους ενδεχόμενους κινδύνους και μας εξέθεσε τις τεράστιες δυνατότητες που προσφέρει. Κυρίως όμως κατάστρεψε το φάντασμα της επιστήμης ως ανεξέλεγκτου Φραγκεστάιν υπενθυμίζοντάς μας ότι όλο το οικοδόμημα της επιστήμης στηρίζεται στην απεριόριστη δύναμη της ανθρώπινης φαντασίας...

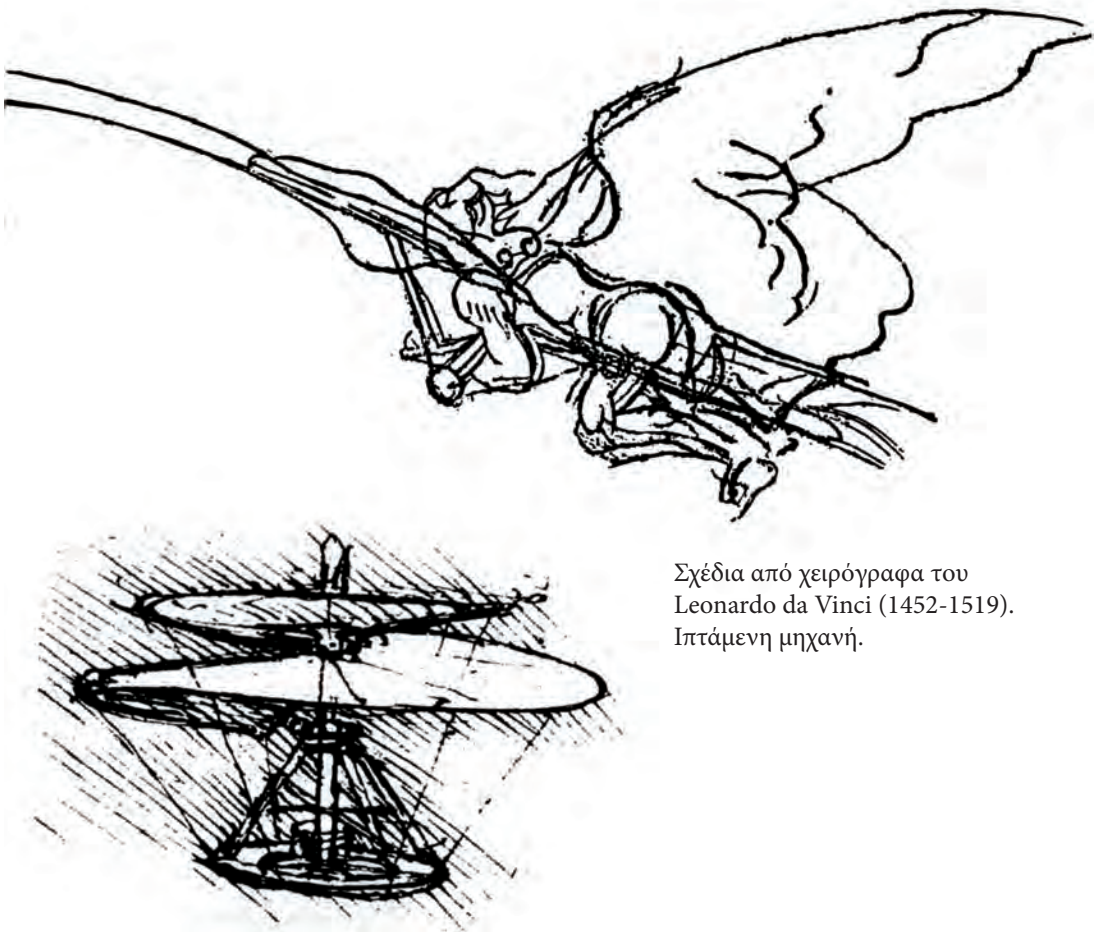
Courrier, Ιανουάριος 1985

... Η λογοτεχνία επιστημονικής φαντασίας έχει τους δικούς της κανόνες. Καθώς ασχολείται με τα νέα σύνορα της επιστήμης, απεικονίζει τα τελευταία επιστημονικά επιτεύγματα και μερικές φορές προσφέρει και ιδέες που η επιστήμη μπορεί να εκμεταλλευτεί, γιατί ο ρόλος της λογοτεχνίας επιστημονικής φαντασίας δεν είναι μόνο να ψυχαγωγεί, αλλά και να προαναγγέλλει το μέλλον, να μαντεύει νέα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα, να τα προβλέπει και να τα προβάλλει...

Α. Καζάντσεφ, Δε νοείται επιστήμη χωρίς φαντασία,
Courrier, Ιανουάριος 1985

... Το παράδοξο είναι ότι, ύστερα από 60 χρόνια ζωής, η επιστημονική φαντασία εξακολουθεί να ζει και να δρα μέσα σ' ένα κλειστό κύκλωμα. Θα μπορούσε, άραγε, κάποιο μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας να κερδίσει ένα από τα μεγάλα λογοτεχνικά βραβεία, έστω κι αν είναι πραγματικό αριστούργημα; Μάλλον δύσκολο. Εκείνοι που πιστεύουν στη Λογοτεχνία (με «Λ» κεφαλαίο) δε θα δέχονταν ποτέ ν' αγκαλιάσουν αυτό το «λογοτεχνικό υποπροϊόν», όπως το αποκαλούν. Από την άλλη, οι συγγραφείς και οι αναγνώστες των έργων επιστημονικής φαντασίας, αμυνόμενοι εναντίον των υπερασπιστών της κλασικής λογοτεχνίας, έχουν περιχαρακωθεί σ' έναν εντελώς δικό τους χώρο, σ' ένα είδος μοιρολατρικού γκέτο. Ίσως κάποτε η ιστορία της λογοτεχνίας δικαιώσει αυτό το παρεξηγημένο είδος και του αναγνωρίσει τις πραγματικές του αξίες: πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις, όνειρα για κάποιον κόσμο του μέλλοντος και, πάνω απ' όλα, την εκστατική τοποθέτηση απέναντι στην ανθρώπινη φαντασία...

από τις εφημερίδες



Σχέδια από χειρόγραφα του Leonardo da Vinci (1452-1519). Ιπτάμενη μηχανή.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ

α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση

Είδαμε ότι η περιγραφή απεικονίζει με το λόγο τα βασικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου. Το αντικείμενο αυτό παρουσιάζεται στατικά μέσα στο χώρο, ενώ ο χρόνος φαίνεται να έχει «παγώσει». Αυτό συμβαίνει ακόμη και στην περίπτωση ενός κινούμενου αντικειμένου, οπότε η περιγραφή απεικονίζει το αντικείμενο που κινείται και όχι την ενέργεια της κίνησης με τα αίτια και τις συνέπειές της.



Αντίθετα στην αφήγηση ένα πρόσωπο / πράγμα / ομάδα / θεσμός / ιδέα παρουσιάζεται δυναμικά, καθώς ενεργεί, κινείται ή μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο. Επομένως η αφήγηση σχετίζεται με την εξέλιξη των γεγονότων και αναφέρεται στις αιτίες και τα αποτελέσματά τους.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η περιγραφή ανήκει στα στατικά στοιχεία ενός κειμένου, ενώ η αφήγηση στα δυναμικά, αφού η πρώτη μας δίνει πληροφορίες σχετικά με το «είναι» και η δεύτερη με το «γίγνεσθαι» των πραγμάτων.

Προσπαθήστε να διακρίνετε τα περιγραφικά μέρη (περιγραφή του αντικειμένου που κινείται) από τα αφηγηματικά (αποτελέσματα της κίνησης) στο παρακάτω απόσπασμα. Παρατηρήστε ακόμη ποιος χρόνος του ρήματος χρησιμοποιείται στα περιγραφικά μέρη και ποιος στα αφηγηματικά και επιχειρήστε να δώσετε μια εξήγηση για τη χρήση των χρόνων (βλ. και ΝΕ.Σ. σ. 70-72).

> *... Χίμηξε μέσα στην κοιλάδα, ασυγκράτητο τέρας, οργισμένο από τη φοβερή δύναμη που βόγκαγε κλεισμένη στα ατσαλένια σπλάχνα του και το 'κανε να τρέμει σύγκορμο. Πιλαλούσε αγκομαχώντας πάνω στο σιδερένιο του δρόμο, και με τα κυρτά μάτια του κοίταζε με λύσσα, όλο μπροστά του. Ήταν ένας δράκοντας που έφτυνε βραστό σάλιο. Βρουχιότανε κι έτρεχε, ξεφυσούσε σπίθες και κόκκινες φλόγες από τα ρουθούνια, και το σώμα του ήταν μακρύ, χωρισμένο σε χοντρούς σπόνδυλους, σαν πελώριο προκατακλυσμιαίο έντομο.*
>
> *Η κοιλάδα συνταράχτηκε από τον αχό και τον αντίλαλο. Το φεγγάρι βούλιαξε μέσα στους καπνούς, τα χαμοβούνια τρέμανε και οι άρρωστες φυλλωσιές των παραταγμένων δέντρων σάλεψαν βίαια στο πέρασμά του. Πήγαν κι ήρθανε με τη λικνιστική κίνηση που κάνουν τα ενάλια φυτά, όταν ένα τέρας του βυθού περάσει σύρριζα, σαρώνοντας με τις δυνατές φτερούγες το βαρύ νερό...*
>
> Στρ. Μυριβήλη, Τοπίο, Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου, σ. 278-281

Η διάκριση ανάμεσα στην περιγραφή και την αφήγηση δεν είναι απόλυτη. Πολλές φορές τα όρια συγχέονται· π.χ. στην περιγραφή της λειτουργίας μιας μηχανής ή μιας διαδικασίας (βλ. Περιγραφή σ. 174-175). Στην περίπτωση αυτή μολονότι έχουμε μια σειρά από πράξεις/ενέργειες, μπορούμε να μιλήσουμε για περιγραφή και όχι για αφήγηση, επειδή οι ενέργειες αυτές είναι επαναλαμβανόμενες και επομένως αποτελούν σταθερά γνωρίσματα του αντικειμένου της περιγραφής.

β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση

Η αφήγηση και η περιγραφή συνδέονται στενά. Μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο ή ακόμα και στην ίδια περίοδο· π.χ. «Χίμηξε μέσα στην κοιλάδα» (αφήγηση)/«ασυγκράτητο τέρας οργισμένο από... σύγκορμο» (περιγραφή). Όταν ο συγγραφέας παρεμβάλλει μια περιγραφή σε ένα αφηγηματικό κείμενο, επιδιώκει ορισμένους από τους παρακάτω στόχους:

- Να σκιαγραφήσει τα πρόσωπα, να στήσει το σκηνικό της δράσης και γενικά να φωτίσει την αφήγηση με διάφορες άμεσες ή έμμεσες πληροφορίες.
- Να πετύχει τη μετάβαση από το ένα αφηγηματικό μέρος στο άλλο.
- Να προκαλέσει αγωνία και αναμονή (suspens) στον αναγνώστη με την επιβράδυνση της δράσης, αφού με την περιγραφή φαίνεται ότι σταματάει ο αφηγηματικός χρόνος.
- Να προσφέρει αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη.

Βασισμένοι σε ένα συγκεκριμένο αφηγηματικό κείμενο (π.χ. «Η ομορφιά του κόσμου» του Κ. Πολίτη, Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου, σελ. 284-294), ελέγξτε αν αληθεύουν όσα επισημάνθηκαν προηγουμένως για το ρόλο της περιγραφής μέσα στην αφήγηση.

Χωριστείτε σε ομάδες 4 ατόμων. Το κάθε μέλος της ομάδας πρέπει να περιγράψει:

- ένα πρόσωπο
- ένα χώρο
- ένα αντικείμενο
- μία κατάσταση.

Αποφασίστε ποιος θα κάνει ποια από τις περιγραφές. Διαβάστε την περιγραφή σας, και μετά κάντε ο καθένας μια αφήγηση που να περιλαμβάνει και τις τέσσερις περιγραφές.

Χωριστείτε σε ομάδες 6 ατόμων. Έχετε στη διάθεσή σας τις ακόλουθες ερωτήσεις, για να κάνετε μια αφήγηση:

- Ποιος ήταν;
- Πού βρισκόταν;
- Τι έκανε;
- Τι είπε;
- Τι είπε ο κόσμος;
- Τι έγινε στο τέλος;



Ο πρώτος της ομάδας απαντά στην πρώτη ερώτηση, ο δεύτερος στη δεύτερη κ.ο.κ., χωρίς όμως να ξέρει ο ένας την απάντηση του άλλου. Ενώστε τις απαντήσεις σας και φτιάξτε ένα αφήγημα. Αυτό που θα προκύψει μπορεί να είναι κωμικό ή τελείως παράλογο.

Ας ξαναθυμηθούμε τα παραμύθια.
Ο Ρώσος ερευνητής Προπ, αναλύοντας το ρωσικό παραμύθι, εντόπισε ορισμένες λειτουργίες/πράξεις των ηρώων του παραμυθιού, που επαναλαμβάνονται σταθερά σε πολλά παραμύθια.
Μερικές από αυτές τις λειτουργίες/πράξεις είναι οι εξής: «απομάκρυνση του ήρωα», «απαγόρευση σε κάποιον να κάνει κάτι», «παράβαση της απαγόρευσης», «προδοσία», «παγίδα», «αναχώρηση του ήρωα», «αποστολή», «συνάντηση με το δωρητή», «μαγικά δώρα», «εμφάνιση του ανταγωνιστή», «υπερφυσικές ικανότητες του ανταγωνιστή», «αγώνας», «νίκη», «επιστροφή του ήρωα», «άφιξη στο σπίτι», «γάμος». (Παρατηρήστε ότι παρόμοια οργάνωση μπορεί να έχει και μια οποιαδήποτε φανταστική αφήγηση).

Χωριστείτε σε ομάδες. Φτιάξτε μια «τράπουλα» με τις λειτουργίες/πράξεις του Προπ. Σε κάθε «τραπουλόχαρτο» γράψτε το όνομα μιας «λειτουργίας» και, αν είναι δυνατό, ζωγραφίστε και μια σχετική γελοιογραφική εικόνα. Τοποθετήστε τα «τραπουλόχαρτα» στη σειρά με την οποία αναφέρονται πιο πάνω οι λειτουργίες/πράξεις, και προσπαθήστε να κάνετε μια αφήγηση, ακολουθώντας αυτή τη σειρά στην εξέλιξη των γεγονότων. Τώρα, τραβήξτε στην τύχη 3-4 «τραπουλόχαρτα» και φτιάξτε μια άλλη ιστορία, με βάση τα νέα δεδομένα.

Λεξιλόγιο σχετικό με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση που ακολουθούν

1. α) **ξεκαρδίζομαι στα γέλια, μειδιώ, γελώ**: να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα.

   β) Να βρείτε συνώνυμα της ρηματικής έκφρασης «ξεκαρδίζομαι στα γέλια».

2. Να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα με β΄ συνθετικό το ρ. **γελώ**.

3. Με το ουσιαστικό **γέλιο** και τα κατάλληλα επίθετα σχηματίστε ονοματικά σύνολα και χρησιμοποιήστε κάποιο από αυτά, για να περιγράψετε με λίγες φράσεις το χαρακτήρα ενός ατόμου, π.χ. *Είναι ένας άνθρωπος ανοιχτόκαρδος που αγαπάει τη ζωή και ξέρει να τη χαίρεται. Κάθε φορά που μας έρχεται, το τρανταχτό του γέλιο γεμίζει το σπίτι μας.*

4. Να συγκεντρώσετε τα συνώνυμα του ρ. **κοροϊδεύω** και να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα, π.χ. σκώπτω, εμπαίζω, μυκτηρίζω.

5. Να σχηματίσετε φράσεις με τα ρήματα **διακωμωδώ και παρωδώ** ή με τα αντίστοιχα ουσιαστικά (διακωμώδηση, παρωδία), ώστε να δηλωθεί με σαφήνεια η σημασία των λέξεων αυτών.

6. Να συμπληρώσετε τη στήλη Β με εκφράσεις που χρησιμοποιούνται σε ένα κείμενο με επίσημο ύφος.

Α.	Β.
α) τον πήραν στο μεζέ, – ψιλό τον δούλεψαν	*α) έγινε στόχος σκωμμάτων,*
β) τον γιουχάισαν	*β)*
γ) έγινε ρεζίλι, – θέατρο	*γ)*

7. Προσπαθήστε να αποδώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων χρησιμοποιώντας άλλες ισοδύναμες.
   - *Είναι μεγάλος χωρατατζής.*
   - *Προκαλεί τη θυμηδία.*

8. Να βρείτε τα ουσιαστικά με τα οποία δηλώνουμε τον αστεϊσμό σε βάρος κάποιου σε επίσημο και ανεπίσημο ύφος.

9. Με το ουσιαστικό **αστείο** και τα κατάλληλα επίθετα σχημάτισε ονοματικά σύνολα και χρησιμοποίησέ τα, για να περιγράψεις/χαρακτηρίσεις ένα άτομο ως προς την ποιότητα των αστεϊσμών του, π.χ. Είναι άξεστος και αγροίκος. Σε προσβάλλει συνέχεια με τη συμπεριφορά του. Ακόμη και τα αστεία του είναι χοντροκομμένα.

10. Να αντιστοιχίσετε τις δύο στήλες.

Α.	Β.
διασυρμός	*πικρή ειρωνεία*
λογοπαίγνιο	*επιδεικτικό, σαρκαστικό γέλιο*
χαριεντισμός	*δημόσιος εμπαιγμός, δυσφήμιση*
δηκτικότητα	*χαριτωμένο πείραγμα, αστεϊσμός, ευφυολογία, ευφυολόγημα*
σκώμμα	*απάτη, περιγέλασμα, χλεύη*
καγχασμός	*δηκτικό πείραγμα, κοροϊδία*
εμπαιγμός	*παιχνίδι με λέξεις, που στηρίζεται στην πολλαπλή σημασία της ίδιας λέξης ή παιχνίδι με ομόηχες λέξεις που έχουν διαφορετική σημασία, κοινώς καλαμπούρι.*

11. **ευτράπελη διήγηση, σκωπτική διάθεση, κακεντρεχή σχόλια, δηκτικός υπαινιγμός, χαιρέκακο γέλιο**: Να εντάξετε τα ονοματικά αυτά σύνολα στο κατάλληλο γλωσσικό πλαίσιο.







Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση
το Κωμικό και η σημασία του γέλιου

Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας έχουν γίνει πολλές προσπάθειες να οριστεί το κωμικό. Οι ορισμοί αυτοί διαφέρουν βέβαια μεταξύ τους, παρουσιάζουν όμως και κάποια κοινά σημεία. Διαβάστε τους παρακάτω ορισμούς και προσπαθήστε να επισημάνετε ορισμένα κοινά σημεία τους.







- *Αυτή είναι ακριβώς η διαφορά που ξεχωρίζει την τραγωδία από την κωμωδία. Η κωμωδία θέλει να τους αναπαριστάνει χειρότερους [τους ανθρώπους] απ' ό,τι είναι, η τραγωδία θέλει να τους αναπαριστάνει καλύτερους.*

Αριστοτέλους Ποιητική, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια, Σ. Ι. Δρομάζου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1982, σ. 205

- *Η κωμωδία είναι, όπως είπαμε, μίμηση των πιο ανάξιων ανθρώπων, όχι όμως σε όλα τους τα ελαττώματα αλλά μόνο σ' ένα, στο κωμικό· το κωμικό είναι ένα μέρος του άσχημου. Το κωμικό, δηλαδή, είναι ένα λάθος και μια ασχήμια, ανώδυνη και αβλαβής, όπως π.χ. το κωμικό προσωπείο είναι άσχημο και παραμορφωμένο, χωρίς να προκαλεί πόνο.*

Αριστοτέλους, Ποιητική, ό.π., σ. 219

- *Σύμφωνα με τον Καντ[1] το κωμικό προκαλείται, όταν μια έντονη προσδοκία μας ξαφνικά διαψεύδεται. Η διάψευση αφορά ένα αντικείμενο που δε μας ενδιαφέρει σοβαρά, γιατί διαφορετικά προκαλείται θλίψη και όχι ευθυμία.*
- *Σύμφωνα με τον Th. Lipps[2] κάτι μικρό και ασήμαντο μπορεί να γίνει κωμικό, όταν προβάλλει την αξίωση ότι είναι κάτι μεγάλο και γεμάτο σημασία, έπειτα όμως αποδείχνεται ξαφνικά και απρόοπτα αυτό που πραγματικά είναι. Μπορούμε λοιπόν να διακρίνουμε δύο στάδια στην αντίληψη του κωμικού: την εξαπάτηση με τη σοβαροφανή επίδειξη και το ξεμασκάρεμα με την αποκάλυψη. Η μετάπτωση από το πρώτο στάδιο στο δεύτερο προκαλεί το γέλιο.*

Ε. Π. Παπανούτσος, Αισθητική, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1956, σ. 299, διασκευή

Συγκεντρώστε τώρα υλικό σχετικά με το κωμικό (ευθυμογράφημα, κωμωδία, ανέκδοτο, λογοπαίγνιο, γελοιογραφία κτλ.) και παρατηρήστε αν επαληθεύονται οι παραπάνω ορισμοί. Μπορείτε π.χ. να διαβάσετε από τα ΚΝΛ της Α΄ και Β΄ Λυκείου τα έργα: Φον Δημητράκης του Μ. Ψαθά, Ο Δον Κιχώτης του Μ. Θερβάντες, Ο Αρχοντοχωριάτης του Μολιέρου, Ο καυχησιάρης στρατιωτικός του Πλαύτου, Μονόλογος ευαίσθητου του Ε. Ροΐδη, Ο Πατούχας του Ι. Κονδυλάκη.

1 Γερμανός φιλόσοφος (1724-1804)
2 Γερμανός φιλόσοφος (1851-1924)

Υποθέστε ότι παρουσιάζετε στη θεατρική/κινηματογραφική στήλη ενός μαθητικού περιοδικού μια κωμωδία που σας έκανε εντύπωση. Αφηγηθείτε την υπόθεση και προσπαθήστε να αναλύσετε και να σχολιάσετε τα ευρηματικά στοιχεία του έργου που προκάλεσαν το γέλιο του κοινού.

Να διαβάσετε το παρακάτω κείμενο και να βρείτε από τα λεξικά τη σημασία του καθενός από τους τόνους του σατιρικού φάσματος που υπογραμμίζονται. Να δώσετε κατάλληλα παραδείγματα.



*... Η σάτιρα από τη μια μεριά ξεσκεπάζει την ανοησία και από την άλλη καυτηριάζει το κακό. Κυμαίνεται ανάμεσα στο ελαφρό και το σοβαρό, στο εντελώς ασήμαντο και το πιο βαριά δασκαλίστικο. Εκτείνεται από την ακαριαία χοντροκοπιά και τη βαρβαρότητα μέχρι την τέλεια εκλέπτυνση και κομψότητα. Χρησιμοποιεί μεμονωμένα ή σε συνδυασμό μονόλογο, διάλογο, ποίηση, δημηγορία, αφήγηση, ηθογραφία, περιγραφή χαρακτήρων, αλληγορία, φαντασίωση, **διακωμώδηση**, **παρωδία** και οποιοδήποτε άλλο μέσο διαλέγει. Και χρησιμοποιώντας όλους τους τόνους του σατιρικού φάσματος, **γελοιοποίηση**, **σαρκασμό**, **κυνισμό**, **σαρδόνιο γέλιο** και **λοιδορία**, θυμίζει χαμαιλέοντα...*

Σάτιρα, Arthur Pollard, Η γλώσσα της κριτικής, Ερμής, Αθήνα 1972, σ. 16



Ο Τσάρλι Τσάπλιν σε σκηνή από την ταινία "Ο μεγάλος δικτάτωρ"

Να διαβάσετε το σατιρικό ποίημα του Κ. Καρυωτάκη «Δημόσιοι Υπάλληλοι». Ποιος είναι ο τόνος του σατιρικού φάσματος που χαρακτηρίζει το ποίημα;



ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

Οι υπάλληλοι όλοι λιώνουν και τελειώνουν
σαν στήλες δύο δύο μες στα γραφεία.
(Ηλεκτρολόγοι θα 'ναι η Πολιτεία
κι ο θάνατος, που τους ανανεώνουν).

Κάθονται στις καρέκλες, μουτζουρώνουν
αθώα λευκά χαρτιά, χωρίς αιτία.
«Συν τη παρούση αλληλογραφία
έχομεν την τιμήν» διαβεβαιώνουν.

Και μοναχά η τιμή τους απομένει,
όταν ανηφορίζουνε τους δρόμους,
το βράδυ στις οχτώ, σαν κουρντισμένοι.

Παίρνουν κάστανα, σκέπτονται τους νόμους,
σκέπτονται το συνάλλαγμα, τους ώμους
σηκώνοντας οι υπάλληλοι οι καημένοι.

Κ. Καρυωτάκη, Ποιήματα και πεζά,
επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, Ερμής, Αθήνα 1979, σ. 104

Δοκιμάστε να αφηγηθείτε ένα επεισόδιο από τη ζωή σας σατιρίζοντας πρόσωπα και πράγματα που σχετίζονται με αυτό. Για παράδειγμα, αφηγηθείτε ένα περιστατικό σχετικά με την έκδοση ενός πιστοποιητικού καυτηριάζοντας τη γραφειοκρατία που παραλύει τις δημόσιες υπηρεσίες και αποξενώνει τον πολίτη από το κράτος.

Αν η αφήγησή σας είναι προφορική, θεωρήστε ότι την απευθύνετε σε ένα φιλικό πρόσωπο. Αν είναι γραπτή, υποθέστε ότι πρόκειται να δημοσιευτεί στην εφημερίδα ως επιστολή διαμαρτυρίας για το επεισόδιο.



Να σχολιάσετε το παρακάτω κείμενο και τον τίτλο της είδησης που ακολουθεί. Να διατυπώσετε τις απόψεις σας σχετικά με το ρόλο της σάτιρας και του κωμικού στην κοινωνική μας ζωή και στις διαπροσωπικές μας σχέσεις.



- *... Εκείνος που σατιρίζει θέλει να θίξει, να «δαγκάσει» είτε από τάση προς το σαρκασμό και την κακεντρέχεια είτε από μνησικακία. Κάποια κακία υπάρχει πάντα στη σατιρική διάθεση, αφού προϋπόθεσή της είναι η έλλειψη της επιείκειας [...] Η ευθυμία λοιπόν εκείνου που σατιρίζει είναι στο βάθος χαιρεκακία, ενώ το γέλιο του σατιριζόμενου είναι πικρό και οργισμένο. Αντίθετα από τη σάτιρα, το καθάριο κωμικό ενώνει όσους το δέχονται στην ίδια εύθυμη διάθεση...*

Ε. Π. Παπανούτσος, Αισθητική, σ. 305-306, διασκευή

- *«τον μετέθεσαν, γιατί σατίριζε τον προϊστάμενό του».*

από τις εφημερίδες

- *... Από την αθώα πρωταπριλιάτικη φάρσα που είχε στόχο τη διασκέδαση, έχουμε ένα ποιοτικό πέρασμα στη φάρσα της βόμβας, μια διαφοροποίηση τόσο στις προθέσεις όσο και στις επιπτώσεις. Γιατί, ενώ ο στόχος της πρωταπριλιάτικης φάρσας ήταν η σταθεροποίηση της κοινωνικής δομής, δικλείδα ασφάλειας στο σοβαρό και αντιστάθμισμα στο «δέον», η φάρσα της βόμβας έχει σαν στόχο, αντίθετα, την αποσταθεροποίηση, ενέχει έμμεσα το αντικοινωνικό. Ο φαρσέρ στην πρώτη περίπτωση είναι «κοινωνικά μετέχων», ενώ στη δεύτερη «κοινωνικά απέχων»...*

Σ. Νικολαΐδου, 24 ώρες χωρίς αλήθεια, (άρθρο σε εφημερίδα)

Με ποιον τρόπο αντιλαμβάνεστε την άποψη της αρθρογράφου ότι η πρωταπριλιάτικη φάρσα έχει στόχο τη σταθεροποίηση της κοινωνικής δομής, ενώ η «φάρσα της βόμβας» την αποσταθεροποίησή της;

Δραματοποίηση

Ένας φαρσέρ και το θύμα του έρχονται σε αντιπαράθεση σε μια τηλεοπτική εκπομπή. Ο καθένας αφηγείται και σχολιάζει τη φάρσα από τη δική του οπτική γωνία. Δυο μαθητές να υποδυθούν τους σχετικούς ρόλους.

Να συζητήσετε την άποψη του συγγραφέα. Είναι δυνατόν να χαρακτηρίσουμε ένα λαό ή ένα άτομο από τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται το κωμικό; Μπορείτε σ' αυτή την περίπτωση να αναφέρετε κάποια παραδείγματα;

- *... Η ευαισθησία και ο συναισθηματικός κόσμος μιας κοινωνίας, η πνευματική της στάθμη και η αισθητική της καλλιέργεια μπορούν με πολύ ασφαλή τρόπο να προσδιοριστούν τόσο από τη συχνότητα του γέλιου όσο και από την ποιότητα των μέσων που το προκαλούν. Έτσι συχνά μας βοηθά να χαρακτηρίσουμε ένα λαό το αν γι' αυτόν μια κατάσταση θεωρείται κωμική ή όχι, ένας μορφασμός, μια χειρονομία, μια έκφραση, μια λέξη του προκαλεί γέλιο ή τον αφήνει αδιάφορο. Φυσικά κάτι ανάλογο συμβαίνει όταν πρόκειται να κρίνουμε ένα συγκεκριμένο άτομο· ιδιαίτερα ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται το κωμικό, ο τρόπος με τον οποίο αντιδρά σ' αυτό και η ικανότητά του να κάνει χιούμορ συμβάλλουν πολύ στον χαρακτηρισμό του...*

Ηλ. Σπυρόπουλος, Τα Αρχαία Ελληνικά στο Γυμνάσιο και το Λύκειο,
Εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα, 1980, σ. 44-5

Αφού το γέλιο, όπως βλέπουμε από τα ακόλουθα αποσπάσματα, παίζει καθοριστικό ρόλο στη ζωή μας, για ποιους λόγους νομίζετε ότι οι άνθρωποι σήμερα γελούν όλο και λιγότερο;

- *Η εκπληκτική περίπτωση Αμερικανού δημοσιογράφου. Θεράπευσε την αρθρίτιδα με το γέλιο.*

από τις εφημερίδες

- *Δε χρειάζεται να γίνει ιδιαίτερος λόγος για το πόσο απαραίτητο είναι το γέλιο στη ζωή μας. Η παρουσία του είναι ευεργετική και, αντίθετα, η απουσία του γίνεται δυσάρεστα αισθητή σε κάθε σχεδόν εκδήλωση της κοινωνικής ζωής.*

Ηλ. Σπυρόπουλος, δ.π., σ. 44

- *Από μια στατιστική που έγινε στη Γαλλία αποδείχτηκε ότι το 1939 γελούσαν 19΄ την ημέρα, ενώ το 1980 μόνο 6΄ την ημέρα.*



Προσπαθήστε να αξιοποιήσετε όσα έχετε υπόψη σας για το κωμικό, για «να βγάλετε γέλιο». Μπορείτε:

- να γράψετε μια κωμική ιστορία (ευθυμογράφημα), μια σάτιρα, μια παρωδία
- να επινοήσετε ένα λογοπαίγνιο, ένα ανέκδοτο
- να παρουσιάσετε αυτοσχεδιάζοντας μια κωμική σκηνή
- να σχεδιάσετε μια γελοιογραφία.

Πρόσθετες πληροφορίες*



Γελούμε συνήθως:

- όταν βλέπουμε ένα σφάλμα, μια αδεξιότητα, ένα λάθος (γέλιο ανωτερότητας)
- όταν κάτι μας προκαλεί έκπληξη
- όταν επαναλαμβάνεται ένας λόγος, μια κίνηση, μια κατάσταση, μια σκηνή
- όταν συμβαίνει μια παρεξήγηση, π.χ. συγχέεται η ταυτότητα δύο προσώπων
- όταν έχουμε εκτροπή από το καθιερωμένο (νόρμα)· π.χ. ένας κροκόδειλος μιλάει σε ένα τηλεοπτικό παιχνίδι
- όταν έχουμε αντιστροφή όρων σε μια φράση, ρόλων σε μια κατάσταση κτλ.· π.χ. «– Γιατί πετάτε τα σκουπίδια σας στην ταράτσα μου; – Εσείς γιατί βάζετε την ταράτσα σας κάτω απ᾽ τα σκουπίδια μου;» (αντιστροφή όρων σε μια φράση)·

  π.χ. «Ο κλέφτης που τον κλέβουν» (αντιστροφή ρόλων σε μια κατάσταση).
- όταν μεταφέρουμε/μεταθέτουμε μια φράση, μια σκηνή, μια ιστορία σ᾽ ένα(ν) τόνο/ύφος που δεν της ταιριάζει: από το ταπεινό στο υψηλό (υπερβολή-grotesque), π.χ. η καυχησιολογία της μαντάμ-Σουσού, ή από το υψηλό στο ταπεινό (υποβάθμιση-burlesque), π.χ. η παρωδία της Ιλιάδας «Βατραχομυομαχία».





* Τα παραπάνω στοιχεία σχετικά με το γέλιο αντλήθηκαν από τα βιβλία: α) Ανρί Μπεργκσόν, Το γέλιο, δοκίμιο για τη σημασία του κωμικού, εκδ. Γερ. Αναγνωστίδη, Αθήνα, χ.χ. και β) Τζιάνι Ροντάρι, Γραμματική της φαντασίας, εκδ. Τεκμήριο, Αθήνα, 1985.

Να συζητήσετε σχετικά με τη θέση του «γέλιου» στη σχολική ζωή και να δώσετε τεκμηριωμένες απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα.

– Νομίζετε ότι το χιούμορ αποτελεί θετικό στοιχείο για τη σχολική ζωή ή, αντίθετα, πιστεύετε ότι το «γέλιο» είναι ανάρμοστο και ανατρεπτικό για τη σχολική τάξη και πειθαρχία;

– Αν συμφωνείτε με την πρώτη άποψη, να αναφέρετε τις προϋποθέσεις που απαιτούνται, για να μην οδηγεί το «γέλιο» στην αποδιοργάνωση, αλλά αντίθετα να εξασφαλίζει μια ευχάριστη και δημιουργική ατμόσφαιρα μέσα στην τάξη.









Έρευνα

Να εργαστείτε σε ομάδες, για να ερευνήσετε πώς αντιμετωπίζεται το «γέλιο» στη σχολική ζωή. Μπορείτε να βασίσετε την έρευνά σας σε παρατηρήσεις που θα κάνετε σχετικά:

α) με το αν ασκείται και σε ποιο βαθμό μια «αγωγή του γέλιου» στο σχολείο μέσα από τα διδασκόμενα κείμενα. Για να το διαπιστώσετε αυτό, πρέπει καταρχήν με τη βοήθεια του καθηγητή σας να κάνετε έναν κατάλογο με έργα της αρχαίας και της νεοελληνικής λογοτεχνίας που έχουν χαρακτήρα κωμικό. Έπειτα να εξετάσετε ποια από αυτά προβλέπεται από το αναλυτικό πρόγραμμα να διδαχτούν. Τέλος, να συζητήσετε αν τα κείμενα αυτά διδάσκονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να ευαισθητοποιούνται οι μαθητές απέναντι στο κωμικό, να αποκτούν δηλαδή τα κριτήρια, για να μπορούν να κάνουν ποιοτική διάκριση των αστεϊσμών και να αξιοποιούν την έμφυτη ικανότητά τους για πετυχημένα αστεία, κωμικές αφηγήσεις και περιγραφές.

β) πώς αντιμετωπίζεται το γέλιο από τους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους;

Για να το διαπιστώσετε αυτό, να κάνετε μια σφυγμομέτρηση με συγκεκριμένα ερωτήματα, όπως π.χ. τα παρακάτω που δίνονται ενδεικτικά:



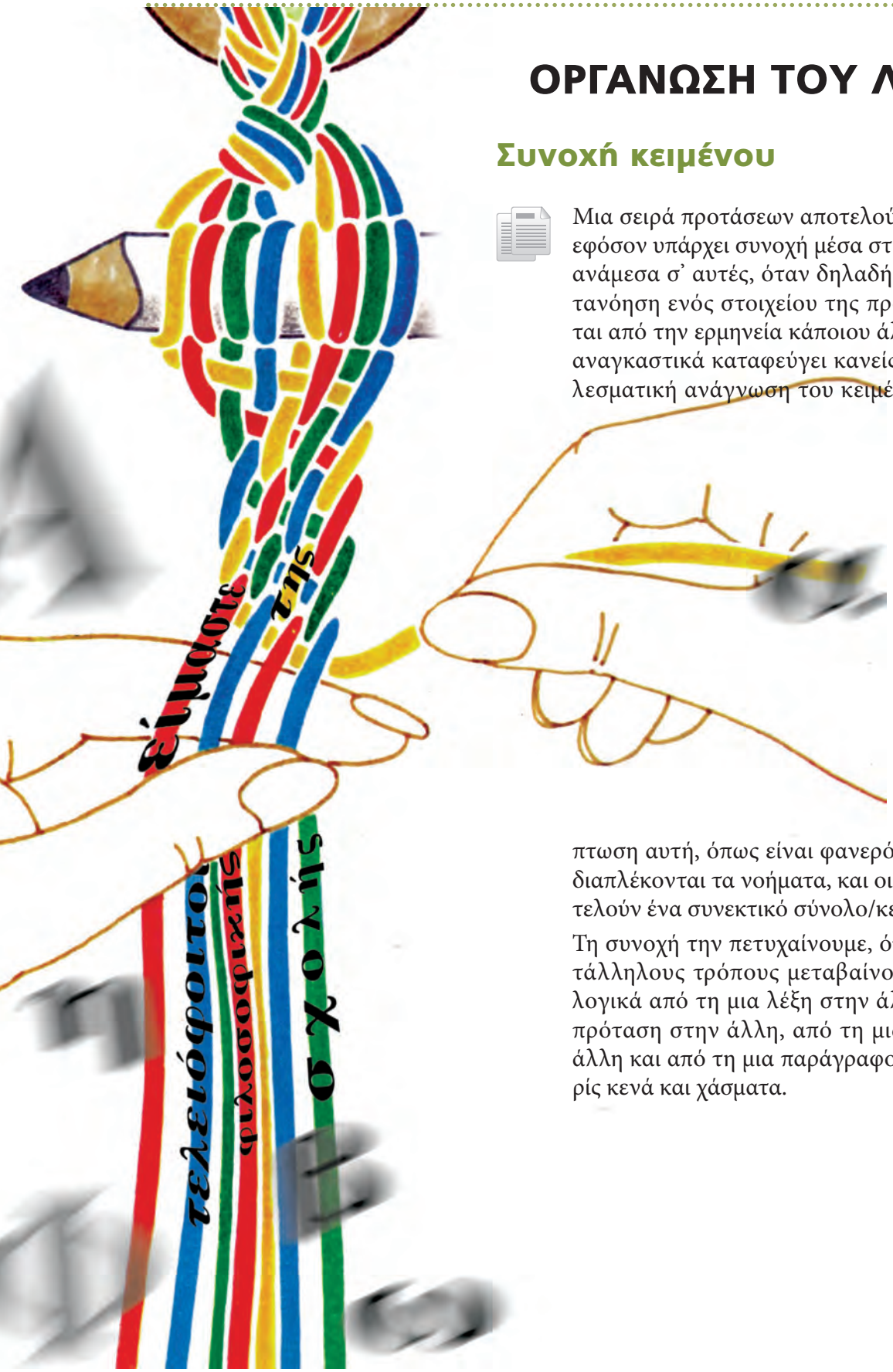
- Θεωρείτε «το γέλιο» βασικό κίνητρο για τη μάθηση;
- Νομίζετε ότι χρησιμοποιείται με αυτόν το σκοπό στην εκπαιδευτική διαδικασία;
- Πιστεύετε ότι «το γέλιο» λειτουργεί ως μέσο, για να δημιουργηθούν φιλικές σχέσεις ανάμεσα στους καθηγητές και τους μαθητές;
- Νομίζετε ότι η σοβαρότητα πρέπει να συνδέεται οπωσδήποτε με το βλοσυρό ύφος;
- Πώς μπορούμε να διακρίνουμε τα όρια ανάμεσα στη σοβαρότητα και τη σοβαροφάνεια;
- Ενθαρρύνεται ή αποθαρρύνεται «το γέλιο» στη σχολική πράξη, και για ποιους λόγους;

Αν τα συμπεράσματά σας από την έρευνα δείχνουν ότι το γέλιο δεν ενθαρρύνεται στη σχολική ζωή, και εφόσον πιστεύετε ότι το γέλιο παίζει σημαντικό ρόλο για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του νέου ανθρώπου, να κάνετε προτάσεις σχετικά με τα εξής θέματα:

α) πώς μπορεί να ασκηθεί μια «αγωγή του γέλιου» στο σχολείο και

β) πώς μπορεί γενικότερα να εξασφαλιστεί μια ευχάριστη και δημιουργική ατμόσφαιρα στο σχολικό χώρο, από την οποία δε θα λείπει και το γέλιο.





ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Συνοχή κειμένου

Μια σειρά προτάσεων αποτελούν **κείμενο** μόνο εφόσον υπάρχει συνοχή μέσα στις προτάσεις και ανάμεσα σ᾽ αυτές, όταν δηλαδή η ερμηνεία/κατανόηση ενός στοιχείου της πρότασης εξαρτάται από την ερμηνεία κάποιου άλλου, στο οποίο αναγκαστικά καταφεύγει κανείς για μια αποτελεσματική ανάγνωση του κειμένου. Στην περίπτωση αυτή, όπως είναι φανερό, «υφαίνονται»/διαπλέκονται τα νοήματα, και οι προτάσεις αποτελούν ένα συνεκτικό σύνολο/κείμενο.

Τη συνοχή την πετυχαίνουμε, όταν με τους κατάλληλους τρόπους μεταβαίνουμε φυσικά και λογικά από τη μια λέξη στην άλλη, από τη μια πρόταση στην άλλη, από τη μια περίοδο στην άλλη και από τη μια παράγραφο στην άλλη χωρίς κενά και χάσματα.

Τέτοιοι τρόποι είναι οι ακόλουθοι:

α) η χρήση **διαρθρωτικών λέξεων και εκφράσεων**, που σηματοδοτούν καθαρά τις σχέσεις συνοχής:
- δηλαδή, με άλλα λόγια κτλ. (που εισάγουν επεξήγηση)
- αν και, εντούτοις, εξάλλου, άλλωστε, ωστόσο, αντίθετα κτλ. (που αντιθέτουν)
- και, επίσης, πρώτο, δεύτερο κτλ. (που προσθέτουν)
- επομένως, συνεπώς, λοιπόν κτλ. (που δηλώνουν συμπέρασμα)
- έπειτα, αργότερα, όταν κτλ. (που δηλώνουν χρονικές σχέσεις)

β) η **επανάληψη** μιας λέξης/φράσης (π.χ. ο μηνυόμενος, στο μηνυόμενο)·

γ) η **παράλειψη** μιας λέξης/φράσης που ήδη αναφέρθηκε (π.χ. όμως ομολόγησε, ενν. ο μηνυόμενος)[1]

δ) η **αντικατάσταση** μιας λέξης με αντωνυμία (ο οποίος = ο μηνυόμενος), με επίρρημα (στη Σοβιετική Ένωση, όπου...), με άλλη συνώνυμη λέξη (ο μηνυτής = ο ενάγων) κτλ.

ε) η χρήση **συνυπώνυμων** και **υπερώνυμων** λέξεων (ο ταξιδιωτικός πράκτορας, ο καθηγητής, ο δικηγόρος > ο επαγγελματίας)·

στ) η χρήση του **όλου** και των **μερών** του (π.χ. προκαταβολή, υπόλοιπο < συνολική αμοιβή)·

ζ) η χρήση **γενικότερου όρου** (π.χ. φοιτητές, σπουδαστές, μαθητές < σπουδάζουσα νεολαία)·

η) η χρήση λέξεων που ανήκουν στον **ίδιο χώρο** και παρουσιάζουν νοηματική **συγγένεια** (π.χ. δραχμές, ποσό, συνολική αμοιβή).

Σημείωση

Ας σημειωθεί ότι τα όρια ανάμεσα στους τρόπους συνοχής δ, ε, στ, ζ, η είναι ελαστικά, δηλαδή η χρήση μιας λέξης/έκφρασης μπορεί να υπαχθεί σε περισσότερους από έναν τρόπους. Π.χ. οι λέξεις **αμοιβή, αποδοχές, αποζημίωση, επίδομα, μισθός, σύνταξη** μπορούν να χαρακτηριστούν είτε ως συνώνυμες είτε ως λέξεις από τον ίδιο χώρο με νοηματική συγγένεια.



Δείτε πώς λειτουργούν οι τρόποι β, γ, δ, στ, η στο παρακάτω κείμενο:

> *Είμαστε τελειόφοιτοι της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Τον Απρίλιο του 1983 συνήψαμε σύμβαση με το μηνυόμενο, ο οποίος ανέλαβε να μας μεταφέρει στη Σοβιετική Ένωση, όπου θα πραγματοποιούσαμε εκπαιδευτική εκδρομή εγκεκριμένη από τη Σχολή μας. [...] Ο τελικός αριθμός των ατόμων που θα συμμετείχαν ορίστηκε σε 63, ώστε η **συνολική αμοιβή** του μηνυομένου ανερχόταν στο **ποσό** των δύο εκατομμυρίων εξακοσίων ενενήντα έξι χιλιάδων (2.696.000) **δραχμών**, από το οποίο οφείλαμε να καταβάλουμε το*

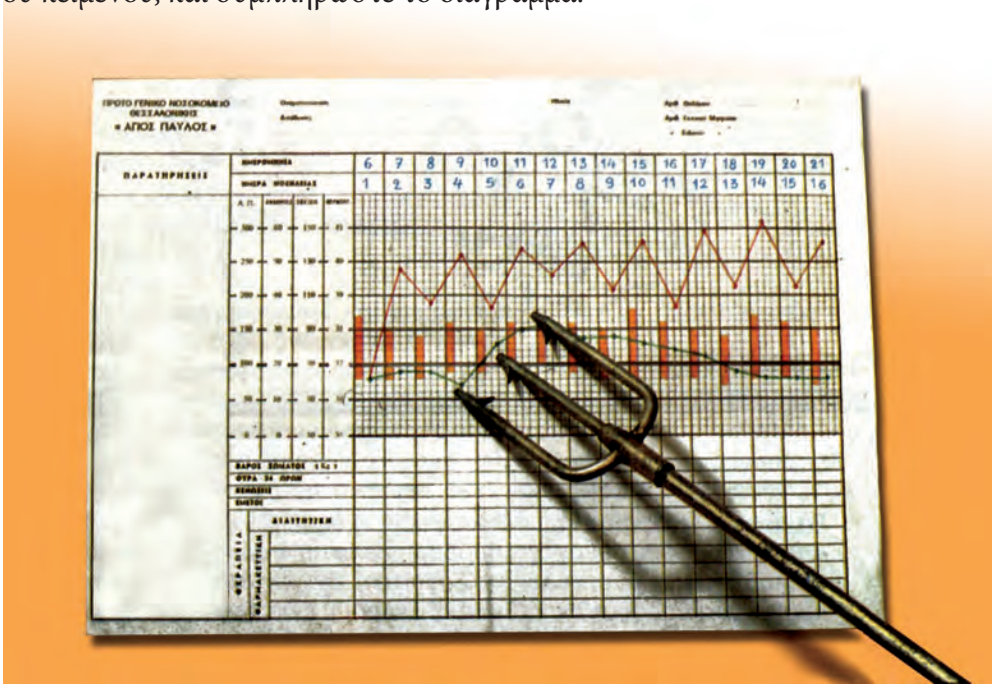
1 Τα παραδείγματα για τους τρόπους β), γ), στ), η) προέρχονται από το κείμενο της σελ. 213

*20% ως **προκαταβολή** και το **υπόλοιπο** να το εξοφλήσουμε μέχρι τρεις μέρες πριν από την έναρξη της εκδρομής. [...] Στις αρχές Ιουλίου πληροφορηθήκαμε από κάποια συνάδελφό μας, που θα συμμετείχε στην εκδρομή, ότι η εκδρομή δεν επρόκειτο να γίνει, διότι ο **μηνύομενος** δεν είχε κάνει τις αναγκαίες προεργασίες για τη διοργάνωσή της. Απευθυνθήκαμε στο **μηνύομενο**, για να μας δώσει εξηγήσεις, ο οποίος στην αρχή προσπάθησε να μας διαβεβαιώσει ότι όλα ήταν εντάξει, τελικά όμως ομολόγησε ότι δεν μπορούσε να κάνει την εκδρομή στις [...].*

Συνοχή σε ένα αφηγηματικό κείμενο

Να διαβάσετε το κείμενο 7 «Ασυνήθιστη περίπτωση τραύματος του κόγχου» σελ. 211 και να εντοπίσετε τις **μεταβατικές λέξεις/εκφράσεις** που σηματοδοτούν τη συνοχή ανάμεσα στις προτάσεις και τις περιόδους. Υπάρχει συνοχή ανάμεσα στις παραγράφους; Με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται;

Η προηγούμενη αφήγηση οργανώνεται όπως είναι φυσικό, πάνω στον άξονα του χρόνου παρουσιάζοντας τη διαδοχή των γεγονότων και τη χρονική τους σχέση (σύγχρονο, προτερόχρονο, υστερόχρονο)*. Παρατηρήστε στο παρακάτω σχεδιάγραμμα πώς η οργάνωση της αφήγησης γύρω από τον άξονα του χρόνου εξυπηρετεί τη συνοχή του κειμένου, και συμπληρώστε το διάγραμμα.



* Προσέξτε ότι στην περίπτωση αυτή οι όροι χρησιμοποιούνται για να δηλωθεί γενικά η χρονική σχέση των γεγονότων της αφήγησης και όχι μόνο για να δηλωθεί το προτερόχρονο, σύγχρονο, υστερόχρονο της δευτερεύουσας χρονικής πρότασης σε σχέση με αυτό που εκφράζει η πρόταση η οποία προσδιορίζεται από αυτήν.

Θέμα – κεντρικό γεγονός κατά παράγραφο	Οργάνωση της αφήγησης γύρω από τον άξονα του χρόνου	Χρονική σχέση των γεγονότων
1η παράγραφος *Ο τραυματισμός της 9χρονης μικρούλας Α. Μ. στην αμμουδιά σε παραθαλάσσιο θέρετρο.*	• *Το περιστατικό [...] συνέβη το περασμένο καλοκαίρι.* • *Η εννιάχρονη μικρούλα Α. Μ. έπαιζε στην αμμουδιά κάποιου παραθαλάσσιου θερέτρου,* **ενώ** εκεί κοντά κάποιος ενήλικας συγγενής της ετοίμαζε τα σύνεργα υποβρύχιου ψαρέματος. (συνέχισε)	σύγχρονο (συνέχισε)
2η παράγραφος *Μεταφορά του παιδιού σε νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης και παραπομπή στο χειρουργείο.*	(συνέχισε)	
3η παράγραφος *Λεπτομέρειες από την εγχείρηση.* *Η αφαίρεση της τρίαινας.*	(συνέχισε)	
4η παράγραφος *Κατάληξη επεισοδίου*	(συνέχισε)	

Με τη φράση «Αποτέλεσμα ήταν» δηλώνεται η σχέση αιτίου – αποτελέσματος με την οποία συνδέονται τα προηγούμενα με τα επόμενα, ενώ συγχρόνως υποδηλώνεται και η χρονική σχέση των γεγονότων. Μπορείτε να βρείτε στο ίδιο κείμενο άλλη λέξη / φράση με παρόμοια λειτουργία;

Αν δεχτούμε ότι η μικρή που τραυματίστηκε, το αντικείμενο που την τραυμάτισε (τρίαινα) και το μέρος του σώματος που έφερε το τραύμα (σπλαχνικό κρανίο) αποτελούν βασικά κέντρα γύρω από τα οποία συνέχεται το κείμενο, παρατηρούμε ότι η συνοχή του κειμένου, σε σχέση με τα κέντρα αυτά, επιτυγχάνεται με διάφορους τρόπους. Προσέξτε τα παραδείγματα που σας δίνονται ενδεικτικά και συμπληρώστε τα κενά στη δεύτερη στήλη (ΙΙ).

	I	II
Α	– η μικρούλα • το κοριτσάκι • της μικρής	
Β	• το παιδί • (που) το (εξέτασε) • (από την όλη) του (κατάσταση) • το κοριτσάκι • της ασθενούς • το παιδάκι • (ενήλικας συγγενής) της	χρήση γενικότερου όρου χρήση λέξης με νοηματική συγγένεια
Α	– η τρίαινα • σύνεργα υποβρύχιου ψαρέματος • σκανδάλη • τρίαινα	
Β	• το κεντρικό στέλεχος (της τρίαινας) • (το κεντρικό) της (στέλεχος) • τα άκρα των σκελών	
Γ	• τα εμπεπαρμένα τμήματα • τα ισχυρά σκέλη • τα εμπεπαρμένα σκέλη • (από την έμπαρσή) τους	
Α	– σπλαχνικό κρανίο	
Β	• εγκεφαλική κοιλότητα	
Γ	• ιστούς • οστά • των οφθαλμών • ο (αριστερός) οφθαλμός • τον οφθαλμό • (στο ύψος) του ισημερινού	

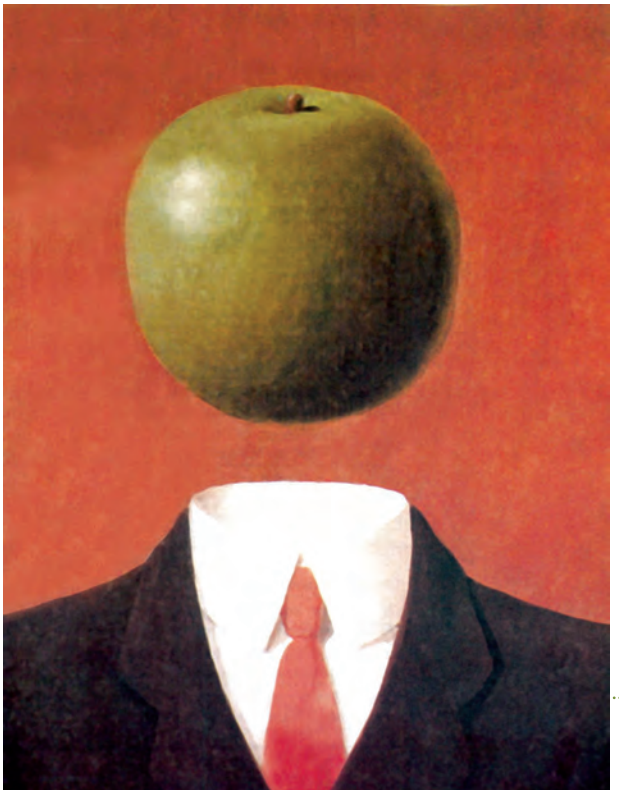
Η συνοχή επιτυγχάνεται ακόμη, όταν το ύφος του κειμένου, το οποίο είναι φυσικά ανάλογο με τον επιδιωκόμενο σκοπό, διατηρείται ενιαίο. Πώς θα χαρακτηρίζατε το ύφος του προηγούμενου κειμένου; Νομίζετε ότι είναι ενιαίο; Πώς εξηγείτε τη χρήση ορισμένων λέξεων που παρουσιάζουν υφολογικά κάποια απόκλιση;

Να αποκαταστήσετε τις σχέσεις συνοχής στην παρακάτω σειρά κύριων προτάσεων με τους εξής τρόπους: α) με τη χρήση λέξεων και εκφράσεων, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα κείμενο με σύνθετες φράσεις, β) με την αντικατάσταση ουσιαστικών από αντωνυμίες, όπου το κρίνετε απαραίτητο.

Μας έμεινε να ανοίξουμε τη μαρμάρινη σαρκοφάγο. Η προσδοκία πως εκεί μέσα υπήρχε το πιο πολύτιμο αντικείμενο δημιουργούσε μέσα μου μιαν ακατανίκητη περιέργεια, ένα αίσθημα συνηθισμένο στον αρχαιολόγο αλλά και ένα αίσθημα επικίνδυνο. Το αίσθημα της επιστημονικής ευθύνης μου επέβαλλε την υπομονή. Έκρινα πως ήμασταν έτοιμοι για την τελευταία πράξη. Κατέβηκα στον τάφο με τις δύο βοηθούς, τον τεχνίτη – συντηρητή του Μουσείου Θεσσαλονίκης και τον επιστάτη της ανασκαφής [...]. Τότε είδαμε κάτι. Ήταν αδύνατο να το φανταστώ. Ποτέ ως τότε δεν είχε βρεθεί τέτοιο οστεοδόχο σκεύος: μια ολόχρυση λάρνακα με ένα επιβλητικό αστέρι στο κάλυμμα της λάρνακας. Βγάλαμε τη λάρνακα από τη σαρκοφάγο. Αποθέσαμε τη λάρνακα στο δάπεδο. Ανοίξαμε τη λάρνακα.

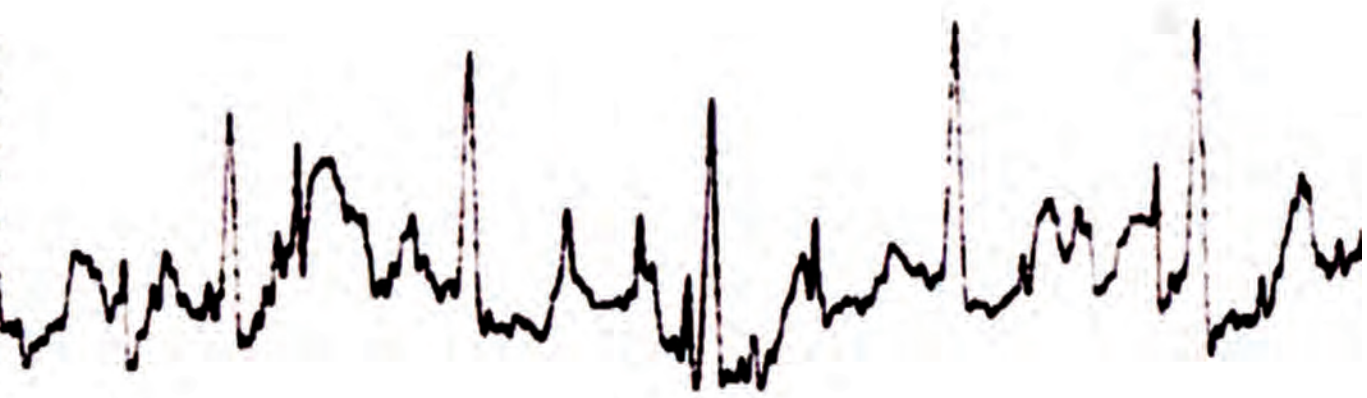
Διασκευή από το βιβλίο του Μ. Ανδρόνικου, Βεργίνα. Οι Βασιλικοί τάφοι, Εκδοτική Αθηνών, 1984

Να διαβάσετε μια από τις αφηγήσεις που γράψατε και να ελέγξετε τη συνοχή του κειμένου. Ποιους τρόπους έχετε χρησιμοποιήσει; Με ποιους τρόπους μπορείτε να βελτιώσετε τη συνοχή, αξιοποιώντας όσα πρόσφατα διδαχτήκατε;




COLUCHE
LES AVENTURES DE
POIL GRAS
BOUDIN BLANC

Το Χρονογράφημα



Το χρονογράφημα είναι είδος έντεχνου πεζού λόγου με λογοτεχνική συχνά χροιά· δημοσιεύεται σε εφημερίδες και σε περιοδικά· κυρίως σε εφημερίδες, αν και στην Ελλάδα τουλάχιστον ξεκίνησε από τα περιοδικά. Πρόθεσή του είναι να σχολιάσει την επικαιρότητα της κοινωνικής, της πολιτιστικής, της πολιτικής κτλ. ζωής. Κινείται δηλαδή σε κάθε κατεύθυνση και αγκαλιάζει κάθε μορφή ζωής που παρουσιάζει ευρύτερο ενδιαφέρον. Κατά πάγια συνήθεια, είναι σύντομο κείμενο ευχάριστο και καλύπτει συγκεκριμένη στήλη στην εφημερίδα ή στο περιοδικό. Γράφεται σε τόνο εύθυμο, χαριτωμένο, χιουμοριστικό, κάποτε επικριτικό, δηκτικό άλλοτε, συχνά ειρωνικό, παραινετικό, έμμεσα ή άμεσα διδακτικό και παιδαγωγικό. Αυτά σημαίνουν ότι συστεγάζει αρμονικά τη χάρη και τη σκωπτικότητα, την ευφυολογία και τον κριτικό στοχασμό, την αφηγηματική ροή και τη διδακτική πρακτική, την ειρωνική διάθεση και τη σοβαρή πρόθεση. Με την ποικιλία των θεμάτων του και των τρόπων με τους οποίους γράφεται εξασφαλίζει όλες τις προϋποθέσεις μιας φιλικής ευχάριστης και τακτικής επικοινωνίας χρονογράφου και κοινού. Οι αναγνώστες το περιμένουν. Έτσι τουλάχιστον συνέβαινε και συμβαίνει, όταν εκλεκτοί χρονογράφοι θεραπεύουν αυτό το είδος του λόγου. Είναι, άλλωστε, γνωστό ότι συχνά χρονογράφος και αναγνώστες αναπτύσσουν μιαν ιδιότυπη σχέση που φτάνει έως και στην αλληλογραφία, όπως είναι γνωστό ότι κάποτε οι χρονογράφοι ζητούν από τους αναγνώστες τους ακόμη και θέματα για πραγμάτευση: «θεματοπραγματευτές» ονόμαζε ο γνωστός χρονογράφος Σπύρος Μελάς απλούς ανθρώπους του περιβάλλοντός του, οι οποίοι τού υποδείκνυαν θέματα για χρονογραφική πραγμάτευση.

Όπως σημειώσαμε, τα θέματα τα αντλεί ο χρονογράφος από την επικαιρότητα, την οποία και σχολιάζει: το ευχάριστο και το δυσάρεστο, το σοβαρό και το αστείο, το ευτυχές και το ατυχές περιστατικό, το ατομικό και το κοινωνικό πρόβλημα, το πνευματικό και το υλικό, το παλαιό και το νέο, το συντηρητικό και το προοδευτικό, η μορφή και η ουσία, το στατικό και το δυναμικό και όλα τα συναφή συγκροτούν πλούσιο και ανοιχτό πεδίο της θεματικής του χρονογραφήματος.

Το είπαμε κιόλας, σκοπός του χρονογράφου είναι να ωφελήσει την κοινωνική ομάδα στην οποία απευθύνεται: να υποδείξει, να συμβουλέψει, να διδάξει, να διαπαιδαγωγήσει ενδεχομένως, να συμβάλει στη διάπλαση της κοινωνίας – και όλα αυτά, και άλλα ακόμη και άλλα (το χρονογράφημα υπερβαίνει κάθε φραγμό) επιδιώκει να τα πραγματοποιήσει με τρόπο ευχάριστο αλλά και καυστικό. Είναι ο χρονογράφος ο καθημερινός οδηγός και δάσκαλος πολλών ανθρώπων και, όπως κάθε δάσκαλος έτσι κι αυτός, βαθύτερο κίνητρο έχει το «φιλάνθρωπον» του Αριστοτέλη, παρατηρεί ο Ευάγγελος Παπανούτσος.

Το ύφος του παρουσιάζεται κι αυτό με τόσες παραλλαγές όσα και τα χρονογραφήματά του. Συνήθως είναι κοφτό, λιτό, ζωντανό. Το ύφος αυτό προτιμάει τον μικροπερίοδο λόγο, που σημαίνει: προτιμάει τις μικρές προτάσεις και τις μικρές περιόδους, όπως σημαίνει ότι προτιμάει και την παρατακτική σύνδεση ή το ασύνδετο σχήμα, δηλαδή προτιμάει τα μέλη του λόγου να τα συνδέει με παρατακτικούς συνδέσμους ή να τα παραθέτει και να τα χωρίζει με κόμμα. Το ύφος αυτό είναι πολύ κοντά στον προφορικό λόγο: εδώ παραλείπεται το ρήμα, εκεί το όνομα· οι δομές του προφορικού λόγου αξιοποιούνται με τον καλύτερο τρόπο· η δραματοποίηση έχει κυρίαρχο ρόλο. Κυμαίνεται το ύφος των χρονογράφων και των χρονογραφημάτων· η γλαφυρότητα

και η λιτότητα, πάντως, αποτελούν σταθερά του, θα λέγαμε, γνωρίσματα.

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, το χρονογράφημα είναι είδος έντεχνου λόγου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι και λογοτεχνικό είδος. Κάποτε εισχωρεί στο χώρο της λογοτεχνίας, κάποτε όχι, παραμένοντας στην περιοχή της δημοσιογραφίας. Η σύνθεσή του, άλλωστε, έχει τα γνωρίσματα του ατημέλητου λόγου που κατασκευάζεται και στήνεται γρήγορα, για να υπηρετήσει εφήμερες ανάγκες του πιο γρήγορου / πρόχειρου / ρευστού εντύπου που είναι η εφημερίδα.

Πάντως δεν είναι λίγοι οι χρονογράφοι που χτίζουν τα χρονογραφήματά τους με λογοτεχνική χάρη. «Είτε είδος, λοιπόν, λογοτεχνικόν, είτε, αν προτιμάτε, παραλογοτεχνικόν το χρονογράφημα, γράφει ο Π. Νιρβάνας, έχει το δικαίωμα να παρίσταται εις τον νάρθηκα, τουλάχιστον, του ναού της Τέχνης».

Κλείνουμε το σημείωμα αυτό με μια γενική παραπομπή στην ιστορική καταγωγή του χρονογραφήματος.

Με τη σημερινή του μορφή το χρονογράφημα παρουσιάστηκε πρώτη φορά στη Γαλλία πριν αρχίσει η Γαλλική Επανάσταση. Είναι μάλιστα συνδεδεμένο με τη δημοσιογραφική πολεμική η οποία στρεφόταν κατά της βασιλικής αυλής.

Στην Ελλάδα το χρονογράφημα το εισήγαγε ο Κωνσταντίνος Πωπ, ο οποίος κατά τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα κατέγραφε και σχολίαζε στο περιοδικό «Ευτέρπη» τα αξιοσημείωτα γεγονότα κάθε μήνα.

Εκτός από τον Πωπ, μνημονεύουμε τον Ειρηναίο Ασώπιο, τον Εμμανουήλ Ροΐδη, τον Ιωάννη Κονδυλάκη. Ο Κονδυλάκης θεωρείται από πολλούς πατέρας και δημιουργός του σημερινού χρονογραφήματος – Διαβάτης ήταν το φιλολογικό του ψευδώνυμο, με το οποίο υπέγραφε τα χρονογραφήματά του. Από εκεί κι εκεί μνημονεύουμε κάποιους από εκείνους που ασχολήθηκαν κυρίως με το χρονογράφημα. Τέτοιοι ήταν: ο Παύλος Νιρβάνας, ο Σπύρος Μελάς (υπέγραφε τα χρονογραφήματά του με το φιλολογικό ψευδώνυμο Φορτούνιο), ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ο Δημήτρης Ψαθάς, ο Παύλος Παλαιολόγος, ο Φρέντυ Γερμανός, για να περιοριστούμε σ' αυτούς οι οποίοι ακόμη και επαγγελματικά συνδέθηκαν με το χρονογράφημα κατά το παρελθόν. Αυτό σημαίνει ότι είναι πολλοί εκείνοι που έγραψαν και γράφουν χρονογράφημα. Το χρονογράφημα ζει, όπως θα διαπιστώσετε από χρονογραφήματα σημερινών χρονογράφων που ακολουθούν.



Στο κείμενο που ακολουθεί ο Παύλος Νιρβάνας επισημαίνει κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του χρονογραφήματος του Ιωάννη Κονδυλάκη και τα τεκμηριώνει παραθέτοντας περικοπές από το έργο του. Διαβάστε το κείμενο του Νιρβάνα, σημειώστε τα γνωρίσματα που επισημαίνει και συσχετίστε τα με τα γνωρίσματα του χρονογραφήματος, όπως αυτά εκτίθενται στην εισαγωγή για το χρονογράφημα.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

Εισιτήριος ακαδημαϊκός λόγος*
8 Μαρτίου 1928
(απόσπασμα)



[...]

«Και εις το σημείον αυτό επιτρέψατέ μου, κύριοι, να ενθυμηθώ μαζύ σας ολίγας από τας παλαιάς αυτάς σελίδας. Θα μας δοθή ευκαιρία να εκτιμήσωμεν, με το φυλλομέτρημα αυτό, πώς από ένα μικρόν καθημερινόν γεγονός εκπηγάζει μία μεγάλη φιλοσοφία και πώς εις τα παροδικά φαινόμενα και πράγματα συλλαμβάνεται ο βαθύτερος παλμός μιας ζωής. Ανοίγω κατά τύχην τον μικρόν τόμον των χρονογραφημάτων του Κονδυλάκη. Ο «Διαβάτης» ιστορεί ένα μικρόν επεισόδιον της μεγάλης πλημμύρας του 1916.

«... Εις δε τον Πειραιά, ως έμαθα, συνέβη το εξής: Ενώ κατά την αυγήν νέοι τινές περιεφέροντο παρά τα Καμίνια, διά να σώσουν κανέναν κινδυνεύοντα, ήκουσαν εις το σκότος έρρινον αναφώνημα.

– Φέρτε άρμ!

Έκαστος φαντάζεται την απορίαν των. Τρέχουν προς το μέρος οπόθεν ήλθεν η κραυγή και μετ' ολίγον ανακαλύπτουν κλουβί μέγα, το οποίον επέπλεεν εις τα νερά και συγκρατηθέν κάπου, διετηρείτο εις ισορροπίαν. Εντός του κλουβιού ευρίσκετο ωραίος παπαγάλος, όστις ιδών τους νέους, επανέλαβε το παράγγελμα με φωνή στρατιωτικού Φασουλή. – Φέρτε άρμ!... Όταν δε οι νέοι το παρέδωκαν εις την κυρίαν, εις ην ανήκε, της είπαν. – Το φρονιμώτερον είναι να τον μάθετε να φωνάζει: «Βοήθεια!»

Από το ελάχιστον αυτό πραγματάκι με τόσην λεπτότητα ιστορημένον, δεν μαντεύετε λοιπόν την φιλοσοφίαν, που αναδίδεται; Είναι η ειρωνική φιλοσοφία όλων των ασκόπων μαθημάτων και πάσης περιττής σοφίας παπαγάλων και ανθρώπων.

Άλλοτε ένας διάλογος μαθητών, εις εποχήν εξετάσεων, που αρπάζει εις τον δρόμον, του δίδει αφορμήν εις την χαριτωμένην σκέψιν, ότι «κατά τους παιδικούς και εφηβικούς μας χρόνους πρέπει να παίζωμεν και να διασκεδάζωμεν, κατά δε το γήρας να σπουδάζωμεν». «Παίρνομεν ένα παιδί, λέγει, που δεν ημπορεί να μείνη επί πέντε λεπτά εις την ιδίαν θέσιν και το αναγκάζομεν να μένη ακίνητον επί ώρας, προσηλωμένον εις το βιβλίον του, εις την φαλάκραν του διδασκάλου του. Δεν θα ήτο φυσικώτερον να υποβληθούν εις τα καθήκοντα ταύτα οι έχοντες

* Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

ανάγκην ακινησίας γέροντες, αντί να διημερεύουν εις τα καφενεία και να κάμνουν πολεμικά σχέδια; Εάν η παιδεία είναι πράγμα σοβαρόν και οι γέροντες επίσης είναι σοβαροί, ενώ τα παιδία είναι σοβαρά μόνον όταν είναι άρρωστα. Θα ήτο δε και διασκεδαστικόν να βλέπεις πρωί – πρωί τους πάππους και τας ομηλίκους των κυρίας να διευθύνωνται καθ' ομίλους εις τα σχολεία, με την σάκκαν υπό μάλης. Ούτω θα δύναται να γίνη και μία οικονομική καινοτομία: θα λείψη η διάκρισις των σχολείων κατά φύλον, αι δε αρσακειάδες θα συναγελάζωνται εις το αυτό σχολείον με τους άρρενας, χωρίς κανένα κίνδυνο των ηθών. Αι μόναι εκμυστηρεύσεις των θα είναι περί των γεροντικών των ασθενειών. Θα παύσουν δε και αι βάρβαροι σχολικαί τιμωρίαι. Διότι, ποίος διδάσκαλος θα τολμήση να τιμωρήση ένα εξηντάρην μαθητήν; Αλλά θα μου πήτε, διατί να σπουδάζουν αφού μετ' ολίγον πρόκειται ν' αποθάνουν; .... κτλ.».

Αυτό είναι, κύριοι, εις μερικά πρόχειρα δείγματα, το χρονογράφημα του Κονδυλάκη. Αυτό είναι, περίπου, το Ελληνικόν χρονογράφημα ως είδος. Ας του αποδώσωμεν την τιμήν που του ανήκει, φέροντες ευλαβώς εις την μνήμην μας τον εκλιπόντα δημιουργόν του.

Π. Νιρβάνα «Άπαντα», επιμ. Γ. Βαλέτα,
εκδ. Χ. Γιοβάνη, Δ΄ τόμος, Αθήνα 1968, σ. 196 – 198





ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΟ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ*

Εις τον προσφυγικόν καταυλισμόν της Λαχαναγοράς Πειραιώς ενεφανίσθη μίαν των ημερών ένας ανέλπιστος, πληγωμένος πρόσφυξ. Δεν ήτο ούτε Μικρασιάτης, ούτε Θραξ. Δεν τον είχαν κυνηγήσει αι ορδαί του Κεμάλ. Δεν του είχαν σπάσει το πόδι του οι Τούρκοι Τσέτηδες. Ήτον απλούστατα ένας αθώος σπουργίτης. Και καθώς επετούσε στον ουρανόν, τον οποίον δεν διεκδικούν, ως γνωστόν, ούτε οι Έλληνες, ούτε οι Τούρκοι, το λάστιχο ενός μικρού εντοπίου Τσέτη τον ετόξευσεν εις τα ύψη και δεν είχε την ευσπλαχνία να του δώση τουλάχιστον τον θάνατον. Του ετσάκισε το ποδαράκι του. Και ο πληγωμένος σπουργίτης, λιγοθυμισμένος από τον τρομερόν πόνον έπεσεν ως νεκρόν σώμα, εις το χώμα. Ο μικρός Τσέτης έσπευσε να τον αιχμαλωτίση, και νεκρόν ακόμη. Αλλά την τελευταίαν στιγμήν, ο πτερωτός τραυματίας ευρήκε την δύναμιν των φτερών του. Και εσώθη πάλιν, εις τα ύψη από τα οποία έπεσε.

Τα φτερά του όμως απέκαμαν εις την ουρανίαν περιπλάνησιν. Εδοκίμασε ν' ακουμπήση σ' ένα κλαδί δένδρου να ξεκουρασθή. Αλλά πώς; Μόλις επροσπάθησε να στηριχθή στο ποδαράκι του, τρομεροί πόνοι τον έκαμαν να παραιτηθή από κάθε ιδέαν αναπαύσεως. Και με τας τελευταίας δυνάμεις, που απέμεναν στις μουδιασμένες φτερούγες του, εδοκίμασε πάλιν να πετάξη. Έκαμε δύο – τρεις γύρους εις τον αέρα, αλλά οι φτερούγες του δεν τον εκρατούσαν πλέον. Ένοιωθε τώρα ότι ύστερα από λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θα ευρίσκετο κάτω στο χώμα, ανίκανος πλέον να σωθή από τους αγρίους Τσέτες της γειτονιάς. Εις ομοίαν περίστασιν, ο αεροπόρος, του οποίου εσταμάτησεν έξαφνα ο μοτέρ, κατοπτεύει βιαστικά το έδαφος και ζητεί το κατάλληλον έδαφος, δια να προσγειωθή, όσο ασφαλέστερα μπορεί.

Έτσι έκαμε και ο μικρός πτερωτός αεροπόρος. Ο μοτέρ του δεν εδούλευε πια. Κατώπτευσε το έδαφος. Παντού δρόμοι, με τρομερά παιδιά, που επερίμεναν με τα λάστιχα τεντωμένα. Παντού εχθρικοί αυλόγυροι. Παντού άξενα κεραμίδια, όπου ένας τραυματίας σπουργίτης, ανίκανος ν' αναζητήση αλλού την τροφήν του, θα εκινδύνευε ασφαλώς να πεθάνη από ασιτίαν. Έξαφνα, προς ένα σημείον του εδάφους διέκρινε μίαν αυλήν, όπου γυναικούλες και μικρά παιδάκια, εκινούντο, με ένα ύφος μεγάλης δυστυχίας. Και επειδή η δυστυχία εννοεί την δυστυχίαν, ο πληγωμένος σπουργίτης δεν άργησε να καταλάβη ότι οι άνθρωποι αυτοί ήσαν αδελφοί του και ότι η αυλή αυτή δεν ήταν όπως οι άλλες αυλές των κακών ανθρώπων.

– Μαζί με τους άλλους δυστυχισμένους κι εγώ! εσκέφθη ο μικρός σπουργίτης.

Και, μ' ένα τέλειον βολ – πλανέ, το οποίον οι άνθρωποι εδιδάχθησαν, ως γνωστόν, από τα πουλιά, ευρέθη μέσα εις την αυλήν του προσφυγικού καταυλισμού, κατάκοιτος στο χώμα, ανίκανος να κινηθή, έτοιμος ν' αποθάνη. Αλλά δεν άργησε να βεβαιωθή ότι ευρίσκεται μεταξύ πονετικών ψυχών. Μία ατμόσφαιρα συμπαθείας και αγάπης εσχηματίσθη γύρω από την δυστυχίαν του. Οι άλλοι δυστυχισμένοι εννοούσαν τον πόνον του. Τα παιδάκια δεν ήσαν εκεί σκληρά και άσπλαχνα, όπως τα άλλα παιδιά. Οι μεγάλοι δεν ήσαν κακοί και αδιάφοροι. Αγαθά χέρια τον εσήκωσαν από το χώμα. Πνοές αγάπης τον εχουχούλισαν. Και, διά να συμπληρωθή η ευτυχία του, μία ακόμη

* Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

πονετική ψυχή έσκυψε από πάνω του, ως Θεία Πρόνοια. Ήταν η αγαθή Πρόνοια και των άλλων δυστυχισμένων, η δεσποινίς, η διακονούσα την Φιλανθρωπίαν εις τον προσφυγικόν καταυλισμόν.

– Το καϋμένο το πουλάκι! είπεν η δεσποινίς. Έχει σπασμένο το ποδαράκι του. Πρέπει να το κρατήσουμε κι αυτό δω, να το γιατρέψουμε, ως που να μπορέση να ξαναπετάξη.

Ο μικρός σπουργίτης, μολονότι δεν εγνώριζε την γλώσσαν των ανθρώπων, εκατάλαβε πολύ καλά τι έλεγεν η δεσποινίς, διότι η γλώσσα της αγάπης είναι μία για όλα τα πλάσματα του Θεού. Και έσπευσε να ευχαριστήση την δεσποινίδα μ᾽ ένα γλυκύτατον τσίου – τσίου.

Δύο τρυφερά χεράκια επήραν τον μικρόν πτερωτόν πρόσφυγα, του έδεσαν το ποδαράκι του, τον ετάισαν, τον επότισαν και ύστερα τον ετοποθέτησαν σε μια ζεστή και μαλακή φωλίτσα. Ήτο και αυτός ένα προσφυγόπουλο του ουρανού, όπου η κακία των ανθρώπων φθάνει κάποτε αγρία και τρομερά, ως να μην της έφθανε για να χορτάση όλη αυτή η μεγάλη και απέραντη Γη.

Π. Νιρβάνα «Άπαντα», επιμ. Γ. Βαλέτα,
εκδ. Χ. Γιοβάνη, Ε΄ τόμος, Αθήνα 1968, σ. 315-316

Ποιος νομίζετε ότι είναι ο δημιουργός της τόσης δυστυχίας στους ανθρώπους και στα πουλιά; Ποια είναι η στάση του σημερινού ανθρώπου απέναντι στα ζώα και τα φυτά; σέβεται ο σημερινός άνθρωπος τη φύση;

Οι άνθρωποι του καταυλισμού συμπόνεσαν και προστάτεψαν το προσφυγόπουλο του ουρανού. Γιατί; Συζητήστε τις προτάσεις: «Η δυστυχία εννοεί την δυστυχίαν», «Η γλώσσα της αγάπης είναι μία για όλα τα πλάσματα του Θεού». Αναζητήστε τον λόγο της αγάπης που διατρέχει το κείμενο.

Στο χρονογράφημα συστεγάζονται δύο παράλληλα θέματα. Ποια είναι αυτά και πώς τα συνδέει ο χρονογράφος; Διακρίνετε κάποια φιλοσοφική / στοχαστική διάθεση στο κείμενο; Κοιτάξτε πάλι την εισαγωγή στο χρονογράφημα και πείτε αν αυτή η διάθεση αποτελεί ένα από τα γνωρίσματά του.

Γράψτε ένα σύντομο κείμενο για ένα ζώο που το κακομεταχειρίστηκαν οι άνθρωποι. Δώστε στο κείμενό σας μορφή χρονογραφήματος ή όποιαν άλλη προτιμάτε εσείς.



Μιαν άλλη στάση σκληρής συμπεριφοράς του ανθρώπου απέναντι στα ζώα μπορείτε να δείτε στο ακόλουθο χρονογράφημα του Σπύρου Μελά (Φορτούνιο), ενός από τους πιο διακεκριμένους Νεοέλληνες συγγραφείς του εικοστού αιώνα.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΞΟΧΗΣ*

Ύστερα ένα δράμα στις ακτές και παντού, όπου παραθέρισαν Έλληνες. Οι γάτες. Εδώ είναι που αληθεύει ο λόγος «πήραν ως και τις γάτες τους!» Όταν φεύγουν για τα θαλάσσια λουτρά τους τις παίρνουν μαζί τους. Κι' όταν γυρίζουν, τις αφήνουν στην εξοχή. Τι τις θέλουν που τις κουβαλούν στη θάλασσα; Τους είναι απαραίτητες; Τότε γιατί να τις ξεχνούν ύστερα; Τις παίρνουν, γιατί ποιος θα τις τάιζε στο σπίτι; Μα και στην ερημιά που τις αφήνουν ποιος θα τους δώσει να φάνε; Όπως κι' αν είναι στα πεύκα, στην αμμουδιά, στα σχίνα, στα βράχια, πλάι στο κύμα, αυτόν τον καιρό, τίποτα δεν είναι πιο συνηθισμένο απ' αυτές τις λησμονημένες γάτες, τις αδέσποτες. Οι «πευκιάδες» αντί να κελαϊδούν – νιαουρίζουν. Και νιαουρίζουν άγρια. Καμμιά ιδέα δεν έχετε για πορείες της πείνας, αν δεν ακούσετε αυτό το ομαδικό νιαούρισμα και προ πάντων αν δεν ιδήτε τις γάτες αυτές να πηδούν, η μια πίσω απ' την άλλη, μέσα στα ερημωμένα σύδεντρα ή στ' ακρογιάλια, σ' αναζήτηση τροφής. Δεν ξαίρω τι συνήθειες είχε αυτό το ζώο, πριν γίνη κατοικίδιο. Αλλά στην πόλη το διακρίνουν τα πιο αριστοκρατικά ήθη: κλεισούρα την ημέρα, μόνωση, αγάπη της ήσυχης γωνιάς, ημίφως, ξάπλωμα... Και δε βγαίνουν παρά τη νύχτα για τις πιο απίθανες περιπέτειες, τα πιο ραφινάτα καπρίτσια. Εδώ τα πράγματα έχουν αναποδογυριστεί τέλεια. Η αριστοκρατικότητα κι' οι μπωντελαιρισμοί έχουν πάει περίπατο. Η στέρηση τις έχει φέρει στην πληβειακή κατάσταση της αγέλης. Πάνε κατά μικρά κοπάδια, σα ζώα της ζούγκλας. Το μόνο σημείο ευγένειας που διατηρούν είναι η κομψότητά τους. Με την αναγκαστική δίαιτα που κάνουν έχουν όλες σιλουέττα. Έχουν αγριέψει. Τα μάτια τους δεν έχουν πια την αυτάρκη εμβρίθεια των πλασμάτων που τους σερβίρουν την τροφή στο πιάτο. Έχουν βγάλει τις βελούδινες παντούφλες του σπιτιού. Έχουν γίνει πάλι τα φυσικά αιλουροειδή. Η ματιά τους έχει πάρει τη ζωηρότητα και την οξύτητα του ζωντανού που γυρεύει θήραμα. Φερμάρουν μια μεγάλη ακρίδα ή ένα σκορπιό, που είδε τα σκούρα και ταμπουρώνεται κάτω από την πέτρα, με την ανεξάντλητη επιμονή συστηματικού χαρτοπαίχτη, που περιμένει ν' αλλάξει το γούρι. Και οι πράσινες μαρκίζες τους φωσφορίζουν, πετάνε σπίθες, όταν σκαρφαλώνουν στα δέντρα και προσπαθούν να υπνωτίσουν μια δυστυχισμένη παπαδίτσα να πέσει στο στόμα τους. Ύστερα παθαίνουν κάτι περίεργους πανικούς. Βλέπουν εχθρό, που εγώ δεν ξεχωρίζω; Βλέπουν οράματα από την πείνα, όπως όσοι νηστεύουν; Δεν ξαίρω. Άξαφνα όμως το βάζουν στα τέσσερα για τ' αμπέλια, χάνονται μέσα στα κιτρινισμένα φύλλα. Αμέσως ύστερα τις βλέπετε να ξεφυτρώνουν και να φεύγουν, με φρενιασμένο καλπασμό, κατά το βουνό. Πού πάνε; Ποιος τις ξαίρει! Έχουν μάθει να ξεχωρίζουν από μακριά τις τράτες. Όταν καμμιά ζυγώνει, ροβολούν όλες στη θάλασ-



* Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

σα – κι' ας τη μισούν σαν τα πολλά τους κακά. Νιαουρίζουν, συναυλία ολάκερη, γύρω από τα δίχτυα, που λαχταρά και λάμπει το ασήμι της μαριδίτσας ή της γόπας του Σαρωνικού, με την ελπίδα να πέσει κανένα σκάρτο προς το μέρος τους. Τότε να ιδήτε ομηρικός καυγάς: Κουβάρι γίνονται, νυχιάζονται, ματώνονται, ξεσχίζονται ποια θα τ' αρπάξει. Χαλασμός! Άξαφνα τέλεια παραμόρφωση. Τα θηριάκια της Ζούγκλας δε μερεύουν μονάχα, μα γίνονται ζητιάνοι. Μαζεύονται γύρω από το μοναχικό μαγαζάκι, που απόμεινε στην ακτή να περιθάλπει τους ναυτικούς, και μισοκλαίνε, μπροστά στο μάστορα που ετοιμάζει τα ψάρια, για κανένα σπάραχνο;

– Κάμε το έλεός σου, έτσι να συχωρεθούν τα πεθαμένα σου!

Σε λίγο χάνονται στον πευκιά. Το άδειο στομάχι τις βασανίζει, τις οιστρηλατεί για καινούργιες, ατελείωτες κούρσες. Τη νύχτα είναι η ταχτική μεγάλη μάχη με τους αρουραίους, μ' όλους τους κανόνες της στρατηγικής. Γιατί αυτοί δεν αστειεύονται καθόλου. Δεν είναι τα ποντικάκια της χρηστομάθειας που πέφτουν λιγοθυμισμένα όταν δούνε γάτα. Είναι αντρειωμένοι. Παλεύουν. Και πουλούν ακριβά το τομάρι τους. Σ' αυτές τις δραματικές ασχολίες έχει καταδικάσει η ζωοφιλία των Αθηναίων τα πιο χαϊδεμένα κατοικίδια. Εκτός πια αν το κάνουν επίτηδες για να καθαρίσουν την εξοχή απ' όλα τα ερπετά και τα μαμούνια. Λαμπρό σχέδιο, αλλά μην το πήτε παρά έξω. Θα μας το κλέψουν!

«Αθηναϊκά Δειλινά» - «Αθ. Νέα», 7 Σεπτεμβρίου 1934



Διαβάστε τα ακόλουθα χρονογραφήματα και φροντίστε να επισημάνετε τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του χρονογραφήματος με βάση τις απόψεις που προηγήθηκαν.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ

ΕΥΤΥΧΕΙΣ... «ΤΕΩΣ»*

Να είσαι «τέως» είναι ... μια θλίψη! Διότι τέως σημαίνει... τέως! Όχι νυν! Κάτι δηλαδή, που ανάγεται στο παρελθόν και δεν έχει ούτε μέλλον ούτε και καμιάν ελπίδα μέλλοντος. Τέως πρόεδρος, τέως διοικητής, τέως διευθυντής, τέως κυβερνήτης, τέως βουλευτής, τέως υπουργός –και δη, φευ!... την σήμερον ημέραν– τέως, τέλος πάντων... τέως!



Χτες ήσουν παντοδύναμος, σούζα μπροστά σου όλοι, κλαρίνο ο σωφέρ της λιμουζίνας σου, τεμενάδες από δω, τεμενάδες από κει.

– Ω, κ. υπουργέ!

– Ω, κ. διοικητά!

– Ω, κ. κυβερνήτα!

Απροσμέτρητη η γλύκα της εξουσίας! Και ο απολαμβάνων γέρνει λιγάκι τον ώμο προς τα κάτω, τον δεξιό ή τον αριστερό, ανάλογα με το πού τον βαραίνει περισσότερο η δόξα. Προχωρά δε και με το κεφάλι του λιγάκι γερμένο –προς τα δεξιά ή προς τ' αριστερά– ανάλογα με την κατεύθυνση που έχουν συγκεντρωθεί οι βαθυστόχαστες σκέψεις και ιδέες του και τον βαραίνουν, επίσης.

– Ορίστε, κ. υπουργέ!

– Ορίστε, κ. διοικητά!

– Ορίστε, κ. κυβερνήτα!

Όλα αυτά, βεβαίως, όταν είσαι «νυν». Ύψιστε, πόσους φίλους έχεις, πόσους θαυμαστάς, και πόσος κόσμος συνωθείται γύρω σου, περιμένοντας το μειδίαμά σου, το πολύτιμο, και την καλή σου την κουβέντα! Περιπεράστε από δω, περιπεράστε από κει!... Και να, οι τεμενάδες και να οι καπελαδούρες! Δόξα! Την οποίαν, ως γνωστόν, ουδείς εμίσησε –και πάντες ελαχτάρησαν– ενώ τον πλούτον (λέει η... παροιμία) πολλοί!

Γινόμενος όμως «τέως», ξαφνικά –κάποτε θα γίνεις, σύμφωνα με κάποιον νόμο της φύσεως,

* Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

αιώνιο και απαράβατο– Ύψιστε, τι καταστροφή! Σαν όνειρο μαγευτικό, που μια στιγμή γεννιέται, με κάποιον πόνο μυστικό, ποτέ δε λησμονιέται... Και ... κλαύσον με, μάνα, κλαύσον με! Όλα τα πάντα γίνονται παρελθόν, καπνός που διαλύεται!

Εκτός αν ήσουν τέως ... καμαριέρης του Ωνάση, φέρ' ειπείν! Ή τέως γραμματεύς της κυρίας Τζάκυ φέρ' ειπείν! Ή τέως αρχιθαλαμηπόλος κάποιου βασιλέως, ή τέως μάγειρος κάποιας μεγαλειότητος του πλούτου, της πολιτικής, των ανακτόρων. Είναι οι μόνες περιπτώσεις που η δόξα σου αρχίζει αποκλειστικά και μόνο από τη στιγμή που έγινες «τέως»! Ως «νυν» δεν είχες, βέβαια, να καυχηθείς ιδιαιτέρως για τη δόξα σου, διότι ολόκληρη η ζωή σου ήταν τεμενάδες... κύψεις και επικύψεις, «μάλιστα κυρίες», «διατάξατε κύριε», «όπως επιθυμείτε κύριε», «έχετε δίκαιον κύριε», ή «εξοχότατε», ή «υψηλότατε», ή «μεγαλειότατε» και βάλε.

Έχοντας, όμως, γίνει «τέως», αρχίζεις να λάμπεις! Διότι κάθεσαι κάτω, γράφεις τ' απομνημονεύματά σου και... πού σε πονεί και πού σε σφάζει, εξοχότατε ή μεγαλειότατε, ή ό,τι άλλο λήγει σε «ότατε», φόρα τα πάντα της ιδιωτικής ζωής του μεγιστάνος που υπηρέτησες, σαν έμπιστος, να και τούτη, να κι εκείνη, τι ιδιοτροπίες είχε ο μεγιστάνας σου, πώς έτρωγε, πώς έπινε και πώς κοιμόταν...



Έγραψε απομνημονεύματα και ο Τσώρτσιλ, ο Ντε Γκωλ, ο Λόϋδ Τζωρτζ, ο Κλεμανσώ κι όλοι οι μεγάλοι στρατηγοί σ' όλες τις εποχές. Τα απομνημονεύματα, όμως που γράφει ο τέως υπηρέτης μεγάλων προσωπικοτήτων ή των μεγιστάνων του πλούτου – ανδρών και γυναικών– έχουν άλλο γούστο και άλλη επιτυχία. Είναι το συναρπαστικό υλικό του γοητευτικού κουτσομπολιού, που συναρπάζει τις μάζες και γι' αυτό πάντα το είδος αυτό των βιβλίων γίνεται «μπεστ σέλλερ». Και βγάζει ο «συγγραφέας» του τόσα, καμιά φορά, όσα δεν έβγαλε σε όλη τη σταδιοδρομία του, κάνοντας τεμενάδες.

Οι μόνοι ευτυχισμένοι «τέως»!

– Ποιος είναι αυτός ο λόρδος;

– Ο τέως... θαλαμοφύλαξ του κ. Ωνάση!

– Ω... περιπεράστε παρακαλώ!

Τώρα δέχεται ο ίδιος τους τεμενάδες. Μη μου πείτε ότι δεν πρόκειται για μια δόξα ελεεινής μορφής!...

Δημήτρης Ψαθάς, 20-11-1971

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΑΓΩΝΑΣ ΧΩΡΙΣ ΚΥΠΕΛΛΟ

[...] Σήμερα ο Μπούλης κατέχεται από οργή. Δεν είναι μόνο ότι τον προσέβαλε ο καθηγητής του. Είναι και ότι βρέθηκε σε πλήρη διάσταση μαζί του. «Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν τά ἀγαθά οἱ θεοί» Το σημείωσε με μεγάλα γράμματα στο μαυροπίνακα και, αφού ανέπτυξε το θέμα, κάλεσε την τάξη, να γράψει πάνω σ᾽ αυτό την έκθεσή της.

Δειλότατος ο Μπούλης όταν πρόκειται να προβάλει τον εαυτό του, εξαιρετικά όμως τολμηρός όταν υποστηρίζει κάτι στο οποίο πιστεύει, σήκωσε το χέρι.

– Τι συμβαίνει; ρώτησε ο καθηγητής.

– Δε συμφωνώ, κύριε καθηγητά.

– Δε σε ρωτήσαμε, κύριε.

Εκείνο το «κύριε» τον σκότωσε. Εκάγχασαν τα παιδιά. Οργισμένος και ντροπιασμένος ο Μπούλης έσκυψε το κεφάλι. Ανακουφίζεται τώρα που του δίδεται η ευκαιρία να αποσυμφορηθεί. Τῶν πόνων πωλοῦσι... Σε ποιον τα λέει ο καθηγητής; Πού είναι τ᾽ αγαθά που έδωσαν οι θεοί στον πατέρα του έφηβου; Αν εκοπίασε; Δουλειά τη μέρα και Γυμνάσιο τη νύχτα. Τον ακούει καμμιά φορά ο έφηβος να τα λέει και βουρκώνει. Και ποια είναι τα κέρδη; Μόλις και μετά δυσκολίας τα βγάζει πέρα. Το παραμικρό έκτακτο να παρουσιαστεί, τον παραζαλίζει. Είναι δε τακτικά τα έκτακτα και σε συνεχή παραζάλη βρίσκεται ο πατέρας.

Όχι, δε συμφωνεί ο Μπούλης. Παίρνει με τη σειρά τα επαγγέλματα. Όσο πιο ξεκούραστα, τόσο πιο αποδοτικά. Δεν είναι ο εργάτης με το πηλοφόρι που έχει τα περισσότερα κέρδη. Αυτός όμως εργάζεται πιο σκληρά απ᾽ όλους. Πάνοπλο και χειμαρρώδες είναι το παιδί στην ανάπτυξη της θεωρίας του. Έχει μάλιστα και τη μικρή συλλογή των ρητών που αποκρούει. Εκείνα «τά καλά κόποις κτῶνται», τα «όπως στρώσεις θα πλαγιάσεις», τα «επιμελού, κοπίαζε ενόσω είσαι νέος, δια να μη μετανοείς το ύστερον ματαίως»... Με τίποτ᾽ απ᾽ αυτά δε συμφωνεί. Θα ήμουν ανειλικρινής αν του έλεγα ότι διαφωνώ μαζί του. Πόσοι, αλήθεια, που έστρωσαν με κάθε δυνατή επιμέλεια και κοιμούνται τώρα πάνω στα χαλίκια... Πόσα τζιτζίκια στη νεότητά τους, που τραγανίζουν όσα αποθήκευσαν τα μυρμήγκια και πόσα μυρμήγκια που θυσίασαν στην αποθήκευση και στην προσπάθεια τα νιάτα τους, για να σέρνουν σε θαλάμους γηροκομείων τη θλίψη των γηρατειών τους...

Αλλά η Παιδεία έχει τον τυφλοσύρτη της. Ρητά, γνωμικά, συνθήματα –παλιάς χρήσεως όλα. Επαγγελματίας, που ταλαιπωρήθηκε στα νιάτα του για ν᾽ αποκομίσει ένα μισθό απαθλιώσεως, ο καθηγητής του Μπούλη, δίνει όμως θέματα στα οποία δεν πιστεύει, που δε βγαίνουν, πάντως από τη δική του ζωή.

Μαζί με μια διδαχή που δε θεμελιώνεται πάνω στα πράγματα και η άλλη κακή συνήθεια του σχολείου. Θα την ονομάσω αγωγή του φιλοδωρήματος. Η ηθική για το πουρμπουάρ. Δε σε οδηγούν στην αρετή για την αρετή, αλλά γιατί κάποιο κέρδος έχεις από την άσκησή της. Η επίγεια ή η επουράνια ευτυχία. «Τίμα τόν πατέρα σου καί τήν μητέρα σου ἵνα εὖ σοι γένηται...». Προπαντός το αντάλλαγμα. Το πιλάφι στο τέρμα της πορείας. Πώς να μην γίνουν εμπόρακια τα παιδιά; Πώς να μη γίνει πέρα ως πέρα επάγγελμα η επιστήμη; Πώς να μη διατιμηθούν τα ιδανικά;

Λείπει από την Παιδεία μας η ευθύτητα που χρειάζεται για να πει ότι η προσπάθεια δεν έχει πάντα για επίλογο την επιτυχία. Ο μόχθος δεν είναι απαραιτήτως εξασφάλιση του μέλλοντος.

Προσπάθεια όμως και μόχθος πρέπει να καταβάλλονται σαν υποχρέωση στην ολότητα και όχι σαν κατάθεση σε Τράπεζα, που θ' αποσύρουμε κάποτε με τόκους και επιτόκια. Γιατί, συχνά οι Τράπεζες πτωχεύουν και τότε μαζί με τους τόκους χάνονται και τα κεφάλαια. Κανένας δεν εγγυάται ότι θάχει η εργασία την αμοιβή της. Η εργασία όμως είναι τακτοποίηση με τον εαυτό μας. Είναι χρέος στην ολότητα. Μια που έτυχε να βρεθούμε περαστικοί από τη ζωή, κάποιο πεταδάκι οφείλουμε στην οικοδομή. Υποχρέωση στο σύνολο που ανήκουμε.

Αγωγή χωρίς έπαθλο. Αγώνας δίχως κύπελλο. Εντελώς διαφορετική τακτική από την τακτική των υποχρεώσεων. Μια τακτική, που όταν μεν οι υποχρεώσεις πραγματοποιούνται, φτηναίνει τα ιδανικά και την αξία της προσπάθειας· όταν πάλι οι υποσχέσεις διαψεύδονται, μαραίνει την πίστη και δημιουργεί τις μάζες των σκυφτών και των απογοητευμένων, ή των άλλων, που αγριεμένοι δείχνουν τις σφιγμένες γροθιές τους.

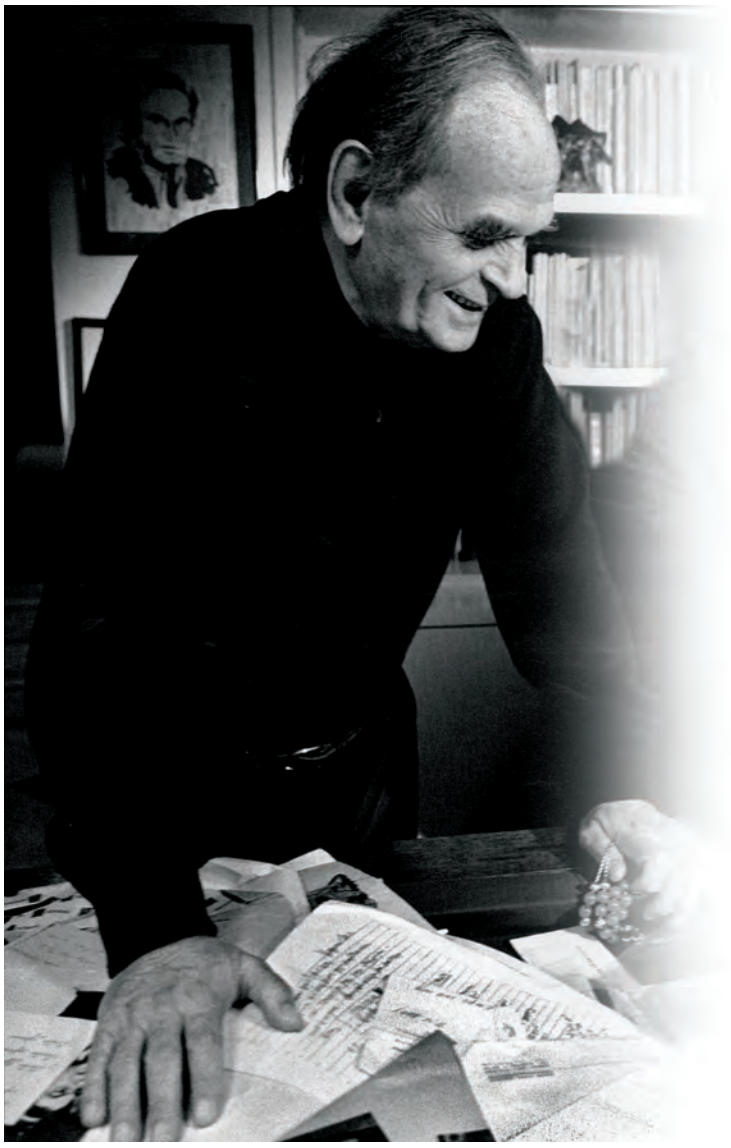
Παύλος Παλαιολόγος, Εαρινή πνοή, εκδ. Η Πορεία, Αθήνα 1954



ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΚΑΓΚΑΡΙΝ

Είχε ένα θρίαμβο στο βλέμμα, στα χείλη, στα χέρια, στο κορμί, στην κίνηση, ακόμη και στα μαλλιά, εκείνο το πανέμορφο κορίτσι, που κέρδισε χθες την πρώτη σελίδα όλων, σχεδόν, των λονδρέζικων εφημερίδων! Εκείνο το πανέμορφο κορίτσι των 20 χρόνων, που κραύγαζε ευτυχισμένο, καθώς το αιχμαλώτιζε ο φακός του φωτορεπόρτερ. «Τον φίλησα».



Δεν μπορούσες να προσπεράσεις αυτή τη φωτογραφία. Είχες την υποχρέωση να σταθείς σ' αυτή τη φωτογραφία. Να σταθείς σ' αυτό το θρίαμβο, σ' αυτή την ευτυχία, που εξακτινωνόταν από το όλο του εικοσάχρονου κοριτσιού. Για ν' ανοίξει η μέρα διάπλατα τα πατζούρια της, κι ο μέσα κόσμος σου, ο μουντός, να γεμίσει από ανοιξιάτικο φως.

«Ποιο είν' αυτό το κορίτσι;» ρώτησα τον Λάμπη Τσιριγωτάκη, που βάδιζε δίπλα μου, στο Πικαντίλλυ, με πέντε εφημερίδες παραμάσχαλα. «Σταρ του σινεμά είναι; Τραγουδίστρια; Φωτομοντέλο;». Γέλασε ο Λάμπης. Τρανταχτά. «Μια απλή εργαζόμενη κοπέλα είναι», είπε. «Που είχε όμως, την τόλμη, αλλά και το μέγα προνόμιο, στην προχθεσινή υποδοχή του Γιούρι Γκαγκάριν από το λαό του Λονδίνου να πεταχτεί, να ξεκορμίσει μέσα από το συμπαγές πλήθος, να διασπάσει το φράγμα των αστυνομικών, να αγκαλιάσει τον σοβιετικό κοσμοναύτη και να του σκάσει ένα φιλί στο στόμα».

«Δεν φαντάζομαι να συνέλαβαν την κοπελίτσα, οι γκρίζοι φύλακες της τάξης, του πρωτοκόλλου και της... ηθικής;», μουρμούρισα, με πικρή γλώσσα και πικρό ουρανίσκο. Ξαναγέλασε ο Λάμπης. Και ύστερα, ανοίγοντας μπρος στα μάτια μου μιαν από τις εφημερίδες του, στην πρώτη σελίδα, με ρώτησε: «Συλλαμβάνεται η επιθυμία; Συλλαμβάνεται το όνειρο; Ποιος μπορεί να φορέσει χειροπέδες στον καλπασμό της καρδιάς μιας γυναίκας – και, μάλιστα, νέας γυναίκας;».

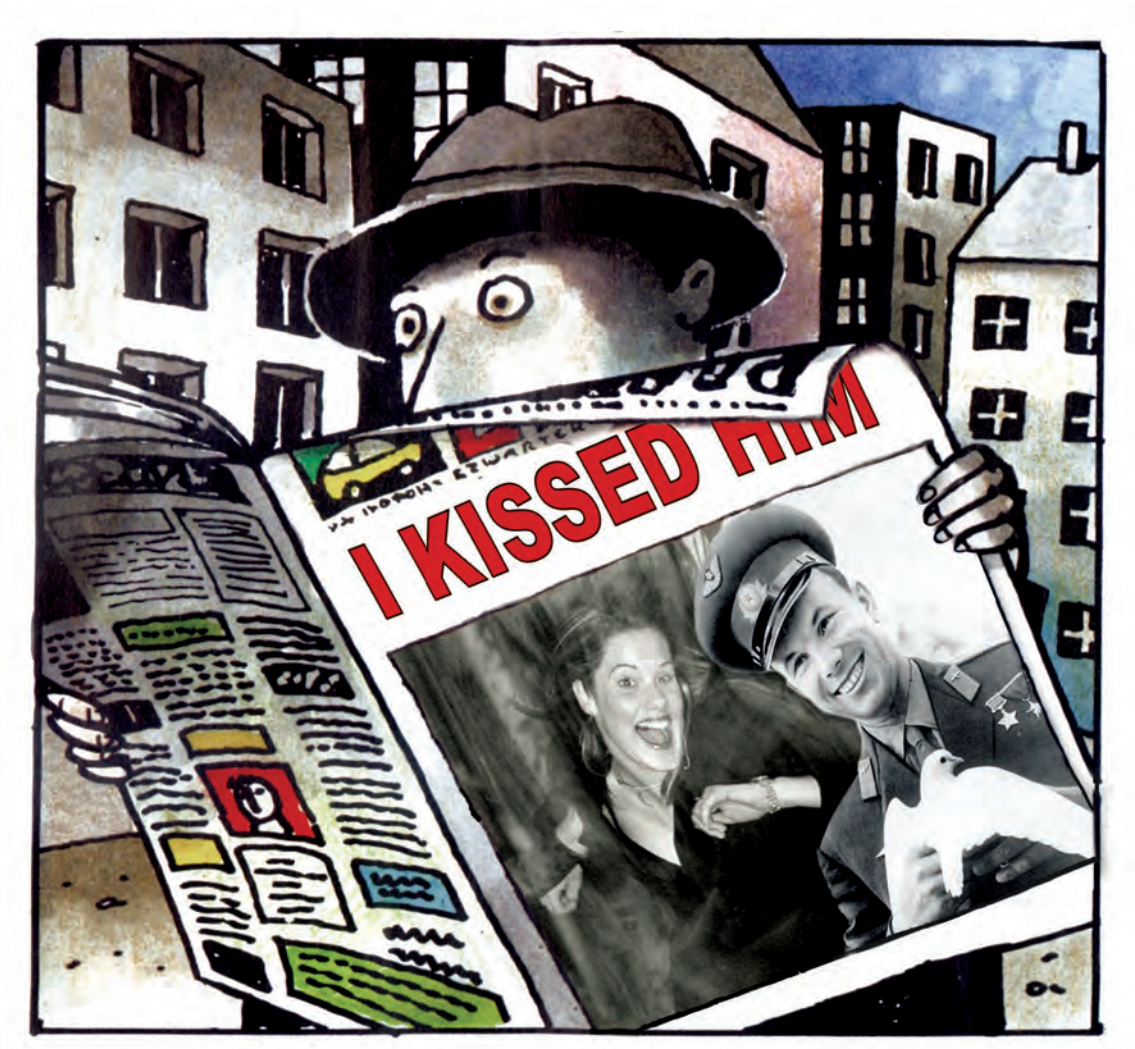
Γκαγκάριν. Γιούρι Γκαγκάριν. Χωριατόπαιδο, γιος ξυλουργού, τεχνίτης χυτηρίου το επάγ-

γελμα, πιλότος αργότερα. Πέρυσι, στις 12 Απριλίου ώρα 9 το πρωί, μπήκε στο Βοστόκ 1, το διαστημόπλοιό του, και μιάμιση ώρα αργότερα, ανάγκασε όλη την υφήλιο να μιλάει, με θαυμασμό και ενθουσιασμό συνάμα, για το κατόρθωμά του: αυτός ο νέος των 27 ετών ήταν ο πρώτος άνθρωπος που εκτοξεύθηκε στο Διάστημα, κι αφού έκανε μια πλήρη περιφορά της Γης, σε 89 λεπτά, προσγειώθηκε στο έδαφος της πατρίδας του!

Στο σπίτι μας, στις γιορτές, η μητέρα μου δεν τελείωνε ποτέ το κρασί της. Άφηνε, πάντοτε, μια γουλιά στον πάτο του ποτηριού και μου την έδινε να την πιω. «Γιατί το κάνεις αυτό, μωρέ μάνα;» τη ρωτούσα. Κουνούσε τρυφερά το ωραίο της κεφάλι και μου ᾽λεγε: «Μ᾽ αυτή την τελευταία γουλιά που δεν ήπια και θα πιεις εσύ, όλα τα κορίτσια του κόσμου θα είναι δικά σου...».

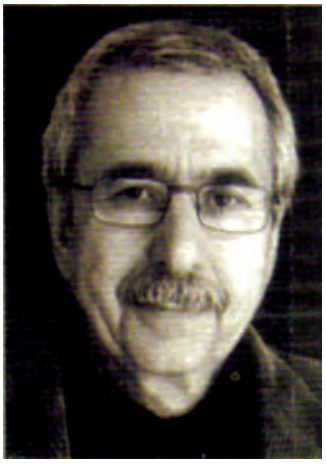
Όλα τα κορίτσια του κόσμου, μάνα, είναι του συνομήλικού μου –έναν χρόνο μεγαλύτερος από μένα– Γιούρι Γκαγκάριν...

Λευτέρης Παπαδόπουλος, εφ. «ΤΑ ΝΕΑ»



ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

ΤΡΙΛΛΙΕΣ



ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ, κάθε νύχτα, τρελαίνεται ένα αηδόνι.

Αυτό δεν θα ήταν είδηση αν ο κήπος βρισκόταν σε μέρος εξοχικό. Όμως είναι έξι χιλιόμετρα από το Σύνταγμα, σε βορινό προάστιο. Ανάμεσα σε όγκους κτιρίων και μεγάλες πολυκατοικίες, ένα πουλάκι δέκα πόντων κάνει αντίσταση.

Οι τρίλλιες του καταφέρνουν να διαπερνούν μπετονένιες πλάκες, διπλά τζάμια, συμπαγείς τοίχους. Ακούγονται πάνω από τον βρυχηθμό των λεωφορείων, τους αεροτενόρους των εποχούμενων ερωτιδέων, τις εξατμίσεις από δίτροχα μεγάλων κυβικών. Περιφρονούν τις εκατοντάδες βατ των πανάκριβων στερεοφωνικών, υπερβαίνουν τα κακαρίσματα της Ρ..... και τους κρωγμούς του Β....., αντηχούν μέσα σε πολυτελή «λίβινγκ ρουμ» και «πλαίη ρουμ», διεισδύουν μέσα σε «καπιτονέ» κρεβατοκάμαρες.

Πόσοι άκουσαν, πόσοι αφουγκράστηκαν αυτό το κελάηδημα; Ρωτάω και οι γείτονες με κοιτάνε παράξενα. «Αηδόνι; Δεν πρόσεξα...». «Δηλαδή πώς κάνει αυτό;» Σαν καναρίνι;».

Ε, για να ακούσεις αηδόνι πρέπει να ξέρεις αηδόνι. Τόσες νύχτες μελίζει, ακόμα και τη μέρα τραγουδάει. Αλλά ποιος καταλαβαίνει τι ακούει; Αν το έβρισκαν στο δρόμο τους μπορεί να το θεωρούσαν κυνήγι. Η Κάλας με σάλτσα στο πιάτο σας.

Τ' αηδόνια δεν σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες.

Πότε κοιμάται ένα αηδόνι; Πρεσβευτής ενός άλλου κόσμου τρυφερού και ευαίσθητου, με κρατάει άγρυπνο ως το ξημέρωμα. Με ταξιδεύει σε διαστάσεις φανταστικές, με καθηλώνει μπροστά στο μυστήριο της ομορφιάς και το μυστικό της δημιουργίας. Στην ησυχία της νύχτας η ένταση της τρίλλιας του πολλαπλασιάζεται σαν να περνάει από μεγάλους ενισχυτές και κυριαρχεί απόλυτα στον χώρο.

Ποιος ηχολήπτης θα μπορούσε να δικαιώσει ένα αηδόνι;

Ωστόσο εγώ αισθάνομαι πως η φύση μού έκανε ένα μεγάλο δώρο. Γιατί νιώθω (κι ας κοροϊδεύω τον εαυτό μου) ότι για μένα τερετίζει κάθε νύχτα ο μικρός φτερωτός θεός. Μου φέρνει μήνυμα από άλλες όχθες, σκοτεινής ομορφιάς, από άλλες εποχές – νυχτερινές περιπλανήσεις σε δάση της νιότης μου. Και από την πρώτη ανάγνωση της «Ωδής σε ένα αηδόνι» του Keats:

> *Πονά η καρδιά μου και ένα νωθρό μούδιασμα βαραίνει*
> *τις αισθήσεις, σαν από κώνειο να είχα πιεί.*

Πριν από χρόνια είχα γράψει για τα αηδόνια της Ελλάδας. Ξαναδιαβάζω το κείμενό μου και σταματάω στην τελευταία παράγραφο – που ισχύει σήμερα περισσότερο κι από τότε:

«Όμως εγώ πιστεύω ως αν κάτι θα γλυκάνει τις τελευταίες μου στιγμές (εκεί που ζυγίζονται όλα και ζυγίζουν λειψά) θα είναι δυο-τρία πράγματα που είδα –τοπία, φως– και ένα άκουσμα. Αυτό το απότομο ξεπέρασμα, το τρελό, το αδύνατο κι όμως πραγματικό. Αυτό το τέντωμα στα όρια που δείχνει πως ο κόσμος μπορεί και να έχει νόημα – απροσδόκητο, σαν το τίναγμα της τρίλλιας στην πιο υψηλή ομορφιά».

Νίκος Δήμου «Καθημερινά – Κυριακάτικα»,
εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1995

Υποθέστε ότι στέλνετε μια επιστολή σε έναν από τους έξι χρονογράφους των οποίων τα κείμενα διαβάσατε προηγουμένως. Στην επιστολή σας εκφράστε τις εντυπώσεις που σας προκάλεσε η ανάγνωση του χρονογραφήματός του και υποδείξτε θέματα για χρονογραφήματα, δηλαδή γίνετε θεματοπραγματευτές...

Συγκεντρώστε τα θέματα που υποδείχθηκαν με τις επιστολές σας, επιλέξτε ένα που προτιμάτε και γράψτε το δικό σας χρονογράφημα.



Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός βιβλίου: 0-22-0014

ISBN Set 978-960-06-2307-9
Τ.Α΄ 978-960-06-2306-2

ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ινστιτούτο τεχνολογίας υπολογιστών & εκδόσεων

(01) 000000 0 22 0014 9